

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА
СИСТЕМА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

*Матеріали
X заочної Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 02 грудня 2022 року)*

Чернігів 2022

УДК 343.82:342.1] (477)
К82

Рекомендовано до друку вченою радою Академії Державної пенітенціарної служби (протокол № 19 від 27 грудня 2022 р.).

Головний редактор:

Тогочинський О. М., доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України.

Редакційна колегія:

Царюк С. В., кандидат юридичних наук, доцент;

Чебоненко С. О., кандидат педагогічних наук, доцент;

Аніщенко В. О., доктор педагогічних наук, професор;

Ніщимна С. О., доктор юридичних наук, професор;

Тагієв С. Р., доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Єрмак О. В., кандидат юридичних наук.

К82 **Кримінально-виконавча** система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави : матеріали Х заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 02 грудня 2022 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський ; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів : Академія ДПтС, 2022. 288 с.

До збірника матеріалів Х заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції увійшли публікації наукових, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти Академії Державної пенітенціарної служби та інших закладів вищої освіти України, присвячені проблемам реформування кримінально-виконавчої системи України, актуальним питанням конституційного, цивільного, трудового, земельного, екологічного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого та інших галузей права, кримінології, криміналістики, психолого-педагогічним аспектам підготовки фахівців.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 343.82:342.1] (477)

За зміст публікацій і достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори.

© Академія Державної
пенітенціарної служби, 2022

ЗМІСТ

<i>Антоненко Катерина Леонідівна</i> ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ОСУЧАСНЕННЯ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	8
<i>Арнаутов Микола Анатолійович, Повечера Ірина Віталіївна</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ ПРОБАЦІЇ ЗІ ЗМІНИ ПРОКРИМІНАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ ПРАВОПОРУШНИКІВ.....	10
<i>Басисва Еліна Олегівна</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОБАЦІЇ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ	12
<i>Баулін Олег Вячеславович</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗШУКУ І ЗАТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНОГО, ЯКИЙ УХИЛЯЄТЬСЯ ВІД ВИКОНАННЯ ВИРОКУ	15
<i>Безталаний Олег Олександрович</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБАЛАНСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ БІЗНЕСУ	18
<i>Білик Марина Миколаївна</i> ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОРЕКЦІЙНИХ ПРОГРАМ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	22
<i>Білоколоша Марія Валентинівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я.....	25
<i>Бондарчук Вікторія Станіславівна</i> ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	29
<i>Борисенко Євген Валерійович, Бруневич Володимир Миколайович</i> ВЗАЄМОДІЯ HARD SKILLS TA SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СЛУХАЧІВ ТВВ «ХМЕЛЬНИЦЬКА ФІЛІЯ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ».....	32
<i>Борисенко Ірина Василівна, Ігнатович Тетяна Захарівна</i> ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ	36
<i>Борко Ірина Сергіївна</i> ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОЦЕДУРИ ВИДАЧІ ЗЛОЧИНЦІВ В УКРАЇНІ	39
<i>Брошко Іван Михайлович</i> ХАРЧУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	41
<i>Висоцький Павло Геннадійович</i> ЗАКОНОДАВЧІ КОЛІЗІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЬЯТЬ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ В ЗАКОНОДАВСТВІ	45
<i>Вітовський Віталій Леонідович, Косов Олександр Михайлович</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ	47
<i>Волеваха Ірина Борисівна, Степура Дарина Андріївна</i> ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ	50
<i>Гончаренко Оксана Григорівна</i> ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД	53

Гончарук Олег Валентинович НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ	56
Данілкович Костянтин Миколайович ЧИННИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	59
Данілкович Олена Михайлівна ОСОБИСТІСНА СХИЛЬНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ДО ВЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН.....	62
Дегтяр Дмитро Сергійович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	66
Дем'яненко Юлія Олександрівна, Малько Тетяна Олегівна ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ЮНАКІВ	69
Денисенко Катерина Вікторівна, Борко Ірина Сергіївна РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХНІХ ЦИФРОВИХ ПРАВ.....	72
Дідківська Софія Сергіївна, Шевченко Таїсія Віталіївна СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК ОСНОВНА ОЗНАКА ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ІНШИХ ВИДІВ ПРАВОПОРУШЕНЬ	75
Доній Наталія Євгенівна ПРОЦЕС ВХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД.....	78
Дорошенко Дмитро Сергійович, Лазаренко Алла Миколаївна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА.....	81
Дрижак Віктор Володимирович, Буланець Іван Юрійович ПРО УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ	85
Железняк Олександр Сергійович СУТНІСТЬ ВИКОНАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЬАГНЕНЬ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОРГАНАМИ З ПИТАНЬ ПРОБАЦІЇ	90
Жулковський Вадим Вікторович, Ковальська Поліна Григорівна ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ ДО ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	94
Задуговська Ганна Петрівна, Мірошниченко Оксана Миколаївна ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ОСІБ РЯДОВОГО ТА НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	96
Зоценко Вероніка Сергіївна, Педорич Анатолій Володимирович ДОСВІД ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ У НОРВЕГІЇ.....	98
Ільченко Наталія Анатоліївна ВПЛИВ СІМ'Ї НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ДЕЗАДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ	103
Картун Тетяна Володимирівна, Ребало Микола Миколайович НАЦІОНАЛЬНІ Й МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ОХОРОНИ ДИТИНСТВА ТА ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЄЮ.....	106

Кирієнко Андрій Іванович, Кирилюк Анатолій Володимирович ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ВИДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	109
Ковалевська Інна Володимирівна ПРАВОСВІДОМІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДКВС УКРАЇНИ.....	112
Коваленко Юлія Миколаївна ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ СПОРТИВНОЇ ГАЛУЗІ.....	116
Ковальчук Дарина Вікторівна ДОВІРА ЯК ФАКТОР ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА	118
Кубрак Анжела Андріївна АРТ-ТЕХНІКИ У ТРЕНІНГОВІЙ РОБОТІ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ ЖІНКАМИ	121
Кузнецов Олександр Олексійович, Єсипенко Олександр Григорович ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ	125
Кузьменко Тетяна Вікторівна ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУРИ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В ПОРЯДКУ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	127
Кузьменко Тетяна Вікторівна, Сіренко Крістіна Юріївна ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ» В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	130
Куковинець Дар'я Олександрівна ПОКАРАННЯ ЗА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ БЕЗ ЗГОДИ ОСОБИ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	134
Кушнарєнко Надія Ігорівна ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТУВАННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ	137
Леоненко Олексій Анатолійович, Сорокопуд Вячеслав Борисович МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ДО УВ'ЯЗНЕНИХ ТА ЗАСУДЖЕНИХ	141
Литвяк Андрій Олегівич ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, У КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	146
Мазур Павло Дмитрович, Павлюк Алла Василівна НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ РОБОТИ НА ОМП ПІД ЧАС ВИЛУЧЕННЯ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ.....	150
Макаренко Ольга Олександрівна ФІНАНСОВА ЗЛОЧИННІСТЬ У РЕАЛІЯХ ВІЙНИ	153
Малишенко Євген Леонідович, Шатило Сергій Олександрович ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ	156
Малишко Микола Георгійович ОКРЕМІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТІВ НАРКОЗЛОЧИНІВ ЖІНОЧОЇ СТАТІ.....	160
Масан Вікторія Вікторівна ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНА ГЕНДЕРУ У ПСИХОЛОГІЇ	163
Мірошниченко Оксана Андріївна ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	167

Пахомов Ілля Володимирович ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ.....	170
Пащенко Олександр Олександрович КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА ЧИ ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ?	174
Переверзєва Софія Дмитрівна СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	178
Пестрецов Олексій Володимирович МЕТОД ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕНІТЕНЦІАРІВ.....	180
Помаз Ярослав Олександрович МАТЕРІАЛИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ.....	183
Прянкова Тетяна Сергіївна НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ.....	186
Салай Максим Геннадійович ДО ПИТАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ	188
Сахно Світлана Вікторівна ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У ПЕРІОД ДІЇ В УКРАЇНІ ВОЄННОГО СТАНУ	191
Сеґеда Василь Михайлович ОКРЕМІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТА ВТЕЧІ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО З-ПІД ВАРТИ	195
Сивун Олеся Петрівна, Красковський Євгеній Михайлович ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СЕРІЙНИХ УБИВЦЬ	198
Синиця Микола Сергійович СТРЕС ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ	201
Сікун Антон Миколайович, Хоменко Дар'я Юрійвна ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	205
Спітко Микола Євгенович, Боднар Ігор Володимирович КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ЛИШЕ ДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	207
Співак Володимир Васильович ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	211
Сулим Аліна Олександрівна, Єрмак Олексій Вікторович ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ	214
Телень Олена Юрійвна ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ДІЗНАВАЧА В УКРАЇНІ	218
Теребилло Наталія Володимирівна, Звенигородський Олександр Михайлович СУТЕНЕРСТВО АБО ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ: ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	222

Тимків Олександр Іванович ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ СКЛАДНИКІВ У РОБОТІ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ	226
Томков Никита Олегович ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	230
Трубілко Людмила Андріївна МОЖЛИВОСТІ КОГНІТИВНО-БІХЕВІОРАЛЬНОГО ПІДХОДУ В КОРЕКЦІЙНИХ ІНТЕРВЕНЦІЯХ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ	233
Тютюнник Андрій Володимирович ОПІКА ТА УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ДІТЕЙ-СИРИТ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	237
Уляненко Віталіна Ігорівна ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ	240
Федорова Юлія Євгенівна ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	242
Харковенко Ольга Олегівна ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЇ	245
Ховайло Тетяна Сергіївна РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЗАСІБ ЇХ ВИПРАВЛЕННЯ	249
Чебоненко Станіслав Олегович, Царюк Сергій Васильович ПРО ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНОГО ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	251
Чибісов Олександр Вікторович ВЕКТОРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДКВС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	256
Шамрук Наталія Борисівна, Нікончук Марія Олександрівна ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВИТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ	261
Шапка Вероніка Віталіївна ВПЛИВ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ НА РІВЕНЬ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	265
Шендерук Олена Борисівна ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ КУРСАНТСЬКОЇ АУДИТОРІЇ	270
Шумейко Зінаїда Євгенівна, Жук Василь Сергійович ФОРМУВАННЯ ПРАВНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ	272
Ядловська Ольга Степанівна «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» ЯК ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ МЕТОД РОБОТИ З ДІТЬМИ В ПОЛЩІЇ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ	276
Chumak Zahar CRIMINAL LAW IN UKRAINE	281
Hlavatskyi Serhii WAYS TO OVERCOME JUVENILE DELINQUENCY ACCORDING TO FOREIGN EXPERIENCE	284

Антоненко Катерина Леонідівна,
студентка 2 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:

Борисенко Ірина Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри
іноземних мов Академії Державної пенітенціарної служби

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ОСУЧАСНЕННЯ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Демократизація соціальної і політичної сфер життя та лібералізація моральних, етичних і естетичних принципів суспільства разом з поширенням соціальної функції української мови викликали численні зміни на всіх структурних рівнях мови й оновлення її стилістичних норм. Яскравим прикладом впливу глобалізаційних процесів на суспільство є розвиток мови, оскільки вона як основний засіб спілкування перша відчуває на собі всі процеси, які відбуваються в сучасному світі.

Процес демократизації літературної української мови характеризується розширенням кола її використання, зменшенням відстані між розмовним і літературним стилями мови, активними пошуками сучасних засобів комунікації в умовах конкуренції між засобами масової інформації з метою збільшення читацької і телеаудиторії. Усе це призвело до осучаснення лексики української мови.

З іншого боку, послаблення вимог до норм літературної української мови (йдеться про зменшення вимог до стилістичних прийомів, збільшення варіативності в мовленні, використання великої кількості іншомовних запозичень) може призвести до негативних зрушень у лексико-семантичній системі літературної української мови [1, с. 4–5].

Результатом цих процесів у сучасній українській мові є зміни у стилістиці рідної мови: використання великої кількості жаргонізмів, вульгаризмів та інших елементів розмовної лексики. Збільшення в українській мові англословних запозичень, особливо в молодіжному сленгу і у професійній термінології, розглядається як один із процесів осучаснення рідної мови.

Попри заяви багатьох українських науковців про необхідність очищення мови від «чужих» слів та захисту української мови від агресивного вторгнення іноземних запозичень, цей процес свідчить про розвиток економічних і культурних відносин між країнами і народами.

Запозичення слова є активним процесом, під час якого мова певним чином перебудовує нове слово, переробляє, узгоджує його зі своїми нормами і закономірностями [2]. По-перше, усі фонемні в запозиченого слова замінюються фонемними рідної мови, найбільш близькими до сприйняття на слух. По-друге, запозичене слово приєднується до морфологічної системи мови, що запозичує, отримуючи відповідні граматичні характеристики категорії. По-третє, запозичене слово приєднується до системи семантичних зв'язків і протиставлень, якими володіє мова, що запозичує. Зазвичай у процесі запозичення відбувається звуження значення слова. Після того, як запозичене слово увійшло в мову, воно починає набувати нових характеристик, як правило, відмінних від слова в мові-джерелі. У результаті змін запозичені слова настільки засвоюються мовою, що перестають сприйматися як чужі, іноземні і їх іншомовне походження може бути розкрито тільки за допомогою етимологічного аналізу.

Енциклопедія української мови дає таке визначення англіцизму: англіцизм – різновид запозичення; слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком.

Англіцизми переважно усвідомлюються мовцями як чужорідний елемент і зберігають ознаки свого походження: фонетичні (джерем, імідж), словотвірні (смокінг, маркетинг), семантичні (яструби – політики, прихильники жорстокого агресивного курсу в різних країнах). Ряд англіцизмів відображають особливості національно-культурного життя країни, а також предмети і явища в галузі спорту, техніки, економіки, політики. Наприклад, Скотланд-Ярд – слово, яке пов'язане з англійським стилем життя, Діснейленд – це слово, що яскраво характеризує американську реальність [3].

Англіцизм – ідіома чи крилатий вислів – пов'язується у свідомості мовців з англійським джерелом незалежно від способів творення: українське «скелет у шафі (буфеті)» (сімейна таємниця) – англійське «skeleton in the cupboard»; англійське «To be or not to be» – українське «Бути чи не бути» [4].

Процес запозичення з англійської мови нині став настільки глобальний та інтенсивний, що, можливо, в цей самий час якесь нове англійське слово вживається в системі української мови. Процеси збагачення лексики за рахунок запозичень відбуваються сьогодні у всіх сучасних мовах, в тому числі в українській. Курс на інтеграцію України до ЄС, процес глобалізації, перебудова економіки, орієнтація

на країни Заходу спричинили тісну культурну, політичну та соціально-економічну взаємодію українського народу з народами світу, яка не могла не відбитися на мовному рівні, тому кількість англіцизмів нині дуже швидко зростає. Проте як це вплине на українську мову, збагатить її чи навпаки, покаже час. Він визначить і долю запозичень, які врешті-решт будуть ухвалені або відкинута лінгвістами сучасності.

Список використаних джерел

1. Polyarush V. The Influence of English on Ukrainian with a Focus on the Language of Youth: a thesis / Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, M.A. : Department of English Language, 2010.
2. Кордюк О. М. Сучасні англословні запозичення. URL: http://конференция.com.ua/files/image/konf%2011/doklad_11_2_28.pdf (дата звернення: 20.11.2022).
3. Сігало К. Англіцизми в українській мові. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua> (дата звернення: 15.11.2022).
4. Сфери проникнення англіцизмів в інші мови. URL: <https://cwetochki.ru/ref-kursovaia-rabota-sferi-proniknennia-anglitsizmiv-v-inshi-movi-rosiisku-ukrainsku.html?page=2> (дата звернення: 15.11.2022).

Арнаутів Микола Анатолійович,

студент Навчально-наукового інституту
професійної освіти та технологій

Національного університету

«Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка;

Повечера Ірина Віталіївна,

доцент кафедри технологічної

освіти та інформатики Національного університету

«Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ ПРОБАЦІЇ ЗІ ЗМІНИ ПРОКРИМІНАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ ПРАВОПОРУШНИКІВ

На сучасному етапі розвитку громадянського суспільства волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією, розвивається одночасно та інтегровано з розвитком самої системи пробації.

Під терміном пробація розуміють систему наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує особу обвинуваченого [1].

Пробаційна програма – програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити на практиці.

Пробація класифікується відповідно до особливостей правового статусу осіб у системі правосуддя на досудову, наглядову та пенітенціарну пробацію. Найбільше поширена волонтерська діяльність під час пенітенціарної пробації. Під час цього виду пробації здійснюється робота щодо осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за місцем проживання.

Волонтером програм з пенітенціарної пробації може бути соціально активна фізична особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку, уповноважена органом пробації та волонтерською організацією на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією. Як і будь-яка волонтерська діяльність, участь у заходах здійснюється на добровільній та безоплатній основі.

Залучення волонтерів до діяльності, пов'язаної з пробацією, здійснюється уповноваженим органом з питань пробації за письмовою заявою цієї особи після проходження співбесіди з працівником уповноваженого органу з питань пробації, а також заповнення анкети та договору про провадження волонтерської діяльності.

Працівник уповноваженого органу з питань пробації під час співбесіди з'ясовує здатність особи до волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, її мотивацію, досвід роботи, освіту, відомості про несудимість та інші дані, що характеризують кандидата у волонтери пробації. Не залучаються волонтери, які мають не погашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість, а також особи, які раніше були виключені уповноваженим органом з питань пробації зі складу волонтерів пробації через допущення дій і вчинків, що порушили права суб'єктів пробації, негативно вплинули на репутацію волонтера пробації, уповноваженого органу з питань пробації [2].

Основним завданням волонтерів пенітенціарної пробації є сприяння уповноваженому органу з питань пробації у проведенні соціально-виховної роботи зі зміни прокримінального мислення суб'єктів пробації.

До напрямів волонтерської діяльності, пов'язаної з пенітенціарною пробацією, належать:

1. Участь волонтерів у проведенні соціально-виховної роботи із суб'єктами пробації.
2. Участь у складанні та реалізації індивідуальних планів роботи із суб'єктами пробації.
3. Участь у проведенні індивідуально-профілактичної роботи із суб'єктами пробації.
4. Надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги суб'єктам пробації.
5. Сприяння у працевлаштуванні суб'єктів пробації, залученні їх до навчання, виховних заходів та соціально корисної діяльності.
6. Сприяння у реалізації пробаційних програм стосовно суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням.
7. Участь волонтерів у проведенні тренінгів зі зміни прокримінального мислення, спрямованих на виправлення суб'єктів пробації та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Заходи здійснення волонтерської діяльності зі зміни прокримінального мислення щодо конкретного суб'єкта пробації визначаються працівником уповноваженого органу з питань пробації в індивідуальному плані роботи із суб'єктом пробації за обов'язковою участю волонтера пробації та суб'єкта пробації.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію» / за ред. доктора юрид. наук., проф., академіка НАН Копиленка О. Л., доктора юрид. наук., проф. Бараша Є. Ю. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2019. 114 с.
2. Севрук Ю. Г., Петровська Л. О., Севрюков В. В. Пробація в Україні : наук.-практ. посіб. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 120 с.

Баснева Еліна Олегівна,

курсантка 144 групи Академії Державної пенітенціарної служби

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОБАЦІЇ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Питання створення ефективної системи пробації продовжує бути надзвичайно актуальним у контексті реформування національної системи кримінальної юстиції. З січня 2010 року в країнах-членах Ради Європи діє стандарт організації діяльності національних служб пробації країн-членів РЄ – Європейські правила пробації (European Probation Rules), ухвалені Комітетом міністрів РЄ на 1075-й зустрічі заступників міністрів (далі – Правила) [1, с. 144].

Для здійснення порівняльного аналізу діяльності служби пробації зупинимось на досвіді таких країн-членів Ради Європи, як Велика Британія, Швеція та Франція.

За законодавством Франції режим пробації, тобто умовний осуд, що супроводжується наглядом, може бути призначений особі у разі засудження її до тюремного ув'язнення за скоєння кримінального правопорушення залежно від терміну покарання, який засуджений мав би відбутися в місцях позбавлення волі. В основі здійснення пробації у Франції лежать такі стандарти:

- 1) Європейські правила пробації;
- 2) Європейська конвенція з прав людини (в контексті діяльності органів пробації) [2, с. 278];
- 3) Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод.

Режим пробації у Великій Британії містить вимогу до засудженого підкорятися заходам нагляду та сприяння, передбачених спеціальною постановою з метою соціальної реадaptaції злочинців; виконувати ті обов'язки, які спеціально покладені на засудженого обвинувальним вироком [3, с. 126]. Служба пробації створена за територіальною ознакою, незалежна, але працює в тісному контакті з тюремним відомством. Зазначене відомство підпорядковується згідно із законодавством незалежному місцевому комітету та складається зі світових суддів і громадян, які мають повагу в суспільстві [4, с. 55].

Питаннями щодо надання сприяння звільненим, привернення уваги громадськості та організації благодійної допомоги займається Національна асоціація піклування та влаштування правопорушників. Крім цього, асоціація надає пропозиції, бере участь у здійсненні тюремної реформи.

У Великій Британії в основу здійснення пробації покладені такі стандарти:

- 1) Європейські правила пробації;
- 2) Європейська конвенція з прав людини (стосується діяльності органів пробації);
- 3) Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод.

Згідно із законодавством Швеції тюремна адміністрація та служба пробації становлять єдине відомство, яке називається національною адміністрацією.

Для Шведської служби пробації характерне те, що відповідно до закону будь-який ув'язнений (за винятком тих, хто злісно порушує ре-

жим утримання або вчиняє нові злочини) умовно достроково звільняється після закінчення двох третин терміну тюремного ув'язнення [5, с. 28–29]. Таким чином здійснюється безперервність процесу виховного впливу на засуджених, який починається у в'язниці й триває в умовах нагляду за її межами.

У Швеції застосування пробації здійснюється відповідно до таких стандартів:

- 1) Європейські правила пробації;
- 2) Європейська конвенція з прав людини (стосується діяльності органів пробації);
- 3) Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [6, с. 301].

Ще 1951 року ООН визначила пробацію як метод роботи зі злочинцями в умовах вільного суспільства. Автори Правил фактично продовжили цю думку, говорячи про те, що пробація стосується реалізації в умовах вільного суспільства санкцій та заходів, визначених у законі та покладених на злочинця. Вона містить широкий перелік дій та інтервенцій, які охоплюють наставництво й допомогу; спрямовані на соціальне включення злочинця, так само як і на забезпечення суспільства. Цікавим є й те, що в проєкті Закону «Про пробацію», розробленого робочою групою ЮНІСЕФ, вона визначена саме як «метод» [7, с. 29].

Отже, діяльність служби пробації у Великій Британії, Швеції та Франції базується на основі таких стандартів:

1. Європейські правила пробації;
2. Європейська конвенція з прав людини (стосується діяльності органів пробації);
3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод.

Список використаних джерел

1. Оніка Л. П. Соціально-виховна робота із неповнолітніми. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. Вип. 77. С. 143–153.
2. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 року № 3236-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. Ст. 435.
3. Ягунов Д. В. Європейські правила пробації як стандарт управління службами пробації у країнах-членах Ради Європи: філософія, структура, спрямованість. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. Вип. 2. С. 125–129.
4. Скакун О. Є. Про принципи кримінально-виконавчого права України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 41. С. 54–62.
5. Трубніков В. М. Система принципів кримінально-виконавчого права. *Європейські перспективи*. 2015. Вип. 4. С. 27–33.

6. Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовної діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні : монографія / за заг. ред. В. І. Борисова, В. С. Зеленецького. Харків : Право, 2011. С. 301–304.

7. Філософсько-правове розуміння демократії як онтологічної основи принципу демократизму в праві. *Європейські перспективи*. 2015. Вип. 4. С. 27–33.

Баулін Олег Вячеславович,

кандидат юридичних наук, доцент, Київський НДІ
судових експертиз Міністерства юстиції України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗШУКУ І ЗАТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНОГО, ЯКИЙ УХИЛЯЄТЬСЯ ВІД ВИКОНАННЯ ВИРОКУ

Відповідно до частини 1 статті 9 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) кожний засуджений зобов’язаний виконувати встановлені законодавством обов’язки громадян України, неухильно додержуватися правил поведінки, які передбачені для засуджених, виконувати законні вимоги адміністрації органів і установ виконання покарань, уповноваженого органу з питань пробації.

Ухилення засудженого від відбування покарання передбачає кримінальну відповідальність за статтями 389, 390 Кримінального кодексу України.

У правоохоронній практиці ухилення засуджених до кримінальних покарань, не пов’язаних з позбавленням волі, від відбування призначеного судом покарання не є рідкісним явищем. Згідно із положеннями, закріпленими у частині 4 статті 40, частині 7 статті 46 КВК України, засуджені до громадських або виправних робіт, розшук яких оголошено у зв’язку з ухиленням від покарання, затримуються і конвоюються органами Національної поліції у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством.

У разі неприбуття засудженого до обмеження волі до місця відбування покарання та в разі, якщо його місцезнаходження невідоме, уповноважений орган з питань пробації надсилає органам Національної поліції подання про оголошення його в розшук та подання до суду для вирішення питання направлення засудженого до місця відбування покарання в порядку, установленому для засуджених до позбавлення волі. Після затримання такий засуджений направляється

до місця відбування покарання в порядку, встановленому для засуджених до позбавлення волі (частина 5 статті 57 КВК України).

У пункті 1 розділу II Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 29 січня 2019 року № 272/5, також йдеться, що уповноважені органи з питань пробації звертаються до відповідних правоохоронних органів щодо розшуку засуджених осіб, місцезнаходження яких невідоме, а на територіальні органи Національної поліції України пунктом 1 розділу III цього Порядку покладається виконання ухвал суду та клопотань (подань) уповноваженого органу з питань пробації про передання матеріалів для проведення подальших розшукових заходів щодо таких осіб.

Про затримання оголошеної у розшук засудженої особи територіальний орган Національної поліції України повідомляє органу з питань пробації, що ініціював розшук. Після цього останній у територіальному органі Національної поліції України, в якому тримається засуджена особа, з'ясовує всі обставини і причини залишення цією особою місця проживання або неприбуття до місця проживання та відбирає у неї пояснення (пункт 4 розділу III Порядку).

Проте у статтях 131, 132, статті 176, статті 188 та інших статтях § 1, статті 207 та інших статтях § 2 глави 18 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) регулюється затримання особи, яка перебуває у статусі підозрюваного чи обвинуваченого (підсудного) у кримінальному провадженні. Стаття 281 КПК України регулює розшук підозрюваного. Порядок розшуку і затримання засудженого у кримінально-процесуальному праві залишається неврегульованим. Це може створювати певні проблеми як у сфері функціонування правоохоронних органів, яким доводиться застосовувати кримінально-процесуальний закон за аналогією, так і у сфері забезпечення прав і законних інтересів людини, оскільки правове становище підозрюваного, обвинуваченого (підсудного) і засудженого суттєво відрізняється. Подолання прогалини у правовому регулюванні розшуку і затримання засудженого шляхом використання у практиці порядку затримання підозрюваного чи обвинуваченого (підсудного) призводить до фактичного нівелювання положень принципу презумпції невинуватості та інших негативних наслідків. На це звертали увагу ще радянські науковці, одні з яких

вважали затримання засуджених, які ухиляються від відбування покарання, кримінально-виконавчим [1], інші – кримінально-процесуальним [2], а деякі – навіть певним різновидом адміністративного затримання [3; 4]. Однак у сучасній юридичній літературі України проблеми нормативно-правового регулювання здійснення розшуку і затримання засуджених майже не розглядаються.

Як уявляється, при визначенні юридичної природи розшуку і затримання засуджених, які ухиляються від відбування покарання, необхідно враховувати, крім тісної взаємодії кримінального, кримінально-процесуального і кримінально-виконавчого права, результат якої може знаходити прояв у існуванні комплексних правових інститутів (давності, амністії тощо), таке:

1) розшук і затримання відбувається під час виконання вироку, що набрав юридичної сили, тобто на етапі кримінального провадження, який традиційно має назву стадії виконання вироку, й регулюванню діяльності на якому присвячені норми розділу VIII «Виконання судових рішень» КПК України;

2) розшук і затримання здійснюють органи, які не належать до системи органів і установ виконання покарань, перелічених у нормах глави 3 КВК України;

3) розшук і затримання засуджених здійснюється в порядку, передбаченому кримінально-процесуальним законодавством для розшуку і затримання підозрюваного, а також з оформленням відповідних кримінально-процесуальних актів.

Таким чином, незважаючи на відсутність регулювання здійснення розшуку і затримання засудженого у КПК України, підстав вважати такий вид затримання кримінально-виконавчим, поки ще не має. Для вдосконалення цього виду розшуку і кримінально-процесуального затримання необхідно доповнити розділ VIII КПК України новою статтею «Розшук і затримання засудженого, який ухиляється від відбування покарання», в якій визначити підстави, строки, порядок здійснення розшуку і затримання засудженого, який ухиляється від відбування покарання; зміст кримінально-процесуальних документів, що мають складати у зв'язку з таким розшуком і затриманням; права і обов'язки суб'єктів цього виду розшуку і затримання.

Запропонований підхід суттєво вдосконалив інститут розшуку і затримання засудженого, який ухиляється від відбування покарання, оскільки положень, що містяться в розглянутих статтях КПК України, КВК України, а також у пунктах 9, 37, 38 частини 1

статті 23 Закону «Про Національну поліцію», Законі «Про попереднє ув'язнення» та в підзаконних нормативно-правових актах для сучасного рівня регулювання правовідносин, пов'язаних із застосуванням процесуального примусу стосовно засудженого, який ухиляється від відбування покарання, з метою забезпечення виконання судового вироку, недостатньо.

Список використаних джерел

1. Чувилев А. А., Николок В. В. Задержание осужденных, уклоняющихся от исполнения приговора. *Направления уголовной политики в борьбе с преступностью*: межвузовский сборник научных трудов / редкол.: Ю. А. Воронин (отв. ред.), Т. М. Зайко, В. П. Ревин, Ю. А. Туркинов. Свердловск : Свердловский юридический институт, 1986. С. 88–97.
2. Сергеев А. И. Институт задержания по советскому праву. *Проблемы борьбы с преступностью*. Труды Омской ВШМ и Иркутского университета / редкол.: В. П. Бахин, В. А. Здриковский, Г. А. Коновалов, В. И. Летучих (отв. за вып.) и др. Омск, Иркутск : ОВШМ МВД СССР, 1975. С. 72–80.
3. Гуткин И. М. Актуальные вопросы уголовно-процессуального задержания : учебное пособие. Москва : Академия МВД СССР, 1980. 89 с.
4. Корнуков В. М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве. Саратов : Саратовский университет, 1978. 137 с.
5. Григорьев В. Н. Задержание подозреваемого органами внутренних дел. Ташкент : Ташкентская ВШ МВД СССР. 1989. 120 с.

Безталанный Олег Александрович,

аспірант Академії Державної пенітенціарної служби

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБАЛАНСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ БІЗНЕСУ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що роботодавець традиційно сприймається як більш правомочна сторона трудових правовідносин. Саме роботодавець визначає умови праці працівника, встановлює режим робочого часу, нараховує та виплачує заробітну плату, притягує працівника до дисциплінарної відповідальності за порушення ним правил трудової дисципліни тощо. Тому будь-які зміни, яких зазнає законодавство про працю, сприймаються суспільством через призму збереження балансу інтересів суб'єктів трудових правовідносин та недопущення його зміни в бік розширення правомочностей роботодавців. Трудове право зароджувалось й розвивалось передусім як інструмент захисту прав та інтересів працівників. Сучасне трудове законодавство є таким, що містить більше зобов'язань роботодавця перед працівником, аніж працівника перед

роботодавцем, і змінити цей баланс на практиці дуже важко. На нашу думку, питання правового регулювання збалансування інтересів суб'єктів трудових правовідносин у сфері бізнесу в сучасних умовах є вкрай актуальним та в подальшому має набути більш широкої уваги науковців. У науковій літературі питанням збалансування інтересів суб'єктів трудових правовідносин було присвячено небагато праць. Серед дослідників цього питання відзначимо таких науковців: В. Д. Авескулов [1], Л. О. Васечко [2], А. М. Данильченко [3], В. Л. Костюк [4], Н. О. Мельничук [5], С. М. Мигаль [6]. Для розвитку сфери бізнесу в Україні важливо створити належні умови для функціонування роботодавця, чітко визначити його правове становище у правовідносинах з працівниками, забезпечити справедливий баланс щодо захисту прав й інтересів усіх суб'єктів трудових правовідносин. Без уваги науковців до цього питання розв'язання окреслених завдань є неможливим.

Інтерес роботодавця у сфері бізнесу полягає в отриманні прибутку. Для цього він залучає кваліфікованих працівників, яким створює необхідні умови для здійснення трудової діяльності. Інтерес працівника полягає в забезпеченні шляхом праці гідного рівня життя для себе та своєї сім'ї. Для того, щоб інтереси обох сторін трудових правовідносин забезпечувались належним чином, вітчизняні законодавці ухвалили спеціальне законодавство. На сьогодні основним нормативно-правовим актом, яким забезпечується збалансування інтересів суб'єктів трудових правовідносин у сфері бізнесу, все ще залишається Кодекс законів про працю України [7]. Правове становище роботодавців та працівників у трудових правовідносинах відображає їхня трудова правосуб'єктність, яка складається з трудової правоздатності, трудової дієздатності, трудових прав та обов'язків і трудоправової деліктоздатності [4, с. 88]. І саме тоді, коли йдеться про такий фундаментальний елемент для трудової правосуб'єктності, як трудові права та обов'язки працівників і роботодавців, а також про їх забезпечення нормами трудового законодавства, баланс у правосуб'єктності сторін трудових правовідносин втрачається.

Пропонуємо почергово розглянути найбільш масштабні проблеми чинного законодавства, які не дозволяють досягти балансу інтересів суб'єктів трудових правовідносин у сфері бізнесу.

По-перше, Кодекс законів про працю України [7] не систематизує трудові права роботодавця. Звичайно, якщо ми проаналізуємо зміст цього нормативно-правового акта, можемо виділити окремі

права роботодавця. Наприклад, роботодавець має право тимчасового переведення працівника на іншу, не обумовлену трудовим договором роботу без його згоди, для відвернення або ліквідації наслідків стихійного лиха, епідемій, епізоотій, виробничих аварій тощо (стаття 33); роботодавець може тимчасово застосовувати до працівників, яким встановлено гнучкий режим робочого часу, загальний режим роботи у разі такої необхідності для виконання невідкладних чи непередбачених завдань (стаття 60); роботодавець може відмовити працівнику в переведенні на дистанційну роботу, якщо виконання дистанційної роботи неможливе, зважаючи на трудову функцію працівника, або ж якщо працівник не навів фактів, які підтверджують дискримінаційні дії щодо нього на робочому місці (стаття 602) тощо. Утім, закріплення прав роботодавців має радше фрагментарний характер. Натомість у статтях 2 та 21 Кодексу законів про працю України [7] чітко систематизовано трудові права працівників, виконання яких має забезпечити роботодавець, і загалом у змісті цього нормативно-правового акта правам працівників приділено значно більше уваги.

По-друге, Кодекс законів про працю України [7] не враховує специфіку бізнесу при регулюванні трудових правовідносин. Кодексом законів про працю України [7] не передбачено, що підприємництво, комерційна чи будь-яка інша діяльність, спрямована на отримання прибутку, може здійснюватись в організаційно-правових формах фізичної особи-підприємця чи юридичної особи-суб'єкта малого підприємництва. Специфіка підприємницької чи комерційної діяльності цих суб'єктів є такою, що вони зазвичай залучають невелику кількість працівників. А отже, в такому разі на роботодавців має бути покладено вужче коло обов'язків порівняно з роботодавцями, які створили велику кількість робочих місць.

По-третє, права та інтереси працівників краще захищені, аніж права та інтереси роботодавця як суб'єкта, що здійснює підприємництво, комерційну чи будь-яку іншу діяльність, спрямовану на отримання прибутку. Найбільш яскравим прикладом у цьому контексті є процедура звільнення працівника. З одного боку, працівник має право звільнитись у будь-який момент за власною ініціативою. З іншого боку, навіть у разі звільнення працівника за власною ініціативою на роботодавця покладено обов'язки (провести розрахунок з працівником, виплатити компенсацію за невикористану щорічну

відпустку). При цьому процедура звільнення працівника за ініціативою роботодавця є значно складнішою і допускається лише у визначених законодавством випадках. На практиці роботодавець не зможе звільнити деяких працівників, наприклад одну матір з дитиною віком до 14 років чи дитиною-інвалідом до 18 років, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням (стаття 184 Кодексу законів про працю України [7]), навіть якщо перебування такої особи у трудових відносинах з роботодавцем завдає шкоду його бізнесу. Іншим прикладом дисбалансу є права працівників та роботодавців у процедурі вирішення трудових спорів. Якщо спір мирним шляхом вирішити неможливо, працівники можуть скористатися своїм правом на страйк як засобом захисту економічних та соціальних інтересів (розділ III Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 № 137/98-ВР [8]) як крайнім засобом вирішення колективних трудових спорів. При цьому кореспондуюче право роботодавця оголосити локаут для захисту ним своїх інтересів у трудовому спорі, як це передбачено законодавством багатьох країн світу (Франції, Іспанії, Туреччини, Мексики, Швеції, Швейцарії [1, с. 44]), законодавством України не передбачено.

Позитивним для подальшого розвитку правового регулювання збалансування інтересів суб'єктів трудових правовідносин у сфері бізнесу є те, що фактично в усіх проектах Трудового кодексу України та Закону України «Про працю» автори приділяли увагу встановленню механізмів забезпечення справедливого балансу прав та інтересів усіх учасників трудових правовідносин. Негативний аспект полягає в тому, що новації, які здатні змінити цей баланс, кожного разу викликають спротив з боку суспільства. Наприклад, проект Закону України «Про працю» № 2708 від 28.12.2019 року [9] був гостро розкритикований і донині не ухвалений не в останню чергу через те, що передбачає механізми спрощення процедури звільнення працівників з ініціативи роботодавця, новий підхід до розуміння явища прогулу та інші механізми, що розширюють права саме роботодавців.

Отже, однією із причин, чому в Україні досі залишається чинним Кодекс законів про працю України [7], ухвалений понад п'ятдесят років тому, є те, що спроби ухвалити новий основний законодавчий акт у цій сфері неодноразово закінчувалися спротивом з боку суспільства та

профспілок. Як наслідок, законодавець з метою вдосконалення трудового законодавства продовжує вносити зміни до Кодексу законів про працю України [7], що дозволяє зберегти поточний баланс інтересів суб'єктів трудових правовідносин, однак на практиці залишає суб'єктів, які здійснюють підприємницьку, комерційну чи будь-яку іншу діяльність, спрямовану на отримання прибутку, більш слабкою стороною трудових правовідносин.

Список використаних джерел

1. Авескулов В. Д., Дереш Ю. В., Романчук А. О. Право на локаут та перспективи його правового врегулювання в українському законодавстві. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. № 12, т. 2. С. 41–48.
2. Васечко Л. О. Співвідношення права роботодавця на отримання інформації про стан здоров'я працівника та права на медичну таємницю. *Публічне право*. 2019. № 2. С. 101–106.
3. Данильченко А. М. Локаут як правове явище у трудовому праві України та іноземних країн. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 47. С. 107–113.
4. Костюк В. Л. Проблеми правового становища роботодавця за КЗПП України та проекту Трудового кодексу України: порівняльно-правовий аналіз. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2009. Т. 90. С. 87–90.
5. Мельничук Н. О. Збалансування інтересів сторін трудових правовідносин як засада забезпечення договірного регулювання таких відносин з боку держави. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 158–163.
6. Мигаль С. М. Обмеження права на страйк правом на локаут у прецедентному праві ЄКСП. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 3. С. 51–57.
7. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971 р. Додаток до № 50.
8. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 34. Ст. 227.
9. Про працю : проект Закону України від 28.12.2019 № 2708. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II01112I?an=4> (дата звернення: 10.11.2022).

Білик Марина Миколаївна,

ад'юнкнт кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОРЕКЦІЙНИХ ПРОГРАМ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

На сучасному етапі розвитку та реформування Державної кримінально-виконавчої служби України важливою складовою проведення якісної профілактики девіантної поведінки та зниження криміногенних факторів, ризиків вчинення повторного кримінального

правопорушення стало розроблення та впровадження корекційних програм в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України. Згідно з наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення засудженими до позбавлення волі» від 26.11.2020 № 1021/26/20 [2] оцінювання випадків вчинення повторного кримінального правопорушення проводиться відповідно до методичних рекомендацій, які визначаються Міністерством юстиції України.

Разом з тим психологи установ виконання покарань та слідчих ізоляторів здійснюють поглиблене психологічне вивчення особи засудженого шляхом психологічного дослідження з використанням формалізованих методик (тести, опитувальники, проєктивні та психофізіологічні методики) та малоформалізованих методик (спостереження, бесіди, інтерв'ю, аналіз продуктів інтелектуальної діяльності індивіда), спрямованих на визначення провідних індивідуально-психологічних особливостей, якостей і рис характеру, схильності до здійснення суїциду, мотивації поведінки, психофізіологічних, емоційних реакцій і станів, закономірностей перебігу психічних процесів, загального розвитку комунікативних якостей тощо [5].

Результати вказаних досліджень беруть до уваги під час визначення мети й завдань розроблення корекційних програм. Також зважають на вимоги частини четвертої, п'ятої ст. 123 Кримінально-виконавчого кодексу України, де зазначено, що стимулювання правослухняної поведінки засуджених здійснюється за допомогою програм диференційованого виховного впливу з урахуванням їхньої поведінки, психічного стану і ступеня соціальної занедбаності. Ці програми мають враховувати можливості виховної функції режиму відбування покарання, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, заходів заохочення і стягнення, які застосовуються до осіб, позбавлених волі, самодіяльних організацій засуджених, громадських, благодійних і релігійних організацій, а також залучення засуджених до самовиховання [1].

Після розроблення, реалізації та оцінки результатів проходження корекційної програми остання перевіряється на відповідність вимог наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку розроблення, реалізації та оцінки результатів

проходження програм диференційованого виховного впливу на засуджених» від 08.11.2021 № 3992/5 [3]. Наступним етапом є розроблення положення до програми та внесення змін до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених» від 16.05.2016 № 1418/5 [3].

У всіх установах виконання покарань та слідчих ізоляторах проводиться 12 таких програм.

Нині цей напрямок соціально-виховної роботи не втрачає своєї актуальності. Триває робота щодо відпрацювання на базі пілотних державних установ (далі – ДУ) розроблених чотирьох корекційних програм, а саме:

«Програма психологічної реабілітації для засуджених ветеранів війни» – ДУ «Вінницька УВП (№ 1)», ДУ «Сокирянська ВК (№ 67)», ДУ «Крюковська ВК (№ 29)», ДУ «Арбузинська ВК (№ 83)» та ДУ «Житомирська ВК (№ 4)»;

«Підтримка родинних зв'язків» – ДУ «Солонянська ВК (№ 21)», ДУ «Кам'янська ВК (№ 34)», ДУ «Маневицька ВК (№ 42)», ДУ «Коломийська ВК (№ 41)», ДУ «Стрижавська ВК (№ 81)»;

«Вирішення проблем» – ДУ «Полтавська ВК (№ 64)», ДУ «Надержинщинська ВК (№ 65)», ДУ «Дрогобицька ВК (№ 40)», ДУ «Личаківська ВК (№ 30)», ДУ «Коростенська ВК (№ 71)»;

«Формування відповідального материнства та попередження жорстокого поводження з дітьми серед вагітних жінок та матерів з дітьми до 3-х років, які перебувають в установах виконання покарань» – ДУ «Кам'янська ВК (№ 34)», ДУ «Надержинщинська ВК (№ 65)», ДУ «Качанівська ВК (№ 54)», ДУ «Збаразька ВК (№ 63)», ДУ «Покровський ВЦ (№ 79)».

За результатами апробації зазначених пілотних проєктів-програм протягом 6 місяців в установах готуються пропозиції та зауваження щодо подальшого їх впровадження, які розглядаються та допрацьовуються у разі необхідності. За відсутності (або врахуванні) зауважень проєкти програм вносяться Департаментом з питань виконання кримінальних покарань до Міністерства юстиції України для затвердження в установленому порядку.

Разом з тим до кінця 2022 року заплановано розроблення та презентацію ще двох проєктів корекційних програм – «Зміна прокримінального мислення» та «Керування емоціями».

Перспективи подальших досліджень обумовлюють необхідність розроблення, апробації та впровадження корекційної програми для роботи з особою злочинцем з психічними розладами в умовах установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Дата оновлення: 18.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 30.10.2022).

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення засудженими до позбавлення волі : наказ Міністерства юстиції України від 27.11.2020 р. № 4121/5. Дата оновлення: 28.01.2021. URL: <https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/Methodichni-rekomendacii-ORP.pdf> (дата звернення: 30.10.2022).

3. Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених : наказ Міністерства юстиції України від 16.05.2016 р. № 1418/5. Дата оновлення: 20.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-16#Text> (дата звернення: 30.10.2022).

4. Про затвердження Порядку розроблення, реалізації та оцінки результатів проходження програм диференційованого виховного впливу на засуджених : наказ Міністерства юстиції України від 08.11.2021 р. № 3992/5. Дата оновлення: 09.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1453-21#Text> (дата звернення: 30.10.2022).

5. Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими : наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2013 р. № 2300/5. Дата оновлення: 19.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13#Text> (дата звернення: 30.10.2022).

Білоколоша Марія Валентинівна,
слухачка 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я

Актуальність проблематики психології професійного здоров'я стає з кожним роком дедалі помітнішою, оскільки поняття «професійне здоров'я» акумулює в собі всі аспекти багатofакторних взаємодій та відносин людини з професійним середовищем. Нині, коли здоров'я працівника розглядається і як економічна цінність, і як умова підвищення результативності та якості праці, кристалізуються поняття «управління здоров'ям», «здорова поведінка» та ін. [1, с. 24]. Збільшений штат управлінців усіх рівнів вимагає професійно-психологічного забезпечення їхньої нелегкої діяльності, яка

передбачає професійне здоров'я і тривале управління, оскільки управлінська праця належить до такої трудової діяльності, щодо якої висувають підвищені вимоги – і до фізичних, і до психоемоційних аспектів здоров'я працівників.

Психологія професійного здоров'я застосовує психологічні знання для підвищення ефективності професійної праці й поліпшення якості життя працівника, гарантування безпеки, забезпечення здоров'я та психологічного благополуччя людей, які здійснюють професійну діяльність [2, с. 121].

Як зазначає Г. С. Нікіфоров, професійне здоров'я є одним із проявів цілісного феномена здоров'я, пов'язаного безпосередньо з професійною працездатністю. Він відображає клінічний, психічний і фізичний статус суб'єкта, його професійні компетенції та функціональну стійкість. Професійне здоров'я проявляється в надійній діяльності, високому рівні компетенцій і професійної активності, у професійному довголітті й успішності [3, с. 164].

Професійне здоров'я – інтегральна характеристика стану організму людини за фізичними та соціально-психологічними показниками для прогнозування її здатності до певної професійної діяльності із заданою ефективністю і тривалістю протягом заданого періоду життя, а також стійкість до несприятливих факторів, що супроводжують цю діяльність [4, с. 132].

Сьогодні професійне здоров'я розглядається насамперед як інтегративне утворення в рамках системи «здоров'я – адаптованість – працездатність – ефективність». Під категорією професійного здоров'я можна розуміти властивість організму зберігати необхідні компенсаторні й захисні механізми, що забезпечують професійну надійність і працездатність за всіх умов професійної діяльності, або ширше – властивість організму зберігати задані компенсаторні й захисні механізми, що забезпечують працездатність в умовах, у яких протікає професійна діяльність [5, с. 47].

Професійна адаптація відображає процес становлення (відновлення) і підтримки динамічної рівноваги в системі «суб'єкт праці – професійне середовище». Адаптація здійснюється за кількома напрямками, до яких належать умови діяльності (робоче місце, фізичне середовище); професійні завдання; керівництво; соціальні чинники професійного середовища (формування ставлення до організації, колективу; встановлення міжособистісного контакту в робочій групі та інших) [6, с. 162].

Ще одна важлива складова професійного здоров'я – професійна працездатність. Це максимально можлива ефективність діяльності спеціаліста (тобто максимально можлива продуктивність), зумовлена функціональним станом організму з урахуванням його фізіологічної вартості. Під фізіологічною вартістю роботи розуміють величину витрачених фізичних і психічних резервів організму у процесі діяльності. Для її характеристики використовують два показники – рівень енерговитрат за період роботи й виразність втоми до кінця діяльності. Поняття професійної працездатності пов'язує функціональний стан організму, його зміни під час різних видів діяльності, фізіологічну та психологічну вартість цієї діяльності, її ефективність і психічне, фізичне та соціальне благополуччя. Тому працездатність вважають провідним критерієм, показником професійного здоров'я [7, с. 94].

Як фактори професійної працездатності Г. С. Нікіфоров вказує параметри, що практично збігаються з факторами професійного здоров'я: фізична працездатність (показники фізичного розвитку); фізична підготовленість (сила, швидкість, витривалість); координованість (показники вегетативного забезпечення фізичної діяльності) [8, с. 58].

Маклаков А. Г. зазначає, що професійне здоров'я – це певний рівень характеристик здоров'я спеціаліста, який відповідає вимогам професійної діяльності та забезпечує її високу ефективність [9, с. 95].

З кожним роком дедалі помітніша тенденція до зміни оздоровчої парадигми: перенесення зусиль щодо оздоровлення людей з корекції діагностованих захворювань на просвітництво в галузі збереження та зміцнення здоров'я. Тому у сфері психології професійного здоров'я початку XXI ст. стала розвиватися позитивна психологія професійного здоров'я, що вивчає сильні сторони людини, її здоров'я та оптимальне функціонування, можливості досягнення співробітником особистого благополуччя чи благополуччя групи (організації) загалом [10, с. 55].

Сьогодні зростає увага до більш продуктивного використання трудових ресурсів, обліку витрат робочого часу, відповідно істотно підвищилося значення показників стану здоров'я працівників, зайнятих у різних сферах економіки. Категорія «здоров'я працівника» сприймається як економічна цінність, разом із прибутковістю виробництва, а здоров'я сприймається як необхідна умова високого трудового

потенціалу, показника культури та найяскравіший показник ефективного управління [11, с. 15].

Сьогодні всі види професійної діяльності, а також її умови й організаційне середовище переживають потужні трансформації, які суттєво впливають на професійне здоров'я працівників. З'являються нові теми досліджень психології професійного здоров'я. Зокрема:

1. Старіння робочої сили.
2. Вивчення особливостей професійного здоров'я людей у зв'язку зі зміною технологій (інтернет, телекомунікації).
3. Вирішення питань безпеки і забезпечення професійного здоров'я працівників у концепціях корпоративної соціальної відповідальності та морально-етичні аспекти професійного здоров'я.
4. Роль організаційного забезпечення справедливості в забезпеченні здоров'я професіонала; проблема забезпечення безпеки професійної діяльності.
5. Дослідження презентеїзму (presenteeism), що визначається як вихід на роботу в стані хвороби.
6. Позитивні наслідки та оптимальні варіанти взаємозв'язку роботи й особистого життя людини.
7. Проблема психофізіологічного відновлення після роботи, роль дозвільної активності у збереженні професійного здоров'я.
8. Гумор як організаційний ресурс.
9. Проблеми крос-культурної психології професійного здоров'я.

Таким чином, можна зробити висновки, що професійне здоров'я – своєчасне виконання дій на основі здорового функціонування різних підсистем організму та психіки в цілому. З основних критеріїв професійного здоров'я можна виділити професійну працездатність, професійну адаптацію та професійну продуктивність (ефективність). Треба відзначити, що професійне здоров'я працівника – це дуже важливий феномен, без якого жодне підприємство, компанія, організація чи установа неспроможна довго й ефективно функціонувати, розвиватись, виконувати завдання, досягати цілей, бажаних результатів, забезпечувати матеріальні потреби найманих працівників.

Список використаних джерел

1. Слуцкин Н. И. Современные определения понятия «здоровье». Москва, 1975. 36 с.
2. Каверина Р. Д. Психологическая систематика профессий типа «человек-человек» в целях профессиональной ориентации : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19:00:07. Ленинград, 1981. 213 с.

3. Никифоров Г. С. Психология здоровья : учебник. Санкт-Петербург : Речь, 2002. 256 с.
4. Здоровье как системное понятие. Психология здоровья : учебник / под ред. Г. С. Никифорова. Санкт-Петербург : изд-во С.-Петербур. ун-та, 2000. 189 с.
5. Пономарева Г. А. Субъективная оценка как показатель здоровья работающих. *Здравоохранение РФ*. 1997. № 2. С. 44–52.
6. Супрун А. П. Психосоматическая адаптация молодого учителя : канд. психол. наук : 19.00.02. ЛГУ им. А. А. Жданова. Ленинград, 1983. 156 с.
7. Котелова Ю. В. Очерки по психологии труда : учебник. Москва : изд-во МГУ, 1986. 118 с.
8. Никифоров Г. С. Надежность профессиональной деятельности : монография. Санкт-Петербург : изд-во С.-Петербур. ун-та, 1996. 176 с.
9. Маклаков А. Г. Основы психологического обеспечения профессионального здоровья военнослужащих : автореф. дис. д-ра психол. наук : 19:00:07. Санкт-Петербург, 1996. 284 с.
10. Величковский Б. Т. Стратегия медицины в охране здоровья населения на пороге XXI века. *Вестник РАМН*. 2000. № 9. С. 51–63.
11. Гридин Л. А. Общественное здоровье как показатель благополучия стабильности общества. *Российский медицинский журнал*. 2001. № 3. С. 9–18.

Бондарчук Вікторія Станіславівна,

викладач центру професійної освіти

Територіально відокремленого відділення

«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Професійна діяльність співробітників органів та установ виконання покарань пов'язана зі стресом та психоемоційним навантаженням. Значна частина персоналу в результаті служби набуває незворотних психологічних змін, ознак професійного вигорання та професійної деформації.

З огляду на вищезазначене, питання психоемоційної стійкості персоналу пенітенціарних установ, володіння ним інструментарієм нейтралізації негативних впливів набувають фундаментальних значень у службовій діяльності. Загальноновизнаним є те, що значна кількість осіб персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України має низький рівень емоційної стійкості, невідповідність психологічної підготовки функціональним обов'язкам, необізнаність щодо навичок психологічної саморегуляції та нейтралізації негативного впливу психологічно напружених ситуацій.

Проблеми розвитку емоційної стійкості під час освітнього процесу досліджували багато вчених, серед яких Гарник Л. П., Ігнатюк О. А., Пономарьов О. С., Романовський О. Г., Резнік С. М., Серeda Н. В. та інші. Вони відзначали, що розвинена емоційно-психологічна стійкість у процесі виконання професійних функцій є найважливішою умовою високої ефективності діяльності працівників типу «людина-людина».

Необхідність розвитку емоційно-вольової сфери для ефективної професійної діяльності підтверджується як теоретичними, так і експериментальними дослідженнями, зокрема Власова В. Ф., Гасанової Р. Р., Зільбермана П. Б., Злотнікова А. Л., Каліна В. К., Леженіна Л. М., Маріщука В. Л., Мільмана В. Е., Писаренко В. М., Подляшаника В. В., Рєви О. М., Циганко Е. Н., Чебикіна А. Я., Чернікова О. А. та ін.

В умовах сучасного інноваційного розвитку освіти і науки заклади освіти України, які проводять професійну підготовку персоналу органів та установ виконання покарань, на сьогодні не можуть лишатись осторонь новацій в освітньому процесі. І тому повинні в повному обсязі забезпечувати умови для самоствердження, розвитку й самореалізації особистості протягом усього життя. Новітні зміни й технології вимагають від майбутніх фахівців не тільки освіченості, пошуку, активності, а й відповідальності, самостійності, впевненості, вміння жити і працювати в нових умовах, бути соціально зорієнтованими. Саме від сформованості навичок регулювання емоційних процесів, рівня підготовки майбутнього фахівця залежить успішне виконання своїх професійних обов'язків.

Уміння психоемоційної протидії стресфакторам у форматі здатності емоційно сильно не збуджуватись у несприятливих ситуаційних умовах, придушувати емоційні реакції, самоконтролювати їх; не реагувати на емоціогенні подразники необхідно формувати у пенітенціарного персоналу на постійній основі. Одним з ключових суб'єктів у цьому процесі є відомчий заклад освіти, де відбувається професійне навчання персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, починаючи з первинної професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки. Також отримані знання й навички необхідно постійно вдосконалювати на відповідних окремих курсах, тренінгах, коуч-тренінгах тощо. Не останню роль у цьому процесі відіграє і службова підготовка за місцем служби,

в рамках якої, беззаперечно, мають бути заняття з психологічної саморегуляції, з розгляду питань протистояння стрес-факторам та емоційно напруженим ситуаціям.

Моделювання професійних ситуацій у навчанні дозволяє розкрити перед слухачами соціальний зміст професії пенітенціарія, основні її кваліфікаційні характеристики; забезпечити тісний зв'язок теорії з практикою роботи органів та установ виконання покарань; показати персоналу типові ускладнення, з якими вони можуть стикатися у своїй повсякденній практиці, і шляхи їхнього подолання.

Застосування професійних ситуацій на заняттях дозволяє створити умови, коли вибір способу розв'язання проблеми досягається шляхом опори слухачів на теоретичні знання, отримані в процесі вивчення теоретичних положень пенітенціарної науки. Пошук виходу із запропонованих завдань-ситуацій формують у слухачів потребу спиратися на науковий матеріал під час виконання практичних завдань, використати пенітенціарну теорію при виборі оптимальних способів і засобів педагогічного впливу.

Залучення слухачів у ситуації, що вимагають активних дій в обстановці професійного вибору, має супроводжуватися дотриманням певних умов:

1) моделювання професійних ситуацій у певній послідовності, що відповідає логіці формування потреби слухачів у професійній діяльності;

2) створення моделювальних ситуацій у порядку зростання складності навчально-виховних завдань у практиці роботи з урахуванням характеру розумової діяльності навчальної аудиторії, комплексу необхідних розумових операцій;

3) відбиття в моделювальних ситуаціях реально існуючого пенітенціарного процесу з його конкретними завданнями;

4) застосування в запропонованих ситуаціях знань, отриманих слухачами під час вивчення навчальних дисциплін;

5) забезпечення активної пізнавальної діяльності, самостійності мислення й творчості слухачів у виборі методів і засобів саморегуляції, пошуку виходу із запропонованих завдань-ситуацій.

Дотримання названих умов допоможе викладачеві домогтися ефективності навчання, підвищити престижність навчальних дисциплін в очах слухачів, перетворити досліджувані теоретичні положення на інструмент практичних дій майбутніх пенітенціарних працівників, забезпечуючи їм тим самим необхідний рівень професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Горбач І. О., Романовський О. Г. Ціннісно-мотиваційний компонент лідерського потенціалу майбутніх фахівців пенітенціарної системи України. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2021. № 2 (7). С. 47–59.
2. Коцан І. Я. Психологія здоров'я людини. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
3. Кубрак Р. Сучасні вектори організації професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. *Територія успіху*. № 2 (3), 2016.
4. Освіта України в умовах воєнного стану : *інформаційно-аналітичний збірник*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitic.zbirn-svita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> (дата звернення: 23.11.2022).
5. Рева О. М. Формування емоційної стійкості у ранньому юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2005. 24 с.
6. Романовський О. Г., Пономарьов О. С., Резнік С. М. Критерії та рівні розвитку конкурентоспроможності фахівця : навч.-метод посіб. Харків : НТУ «ХПІ», 2014. 140 с.

Борисенко Євген Валерійович,

начальник Територіально відокремленого відділення
«Хмельницька філія Академії Державної пенітенціарної служби»;

Бруневич Володимир Миколайович,

начальник центру професійної освіти
Територіально відокремленого відділення

«Хмельницька філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ВЗАЄМОДІЯ HARD SKILLS TA SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СЛУХАЧІВ ТВВ «ХМЕЛЬНИЦЬКА ФІЛІЯ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ»

Адаптація Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) до вимог світової пенітенціарної системи передбачає дотримання принципів законності, справедливості, демократизму, гуманізму за максимально широкого використання міжнародних стандартів [2; 4; 6]. Згідно з Кодексом професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України є перелік дій, які неприпустимі для персоналу ДКВС України. Це провокаційні дії, поспішність в ухваленні рішень, розголошення фактів життя засудженого, бездіяльність і пасивність, байдужість [3]. Крім

того, працівники установ зобов'язані «постійно зміцнювати правопорядок в установах виконання покарань, проводити цілеспрямовану виховну роботу серед засуджених; виявляти та попереджувати вчинення правопорушень з їхнього боку, уміло поєднувати високу вимогливість з уважним ставленням до кожного засудженого» (Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, п. 28) [цит. 5].

Професійні та морально-етичні аспекти формування особистісних якостей персоналу ДКВС України мають на меті досягнення самостійного прагнення індивідуума «неухильно виконувати закони України, додержуватися норм професійної етики, гуманно ставитися до засуджених і осіб, узятих під варту» [цит. 1]. Набуває особливої актуальності питання взаємодії так званих *hard skills* і *soft skills*, набутих слухачами за час навчання в закладі освіти.

Залежно від співвідношення *hard skills* та *soft skills* розрізняють три категорії професій:

1. Професії теоретичного спрямування, де професійні знання й навички важливіші, ніж *soft skills*.
2. Професії, що вимагають певного балансу професійних та комунікаційних навичок.
3. Професії, де *soft skills* відіграють провідну роль: продажі, творчість, маркетинг.

Для *hard skills* характерні такі елементи: наявність документів про освіту, сертифікати про рівень певних знань, перелік знань і вмінь, які можна перевірити й оцінити. Прояв *soft skills* залежить від психологічних особливостей самої людини: типу її особистості, темпераменту, характеру. Це насамперед здатність до командної роботи, комунікабельність, ефективність роботи у стресових умовах. Вони формуються упродовж життя під впливом життєвого досвіду й виховання. Яскравим прикладом *soft skills* є контроль над своїми емоціями. Одні люди вміють це досконало робити з дитинства через певний стиль виховання у сім'ї, а інших змушують навчитися з часом життєві обставини.

Найбільш необхідними у процесі роботи є такі м'які компетенції: відповідальність та дисциплінованість, уміння працювати в команді, лідерство, критичне мислення, креативність. Вони необхідні у всіх сферах діяльності, проте для їхнього розвитку і прояву треба час і терпіння.

На нашу думку, професії осіб рядового і начальницького складу ДКВС України, що проходять підготовку у ТВВ «Хмельницька філія

Академії Державної пенітенціарної служби», належать до другого класу і потребують балансу жорстких і м'яких навичок. У нашому випадку яскравим прикладом *hard skills* є навички, яких слухачі набувають під час проведення практичних занять з таких дисциплін, як тактико-спеціальна підготовка, вогнева підготовка, спеціальна фізична підготовка, стройова підготовка та інших. Кожна робоча програма дисципліни містить шкалу оцінювання набутих знань та вмінь, які наприкінці навчання трансформуються в результати навчання у формі комплексного заліку. Для кожного курсу існує перелік предметів, що мають бути вивчені слухачем під час опанування того чи іншого навчального плану визначеної професії. Підтвердженням отримання *hard skills* у випадку професійно-технічного навчання є свідоцтво визначеного зразка.

Оцінити здібності *soft skills* конкретними показниками важко, але існує дуже висока ймовірність їхнього розвитку в разі цілеспрямованої продуманої організації навчальних занять. У нашому випадку більшість предметів навчальних курсів, крім жорстких компетенцій, сприяють розвитку і м'яких навичок. Зокрема, протягом вивчення дисципліни «тактико-спеціальна підготовка» моделюється ряд службових ситуацій, які можуть виникати під час практичної роботи чи службових обов'язків. Завдання спрямовуються на пошук схованок заборонених предметів або запобігання бунту засуджених та ув'язнених. Слухачі мають виконати завдання під дією стресових факторів. Після «програвання» ситуації викладач за участі слухачів проводить обговорення, аналіз діяльності та дій окремих категорій учасників події. У результаті виробляється модель найкращого розв'язання певної проблеми. Під час такого практичного навчання викладач має змогу виявити особливості характеру слухача, його реакцію на певну ситуацію, здатність нестандартно мислити і знаходити оптимальне розв'язання, скорегувати небажану модель поведінки. Також викладач може мотивувати подальші правильні дії особи шляхом заохочення. Після закінчення навчання в умовах ТВВ «Хмельницька філія Академії ДПтС» отримані знання й навички працівники ДКВС України постійно вдосконалюють в умовах установ виконання покарань шляхом проведення щотижневої службової підготовки.

Автономія вищів дозволяє варіювати в межах визначених навчальних програм курсів, тому, на нашу думку, більше насичення практичних занять слухачів завданнями, які мають на меті групове виконання,

забезпечить формування й розвиток гнучких навичок, що в майбутньому сприятиме професійному прояву спеціаліста на робочому місці в умовах установ ДКВС.

Список використаних джерел

1. Дука О. А. Вимоги до персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: професійний та морально-етичний аспекти. *Юридична психологія*. 2015. № 1. С. 120–128.
2. Зінченко С. А. Формування повноцінної системи підготовки пенітенціарного персоналу – головна умова 128 практичних змін у Державній пенітенціарній службі України (створення повноцінної системи підготовки кадрів Державної пенітенціарної служби України). URL: <http://www.minjust.gov.ua/40797> (дата звернення: 11.11.2022).
3. Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства юстиції України від 14.04.2017 № 1272/5. URL: <http://govua.in.ua/index.php/struktura/istoriya-2?layout=edit&id=898> (дата звернення: 11.11.2022).
4. Дука О. А., Заславська Л. В., Зінченко С. А. та ін. Порядок та умови проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України (на допомогу молодому фахівцю): навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Лісіцкова. Київ : Держ. пенітенціар. служба України, 2013. С. 7–9.
5. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 груд. 2003 р. № 275. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z127703/print1328558184814949> (дата звернення: 11.11.2022).
6. Ягунов Д. В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування : монографія. 4-те вид., переробл. та допов. Одеса : Фенікс, 2011. 446 с.
7. Escola-Gaston A., Gallifa J. How to measure soft skills in the educational context: psychometric properties of the SKILLS-in-ONE questionnaire. *Studies in Educational Evaluation*. Vol. 14, September 2022. URL: <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2022.101155> (дата звернення: 11.11.2022).
8. Perpignan C., Robin V., Eynard B. From ecodesign to dfs in engineering education In DS 93. *Proceedings of the 20th International Conference on Engineering and Product Design Education*. 2018. PP. 622–627.
9. Perpignan C., Robin V., Girard P. French education system organization from secondary school to university to prepare future engineers to sustainable development and eco-design. Chakrabarti A, Chakrabarti D. (Eds.), *Research into Design for Communities*. Springer, Singapore. 2017. № 2. PP. 373–384.
10. Girin J. L'analyse empirique des situations de gestion: éléments de théorie et de méthode. *Épistémologies et sciences de gestion, Economica*. Paris, 1990. PP. 141–182.
11. Felgueiras M.C., Rocha J.S., Caetano N. Engineering education towards sustainability. *4th International Conference on Energy and Environment Research ICEER 2017*. 2017. № 136. PP. 414–417.

12. Mulnet D., Majou G., Fortin E., Leroy C. Guide compétences développement durable & responsabilité sociétale. *Guide. CPU, CGE*. 2016. URL: <https://www.iddlab.org/data/sources/users/1215/docs/guide-de-compences-ddrs092016.pdf> (дата звернення: 11.11.2022).

13. Quelhas O.L.G., Lima G.B.A., Ludolf N.V.-E., Meiriño M.J., Abreu C., Anholon R., Neto J.V., Rodrigues L.S.G. Engineering education and the development of competencies for sustainability. *Int. J. Sustain. Higher Educ.* 2019. № 20 (4). PP. 614–629. URL: <https://doi.org/10.1108/IJSHE-07-2018-0125> (дата звернення: 11.11.2022).

Борисенко Ірина Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Академії Державної пенітенціарної служби;

Ігнатович Тетяна Захарівна,

старший викладач кафедри іноземних мов
Академії Державної пенітенціарної служби

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Володіння англійською мовою на досить високому рівні, знання семантичних особливостей іноземної лексики є водночас і необхідністю, і перевагою на сучасному етапі. Якісні знання мови сприяють професійному зростанню, необмеженому доступу до інформації з першоджерел, ефективному спілкуванню в інтернеті.

Результатом білінгвальності є створення лінгвістичного простору, в якому дві мови починають взаємодіяти: в українську мову входить значна кількість англомовної лексики. А з іншого боку, англійська мова створила особливий тип мовних контактів і таким чином уможливила вхід українців до світової спільноти.

В англійській мові сленг належить до однієї з підсистем мови або, точніше, до нелітературної лексики. В Оксфордському словнику сленг визначається як вид розмовної мови, що охоплює емоційно забарвлені елементи мови і має відповідне словесне оформлення в літературній мові [1].

Новий сленг спершу масово застосовується субкультурами, перед тим як стати загальноживаним. Завдяки цьому висловлюється ставлення (позитивне/негативне) однієї групи або класу людей до цінностей іншої. Прикладом таких слів можуть слугувати сленгізми на кшталт «sucker» (людина, яка вірить усьому, що чує і гово-

рять, але насправді розуміється на цьому), «honkey» (загальний термін, що стосується гвалтівника, педофіла, вбивці, злодія, баягуза), «shavetail» (стадо баранів, людина з нестачею досвіду), «jerk» (людина, яка двічі розірвала стосунки, але вперто очікує, що до неї знову повернуться).

Сленг іноді використовують з метою сатирично або емоційно зобразити власне ставлення до чогось: «shotgun wedding» (весілля через незаплановану вагітність), «cake eater» (ловелас, серцеїд, дуже заможний), «greasy spoon» (забігайлівка, дешевий снєк-бар або їдальня з дешевою та повною на холестерин їжею). Переважно творцями сленгу є соціальні групи, а не окремі люди.

Існує безліч професійних груп, які засобами сленгу виявляють ворожість до представників інших професій, щоб підтримувати групову солідарність: «scab/strike-breaker» (працівник, якого винаймають на період страйку для уникнення переривання виробничого виробництва), «company-man» (людина, для якої найвищої цінністю є кар'єра).

Оскільки всі сленгізми (сленгові слова) мають синоніми в нейтральній лексиці, мовознавці вважають їх групою слів зі зниженим стилістичним тоном. Такі слова мають тенденцію до постійного оновлення і швидкого переходу з однієї лексичної групи в іншу [1, с. 22–36]; їх характеризує мобільність та різноманітність груп і шарів. Сучасна мова молоді також віддає данину мовній моді. Вона інкорпорує слова, вирази, фрази, які на цей момент активно фігурують у суспільстві, вважаються трендовими [2, с. 28].

До ключових лексичних характеристик сленгу дослідники зараховують:

- багатозначність (одна мовна одиниця може означати кілька предметів і явищ), тобто у процесі комунікації вживається певне слово і дуже важливо правильно зрозуміти, який сенс вкладає в нього відправник і як його розуміє реципієнт (останній може не знати такого значення): «potato» – картоплина, гульвіса, неприваблива жінка, голова, долар, м'яч у бейсболі (сленг);

- застосування одного оціночного компонента до різних, не пов'язаних між собою понять і явищ [1, с. 22–36]: dry – сухий, dry – нудний (dry bread – хліб без масла, dry person – нудна людина, dry show – серйозна п'єса);

- синонімія: «lawyer» – юрист (особливо зі спеціалізацією в цивільному й міжнародному праві); man of law – посада юриста;

associate lawyer – співробітник юридичної фірми; patch/patcher – законник (амер. сленг); lip – стряпчий (анг. сленг); shyster (кримін. сленг) зі значенням «продажний адвокат»;

– використання протилежного за оцінкою значення (тобто коли слово з негативним значенням використовується для позначення позитивного явища і навпаки. Наприклад, слова «awesome» (такий, що вселяє страх, благоговіння), «brutal» (жорстокий), «crazy» (чудернацький, божевільний), «dirty» (брудний), «evil» (злий), «savage» (дикий), «wicked» (аморальний) у сленгових виразах можуть уживатися у значенні «чудовий, першокласний» [3];

– нейтралізація значення, наприклад: «to fizzle» – спочатку дієслово характеризувало шиплячий звук «шипіти» (про напій), однак завдяки студентському сленгу поступово набув значення «зазнати поразки»; «bachelor» – колись бакалавром називали молодого лицаря, а нині людину, яка отримала освітній ступінь, також це слово означає «холостяк», «бобиль»; сто років тому словом «clue» називали клубок пряжі, а його сучасне значення – «підказка», «доказ» [4];

– підвищення або зниження статусу слів для емоційного підсилення [3]: «sauce» (соус) – за допомогою цього слова описують упевнену в собі людину, яка має гарний вигляд (наприклад: OMG, her OOTD is dope. She's got sauce. – Господи, який крутий у неї сьогодні вигляд. Вона бездоганна) [5].

Молодіжний сленг змінюється відповідно до пріоритетів мовної моди, йому притаманна стисла, образна, експресивна форма словотворення. Цей шар мови не співвідноситься з нормами граматики, стилістики або фонетики. Його основне гасло – зручність і яскравість. Активне використання сленгу молоддю пояснюється бажанням бути популярними, максимально відвертими, легкими у спілкуванні.

Список використаних джерел

1. Глушук Н. Лінгвопрагматика сучасного англомовного сленгу: витоки, класифікаційні та семантичні ознаки. *Вісник Львівського університету. Серія: іноземні мови*. 2013. Вип. 21. С. 56–65.

2. Головач Т. Екзотизми як маркери міжкультурної комунікації (на матеріалі сучасних англомовних медіатекстів): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2016. 236 с.

3. Дорда В. О. Аксиологічні аспекти студентського сленгу США. *Вісник Сумського державного університету. Серія: філологічні науки*. 2006. № 11 (95), т. 2. С. 39–43.

4. Сім англійських слів, які не витримали подорожі у часі. URL: <https://100balov.info/news/sem-angliyskikh-slov-kotorye-ne-vyderzhali-puteshestvie-vo-vremeni.html> (дата звернення: 10.11.2022).

5. *Linguaeleo blog*. URL: <https://linguaeleo.com/ru/blog/2017/04/25/angliyskiy-sleng/> (дата звернення: 10.11.2022).

Борко Ірина Сергіївна,
курсантка 137 навчальної групи
Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:

Останчук Людмила Григорівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник начальника кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права і кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби

ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОЦЕДУРИ ВИДАЧІ ЗЛОЧИНЦІВ В УКРАЇНІ

Процедура екстрадиції має вагоме значення в системі міжнародно-правових відносин. За допомогою неї відбувається важливий етап співробітництва між державами, сприяючи безпеці й утвердженню миру у світі та реалізації принципів верховенства права, законності, невідворотності покарання. Особливо нині, коли одним із завдань міжнародних організацій залишається боротьба з міжнародною злочинністю, серед якої провідне місце посідає діяльність екстремістських організацій. Для України важливим є притягнення до відповідальності тих, хто сприяв і сприяє державі-агресору у війні з російською федерацією.

Відповідно до статті 541 частини 1 пункту 1 Кримінального процесуального кодексу України, видача особи (екстрадиція) – видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Екстрадиція містить: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; ухвалення рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [1].

Інститут екстрадиції нині є надзвичайно затребуваним для виконання завдань кримінального провадження, зокрема забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини. Однак під час здійснення екстрадиції виникають певні проблеми як організаційного, так і фінансового характеру: відсутність належного фінан-

сування, занадто складний і довготривалий процес екстрадиції в Україні, ненадання або несвоєчасне надання необхідних документів чи їх невідповідне оформлення тощо [2, с. 423].

В Україні процедура видачі злочинців регулюється Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом та міжнародними документами. Центральними органами у здійсненні політики видачі злочинців є Генеральна прокуратура та Міністерство юстиції України. Їхньої діяльності не вистачає для здійснення процедури видачі злочинців максимально якісно, через що більшість держав не мають бажання співпрацювати з Україною в цій сфері.

Сьогодні відбувається збільшення кількості відмов Інтерполу та правоохоронців інших країн у співпраці з українськими правоохоронцями через надання іноземцям недостовірної інформації та використання правоохоронних органів і порушення кримінальних проваджень з метою вирішення цивільно-правових і комерційних спорів та політичних конфліктів [3].

Тому існує потреба в удосконаленні інституційно-правових засад процедури екстрадиції в Україні. Наявність лише одного окремого розділу в Кримінальному процесуальному кодексі України з питань процедури видачі злочинців не є достатнім. Доцільною є розробка єдиного Закону України «Про процедуру видачі осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, або є такими, що підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення», який містив би загальні положення, повноваження органів влади у сфері видачі злочинців, стадії та підстави здійснення процедури екстрадиції та напрямки розвитку міжнародного співробітництва.

Для дієвої реалізації нормативних приписів у сфері видачі злочинців доцільним видається створення нового органу – екстрадиційної прокуратури, яка буде основним органом, до компетенції якого належатимуть усі питання, пов'язані з видачею злочинців. Контроль за її діяльністю здійснюватимуть Генеральна прокуратура та Міністерство юстиції України. Окрім цього, для більш ефективної, відкритої та прозорої діяльності екстрадиційної прокуратури пропонується створення спеціальної електронної системи на основі штучного інтелекту.

Такий підхід дозволить витратити мінімальну кількість коштів з державного бюджету і при цьому побудувати більш результативну процедуру видачі злочинців в Україні. До того ж штучний інтелект фіксуватиме порушення об'єктивно, що допоможе уникнути коруп-

ції в процедурі екстрадиції. У контексті інтеграції України до Європейського Союзу така система допоможе реалізувати положення про спільну безпекову політику держав.

Для реалізації вищевказаного потрібною є співпраця Міністерства цифрової трансформації з Генеральною прокуратурою та Верховною Радою України для розробки адміністративних і правових заasad діяльності органів державної влади у сфері видачі злочинців.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.04.2010 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.11.2022).
2. Фридман-Козаченко М. М., Бичок Т. П. Актуальні питання здійснення екстрадиції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020, № 3. С. 420–423.
3. Богатир В. 7 цікавих фактів про екстрадицію : вебсайт «Закон і Бізнес». URL: <https://zib.com.ua/ua/150184.html> (дата звернення: 22.11.2022).

Брошко Іван Михайлович,

аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Олефір Людмила Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри підвищення кваліфікації персоналу пробації
Інституту підвищення кваліфікації працівників ДКВС України
Академії Державної пенітенціарної служби

ХАРЧУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Харчування є однією з основних життєво необхідних умов існування людини. Тому для збереження здоров'я людини вагоме значення має повноцінне харчування. В ієрархічній системі потреб людини, за Абрагамом Маслоу, їжа і вода належать до найважливіших фізіологічних потреб. Здоров'я людини, її працездатність та розвиток цілком залежать від харчування.

Організація харчування засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, була й залишається предметом уваги всіх органів, наділених повноваженнями щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням кримінальних покарань.

Питання харчування засуджених відображено в Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими та Європейських пенітенціарних правилах і в цілому визначає обов'язок пенітенціарної системи у визначені години забезпечувати кожного в'язня (засудженого) їжею, достатньо калорійною для підтримання його здоров'я і сил, яка повинна бути якісною, добре приготовленою і поданою. Окрім їжі, кожен в'язень (засуджений) повинен завжди мати доступ до чистої питної води, коли відчуватиме в ній потребу.

В Україні засуджені до позбавлення волі забезпечуються харчуванням за рахунок коштів державного бюджету. Право на харчування для засуджених до позбавлення волі настає з моменту прибуття до установи виконання покарань чи слідчого ізолятора. Реалізація цього права відбувається шляхом видачі начальником установи наказу щодо зарахування засудженого на харчування із зазначенням норми харчування.

Основним способом харчування засуджених до позбавлення волі є котлове забезпечення, яке здійснюється через їдальню установи. Слід зазначити, що котлове забезпечення не є обов'язковим, засуджені мають право придбавати за безготівковим розрахунком продукти харчування, одяг, взуття, білизну та предмети першої потреби на гроші, зароблені у виправних колоніях, одержані за переказами, за рахунок пенсії та іншого доходу, без обмеження їх обсягу (ч. 1 ст. 108 КВК України), а також харчуватись їжею, отриманою в посылках і передачах.

Підставою для зняття засудженого з котлового забезпечення є подана ним письмова заява на ім'я начальника установи. Заяву розглядає комісія, яку очолює начальник установи, та за її рішенням особу, засуджену до позбавлення волі, знімають з котлового забезпечення та письмово попереджають про можливі негативні наслідки для здоров'я в разі відмови від гарячого триразового харчування. Також засуджені за письмовою заявою тимчасово знімаються з продовольчого забезпечення на час перебування їх на тривалому побаченні.

Нині харчування осіб, засуджених до позбавлення волі, регулюється постановою Кабінету Міністрів України № 336 від 16 червня 1992 року «Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Національної поліції» [1]. Зважаючи на ці норми, усім особам, які перебувають у місцях

позбавлення волі, надається щодня триразове гаряче харчування. Проте, слід зазначити, що харчування забезпечується тільки за однією нормою харчування одночасно.

Приймання засудженими до позбавлення волі їжі проводиться в години, встановлені розпорядком дня, окремо за структурними дільницями установи виконання покарань, відділеннями соціально-психологічної служби та бригадами з урахуванням їх надійної ізоляції в їдальнях, які розміщуються на території, що охороняється. У їдальнях забезпечується належний санітарний стан приміщень, зал для приймання їжі (обідній зал) повинен мати площу з розрахунку не менше 0,9 кв. м на одне посадкове місце.

Їжу в їдальнях готують відповідно до меню-розкладки продуктів тричі на добу: на сніданок, обід і вечерю. При цьому на сніданок і вечерю готують по одній другій страві, на обід – салат, першу і другу страви. Проміжок часу між прийманням їжі не повинен перевищувати семи годин (без урахування часу, відведеного для сну).

Меню-розкладка продуктів – це основний документ, за яким планується харчування в установах. Кількість, якість, асортимент споживаних харчових продуктів, своєчасність та регулярність приймання їжі перебуває на постійному контролі у відповідальних посадових осіб установи.

Загальна норма для осіб, які тримаються в установах виконання покарань, передбачає харчування сумарної калорійності не менше 3 000 калорій та розподіляється відповідно до енергетичної цінності (калорійності) продуктів таким чином: на сніданок – 30-35 %, на обід – 40-45 % і на вечерю – 20-30 %.

З викладеного зрозуміло, що державою з метою збереження здоров'я та життя засуджених до позбавлення волі максимально вживаються заходи щодо належного харчування. Проте, незважаючи на ці заходи, надходять непоодинокі скарги на якість харчування як від самих засуджених, так і від контролюючих органів, а також родичів засуджених.

Кабінетом Міністрів України 27 грудня 2018 року ухвалена постановка № 1150 «Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, місцях тимчасового тримання Державної прикордонної служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках для дітей та інших місцях тримання

Національної поліції та спеціально відведених місцях для тимчасового (ізоляторах тимчасового тримання) Служби безпеки» [2]. Згідно з цією постановою змінюються норми харчування та збільшується асортимент продуктів харчування, що в цілому має позитивно вплинути на якість харчування засуджених. Однак набрання чинності відтерміновано до січня 2024 року.

Міністерством юстиції також проведена робота в цьому напрямку: збільшено перелік продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посилках (передачах), купувати в крамницях установ виконання покарань та зберігати при собі (додаток № 5) [3]. Також забезпечено можливість користуватися у приміщеннях для вживання їжі та зберігання продуктів харчування електричними чайниками потужністю не більше 2 КВт, мультиварками та мікрохвильовими пічками з розрахунку: три чайники – на відділення соціально-психологічної служби чи сектор відповідного рівня безпеки (один на камеру – у приміщеннях камерного типу виправних колоній (секторів) максимального рівня безпеки), по дві мультиварки та мікрохвильові печі – на відділення соціально-психологічної служби чи сектор відповідного рівня безпеки (по одній на камеру – у приміщеннях камерного типу виправних колоній (секторів) максимального рівня безпеки).

Враховуючи запроваджені Міністерством юстиції зміни та подальше введення в дію нових норм харчування, доречним було б розглянути можливість щодо:

- реалізації права засуджених на харчування за принципом не обов'язкового зарахування на котлове забезпечення, а з урахуванням побажання (заяви) засудженого як на повне (добове), так і часткове (як приклад – лише обід);

- запровадження можливості засудженим харчуватися за власні кошти від сторонніх постачальників (закладів харчування).

Запровадження таких заходів у цілому розширить можливість засудженого самостійно контролювати якість, збільшити асортимент продуктів та сприятиме економії державних коштів, які виділяють на харчування засуджених.

Список використаних джерел

1. Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 р. № 336. URL://<https://kmu.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2022).

2. Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, місцях тимчасового тримання Державної прикордонної служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках для дітей та інших місцях тримання Національної поліції та спеціально відведених місцях для тимчасового (ізоляторах тимчасового тримання) Служби безпеки : Постанова Кабінету Міністрів України № 1150 від 27.12.2018. URL://<https://kmu.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2022).

3. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Міністерства юстиції України № 2823/5 від 28.08.2018. URL://<https://kmu.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2022).

Висоцький Павло Геннадійович,

слухач 4 курсу аспірантури
Академії Державної пенітенціарної служби

ЗАКОНОДАВЧІ КОЛІЗІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ В ЗАКОНОДАВСТВІ

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення росії в Україну. Як наслідок, в Україні було оголошено правовий режим воєнного стану [1]. У результаті оголосили мобілізацію, і велика кількість громадян України була мобілізована. Разом з тим суттєво збільшилась кількість військових кримінальних та адміністративних правопорушень, що й не дивно. Чинне законодавство містить дві однакові норми, які регламентують відповідальність за самостійне залишення військової частини або місця служби. Тому, зважаючи на це, важливо дослідити законодавчі колізії досліджуваного поняття.

Перш за все слід зазначити, що ст. 407 Кримінального кодексу України (далі – КК України) йменується так: «Самовільне залишення військової частини або місця служби» [2]. Попри таку назву статті КК України, диспозиція ст. 407 КК України не визначає поняття самовільного залишення військової частини або місця служби, що є суттєвим недоліком законодавця, якого припустилися під час конструювання вищезазначеної норми КК України. Нині ч. 1 ст. 407 КК України діє в такій редакції: «Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу

у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю понад три доби, але не більше місяця» [2].

Варто зазначити, що в частинах 2-5 вказаної норми КК України суть залишається тою ж, але змінюються строки нез'явлення за місцем військової частини чи служби, або уточнено правовий режим воєнного стану. Тобто, враховуючи вищевикладене, необхідно констатувати: вказана норма КК України оперує обставинами, за якими слід вважати те, що особа залишила військову частину або місце служби, але не визначає безпосередньо термін «самовільне залишення військової частини або місця служби».

Разом з тим проблема полягає в тому, що Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) містить аналогічну норму, за яку передбачена адміністративна відповідальність. Тобто ст. 172-11 КУпАП має назву: «Самовільне залишення військової частини або місця служби».

Вищезазначена норма КУпАП за аналогією з нормою кримінального законодавства не містить визначення терміну «самовільне залишення військової частини або місця служби». Зокрема, ч. 1 вищезазначеної норми КУпАП викладена в такій редакції: «самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу в разі звільнення із частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або із лікувального закладу тривалістю до трьох діб» [3].

Також зазначимо, що ч. 3 ст. 172-11 КУпАП сформульована таким чином: «Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової військової служби), а також військовозобов'язаним та резервістом під час проходження зборів, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на військову службу у разі призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю до десяти діб» [3].

Отже, як бачимо, в цьому випадку чітко виражена законодавча колізія, оскільки і КК України, і КУпАП України містять фактично одну й ту саму норму, але відрізняються строки залишення військової частини або місця служби. На основі проведеного дослідження можемо дійти висновку, що самовільне залишення військової частини або місця служби – це діяння військовослужбовця, яке полягає

в тому, що військовослужбовець без спеціального дозволу начальника (командира) залишає територію військової частини або місця служби, або не повертається до військової частини чи місця служби після лікування, відпустки, або коли військовослужбовець не прибув вчасно до нового місця служби при переведенні до іншої військової частини чи місця служби. У зв'язку з вищезазначеним поняття самовільного залишення військової частини або місця служби доцільно закріпити в примітці до ст. 407 Кримінального кодексу України. На нашу думку, таке нововведення дозволить правозастосовувачам чітко розуміти поняття самовільного залишення військової частини або місця служби та відмежовувати його від дезертирства.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-ІХ. *Офіційний вісник України від 09.03.2022*. 2022. № 19. С. 13. Ст. 1027.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

Віговський Віталій Леонідович,
старший викладач кафедри підвищення кваліфікації персоналу органів,
установ виконання покарань та слідчих ізоляторів КВС України
Інституту підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України
Академії Державної пенітенціарної служби;

Косов Олександр Михайлович,
старший викладач кафедри підвищення кваліфікації персоналу органів,
установ виконання покарань та слідчих ізоляторів КВС України
Інституту підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України
Академії Державної пенітенціарної служби

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Тема проведення негласних слідчих (розшукових) дій є надзвичайно актуальною, адже вони застосовуються під час розслідування багатьох кримінальних правопорушень. Проведення негласних слі-

дчих (розшукових) дій передовсім застосовується під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 307, 368, 369 КК України.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні регулюється нормативними актами. По-перше, таким нормативним актом є Кримінальний процесуальний кодекс України. У зв'язку зі специфікою слідчих дій у Кримінальному процесуальному кодексі України їм присвячена окрема глава під номером 21. Порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій регламентований не лише цією главою, а й іншими статтями КПК.

Згідно з ч. 1 ст. 252 КПК України передбачена фіксація ходу й результатів негласних слідчих (розшукових) дій, і вона повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження. Таким чином, на негласні слідчі (розшукові) дії поширюється також і положення глави 5 Кримінального процесуального кодексу України – «Фіксування кримінального провадження».

На негласні слідчі (розшукові) дії поширюються положення глави 40 Кримінального процесуального кодексу України – «Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю».

Другим нормативним актом, який регулює порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», статтею 8 якого встановлені права оперативних підрозділів на участь у негласних слідчих (розшукових) діях, та визначено, які саме підрозділи правоохоронних органів належать до оперативних підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (стаття 5 Закону).

Третім нормативним актом, який регулює порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, є Закон України «Про державну таємницю». У ч. 8 ст. 11 вказаного Закону встановлено, що рішення про віднесення інформації до державної таємниці приймається державним експертом з питань таємниць. Такі рішення підлягають реєстрації Службою безпеки України та є підставою для формування зводу відомостей, що становлять державну таємницю. Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про державну таємницю» Звід відомостей, що становлять державну таємницю, формує Служба безпеки України на підставі рішень державних експертів з питань таємниць. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом голови Служби безпеки

України № 440 від 12.08.2005 р., є частиною Закону України «Про державну таємницю», бо саме в цьому Законі міститься посилання на нормативний акт, в якому встановлюються ті відомості, що віднесені до державної таємниці

Окремим документом, який регламентує порядок проведення НСРД, є Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генерального прокурора України, міністра внутрішніх справ України, головою Служби безпеки України, головою Адміністрації державної прикордонної служби України, міністром фінансів України, міністром юстиції України 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. У цій Інструкції розроблений порядок проведення НСРД. Але ця Інструкція, відповідно до ч. 2 ст. 1 КПК України, не є частиною Кримінального процесуального законодавства України і не може бути використана прокурором для доведення допустимості доказів у суді.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Кримінального процесуального кодексу України порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України. Згідно з ч. 2 ст. 1 КПК України кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України, Законодавець визначив, що кримінальне процесуальне законодавство України складається не лише з Кримінального процесуального кодексу України, а й з інших законів України та міжнародних договорів, але разом з тим до кримінального процесуального законодавства не належать відомчі накази, інструкції, листи тощо.

Згідно з ч. 1 ст. 9 КПК України під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, вимог інших актів законодавства.

Суворе дотримання положень КПК України під час здійснення процесуальних дій у кримінальному провадженні є прямим обов'язком керівника органу досудового розслідування, слідчого, прокурора, оперативного співробітника під час проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні.

Закон не допускає невиконання положень кримінального процесуального законодавства України співробітником правоохоронного органу під час проведення НСРД. Ця обставина є важливою для подальшого вирішення судом питання щодо допустимості отриманих у кримінальному провадженні доказів.

Список використаних джерел

1. Конституція України: ухвалена на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 22.10.2022).
4. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/3855-12> (дата звернення: 22.10.2022).
5. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Інструкція, спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/936/1687/5 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 22.10.2022).
6. Кудінов С. С., Шехавцов Р. М., Дроздов О. М. та ін. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : навч.-практ. посібник. 2-е вид., розшир. й допов. Харків : Оберіг, 2015. 424 с.

Волеваха Ірина Борисівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології

Академії Державної пенітенціарної служби;

Степура Дарина Андріївна,

курсантка 3 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Виявлення особливостей оптимального функціонування особистості незмінно перебуває у фокусі уваги психологів протягом останніх десятиліть. Особливої актуальності ця тематика набуває в наш час, коли ми всі зазнаємо впливу дуже сильних стресорів, які викликають емоційну напругу на межі адаптаційного потенціалу особистості. Стрес, що, на жаль, став незмінним супутником повсякденного життя українців, провокує колосальні енергетичні втрати, і як наслідок, погіршення психічного і психологічного здоров'я.

Поняття «психологічне здоров'я» увійшло до наукового вжитку відносно недавно і є поки що недостатньо розробленим. Його поява пов'язана з потребою опису стану людини, здорової з точки зору відсутності соматичних і психічних порушень, але незадоволеної певними сторонами свого життя.

Сучасна психологічна наука розмежовує концепти психічного і психологічного здоров'я. Психічне здоров'я стосується окремих психічних процесів та механізмів, тоді як психологічне здоров'я характеризує особистість людини в цілому, перебуває в тісному зв'язку з вищими проявами людського духу і дозволяє виділити власне психологічний аспект проблеми психічного здоров'я, на відміну від медичного, соціологічного, філософського та ін. [1].

Шаронова І. В. стверджує, що «психічне здоров'я» – це стан душевного благополуччя, який характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечує адекватну умовам дійсності регуляцію поведінки та діяльності. До сфери психічного здоров'я, на думку дослідниці, належать індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, такі як збудженість, емоційність, чутливість тощо. Усі складові й чинники психічного здоров'я зумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів [5].

Психологічне здоров'я ототожнюється з почуттям внутрішньої узгодженості з власними діями, постійним діалогом із внутрішнім світом, автентичним існуванням. Воно виконує функцію підтримання динамічної рівноваги між особистістю та середовищем, адекватної регуляції поведінки й діяльності людини, здатності протистояти життєвим труднощам без негативних наслідків для здоров'я. Психологічне здоров'я забезпечує повноцінне виконання людиною функцій у суспільстві [3].

Шувалов О. В. стверджує, що визначення поняття «психологічне здоров'я людини» складається з двох категоріальних словосполучень: «психологія здоров'я» та «психологія людини». На стику цих галузей знання виникають психологічні моделі, що розглядають проблему здоров'я з людинознавчої позиції. При цьому поняття «психологічне здоров'я» фіксує суто людський вимір, тобто є науковим еквівалентом духовного здоров'я. Його основу, на думку автора, становить нормальний розвиток людської суб'єктивності, а визначальними критеріями є спрямованість розвитку та характер актуалізації людського в людині [6].

Хухлаєва О. В. у складі психологічного здоров'я виділяє аксіологічний, інструментальний та потребнісно-мотиваційний компоненти. Аксіологічний компонент у моделі авторки змістовно представлений цінностями власного «я» людини та цінностями «я» інших людей. Психологічно здоровій особистості властиве абсолютне сприйняття як самої себе, так і сприйняття інших людей незалежно від статті, віку, культурних особливостей тощо. Інструментальний компонент передбачає володіння людиною рефлексією як засобом самопізнання, здатністю концентрувати свідомість на собі, власному внутрішньому світі і своєму місці у взаєминах з іншими. Йому відповідає вміння людини розуміти й описувати свої емоційні стани й стани інших людей, можливість вільного та відкритого прояву почуттів без заподіяння шкоди іншим, усвідомлення причин і наслідків як власної поведінки, так і поведінки оточення. Потребнісно-мотиваційний компонент визначає наявність у людини потреби в саморозвитку. Це означає, що людина стає суб'єктом своєї життєдіяльності, має внутрішнє джерело активності, який виступає двигуном розвитку. Особистість повністю бере відповідальність за свій розвиток і стає «автором власної біографії» [4].

Козлов О. В. визначає структуру психологічного здоров'я, виходячи зі сфер його реалізації: душевна рівновага, просоціальна орієнтація, фізичне благополуччя, гуманістична позиція, прагнення бути собою, творче самовираження, сімейний добробут, духовність, орієнтація на ціль, інтелектуальне вдосконалення [2].

Зазвичай поняття «психологічне здоров'я» розглядається поряд з поняттям «психологічне благополуччя», яке теж охоплює соціально-психологічний компонент. Розгляд психологічного здоров'я через категорію психологічного благополуччя додає цьому поняттю соціального забарвлення.

На нашу думку, під поняттям «психічне здоров'я» слід розглядати певні особливості індивіда, які дають змогу забезпечити адекватну поведінку та успішну адаптацію до природного й соціального середовища. Аби досягти цього, суб'єктивні образи, які формуються в людини, мають відповідати об'єктивній реальності. Іншими необхідними показниками є здатність адекватного самосприйняття, довільної концентрації, запам'ятовування, критичного мислення тощо. Поняття «психологічне здоров'я» слід розуміти як певний вид самопочуття, коли особистість сприймає своє життя сповненим

сенсу, має достатньо душевних сил та бажання до руху вперед, особистісного зростання і здійснює цілеспрямовану діяльність відповідно до власної мети й цінностей.

Незважаючи на складний час для нашої країни, потреби сучасних українців не обмежуються лише виживанням та пасивною адаптацією. Зміцнення психологічного здоров'я нації має залишатися визначальним напрямком сучасної психологічної науки і практики.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у виявленні особливостей психологічного здоров'я студентсько-курсантської молоді в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Дубровина И. В. Школьная психологическая служба: вопросы теории и практики. Москва : Педагогика, 1991. 232 с.
2. Козлов А. В. Методика диагностики психологического здоровья. *Perspectives of Science and Education*. 2014. № 6 (12). С. 110–117.
3. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / за заг. ред. І. Я. Коцана. Луцьк : Вежа, 2011. 430 с.
4. Хухлаева О. В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции : учеб. пособие. Москва : Академия, 2001. 208 с.
5. Шаронова І. В. Психологія здоров'я людини. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 20. С. 738–746.
6. Шувалов А. В. Психологическое здоровье человека. *Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология*. 2009. № 4 (15). С. 87–101.

Гончаренко Оксана Григорівна,

доктор економічних наук, професор,
начальник кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД

На початку 60–70-х років ХХ століття започаткувався новий напрямок наукових досліджень, номінований ученими як *economics of crime*, що досліджує проблеми економічної злочинності й утворення «кримінальних ринків», які виникають у результаті купівлі-продажу заборонених законом товарів і послуг, і характеризувався «особливим типом «злочинного» перерозподілу результатів виробничої діяльності, що стало причиною утворення організованої злочинності в її сучасних формах [1].

Організована злочинність досліджується вченими-юристами, економістами та соціологами і визначається як економічна діяльність, що прагне отримати нелегальні прибутки завдяки активності

злочинних груп. У наукових дослідженнях учені по-різному характеризують організовану злочинність, але однією її характерною особливістю є ознака, властива всім організованим злочинним групам, – етнічна однорідність, яка є специфічним інструментом соціально-економічного просування бідних прошарків населення в злочинному середовищі [2]. Міжнародна Конвенція боротьби з організованою злочинністю (ст. 2) визначає її як діяльність структурованої групи, що складається з трьох або більше осіб, які спільно діють з метою отримання прямих (непрямих), фінансових або інших матеріальних вигод.

У наукових працях закордонних і вітчизняних учених організовану злочинність визначають як суб'єкт економічних відносин і економічний феномен. Зокрема, в науковій публікації «Принципи кримінального права» Дж. Бентама вона визначена як вигода від злочину, тобто сила, що спонукає людину скоїти правопорушення, а страждання через покарання, навпаки, є силою, яка стримує особу вчинити таке діяння, і результат залежатиме від того, яка сила перемає [4]. Ці фундаментальні основи підтверджені і в науковій праці американського економіста Г. Беккера «Злочин і покарання: економічний підхід», які в подальшому було визначено як економічний підхід аналізу поведінки злочинності, в основі якого головною є особа правопорушника як homo economicus (людина економічна), що прагне в умовах обмеженості ресурсів максимізувати власні вигоди, а тому свою діяльність планує таким чином, щоб обирати той варіант поведінки, який забезпечить максимальне співвідношення доходів і витрат. На думку автора, застосування принципу оптимізації дозволяє не тільки пояснити поведінку особи, а й запропонувати шляхи запобігання злочинності в суспільстві [2].

Шеллінг Т., характеризуючи форми прояву сучасної організованої злочинності, виділяє такі її види:

- діяльність на чорних ринках – здійснюється продаж заборонених товарів і послуг (контрабанда, нарко-, порнобізнеси, проституція);
- монополія на чорному ринку – захист від конкурентів у законний спосіб (наркобізнес);
- створення картелів у легальній економіці – встановлення негласної фіксації ціни в кримінальний спосіб («таємна змова або угода»);

– використання кримінальних послуг – різні види послуг кримінальній діяльності та її інфраструктурі (консультаційні послуги податкового інспектора);

– шахрайство – шахрайська діяльність стосовно приховування податків, а також обман покупців, постачальників тощо;

– корупційна діяльність – лобіювання інтересів злочинного світу (підкуп посадових осіб) [3].

До сьогодні триває дискусія вчених щодо переваг тієї чи іншої форми її прояву. На думку одних, перевага організованої злочинності над злочинністю дезорганізованою є очевидною, оскільки монополізація злочинного виробництва скорочує її рівень та економить витрати на запобігання. Інші, навпаки, вважають, що «деякі цілі організованої злочинності співпадають з цілями суспільства, що мінімізує діяльність міжусобних банд і наслідки їх злочинної діяльності... І якщо це так, то не варто бажати, щоби... вся злочинність була менш організованою, краще, щоб деякі види злочинності були більш організованими...» [2]. Так само вважають і багато інших учених, які переконані, що монополія є соціально бажаною, має визнаватися правоохоронними органами і не ускладнювати діяльність «монополізованого виробництва» [4]. На думку більшості вчених, основними організаційними формами кримінальної економічної діяльності є, по-перше, загальнокримінальна діяльність, що визначається як корисна злочинна діяльність у легальних секторах національної економіки, а по-друге, економічна діяльність як вид економічної злочинності і злочинної економічної діяльності в системі державного управління (корупція). На думку М. Олсона, форма кримінальної економічної моделі впливає на формування «рівноважної ціни», оскільки, з одного боку, скоєння економічних злочинів у легальному секторі національної економіки знижує легальні витрати і формує меншу рівноважну ціну порівняно із законною, а з іншого – злочинна економічна діяльність у системі державного управління, підвищуючи ціну на товари, закладає витрати на підкуп чиновників [5]. Крім того, монополізована злочинність, на думку вчених, має особливе значення для формування правоохоронної політики та практики, зменшення соціальних витрат на функціонування організованої злочинності порівняно з неорганізованою, меншої шкоди від злочинної діяльності «осілого бандита», ніж «бандита-гастролера» і переваги монополізації сфери злочинної діяльності порівняно з конкуренцією в цій сфері [5].

Отже, до сьогодні дискусійними і проблемними є питання безпеки організованої злочинності для суспільства. І з точки зору економічних підходів, якщо обсяги монопольного випуску є меншими за обсяги виробництва за умов досконалої конкуренції, монополізована злочинність є менш небезпечною для суспільства, ніж конкуренція. Тому суспільні переваги ефективної монополізації кримінального бізнесу визначають організовану злочинність як монопольне підприємство, яке скорочує «обсяги» злочинів.

Список використаних джерел

1. Abandinsky H. *Organized Grime*. Chicago. IL : Nelson Hall. 1990.
2. Becker G. S. *Crime and Punishment an Economic Approach*. *Journal of Political Economy*. 1968. Vol. 76. № 2. PP. 169–217.
3. Schelling T. C. *Economic Analysis and Organized Crime*. Task Force Report: *Organized Crime. Annotations and Consultants Paper*. Washington. 1967. PP. 114–126.
4. Eide E. *Economics of Criminal. Behavior*. Bouckaert. Boudewijn and De Geest. Gerrit. *Encyci of Law and Econom. The Economics of Crime and Litigation Cheltenham*. 2000. V.1.1.V. P.722 p.
5. Mancur Olson, Jr. *Economics of Target Selection for Combined Bomber Offensive*. *Journal of Royal United Service Institution*, November 1962. 544 p.

Гончарук Олег Валентинович,

аспірант першого року навчання
Академії Державної пенітенціарної служби

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

З початком повномасштабної війни, а саме в період дії правового режиму воєнного стану, в Україні виникла необхідність вивчення й термінового впровадження концептуальних державно-правових засад функціонування територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, розгляду теоретичних і прикладних проблем діяльності територіальних центрів, здійснення комплексного аналізу чинного законодавства України у воєнній сфері, а також формулювання й обґрунтування відповідних наукових висновків та практичних пропозицій і рекомендацій під час дії правового режиму воєнного стану.

З ухваленням Кабінетом Міністрів України постанови від 23 лютого 2022 р. № 154 «Про затвердження Положення про територіальні

центри комплектування та соціальної підтримки» колишні військові комісаріати в Україні офіційно стали повноправними територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки.

Цей нормативно-правовий акт визначив організацію діяльності створених територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, правового врегулювання та їх функціонування. Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки є органами військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Незаперечною є позиція, що такі центри дозволять осучаснити й покращити процеси військового обліку, призову, у центрах повноцінно розгорнута автоматизована система «Оберіг» – це реєстр призовників, військовозобов'язаних резервістів, що дозволить прискорити і зробити більш ефективним процес розгортання оборони, підготовки нашої армії.

Основними напрямками роботи територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби є:

- мобілізаційна підготовка та мобілізація;
- керівництво військовим обліком призовників, військовозобов'язаних та резервістів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- контроль за його станом, зокрема в місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування та в органах, що забезпечують функціонування системи військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (крім СБУ та Служби зовнішньої розвідки);
- забезпечення в межах своїх повноважень адміністрування (територіальні центри комплектування та соціальної підтримки Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя) й ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів (районні територіальні центри комплектування та соціальної підтримки);
- проведення заходів приписки громадян до призовних дільниць, призову громадян на військову службу;
- проведення відбору кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом;

- участь у відборі громадян для проходження служби у військовому резерві Збройних Сил України;
- підготовка та проведення в особливий період мобілізації людських, транспортних ресурсів;
- забезпечення організації соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори до Збройних Сил України, ветеранів війни та військової служби, пенсіонерів з числа військовослужбовців Збройних Сил України та членів їхніх сімей;
- участь у військово-патріотичному вихованні громадян, у виконанні завдань з підготовки та ведення територіальної оборони;
- здійснення інших заходів з питань оборони відповідно до законодавства [1].

З початком повномасштабної війни, а саме в період дії правового режиму воєнного стану в Україні [2], в умовах активної збройної агресії з боку Росії багато чого було переосмислено, апробовано на практиці в найтяжчих умовах ведення бойових дій, браку забезпечення озброєння тощо. На підставі проведених власних досліджень ми дійшли висновку, що з метою вдосконалення норм законодавства необхідно зробити таке:

- підвищити адміністративну відповідальність керівників підприємств, установ, організацій, органів місцевого самоврядування за ведення військового обліку військовозобов'язаних та призовників;
- приймати на роботу до органів державної влади, силових структур лише після проходження строкової військової служби;
- введення електронного військового квитка;
- зменшення призовного віку з 18–27 на 18–22 роки;
- цілеспрямовано на державному рівні проводити підготовку населення до оборони.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки : постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2022 р.).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.

Данілкович Костянтин Миколайович,
слухач 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ЧИННИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Нині проблема психологічного благополуччя особистості обумовлена низкою чинників: воєнним станом в Україні, посиленням невизначеності й непередбачуваності життя, зростанням стресогенних умов функціонування людини і поряд з тим прагненням сучасного суспільства до розвитку гармонійної, соціально адаптованої особистості. У людини сьогодні все більше виявляється бажання до внутрішньої рівноваги та гармонії, тобто досягнення психологічного благополуччя є нагальною потребою нашого життя.

Психологічне благополуччя особистості – одна з фундаментальних проблем у психології, тому інтерес до неї зберігається протягом усієї історії психологічної науки. Традиційно психологічне благополуччя розглядалося через протиставлення психологічному нездоров'ю і неблагополуччю. У цей час активно вивчається зв'язок благополуччя з різними особливостями особистості (смісловиттєвими орієнтаціями, суверенністю психологічного простору, стратегіями життя тощо) і її соціальними характеристиками. Розробляється валідний, стандартизований і надійний інструментарій для вимірювання психологічного благополуччя, відбувається уточнення й операціоналізація самого поняття. Досліджується також вплив різноманітних об'єктивних і суб'єктивних факторів на психологічне благополуччя (М. Аргайл, Н. Бредберн, Е. Дінер, К. Ріфф, М. Селігман, Р. Еммонс, Н. К. Бахарева, М. В. Бучацька, А. В. Вороніна, А. Е. Созонтов, П. П. Фесенко, Т. Д. Шевеленкова та ін.) [3, с. 66–68].

На сучасному рівні розвитку суспільства підвищені вимоги до рівня психічного здоров'я. Особливо це стосується осіб, які займаються інтенсивною розумовою працею. В умовах соціальних змін, пов'язаних з розвитком науки й техніки, а також інформаційним переважанням, збільшується кількість нових і незвичних за характером впливу факторів ризику, що діють на нервово-психічне та соматичне здоров'я і зменшують адаптаційні резерви людини. Насамперед це стосується студентів молодших курсів, які перебувають у несприятливих соціально-психологічних умовах переходу від шкільної до вишівської системи навчання. Саме в цей період спостерігається найбільший ризик зриву адаптації й виникнення психічних і психосоматичних розладів [4, с. 11–12].

Серед підходів до оцінювання психічного здоров'я студентів, з точки зору науково обґрунтованої системи навчання і виховання у ВНЗ, виділяється вивчення психологічних особливостей студентів (інтелектуальних, особистісних, психофізіологічних) і динаміки їх змін під час навчання у ВНЗ, а також рівень захворюваності й порушення психічного здоров'я.

Психічне здоров'я є умовою успішного пристосування до нових соціальних умов, зокрема навчальних [1, с. 17–18]. Психічне здоров'я – збірне поняття, яке містить кілька складових – психіка і здоров'я, створюючи, таким чином, синтетичний об'єкт для вивчення. Відповідно до визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я – це стан благополуччя, коли людина може реалізувати власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно й плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти.

Торкнувшись питань еталона психічного здоров'я, цікавим буде порівняння кордонів між особливостями людського характеру (акцентуаціями) і патологіями. Поняття «акцентуація характеру», введене К. Леонгардом, означає надмірну вираженість окремих рис характеру та їх поєднань, демонструє крайні варіанти норми, які межують з психопатіями. Саме на описах цих акцентуацій будуються сучасні класифікації характерів.

Психопатія – патологія характеру, коли у суб'єкта спостерігається практично необоротна вираженість особистісних властивостей, що перешкоджають його адекватній адаптації в соціальному середовищі [2, с. 67–68]. Розрізняють психопатії ядерні (вроджені або конституціональні) й набуті. Останні виникають як наслідок травми головного мозку, інфекції, інтоксикації, психотравми і т. д. Конституціональні психопатії обумовлені вродженою неповноцінністю нервової системи, викликані факторами спадковості, шкідливостями, що впливають на плід, пологовою травмою і т. п. Конституціональні психопатії проявляються вже в дитячому віці у вигляді порушень емоційно-вольової сфери, при цьому інтелект може бути відносно збережений.

Розуміння сенсу власного благополуччя – це те, до чого прагне кожна людина впродовж усього життя. Однак, як зазначає Д. Шернофф, особистість, що володіє високим рівнем оптимізму і почуттям власної гідності, частіше відчуває стан захопленості життям. Саме психологічне благополуччя полягає в задоволеності екзистенціальних потреб

особистості й настає тоді, коли людина прагне знайти відповіді на складні питання свого життя, такі як смерть, свобода, ізоляція, щастя тощо.

У цілому проблема психологічного благополуччя характеризує переживання і стани, властиві здоровій особистості. Невипадково це поняття використовується Всесвітньою організацією охорони здоров'я саме як основний критерій для тлумачення здоров'я, що охоплює не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів, а й повного фізичного, розумового і соціального задоволення особистості. Здійснивши аналіз літературних джерел і дані експериментальних досліджень, що стосуються збереження психічного здоров'я, ми можемо виділити основні чинники психологічного благополуччя:

1. Задоволеність життям як інтегральна когнітивно-емоційна оцінка.

2. Функціональний статус – психічний і психофізіологічний стан, тобто відсутність негативних переживань, станів, що мають негативні наслідки для організму і психіки, є необхідною складовою благополуччя.

3. Ціннісно-мотиваційна сфера як загальна усвідомленість життя й індивідуальна система пріоритетів, система координат.

4. Уміння використовувати наявні можливості для досягнення поставлених важливих цілей, а також загальну несуперечність потреб і можливостей.

5. Соціальне благополуччя вимагає соціальної підтримки, відкритості у взаєминах, відсутності конфліктів, сприятливого соціального оточення, а також благополуччя близьких і значущих людей, безпосередньо пов'язаних з широтою образу.

6. Самооцінка, у тому числі впевненість у власних можливостях при подоланні негативних обставин, усвідомлення особистої відповідальності за власне життя, відсутність внутрішнього конфлікту.

Проводячи тривалі спостереження за людьми, що страждають на різні психічні захворювання, психологам вдалося виділити деякі критерії, які допомагають розрізнити нормальний і аномальний стан. Спираючись на них, звичайно, не можна поставити діагноз і зробити висновок про наявність певного психічного захворювання (психолог цього і не повинен робити, підміняючи собою лікаря), проте можна ставити питання про відхилення від норми. Поведінці, що відхиляється від норми, властиві такі характерні ознаки: вона неадекватна,

непродуктивна, простежується відсутність самокритики. Слід відзначити ще один важливий критерій: поведінка людини, схильної до патологій, як правило, завдає шкоди оточенню.

Не можна забувати про те, що під впливом певного тиску акцентуація характеру може трансформуватися у відповідну патологію. Тому необхідно пам'ятати про це. А також для запобігання подібної зміни дуже важливо своєчасно відстежувати акцентуації.

Отже, психологічне благополуччя можна розглядати як інтегральний показник ступеня спрямованості людини на особистісне зростання, самосприйняття, компетентності в управлінні повсякденними справами, здатності протистояти соціальному тиску й наявності цілей у житті. Саме високий ступінь задоволеності особистісним розвитком стає регулювальним механізмом у людини в періоди занепокоєння. Виходячи з цього, психологічне благополуччя може бути описано як складне переживання людиною задоволеності власним життям, що обумовлює ефективність її соціального функціонування і пов'язане зі здатністю справлятися із зовнішніми і внутрішніми загрозами (у тому числі з терористичною загрозою). Таким чином, ця інтегральна характеристика дає можливість описати картину психічного здоров'я особистості.

Список використаних джерел

1. Журавльова М. О. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх психологів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2014. С. 17–18.
2. Максименко С. Д., Словінко В. О. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : МАУП, 2000. С. 67–68.
3. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. 2-ге вид. випр. та доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2008. С. 66–68.
4. Олександров Ю. М. Саморегуляція як чинник психологічного благополуччя студентської молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Харків, 2010. 23 с.

Данілкович Олена Михайлівна,

слухачка 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ОСОБИСТІСНА СХИЛЬНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ДО ВЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

Проблема профілактики поширення наркогенних звичок у молодіжному середовищі є однією з найактуальніших в Україні. Це питання турбує політиків, медиків, соціологів, юристів, педагогів, батьків. За приблизними даними, у світі налічується понад один мільярд наркоманів. Про наркоманію наполегливо і тривожно повідомляють

численні засоби масової інформації, наводять загрозливі цифри, що свідчать про загострення цієї проблеми, залучення до її тенет усе більшої кількості нових жертв.

У нашій країні боротьбу з наркоманією тривалий час вели без широкого розголосу. У літературних джерелах це питання майже не висвітлювали, про проблему говорили побічно, стверджуючи, що соціальних причин для наркоманії в нас немає.

У наукових дослідженнях психологів виявлено цікаві факти, що стосуються меж підліткового віку. Якщо в 50-х роках минулого століття перехідний момент у явленнях про майбутнє, вибір майбутньої професії спостерігався і був актуальним для підлітків 15 років, у 60-х – 17 років, то у 80-х і 90-х – це рубіж 13 років. Таку розбіжність результатів можна пояснити зміною соціальної ситуації розвитку поколінь неповнолітніх. Це підтверджує як історичну, так і соціальну обумовленість розвитку особистості підлітка і вказує на відсутність стабільних меж цього віку. У розвинутих країнах світу останнім часом спостерігається тенденція до поступового збільшення тривалості вищевказаного періоду життя. За сучасними даними, він охоплює майже десятиліття – від 11 до 20 років.

«Підйоми» і «падіння» в цьому віці обумовлені якісними змінами, які, з одного боку, супроводжуються появою у самого підлітка значних суб'єктивних труднощів, а з іншого – виникненням об'єктивних перешкод під час його взаємодії з оточенням. Така варіативність змін пов'язана з протиріччями підліткового віку. У двотомній монографії Стенлі Холла, якого вважають засновником психології перехідного віку, таких протиріч нараховується близько дванадцяти [4, с. 48–53]. У підлітків висока активність може призвести до раптового знесилення, шалена радість змінюється на смуток, упевненість у собі переходить у зняквітіння, егоїзм чергується з альтруїстичністю, високі моральні прагнення змінюються на низькі спонування, пристрасть до спілкування – на замкнутість у собі, тонка чутливість переходить в апатію, жива зацікавленість – у розумову байдужість, любов до читання – у зневагу до нього, прагнення до нового, до реформувань – в любов до стандартів, шаблонів, захоплення спостереженнями – в безкінечні розмірковування. Л. С. Виготський підкреслював, що таких протиріч можна було б віднайти у підлітків ще у двадцять разів більше.

Сучасні дослідники погоджуються щодо важливості визначення однієї суперечності. З одного боку, підлітковість – це вік соціалізації, становлення у світі людської культури та суспільних цінностей, а з іншого – вік індивідуалізації, відкриття та утвердження власного унікального й неповторного «Я» [1, с. 10–11].

У цей період молодь має впоратися з великою кількістю таких завдань, як: бути готовим до виходу з-під батьківської опіки, визначитися з майбутніми планами на життя, вміти створити безконфліктні стосунки серед однолітків, окреслити для себе основні життєві цінності, що більшою мірою в цьому періоді життя залежить від оточення. Саме це є значною перешкодою на шляху до здійснення власної ідентифікації. Якщо студент має низький рівень адаптаційних можливостей, це може бути причиною переживання ним стану фрустрації й викликати бажання зловживати психоактивними речовинами.

Пошук методів діагностики схильності до антисоціальної поведінки, яка проявляється через зловживання алкоголем та наркотиками, на думку наркологів і психіатрів, вважається нерозв'язною задачею. Вони гадають, що неможливо врахувати багатоаспектність проявів такої схильності. Вважається, якщо дуже складно відрізнити продром алкоголізму (передхворобу) від початку вже власне захворювання, то виявити схильність до алкоголізму або наркоманії взагалі неможливо.

Виявлення феномену психологічної готовності підлітків до вживання психотропних речовин вносить корективи до цих уявлень. Особистісний підхід до проблеми алкоголізму та наркоманії дає можливість застосувати нові, якісно інші критерії визначення схильності до вживання психотропних речовин. Розкриття того, які індивідуально-психологічні особливості підлітка можуть надалі стати відправною ланкою виникнення такої схильності, підштовхує до виділення трьох груп підлітків:

- 1) підлітки, що добре соціально адаптовані, – група «норма»;
- 2) соціально дезадаптовані підлітки, які були помічені у вживанні психотропних речовин, – група «важко виховувані»;
- 3) підлітки, які епізодично вживають психотропні речовини (алкоголь, опій, гашиш тощо).

Необхідно підкреслити, що йдеться не про наркоманів і алкоголіків, а саме про тих неповнолітніх, хто тільки-но почав вживати алкоголь, наркотичні чи токсичні речовини, але ще не є хворим. Це

обумовлено тим, що вже на першій стадії захворювання на наркоманію чи алкоголізм особистість підлітка зазнає значних змін, викликаних самою хворобою. Результати психологічних досліджень таких підлітків розкривають закономірності впливу алкоголю або наркотиків на особистість, але не дають змоги визначити ті риси особистості неповнолітніх, що детермінують бажання спробувати наркотик чи вжити алкоголь.

Експериментальні дослідження цієї проблеми виявили значні відхилення в мотиваційній сфері підлітка, схильного до вживання психоактивних речовин. Соціально адаптованих підлітків спонукає до діяльності потреба в досягненні успіху. У підлітків, схильних до адиктивної поведінки, ця потреба загальмована або не розвинута. Їх спонукає до дії протилежна потреба – уникнути покарання. Соціально адаптовані підлітки вбачають у своїй діяльності джерело позитивних емоцій. Вони вважають за необхідне передбачати результати своєї діяльності, аналізують наслідки власних дій, беруть на себе відповідальність за свої вчинки. На їхню думку, все, що з ними трапляється, не залежить від їхньої волі, не є наслідком їхньої поведінки. Життя вважається їм нагромадженням випадкових обставин, які неможливо перебороти чи обминути, тому будь-які зусилля людини втрачають сенс.

Рушійною силою життєдіяльності людини є потреби. Задоволення будь-яких потреб супроводжується позитивними емоціями. Дитина, яка не має відхилень у розвитку особистості, уже в підлітковому віці добре усвідомлює зв'язок між своїми діями, задоволенням своїх потреб та позитивними емоціями. Відчуваючи себе суб'єктом діяльності, підліток вчиться керувати обставинами, бо впевнений, що від його дій значною мірою залежить, чи здобуде він позитивні емоції (задоволення, нагороду, схвалення, радість).

Самооцінка, рівень домагань та їхня взаємодія у підлітків, які вживають наркотики, суттєво відрізняються від тих, хто цього не робить. Самосвідомість підлітків, які схильні до адиктивної поведінки, внутрішньо конфліктна: навіть за наявності високої мотивації досягнення вони відмовляються від мети діяльності за найменших труднощів [2, с. 5–6]. Острах перед невдачами, небажання навіть спробувати подолати труднощі свідчить про високий рівень невпевненості у власних можливостях.

Отже, діагностику особистісної схильності до адиктивної поведінки мають проводити в комплексі з виявленням параметрів, які опосередковано визначають виникнення потягу до психотропних

речовин. Це насамперед визначення наявності в підлітка біологічної схильності до алкоголізму, діагностика психопатій або акцентуацій характеру. Велике значення також має спадкова обтяженість, умови сімейного виховання та соціальна ситуація розвитку дитини в цілому. Комплексна діагностика такої схильності дозволяє виявити дітей і підлітків, стосовно яких необхідне термінове застосування психокорекційних методів.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2011. 20 с.
2. Бурмака Н. П. Психологічні чинники формування алкогольної адиктивної поведінки у підлітків та юнацтва : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2003. 20 с.
3. Варбан М. Групи ризику та ризикова поведінка. Молодь України у дзеркалі соціології. Київ : УІСД, 2001. С. 65–70.
4. Щелкунов А. О. Соціально-педагогічні умови профілактики наркоманії серед підлітків та молоді. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць*. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2004. Вип. № 16. С. 48–53.

Дегтяр Дмитро Сергійович,

студент 3 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Ребкало Микола Миколайович,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права,

конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Питання організації безпеки повітряного простору завжди було в полі зору країн Європейського Союзу (далі – ЄС), оскільки саме завдяки авіаційному транспорту здійснюються пасажирські, вантажні й інші перевезення. За кожним повітряним судном, починаючи від підготовки літака в аеропорту відправлення і до паркування в аеропорту прибуття, стоять десятки людей (екіпажі, диспетчери, обслуговуючий персонал). Така ситуація вимагає від ЄС створення ефективного механізму управління безпекою цивільної авіації, що потребує належної правової бази.

Правове регулювання безпеки цивільного повітряного простору здійснюється відповідно до приписів міжнародного повітряного права з урахуванням досвіду Європейського Співтовариства. Для врегулювання цього питання в ЄС ухвалено Регламент (ЄС) № 216/2008, в якому зазначено: повітряні судна, які здійснюють польоти над територією країн-членів ЄС, повинні підлягати належному нагляду з боку ЄС, останній забезпечується відповідно до положень Конвенції про міжнародну цивільну авіацію, сторонами якої є всі держави-члени [1].

Основною організацією, на яку покладається реалізація цього завдання, є Агентство Європейського Союзу з авіаційної безпеки (EASA – European Aviation Safety Agency, далі – Агентство).

Отже, вищезазначені акти взято в основу правового регулювання безпеки повітряного простору ЄС.

Слід зазначити, що в ЄС функціонують й інші нормативно-правові документи, які стосуються сфери безпеки цивільної авіації. До таких документів належать:

- Регламент Комісії (ЄС) № 965/2012 від 5 жовтня 2012 року – авіаперевезення;
- Регламент Комісії (ЄС) № 2017/373 від 1 березня 2017 року – загальні вимоги до ATM/ANS;
- Регламент Комісії (ЄС) № 1332/2011 від 16 вересня 2011 року – вимоги до використання повітряного простору та експлуатаційні процедури для запобігання зіткненням у повітрі;
- Регламент Комісії (ЄС) № 2018/1048 від 18 липня 2018 року – вимоги до використання повітряного простору та експлуатаційні процедури щодо навігації на основі характеристики тощо.

Для з'ясування ефективності заходів з регулювання безпеки повітряного простору ЄС слід проаналізувати вищезазначені документи.

Регламент Комісії (ЄС) № 965/2012 від 05 жовтня 2012 року – авіаперевезення – ще має назву «Правила легкого доступу до повітряних операцій». Регламент регулює питання, що стосуються організації польотів у повітряному просторі ЄС. Цей документ має три додатки, в яких передбачено безпекові заходи стосовно різних ситуацій, що можуть виникнути під час повітряних перевезень. У першому додатку йдеться про чітке пояснення всіх понять, які є в галузі цивільної авіації ЄС. Другий додаток встановлює вимоги до системи адміністрування та управління, які мають виконуватися Агентством

та державами-членами з імплементації Правил виконання повітряних операцій цивільної авіації. Третім додатком регулюються дії операторів у сфері авіації, які здійснюють певні дії щодо комерційних та некомерційних перельотів. У Регламенті зазначено вимоги щодо повітряного судна та обмеження його використання, вказано перелік органів та їхні повноваження з контролю й організації польотів у різних галузях авіації [2].

Регламент Європейської Комісії (ЄС) № 2017/373 від 01 березня 2017 року «...встановлює вимоги щодо нагляду за безпекою польотів у сфері організації повітряного руху та аеронавігаційного обслуговування і загальні вимоги щодо надання аеронавігаційного обслуговування» [3].

Наступним документом, що має безпосередній стосунок до регулювання повітряного простору ЄС та безпеки в польоті, є Регламент Європейської Комісії (ЄС) № 1332/2011 від 16 вересня 2011 року – вимоги до використання повітряного простору та експлуатаційні процедури для запобігання зіткненням у повітрі. Цей Регламент встановлює загальні вимоги з використання повітряного простору та експлуатаційні процедури, які протидіють зіткненням суден у повітрі. Окрім того, у Регламенті визначаються вимоги щодо бортового обладнання суден цивільної авіації, яке забезпечує недопущення повітряних аварій та катастроф у повітряному просторі [4].

Не менш важливим наступним документом є Регламент Європейської Комісії (ЄС) № 2018/1048 від 18 липня 2018 року – вимоги до використання повітряного простору та експлуатаційні процедури щодо навігації на основі характеристики тощо. Регламент встановлює вимоги та експлуатаційні процедури щодо навігації на основі сформульованих критеріїв. Цей документ був створений задля більшої доступності до повітряного простору країн-членів у зв'язку із стрімким розвитком цивільної авіації ЄС. Цей документ також регулює питання навігаційного обслуговування повітряного судна як в небі, так і на землі, в ньому деталізовано процес безпеки навігації та повітряного руху [5].

Отже, правове регулювання безпеки повітряного простору в ЄС здійснюється на підставі актів міжнародного повітряного права та документів вторинного права ЄС. Ключовим органом ЄС, на який покладено нагляд за організацією цивільних повітряних перевезень,

є Агентство Європейського Союзу з авіаційної безпеки; згаданий орган уповноважений реалізовувати нормативні акти, видані інститутами ЄС для впровадження безпеки у сфері цивільної авіації.

Список використаних джерел

1. Про загальні правила у сфері цивільної авіації та заснування Європейського агентства з авіаційної безпеки та скасування Директиви Ради 91/670/ЄЕС, Регламенту (ЄС) № 1592/2002 та Директиви 2004/36/ЄС: Регламент (ЄС) № 216/2008: міжнародний документ від 20.02.2008 р. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1474978980580&uri=CELEX %3A32008R0216](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1474978980580&uri=CELEX%3A32008R0216) (дата звернення: 24.10.2022).
2. Регламент Європейської Комісії (ЄС) № 965/2012: міжнародний документ від 05.10.2012 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_032-12#Text (дата звернення: 26.10.2022).
3. Регламент Європейської Комісії (ЄС) 2017/373: міжнародний документ від 01.03.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-17#Text (дата звернення: 27.10.2022).
4. Регламент Європейської Комісії (ЄС) № 1332/2011: міжнародний документ від 16.12.2011 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1544028310024&uri=CELEX%3A02011R1332-20160825> (дата звернення: 30.10.2022).
5. Регламент Європейської Комісії (ЄС) 2018/1048: міжнародний документ від 18.07.2018 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1048#d1e230-3-1> (дата звернення: 30.10.2022).

Дем'яненко Юлія Олександрівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Академії Державної пенітенціарної служби;
Малько Тетяна Олегівна,
слухачка 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ЮНАКІВ

XXI століття стало для людства інформаційним часом. Традиційні риси соціального та біологічного життя людини замінюються новими – на зміну різним формам громадської організації поступово приходить інформаційне співтовариство. Більше того, Номо Sapientiae перетворюється на наших очах на Номо Informaticus: змінюються традиційні способи соціалізації індивіда суспільством, виникає потреба в інших нормах, установках та цінностях.

Виникає новий, «віртуальний» світ зі своїми законами, загальною доступністю інформації, правом на свободу самовираження

та своїми проблемами. Однак сьогодні, коли світ знаходиться, особливо в Україні, у своїй зародковій стадії, його нові закони та різні впливи залишаються мало вивченими.

Підлітки та юнаки з їхньою властивістю виявляти гнучкість щодо норм, установок та цінностей сьогодні стають і дослідниками віртуального світу, і його поселенцями, і його творцями, та його жертвами.

XXI століття кардинальним чином перетворює предметний, знаковий та соціальний світ новими знаковими системами, що особливо виразно поводить у сфері інформаційних технологій. Зміна умов визначає характер впливу на особливості розвитку нових поколінь, особливо на розвиток стилю самопрезентації та самобуття реальної особистості в умовах віртуального світу.

Особливої актуальності набуває вивчення впливу поля інформаційних технологій на особистість у юнацькому віці, оскільки саме у цьому віці індивід має найбільшу сензитивність до зміни умов, у тому числі впливу інформаційних технологій. Сьогодні особистість, що розвивається, шукає місце не лише в рамках реальних умов свого етносу, держави, в умовах інтернаціоналізації всього людства та глобальної акультурації, а й в умовах інформаційної глобалізації. Умови «інформаційного суспільства» поряд з реаліями природного, предметного, соціального та образно-знакового світу створюють реалії інформаційної мережі як ще одну умову розвитку і буття особистості.

Під соціалізацією ми розуміємо процес становлення особистості. У ньому індивід засвоює мову, цінності соціуму, досвід, культуру, які притаманні суспільству, а також соціальній групі, і відтворення їм соціального досвіду.

Сучасні інформаційні технології, крім історично сформованих реалій, являють собою особливі реалії, що складаються сьогодні. Наприкінці XX століття з'являється своєрідний різновид реалій – віртуальна реальність, яка по-новому поєднує знакові, предметні та соціальні реалії. У полі інформаційних технологій проглядаються нові можливості для спілкування особистості та її самопрезентації.

Поява нового «символічного космосу» приводить до соціальної та культурної диференціації, що скеровує до формування специфічних віртуальних угруповань. Члени цих угруповань у віртуальному просторі, з одного боку, тяжіють до утворення віртуального аналога традиційної культури, але з іншого – створюють свою субкультуру, в якій по-новому виявляють свою особистість [1].

Молодь має відносну гнучкість ціннісних орієнтацій та установок. Вона легко засвоює нові норми і цінності з поля мережі. Культурне середовище інтернету, весь обсяг її інформації виступає для молоді як значуща або соціально схвалена інформація. Інформаційне поле інтернет продукує інформаційний конформізм – у ситуації спілкування сама молодь створює умови для специфічного конформізму.

Отже, інформаційні технології – це лише інструмент, який сприяє формуванню особистості, але все залежить від вихідних параметрів особистості. ІТ активізується диференціацією в молодіжному середовищі, коли активні використовують позитивні параметри інформаційних технологій, активізуються, а пасивні мінімізуються і стають пасивнішими.

На сьогодні можна виділити величезну кількість залежностей індивіда від інформаційних технологій: інтернет-залежності (ігроманія, хакерство, залежність від соціальних мереж, дифамація, кібербулінг, інтернет-тероризм, спамерство, створення і поширення вірусів, флеймерство і т. ін.), телеманія, смартфон або телефон-залежність, селфіманія, лізтоманія, покемономанія та ін. Кожна з них відіграє свою роль у процесі соціалізації певного індивіда на різних етапах життєвого циклу, фази і виду соціалізації, вимагає детального аналізу з вивченням динаміки цього процесу [2].

Спілкуючись в інтернеті, молодь створює образ символічної квазі-особи, яка вводиться в полі інтернет як суб'єкт самопрезентації. Ця обставина дає можливість пошуку нових способів соціалізації та зміцнення почуття особистості.

Поле сучасних інформаційних технологій має умови, в яких виявляються його амбівалентні властивості: з одного боку – це середовище, що надає молодому поколінню нові можливості для розвитку особистості: її самопрезентації, нові варіанти спілкування, нові культурні можливості розвитку мовної особистості. З іншого боку – це середовище провокує підвищення комфортності, не дає достатніх навичок спілкування в реальному соціумі, знижує та спрощує мовну особистість.

Особистість в юнацькому віці, у полі мережі є суб'єктом та об'єктом взаємного впливу субкультури інтернет. Молодь, що має високу сензитивність до соціальних відносин, має реальну можливість відпрацювати свої позиції як унікального суб'єкта спілкування і як соціальної одиниці – об'єкта спілкування.

Тому інформаційні технології змінили процес соціалізації молоді, поступово змінюючи ідеали, цінності, потреби, ставлення та моделі поведінки щодо навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості і ризики (соціально-педагогічний аспект): наук.-метод. посібн. Київ. 2017. URL: <http://surl.li/dektj> (дата звернення: 22.10.2022).

2. Вікторова Л. В., Тверезовська Н. Т., Михайліченко М. В., Ржевський Г. М. Основи соціалізації особистості : навч. посібник. Київ : Компрінт, 2017. 475 с.

Денисенко Катерина Вікторівна,

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри адміністративного, цивільного

та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби;

Борко Ірина Сергіївна,

курсантка 137 навчальної групи

Академії Державної пенітенціарної служби

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХНІХ ЦИФРОВИХ ПРАВ

Цифрові права відіграють визначну роль у процесі соціалізації будь-якої особистості, оскільки сьогодні все наше життя так чи інакше пов'язане з використанням інтернету, смартфона тощо. Зазначені права регулюють суспільні відносини, що виникають як результат діяльності людини в цифровому середовищі, що не перебуває під контролем держави в повному обсязі. У зв'язку з цим виникає потреба навчити громадян самостійно справлятися з викликами у віртуальному світі, розрізняти види небезпек і вміти захищати свої права.

Деякі вчені, визначаючи дефініцію «цифрові права», прямо пов'язують їх існування насамперед з наявністю цифрових компетенцій. Цифрові компетенції – це вміння використовувати цифрові технології, ключову роль з яких надають цифровій грамотності [1, с. 39]. Цифрова грамотність умовно може поділятися на техніко-технологічний і соціогуманітарний аспекти. У соціогуманітарному контексті цифрової грамотності корисними є змістовно-комунікативні акти: спілкування в інтернеті, соціальних мережах, уміння створювати тексти різного типу, повідомлення для різних адресатів, уміння створювати фотографії, аудіо- та відеоматеріали на комп'ютері та обмінюватися ними [2, с. 165].

Україна досить давно взяла курс на цифровізацію суспільного й державного життя і має в цьому значні успіхи. Передбачувано, що однією зі складових політики діджиталізації стало видання наказу Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 167-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» (далі – Концепція). Відповідно до цієї Концепції було визначено такі завдання:

- формування й розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей у суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової економіки й суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу;
- забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян;
- забезпечення координації дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;
- підвищення рівня обізнаності громадян щодо небезпек в інтернеті й інших [3].

Частина зазначених завдань нині реалізовується через сервіс «Дія», де абсолютно кожен може пройти тест на визначення рівня своєї цифрової грамотності, подивитися освітні серіали в цій галузі тощо.

Однак, на нашу думку, важливим питанням залишається розвиток цифрових компетенцій засуджених в установах виконання покарань. Згідно з наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» від 28 серпня 2018 року № 2823/5 зазначається, що засуджені мають право користуватися глобальною мережею Інтернет відповідно до Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19 жовтня 2017 року № 3233/5 [4].

На підставі цих підзаконних нормативно-правових документів засуджені мають право на доступ до інтернету під контролем адміністрації установи виконання покарань. Ми вважаємо, що це питання потребує більш широкого підходу. Головна проблема полягає в тому, що, поки засуджений перебуває в установі виконання покарань, його дії в інтернеті контролює адміністрація установи. Зважаючи на невисокий рівень кібербезпеки засуджених, вони, як і будь-які інші громадяни, також можуть стикнутися з порушенням своїх цифрових прав, особливо в умовах кібервійни.

Після звільнення засудженого з установи виконання покарань виникає необхідність його ресоціалізації. Одним із важливих аспектів у цьому контексті є цифрові компетентності засудженого, що мають формуватися ще під час відбування покарання.

Засуджений повинен самостійно вміти розрізняти цифрові та інформаційні загрози, уміти захищати свої порушені права, аналізувати викладену в інтернеті інформацію тощо.

Для реалізації Концепції у сфері виконання покарань необхідним є:

1) закріплення обов'язку розвитку цифрових компетентностей засуджених на нормативному рівні;

2) розроблення програми розвитку цифрових компетентностей засуджених (з урахуванням особливостей цієї категорії громадян, оскільки деякі з них мають найелементарніший рівень навичок користування комп'ютером та мережею Інтернет);

3) створення курсів підвищення рівня цифрової грамотності для персоналу установ виконання покарань, який безпосередньо буде займатися розвитком цифрових компетентностей засуджених.

Доцільним вважаємо підкреслити, що вказаний вище обов'язок слід закріпити за відділом соціально-психологічної роботи установи виконання покарань і, підбираючи персонал, що буде займатися із засудженими, потрібно враховувати їхній рівень цифрової грамотності. Для цього можливим є використання тестів для державних службовців, запропонованих на сайті «Дія» для контролю знань персоналу установ виконання покарань.

Для реалізації вищезапропонованого необхідною є співпраця Міністерства юстиції України з Міністерством цифрової трансформації України щодо розробки і закріплення організаційних та правових засад програми розвитку цифрових компетентностей засуджених в установах виконання покарань.

Список використаних джерел

1. Головка О. М. Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій. *Інформація і право*. 2019. № 4 (31). С. 37–44.

2. Кудлай В. О. Формування цифрової грамотності особистості в сучасному інформаційному просторі. *Затиски з українського мовознавства*. 2019. Том 2. № 26. С. 160–168.

3. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.11.2022).

4. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 р. № 2823/5. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#n247> (дата звернення: 07.11.2022).

Дідківська Софія Сергіївна,
студентка Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ;
Шевченко Татія Віталіївна,

старший викладач кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК ОСНОВНА ОЗНАКА ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ІНШИХ ВИДІВ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У теорії кримінального права суспільна небезпека – це об’єктивна ознака кримінального правопорушення, що розкриває його матеріально-правову природу. Місце суспільної небезпеки серед інших ознак донедавна було беззаперечним і обов’язковим, спостерігалось існування єдиного стійкого розуміння цього терміна.

Проте останніми роками здійснили спроби поглибленого наукового дослідження й аналізу сутності та функціональних можливостей категорії «суспільна небезпека злочинності», вказівки на проблеми її практичного застосування і наслідки використання.

1764 року Чезаре Беккарія писав: «Єдиним та істотним мірилом злочинів є шкода, яку вони заподіюють нації. Це одна з тих очевидних істин, для відкриття яких не потрібно ні квадрантів, ні телескопів, і які доступні кожному пересічному розуму» [1, с. 97–101].

З огляду на положення чинного Кримінального кодексу України, вважаємо, що наявність ознаки суспільної небезпеки є обов’язковою, але недостатньою для визнання діяння злочинним. Вчинене діяння має бути заборонено тією чи іншою нормою кримінального закону з відповідним кримінальним покаранням.

З цього приводу М. Р. Рудковська вказує на те, що «лише кримінальна протиправність наділяє суспільну небезпеку властивістю бути однією з ознак поняття злочину» [2, с. 48].

Крім цього, яким би суспільно небезпечним не було вчинено діяння, за відсутності вини воно теж не є злочином.

Насамперед варто звернути увагу на чітку позицію М. І. Панова й С. О. Харитонова про те, що суспільна небезпека кримінального

правопорушення – соціальна (матеріальна) ознака злочинного діяння, яка полягає в тому, що це діяння завдає або створює загрозу заподіяння істотної шкоди правам та свободам людини і громадянина, майну, порушує громадський порядок і безпеку, довкілля, конституційний лад України, мир і безпеку людства, інші суспільні відносини, які охороняються законодавством про кримінальну відповідальність [3, с. 130–131].

Таким чином, підтримуючи позицію вказаних авторів, вважаємо, що шкода, завдана переліченим вище суспільним відносинам, утворює власне сутність і зміст суспільної небезпеки як ознаки кримінального правопорушення, притаманної йому, та повною мірою відображає соціальну сутність такого діяння.

Ступінь суспільної небезпеки кримінального правопорушення – це його кількісна характеристика, яка визначається інтенсивністю вчиненого кримінального правопорушення й насамперед видом і розміром шкоди, заподіяної діянням.

Злочинні діяння характеризуються значною шкодою, яка безпосередньо впливає зі змісту кримінального закону. Не можуть бути визнані суспільно небезпечними та кримінально протиправними дії, не пов'язані із заподіянням значної шкоди. Розмір шкоди – її зміст – визначається законом здебільшого кількісними показниками або в особливо великих розмірах, а також її обсяг, а саме кількість пошкоджених об'єктів, чи була загроза заподіяння шкоди тощо.

На ступінь суспільної небезпеки злочину також істотно впливають спосіб його вчинення, характер і вид засобів та знарядь, використаних для вчинення злочину. Крім того, на ступінь суспільної загрози значною мірою впливають обстановка, час і місце вчинення злочину.

Ступінь і характер суспільної небезпечності завжди перебувають в єдності, уточнюють і доповнюють одне одного за безумовно більшої змістовної повноти й тому переважній ролі ступеня суспільної небезпечності, що, на думку М. І. Панова й С. О. Харитонова, дуже важливо для визначення тяжкості кримінального правопорушення [3, с. 36].

Можливе інше розуміння суспільної небезпеки, коли вона вважається більш оціночною рисою порівняно із соціальною шкідливістю. Суспільно небезпечним є, наприклад, діяння, яке завдало або реально здатне завдати істотної шкоди суспільним відносинам.

У теорії кримінального права більшість дослідників вважають поняття «суспільна небезпека» та «суспільна шкідливість» тотожними, синонімічними. Водночас, з точки зору Н. А. Орловської, соціальна шкідливість та суспільна небезпека повинні розглядатися як дві відносно самостійні категорії.

Дослідниця наголошує на тому, що поняття «соціальна шкідливість» є проявом емпіричного виміру реальності: вона надає певного смислового змісту явищу через усталені уявлення про належну й неналежну поведінку [4, с. 673].

Водночас В. К. Колпаков вважає, що поняття «суспільна небезпека» – це оціночна, гносеологічна категорія. Якщо соціальна шкідливість характеризує діяння як явище об'єктивної дійсності, то суспільна небезпека стосується поняття кримінального правопорушення як формально-юридичної конструкції. Суспільна небезпека являє собою зафіксовану в законі оцінювальну інтерпретацію законодавцем соціальної шкідливості діяння. При цьому, оскільки гносеологічний вимір кримінального правопорушення визначається вченням про його склад, суспільна небезпека виступає не тільки загальною ознакою злочину, а й типовою, характерною рисою кримінальних правопорушень певного виду [5, с. 22–23].

Крім вищевикладеного, сутність і значення суспільної небезпеки діяння як ознаки кримінального правопорушення виражається в його контексті та взаємодії з іншими ознаками цього терміну, насамперед з ознаками «кримінальна протиправність» та «кримінальна караність діяння». Лише сукупність позначених ознак у поєднанні з ознакою «вчинення злочину» та «вчинення діяння суб'єктом злочинного діяння» становить зміст поняття «кримінальне правопорушення», включно з термінами «кримінальне правопорушення» і «злочин».

Таким чином, суспільна небезпека виражає матеріальну сутність злочинного діяння і пояснює, чому те чи інше діяння визнається злочинним. Ознака протиправності кримінального правопорушення є вторинною щодо суспільної небезпеки.

У нормотворчості суспільна небезпека є основою для криміналізації та декриміналізації поведінки. Вона виступає основною об'єктивною передумовою для встановлення кримінально-правової заборони на вчинення певних діянь. Цю категорію створює сам законодавець, який на власний розсуд закріплює за актом таку ознаку.

У правоохоронній сфері суспільна небезпека враховується при вирішенні питань кваліфікації злочинних діянь та індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаних. Київ : Ін Юре, 2014. 240 с.
2. Рудковська М. Р. Суспільна небезпека як ознака поняття злочину : дис... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 187 с.
3. Панов М. І., Харитонов С. О. Суспільна небезпечність діяння в системі ознак поняття «кримінальне правопорушення». *Проблеми законності*. 2020. Вип. 15. С. 124–140.
4. Орловська Н. А. Соціальна шкідливість та суспільна небезпека: концептуальні аспекти співвідношення у контексті побудови кримінально-правових санкцій. *Форум права*. 2011. № 2. С. 672–680.
5. Колпаков В. К. Деліктний феномен в адміністративному праві України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2005. 37 с.

Доній Наталія Євгенівна,

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОЦЕС ВХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

Соціальний світ завжди був складним, різноманітним, суперечливим, проте, незважаючи на такі риси, він залишився донині взаємозалежним від кількості людей, які в ньому живуть, і переважно більш цілісним, ніж іноді здається. Однак кількість залучених до соціального простору осіб залежить від багатьох факторів, одним з яких, а можливо і найсуттєвішим, є результат процесу входження людини до соціального простору. Науковці ще від часів Платона й Аристотеля вказують, що життя людини відбувається в системі координат двох площин – індивідуальної та соціально-історичної. Для індивіда потреба у встановленні гармонії між цими двома площинами є надпотребною. Тож процес входження людини до соціального простору передбачає, що перед людиною постає грандіозне завдання – гармонізувати ці площини.

Результат входження людини до соціального простору дуже важкий, це тривалий процес, що складається з кількох етапів і часто є дискомфортним. Змалечку, ще на перших етапах кристалізації особистості, відбувається активне засвоєння засад, які діють у соціаль-

ній групі, та оволодіння властивими для неї формами й засобами діяльності. Спочатку людина засвоює мову, норми і звичаї зовсім некритично, не оцінюючи і не замислюючись про те, хороші вони або погані і що вони їй дадуть. Водночас, вступаючи у спільноту, людина приносить із собою до групи все, що становить її індивідуальність. Людина може проявляти себе як особистість раніше, ніж засвоїть групові норми (моральні, правові, виробничі) та оволодіє тими засобами і прийомами діяльності, якими володіють інші члени групи. Однак, поки людина не засвоїть групові норми, вона залишатиметься поза простором групи, бо остання не розумітиме її, відповідно проявити всі особистісні риси й заявити про себе як про особистість для людини буде надскладно. Це означає, що, діючи виключно відповідно до визнаних групою стандартів, людина може бути оцінена та сприйнята нею.

Звісно, такий процес засвоєння норм і входження до соціальної групи та соціального простору фактично буде супроводжуватися внутрішнім і зовнішньо демонстрованим опором і боротьбою, адже людина безупинно здійснює активний пошук засобів і способів для маркування своєї індивідуальності. Опір закономірно виникає внаслідок загострення протиріч між досягнутим результатом адаптації, тобто тими набутими якостями, які роблять людину такою самою, як інші, але не задоволеною потребою в демонструванні своєї індивідуальності. І тут дуже корисним виявляється здатність людини до маневрування, вміння встановлювати компроміс між «я» та «інші», причому компроміс у кожній людини свій. Здатність до компромісу розвивається в результаті активних пошуків «золотої середини», яка дозволяє людині реалізовувати прагнення бути особливою, і того факту, що спільнота погоджується сприйняти, схвалити і культивувати лише ті індивідуально демонстровані нею особливості, які відповідають соціальним цінностям і стандартам, сприяють успіху спільної діяльності.

Варто виділити принаймні три типи кінцевого компромісного стану, яких може набути окрема людина, встановлюючи остаточні відносини із соціальним простором, тобто завершуючи процес входження до нього: втеча від суспільства, протистояння й адаптація.

1. Ескапізм (як варіанти – егофугізм, топофобія), або втеча від реальності соціального світу. У цьому випадку людина може зануритися в себе, створити багатий внутрішній світ, до якого ніхто не матиме доступу і в якому вона реалізовуватиме себе. Зовнішня

оцінка ескапізму визначається як дезертирство, адже для соціального простору означає відмову від боротьби, життєвих обставин, від мужнього сприйняття себе та відповідальності за реалізацію рішень. Втечею від реальності людина звужує власний світ до потрібних їй розмірів, перетворюючи тим самим на комфортний, простий, гармонійний. Ескапізм, як і будь-який процес, розвивається поступово. Спочатку людина глибше занурюється в усвідомлення прірви між нею і соціальним простором, а індикатором переживання стає нудьга. Пізніше людина починає пошуки тих засобів, які врятують і не дадуть потрапити в безодню соціальної, психологічної та сенсової порожнечі. Відшукані засоби, як правило, девіантні за природою. Дуже часто долучення до подібних засобів направлено на користь чомусь іншому, а не тому, що передбачалося. Це стосується й суті ескапізму, для якого головним є прагнення заново потрапити в безпечне місце. Ескапізм поєднує в собі дві тенденції: долучення до екстремальності та намагання уникнути ухвалення рішень індивідами в моменти загострення проблем із соціальною адаптацією, що провокує, на наш погляд, соціальну девіталізацію людини.

2. Протистояння, під час якого людина намагається задекларувати право на незалежність і свободу, заради відстоювання якого безстрашно вступає в конфлікт із соціальним простором. Цей шлях дуже складний і небезпечний, він загрожує тим, що людина може втратити всі інші людські якості і, вплутавшись у боротьбу за свободу, потрапити в ще гірше рабство. Для представників Next-генерації бунт проти вимог соціального простору, вихід за межі дозволеного є процесом зарядження енергією та отриманням дози епінефрину, чим і формується адреналінозалежність як форма адиктивної поведінки.

3. Адаптація, коли людина пристосовується до світу, йдучи в добровільне підпорядкування, аби набути нового рівня свободи у змінній формі. У разі позитивного розвитку подій людині вдається знайти компроміс, рівновагу між власною свободою та вимогами соціального простору. Утім, є важливі умови вдалої адаптації. По-перше, вибірковість спілкування людини щодо тем і партнерів у спілкуванні. Вибірковість є умовою знаходження оптимального варіанту, який переважно сприяє адаптації. По-друге, треба мати на увазі, що фізіологи наполягають на парадоксі: адаптуватися може тільки здоровий організм, який пройшов через різні дезадаптаційні

розлади (невроз, депресію, втому, психічну та інформаційну напругу) й завдяки чому підвищив рівень адаптаційного потенціалу. Тож, говорячи про адаптаційний потенціал, треба враховувати, що для його розвитку та підтримки людина в процесі входження до соціального простору має пережити різні негативні стани й виробити певний алгоритм і механізм їхнього подолання.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що соціально-філософський погляд на процес входження людини до соціального простору демонструє складність і неоднозначність результату, яким він може завершитися. Однак однозначно можна заявляти про надзвичайну важливість цього процесу як для самої людини, так і для соціального простору. Тому успішність проходження цього процесу й вихід на результат з високим рівнем адаптації людини до соціуму є метою та орієнтиром для всіх зацікавлених сторін.

Список використаних джерел

1. Доній Н. Є. Соціальна девіталізація особистості в глобалізованому світі: філософська концептуалізація : дис. ... д-ра філос. наук. Київ, 2015. 431 с.

Дорошенко Дмитро Сергійович,

судовий експерт сектору будівельних досліджень та оціночної діяльності відділу будівельних, земельних, екологічних досліджень та оціночної діяльності Чернігівського НДЕКЦ МВС;

Лазаренко Алла Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби, провідний фахівець з організації наукової роботи Чернігівського НДЕКЦ МВС

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВOPУШЕННЯМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Стабілізація економічної ситуації та забезпечення стабільності фінансового стану підприємств України за останні роки наочно демонструє зростання рівня промислового виробництва, збільшення інвестицій у сектори народного господарства, зокрема у сфері будівництва.

Розвитку будівельної діяльності сприяє законодавче закріплення засад децентралізації та дерегуляції, створення прозорих і зрозумілих процедур закупівлі, діяльності забудовників, інвестиційних ком-

паній та інших суб'єктів ринку, що обумовлює обіг значних грошових коштів, зростання кількості нових будівель і споруд, відновлення, реконструкції, капітальних і поточних ремонтів існуючих будов, технічне переоснащення.

Вказані обставини зумовлюють криміналізацію цієї сфери, де вчиняються різні шахрайські дії, розкрадання грошових коштів і матеріалів, що призводить до завищення вартості об'єктів будівництва та порушення стандартів якості. Значним залишається чинник корумпованості службових осіб підрядних організацій і державних контролюючих органів. Дослідження вказують, що внаслідок завищення вартості виконаних робіт на об'єктах, зведених шляхом підроблення проєктно-кошторисної та первинної облікової документації, протиправно одержують прибутки, розмір яких перевищує фактичні витрати [3].

Поняття «будівельна діяльність» і «будівництво» не є тотожними. Будівельна діяльність – це сукупність організаційно-правових засобів, спрямованих на забезпечення і координацію роботи проєктних, будівельних, контролюючих суб'єктів та організаційно-правових повноважень з метою забезпечення будівництва. Будівництво – це види робіт, пов'язаних із спорудженням нових, відновленням, реконструкцією, вдосконаленням об'єктів виробничого і невиробничого призначення [2].

Аналіз судово-слідчої практики дає змогу констатувати, що кримінальні правопорушення проти власності у сфері будівництва, урахувавши їхню специфіку і різнобічність, виявляються в різноманітних формах господарської діяльності та потребують ретельного вивчення. Якщо брати до уваги безпосередньо кримінальні правопорушення проти власності у сфері будівництва, слід зазначити, що вони є досить мінливими й динамічними, у зв'язку з чим першочергово потребують контролю стан і тенденції формування правопорушень, їх розвиток та стадії вчинення. Такий контроль дасть змогу здійснити об'єктивний кримінологічний моніторинг, який забезпечить можливість своєчасного виявлення характерних рис кримінальних правопорушень проти власності у цій сфері діяльності, визначення масштабів і формування ефективної системи запобігання їх вчиненню [3].

Відповідно до підсумків будівельної діяльності, без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим,

м. Севастополя й частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях (станом на 23.09.2021), у січні–липні 2021 року підприємствами України виконано будівельних робіт на суму 97,4 млрд гривень [1]. Згідно з даними Генеральної прокуратури України, за вказаний період року забезпечено відшкодування в розмірі 177,856 млн грн [4] у провадженнях, розслідування за якими закінчені, тобто 0,18 % від суми виконаних будівельних робіт. Такі показники свідчать про недостатньо ефективну роботу щодо встановлення матеріальних збитків, високу латентність правопорушень цієї категорії.

Індекс будівельної продуктивності становить 100 % порівняно з відповідним періодом 2020 року. Нове будівництво склало 35,6 % від загального обсягу виробленої продукції, капітальний і поточний ремонт – 36,5 %, реконструкція і технічне переоснащення – 27,9 % [1].

Кримінальні правопорушення проти власності – це правопорушення, пов’язані з незаконним оберненням чужого майна на користь винного чи інших осіб. Такі правопорушення належать до корисливої злочинності й становлять основу загальнокримінальної злочинності в Україні [5].

Показники стану кримінальних правопорушень проти власності у сфері будівництва першочергово залежать від кількості зареєстрованих правопорушень і виявлених осіб [5].

Загальне уявлення про кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень проти власності у сфері будівництва можна сформулювати за допомогою визначення динаміки правопорушень, питомої ваги, структури тяжкості вчинення правопорушення. Крім цього, доцільно визначити їх домінуючу мотиваційну спрямованість, латентність [6].

Ефективне запобігання кримінальним правопорушенням потребує чіткого усвідомлення причин учинення протиправних діянь. Для розроблення заходів запобігання будь-якому виду правопорушень, зокрема у сфері будівництва, необхідно визначити ті ключові причини (їхні групи), які спонукають до протиправних дій [3].

Не менш важливим у процесі дослідження детермінантів кримінальних правопорушень у сфері будівництва є також установлення обставин, які тісно переплітаються з умовами будівельної діяльності та створюють сприятливу обстановку для вчинення протиправних дій у вказаній сфері [3].

Результати дослідження матеріалів судової практики, вивчення кримінальних проваджень, аналіз стану, структури й динаміки кримінальних правопорушень проти власності у сфері будівництва дають підстави стверджувати, що ситуація довкола вищезазначеної категорії кримінальних правопорушень за останні роки значно ускладнилась з огляду на розвиток будівельної сфери загалом, постійне вдосконалення окремих способів і методів учинення протиправних дій. Попри широкий спектр економічної галузі в державі, будівництво – одна з найбільших галузей матеріального виробництва. Саме в цій галузі господарської діяльності фіксується обіг великої маси матеріальних цінностей, грошових коштів, що беззаперечно є привабливим для кримінально орієнтованих осіб, які вчиняють корисливі правопорушення. Дослідження вказують, що суми збагачення зловмисників, які вчиняють незаконне заволодіння у формі шахрайства, крадіжки, привласнення чи розтрата у сфері будівництва, в окремих випадках становлять десятки мільйонів гривень [3].

Різнобічність сфери будівництва та зв'язок зі значними фінансовими потоками зумовлює криміналізацію цієї сфери діяльності. Кримінальні правопорушення проти власності найбільш поширені в будівельній сфері. Серед цих правопорушень можна виділити підроблення документів, печаток, штампів і бланків, службове підроблення; ухилення від сплати податків; легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом; шахрайство з фінансовими ресурсами; зловживання владою або службовим становищем; зловживання повноваженнями службовою особою [3].

Отже, наукового осмислення й вивчення потребують питання щодо здійснення контролю за станом і тенденціями розвитку формування правопорушень проти власності у сфері будівництва; слід удосконалити напрямки діяльності правоохоронних органів щодо виявлення матеріальних збитків через зазначені кримінальні правопорушення; необхідно покращити інформаційно-аналітичне забезпечення їх виявлення.

Список використаних джерел

1. Загальні підсумки діяльності будівельної галузі за січень–липень 2021 року. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/building/pricing/rozvitok-budivelnoyi-diyalnosti/zagalni-pidsumky-diyalnosti-budivelnoyi-galuzi-za-sichen-lypen-2021-roku/> (дата звернення: 15.02.2022).

2. Долинська М. С., Смолин Г. В., Туркот О. А. та ін. Господарське право України. Особлива частина : підручник / за ред. Г. В. Смолина. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 536 с.

3. Варвиш А. В. Запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: Київ, 20 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/6711> (дата звернення: 05.11.2022).

4. Звіт про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112653&libid=100820&c=edit&_c=f0# (дата звернення: 05.11.2022).

5. Запотоцький А. П. Особливості обстановки вчинення злочинів проти власності у сфері будівництва. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 3 (100). С. 117–128.

6. Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2011. 308 с.

Дрижак Віктор Володимирович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін

Академії Державної пенітенціарної служби;

Буланець Іван Юрійович,

курсант 134 навчальної групи юридичного факультету

Академії Державної пенітенціарної служби

ПРО УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ

На виконання вимог чинного Закону України «Про пробацію» уповноваженими органами державних установ з питань пробації стосовно суб'єктів пробації нині здійснюється реалізація пробаційних програм. Наказами Міністерства юстиції України затверджено чотири пробаційні програми для неповнолітніх та повнолітніх суб'єктів пробації, а саме: «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок».

Пробаційна програма призначається за рішенням суду особі, яка звільнена від відбування покарання з випробуванням, і передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки особи загалом, так і її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити [1].

У кожній пробаційній програмі не лише визначено її мету, основні завдання та функції, порядок реалізації, а й подана необхідна інформація про ознаки, особливості, оптимальний кількісний склад навчальної (цільової) групи, яка буде опановувати пробаційну програму, очікуваний результат, перелік та зміст програмних заходів,

можливі формати проходження пробачійної програми, методик оцінки результатів проходження програми та зміст висновків. Важливо також підкреслити, що кожна пробачійна програма передбачає досягнення конкретної мети й виконання чітко визначених завдань, проте узагальнювальною метою всіх пробачійних програм є виправлення суб'єктів пробачії, які звільнені від відбування покарання з випробуванням, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень [2].

Нормативно визначено, що основною формою проведення занять є тренінг, оскільки, як відомо, саме тренінг дозволяє повною мірою сформувати бажані й необхідні просоціальні навички поведінки в будь-якій сфері життя. Аналізуючи теоретичні й методологічні засади стосовно різних підходів до розуміння поняття «тренінг», підтримуємо думку, що головна особливість тренінгу полягає в тому, щоб не примушувати, не пригнічувати, не «ламати» учасників тренінгу, а допомогти їм стати самими собою, полюбити себе, подолати негативні стереотипи мислення і поведінки, що заважають жити радісно, успішно і щасливо [5].

Формулюючи проміжний висновок, варто зауважити, що призначення тренінгу передовсім полягає не стільки в передачі готових знань, скільки у формуванні вмінь і навичок, що неможливо передати суто словесним монологічним способом. До того ж, як одноголосно стверджують фахівці з тренінгової роботи, унікальність сучасних психолого-педагогічних тренінгів як форми групової взаємодії полягає в тому, що під час проведення тренінгів ніхто не навчає учасників, як потрібно планувати, організовувати своє життя та як треба жити. І це цілком слушно, оскільки учасники тренінгу самі визначають, як по-іншому можна організувати життя навколо себе, знайти своє місце в ньому, усвідомивши пріоритети й переваги майбутнього і неможливість повернення до попередньої асоціальної поведінки, що призвела до злочинного шляху, і завдяки цьому роблять цінні відкриття та узагальнювальні висновки [4].

Поряд з тим упродовж тренінгу, долаючи труднощі на шляху змін, проходячи через процес новизни, учасники отримують доступ до нових рівнів свободи вибору і власної сили, потрібної для створення того майбутнього, яке не має нічого спільного з минулим. Отже, тренінг – це можливість і привілей для особи, що дозволяє почати використовувати власний, не задіяний досі життєвий, творчий і духовний потенціал, за межами того, що я знаю, вже маю в моєму

житті, і що, можливо, стане для мене реальним, речі, події, які не відбулися в самому собі [5].

Під час тренінгу реалізація пробаційної програми відбувається завдяки використанню інтерактивних методів групової роботи в широкому діапазоні. Основні з них, враховуючи рекомендації В. Корнієнка та С. Алмаші [5], поділяються на кілька груп, а саме:

- тренінгові методи, призначені для організації знайомства учасників тренінгу, для подолання внутрішніх психологічних бар'єрів та для встановлення робочого соціально-психологічного клімату й ділової комунікації;

- методико-практичні та інформаційно-наочні методи, які використовуються для інформаційного наповнення тренінгу у вигляді мінілекцій, мультимедійних презентацій, тематичних повідомлень, різного роду пояснень, роз'яснень, доведень тощо;

- процедурні методи, прийоми та технології, що застосовуються виключно під час проведення групової тренінгової роботи: різноцільові ситуаційні, рольові або ділові ігри, аналітичні сесії, імітаційні групові елементи тренінгу, такі як дискусійні вправи, метод мозкового штурму тощо;

- методи соціально-психологічної спрямованості, призначені для встановлення та підтримання зворотного зв'язку;

- методи, спрямовані на дотримання правил проведення тренінгу, регламентованого порядку та робочої дисципліни, підбиття підсумків тощо;

- психолого-педагогічні методи, які в тренінговій роботі виконують функцію додаткового забезпечення, так званого паралельного впливу на особистість або групу:

- а) метод переконання, який реалізується шляхом переконання словом (роз'яснення, пояснення, доказ, спростування) або переконання прикладом, вчинком (конкретною справою);

- б) метод привчання, що реалізується під час висування безпосередніх або опосередкованих, прямих або непрямих вимог, виконання різноманітних вправ, постійного або термінового (протягом певного строку) доручення;

- в) метод довіри, який досить часто застосовується у формі авансованої довіри через виконання завдання, пов'язаного з певними, нетиповими діями [4].

Невід'ємними складовими пробаційного тренінгу є групові діагностичні елементи і процедури, які застосовуються на початку тре-

нінгу, а в окремих випадках – і під час його проведення. Тому ці методи можуть використовувати з різною метою: для добору учасників цільової групи; як засіб отримання учасниками тренінгу нової інформації і про себе, і про інших; як спосіб самоствердження і саморозкриття; як шлях забезпечення постійного контролю ефективності окремих тренінгових компонентів і процедур, і тренінгу загалом [6].

Нормативними документами визначено, що проведення тренінгових занять з реалізації пробаційних програм може здійснюватися в індивідуальному або груповому форматі. Проте більш ефективним є груповий формат. У випадку застосування групової форми проведення тренінгу рекомендується створювати групу з 6–8 осіб, при цьому допускається максимально можлива кількість – 12 осіб. Однак частина дослідників ефективності тренінгової роботи, спираючись на практичний досвід, вважають, що найбільш ефективною є група з 12 учасників, а максимально можливою – 18 учасників. Число 12 є оптимальним з практичної точки зору, оскільки у випадку поділу учасників групи на пари або на невеликі підгрупи воно легко ділиться на 2, 3 і 4 [4].

Груповий тренінг проводять за допомогою певних психолого-педагогічних технологій у різних формах, що, як правило, передбачають:

- здійснення процедури знайомства між учасниками тренінгу і куратором шляхом використання різноманітних інтерактивних методик;
- мінілекції з метою повідомлення та презентації інформації щодо змісту програми, її завдань, умов і правил, обов'язкових для роботи в групі;
- вивчення механізмів налагодження позитивного соціально-психологічного клімату, встановлення меж взаємоповаги та ступеня робочої атмосфери в щойно створеній навчальній групі;
- озброєння учасників новими знаннями, необхідними для успішного управління своєю поведінкою, керування емоціями та діями, подолання власних внутрішніх перешкод, сприяння усвідомленню особистих якостей та рис характеру, без яких не обійтися на шляху позитивних змін у поведінці;
- проведення просвітницьких зустрічей з батьками неповнолітніх суб'єктів пробації або особами, які їх замінюють, з метою ознайомлення з пробаційною програмою; необхідністю підтримки навичок просоціальної поведінки та критичного мислення у дітей, для підвищення рівня батьківської компетентності тощо;

– пошук та інтеграція нестандартних, але креативних, цінних та раціональних ідей за допомогою інтерактивного методу «мозкового штурму»;

– проведення аналітичних і підсумкових бесід та дискусійне обговорення проблемної інформації;

– організація та проведення ситуаційних, рольових та ітаційних ігор. Особливістю використання тренінгових ігор є, по-перше, те, що проблематика, зміст певної дидактичної гри мають бути максимально наближеними до реальної життєвої ситуації, в яку може потрапити суб'єкт пробації; по-друге, тренінг не має бути перенасиченим одними лише іграми. Чергування різних компонентів тренінгу має бути продуманим, обґрунтованим і доцільним, з огляду на можливість досягнення мети тренінгу, зокрема пробаційної програми загалом.

Успіх тренінгових занять значною мірою зумовлений безперервністю, систематичністю і постійним підтриманням робочої тренінгової атмосфери та вмотивованого ділового спілкування. Тому виконання індивідуальних і домашніх завдань має стати додатковим важелем на шляху досягнення визначеної мети. Крім того, у процесі підбору матеріалу і виконання тренінгових завдань доцільно зважати на індивідуальні властивості, особистісні можливості, захоплення та інтереси суб'єктів пробації. Завдання мають бути водночас і цікавими, і посильними, і розвивальними, і трудомісткими.

Викладені вище положення дозволяють дійти висновку, що форми тренінгової роботи дуже різноманітні, але в їх основі завжди має бути інтерактивність, що зумовлює ефективність усіх групових вправ, завдань, ситуаційних та рольових ігор у різних варіаціях і поєднаннях. Під час організації та проведення тренінгу ведучий має прагнути до створення ситуації «занурення» учасників в особливе тренінгове середовище, яке сприятиме прояву робочої активності, кращому усвідомленню власних проблем, виникненню бажання знаходити можливості долати труднощі. Показниками ефективності проведеного групового тренінгу, як правило, є: адекватна самооцінка серед учасників своєї поведінки і дій; зміна стратегії поведінки в напрямку конструктивізму; усвідомлене подолання внутрішнього опору та бар'єрів у спілкуванні з іншими учасниками й ведучим та ін.

Список використаних джерел

1. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 93.

2. Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробачійних програм : постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 № 24. URL: <https://kmu.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2022).

3. Дрижак В. В. Організаційно-педагогічні основи реалізації пробачійних програм. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2022. № 2 (9). С. 76–93.

4. Дрижак В. В., Педорич А. В. До питання про професійні компетентності персоналу уповноважених органів з питань пробачії. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук-2022* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 10 черв. 2022 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів : Академія ДПтС, 2022. 342 с.

5. Методологія проведення тренінгів : курс лекцій з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія» / укладачі Корнієнко І. О., Алмаші С. І. Мукачево : МДУ, 2016. 60 с.

Железняк Олександр Сергійович,

ад'юнкт кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Самофалов Олександр Леонідович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного, цивільного
та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби

СУТНІСТЬ ВИКОНАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОРГАНАМИ З ПИТАНЬ ПРОБАЦІЇ

Закон України «Про пробачію» у п. 6 ч. 1 ст. 2 визначає, що пробачія – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються до засуджених за рішенням суду та відповідно до закону, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [1]. Також у ст. 8 цього Закону вказано, що видами пробачії є: досудова, наглядова та пенітенціарна. Окрім зазначених видів діяльності, уповноважені органи з питань пробачії виконують додаткові функції – контроль за відбуванням адміністративних стягнень у вигляді громадських, виправних та суспільно корисних робіт (ст. 3211, 322, 3251 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2]. Слід зазначити, що цей

напряма займає велику частку в діяльності уповноважених органів з питань пробації, проте Законом України «Про пробацію» не визначається.

Необхідно зазначити, що процедура виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт регламентується тільки наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт» від 19.03.2013 р. № 474/5 [3].

Як передбачено ст. 301 КУпАП, громадські роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування.

Громадські роботи призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) на строк від двадцяти до шістдесяти годин і відбуваються не більш як чотири години на день.

Громадські роботи не призначаються особам з інвалідністю першої або другої групи, вагітним жінкам, жінкам старше 55 років та чоловікам старше 60 років [2].

Стаття 31 КУпАП визначає, що виправні роботи застосовуються на строк до двох місяців з відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і з відрахуванням до двадцяти відсотків її заробітку в дохід держави. Виправні роботи призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) [2].

Такий вид адміністративного стягнення, як суспільно корисні роботи, відповідно до ст. 311 КУпАП, полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, оплачуваних робіт, вид яких та перелік об'єктів, де порушники повинні виконувати ці роботи, визначає відповідний орган місцевого самоврядування.

Такі роботи призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) на строк від ста двадцяти до трьохсот шістдесяти годин і виконуються протягом не більше восьми годин, а неповнолітніми – не більше двох годин на день. При цьому суспільно корисні роботи не призначаються особам з інвалідністю першої або другої групи, вагітним жінкам, жінкам старше 55 років та чоловікам старше 60 років [2].

Особливістю цього виду адміністративного стягнення є те, що суспільно корисні роботи призначаються за вчинення такого де-

лікту, як несплата аліментів (ст. 1831 КУпАП). За це суспільно корисні роботи призначаються судом до осіб, які вчинили адміністративне правопорушення вперше, від 120 до 240 годин, а при повторному вчиненні правопорушення протягом року передбачено, що вони можуть бути призначені від 240 до 360 годин. При цьому під повторним вчиненням правопорушення слід розуміти невжиття особою заходів щодо сплати аліментів протягом двох місяців з дня відбуття адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт, призначеного з підстав, передбачених ст. 1831 КУпАП [2].

Отже, суспільно корисні роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ст. 1831 КУпАП, оплачуваних робіт, вид яких визначає відповідний орган місцевого самоврядування, а нарахована за це плата йде на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби для подальшого погашення заборгованості зі сплати аліментів.

При цьому навіть у межах адміністративних правовідносин, незважаючи на те, що категорія «наглядова пробація» використовується українським законодавцем у контексті притягнення особи до кримінальної відповідальності, цілком правомірно говорити про наглядові функції уповноважених органів з питань пробації у процесі виконання/відбування адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт.

Таке наше судження загалом корелює з нормами наказу Міністерства юстиції України від 19.03.2013 р. № 474/5, аналіз яких показує, що при виконанні постанов суду про накладення адміністративних стягнень у вигляді громадських, виправних та суспільно корисних робіт на уповноважений орган з питань пробації покладають такі функції:

- 1) облік порушників (щодо всіх таких стягнень – Авт.);
- 2) роз'яснення порушникам порядку та умов відбування громадських, виправних та суспільно корисних робіт;
- 3) погодження з власниками підприємств, установ, організацій або уповноваженими ними органами переліку об'єктів, на яких порушники відбувають адміністративне стягнення, та видів таких робіт (щодо громадських та суспільно корисних робіт – Авт.);
- 4) здійснення контролю за правильністю і своєчасністю відрахування із заробітку порушників і перерахуванням відрахованих сум у дохід держави (щодо виправних робіт – Авт.);

5) контроль за відбуванням стягнення порушниками та виконанням обов'язків власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом за місцем відбування порушниками робіт (щодо всіх таких стягнень – Авт.);

б) облік відпрацьованого порушниками часу (щодо громадських та суспільно корисних робіт – Авт.);

7) проведення контрольних перевірок за місцем відбування порушниками робіт (за місцем роботи порушників – щодо виправних робіт);

8) з'ясування причин невиходу порушників на роботи (щодо громадських та суспільно корисних робіт – Авт.);

9) внесення до суду подань стосовно порушників, які ухиляються від відбування робіт (щодо громадських та виправних робіт – Авт.);

10) внесення до суду подань стосовно порушників, які втратили працездатність, призвані на строкову військову службу, взяті під варту, засуджені до кримінального покарання у виді позбавлення волі чи обмеження волі, або місцезнаходження яких невідоме (щодо громадських та виправних робіт – Авт.);

11) складання протоколу про адміністративне правопорушення стосовно порушників, які ухиляються від відбування суспільно корисних робіт;

12) надсилання матеріалів до органів поліції для вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності відповідно до ст. 3892 Кримінального кодексу України стосовно порушників, які злісно ухиляються від відбування адміністративного стягнення у вигляді суспільно корисних робіт [3].

Таким чином, підбиваючи підсумок, необхідно зазначити, що питання стосовно виконання адміністративних стягнень уповноваженими органами з питань пробації має вагомe значення та в діяльності за обсягом роботи посідає одне з основних місць. Тому, виходячи з мети застосування адміністративних стягнень, вважаємо за доцільне порядок їх виконання передбачити в Законі України «Про пробацію» у вигляді окремого розділу та віднести до видів наглядової пробації, про що більш детально йтиметься в наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.11.2022).

3. Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт : наказ Міністерства юстиції України від 19.03.2013 р. № 474/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-13#Text> (дата звернення: 16.11.2022).

Жулковський Вадим Вікторович,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри кінології
ТБВ «Хмельницька філія Академії ДПтС»;
Ковальська Поліна Григорівна,
старший викладач центру спеціальної
підготовки ТБВ «Хмельницька філія Академії ДПтС»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ ДО ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Сучасні тенденції реформування пенітенціарної системи на пряму пов'язані з розбудовою кадрового апарату на засадах державної служби та сприяє створенню дієздатного, професійного та високоєфективного персоналу.

Основною проблемою є якісне наповнення кадрового складу державної служби в органах та установах виконання покарань.

Відповідно до розділу III п. 2 ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу служби України» служба в Державній кримінально-виконавчій службі України є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України. При цьому акцентується увага на тому, що на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України приймаються на конкурсній, добровільній, контрактній основі громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Зокрема, у структурі професійного відбору кандидатів на посади в Державній кримінально-виконавчій службі України можна виокремити кілька складових: соціально-психологічний, освітній, медичний і психологічний види відбору, кожен з яких має свою регламентацію, відрізняється специфікою мети і завдань, особливостями методології і методів дослідження, а також змістом підсумкового результату.

В основі професійного психологічного відбору виділяють два важливі аспекти – індивідуально-психологічні особливості майбутнього фахівця та специфіку діяльності, яка вимагає від нього конкретних професійно важливих якостей, характерних для певної спеціальності. Метою професійного психологічного відбору є визначення рівня відповідності індивідуальних рис кандидата на посаду до вимог, які висуває професійна діяльність. Професійно-психологічний відбір проводять з використанням методів соціально-психологічного вивчення, психологічного та психофізіологічного обстеження, медичного відбору та фізичної підготовленості. Соціально-психологічне вивчення кандидатів на службу дає можливість оцінити умови виховання й розвитку особистості, її професійну спрямованість, емоційно-вольові якості, організаторські здібності, особливості спілкування й поведінку в колективі, а також освітню і професійну готовність. Також воно дає змогу визначити готовність кандидатів до проходження служби. Психологічне та психофізіологічне дослідження дозволяє оцінити пізнавальні психічні процеси майбутніх працівників (сприйняття, увага, пам'ять, мислення), властивості нервової системи (сила, рухливість, лабільність, урівноваженість), психомоторики, психологічні особливості особистості (темперамент, характер, здібності). Для психологічного вивчення особистості використовують психологічні тести і проводять індивідуальну бесіду з кандидатами на службу.

Ще одним важливим етапом професійно-психологічного відбору є медичний огляд, за допомогою якого визначають стан здоров'я особистості кандидата, необхідний для діяльності в екстремальних умовах. Таким чином, провівши професійно-психологічний відбір, фахівці складають відповідні висновки щодо професійної придатності кожного кандидата на службу. Професійно-психологічний відбір є надзвичайно важливим та необхідним етапом, адже ефективно його проведення дає можливість визначити кандидатів, які відповідають вимогам професійної діяльності в особливих умовах.

Розв'язання проблеми раціонального відбору й розподілу кадрів неможливе без розробки алгоритмів диференційованого прогнозування професійної придатності за різними видами професійної діяльності, спеціалізованих комп'ютерних програм і стандартизації прийомів та методів первинної обробки результатів обстеження кандидатів.

Аналіз відомчих нормативно-правових актів у сфері виконання покарань дає змогу констатувати, що на рівні законодавства відсутні

норми, які б регулювали процедуру професійного відбору громадян України на службу до органів і установ виконання покарань, що зумовлює функціонування недосконалої форми професійного відбору відомчих кадрів та потребує вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text> (дата звернення: 05.10.2022).
2. Романовська Л. І., Попик Ю. В., Замула С. Ю. Модуль психолого-педагогічної компетентності : навч.-метод. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2013. 326 с.
3. Амонс М. О., Сахнік О. В., Терехова Л. В. Професійно-психологічний відбір персоналу до органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. Критерії професійної придатності : метод. реком. / за заг. ред. І. Г. Богатирьова. Київ : Інститут кримінально-виконавчої служби, 2014. 66 с.
4. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного психологічного відбору : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Ніка-Центр, 2010. 536 с.

Залужовська Ганна Петрівна,
старший викладач кафедри підвищення кваліфікації
персоналу органів, установ виконання покарань
та слідчих ізоляторів ДКВС України
Інституту підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України
Академії Державної пенітенціарної служби;
Мірошниченко Оксана Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
начальник кафедри психології
Академії Державної пенітенціарної служби

ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ОСІБ РЯДОВОГО ТА НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження чинників, що впливають на формування професійної деформації державних службовців в Україні та пошук заходів, направлених на запобігання її негативних наслідків, ніколи не викликала сумнівів. Нині, враховуючи виклики для нашої держави протягом 2020–2022 років та їхній вплив на всі сфери життя громадян України, варто зауважити, що загострилась потреба пошуку шляхів зменшення негативного впливу таких викликів, у тому числі професійної деформації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України).

Згідно з чинним законодавством, що врегульовує порядок і умови проходження служби в ДКВС України, до персоналу ДКВС України належать особи рядового і начальницького складу, державні службовці та працівники [1].

Запобігання професійній деформації персоналу ДКВС України має бути пріоритетним завданням для діяльності управлінської ланки ДКВС України, адже такий стан осіб рядового і начальницького складу ДКВС України негативно впливає на результативність діяльності ДКВС України, а також взаємодію персоналу ДКВС України між собою та з іншими державними службовцями в нашій державі.

Слід зазначити, що особливості професійної деформації тісно пов'язані та залежать від особливостей та умов професійної діяльності [2, с. 327].

Діяльність працівника правоохоронних органів України характеризується тим, що досить часто негативно впливає на особистість працівника і сприяє кризі мотиваційної сфери у професії, як наслідок така особа може порушувати чинне законодавство, професійно-етичні норми та вчиняти дисциплінарні проступки [3, с. 226].

До особливостей діяльності персоналу ДКВС України належать їхні обов'язки щодо виконання вимог великої кількості нормативно-правових актів, які врегульовують діяльність ДКВС України, дотримання прав людини і громадянина під час перебування на службі та сприяють виправленню і ресоціалізації засуджених. Причому особи рядового і начальницького складу ДКВС України повинні реалізовувати виконання своїх службових та посадових обов'язків у специфічному місці – установах виконання покарань.

Згідно з Кримінально-виконавчим кодексом України система установ виконання покарань нашої держави охоплює арештні доми, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії) та слідчі ізолятори. Кримінально-виконавчі установи поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу (виправні центри) і кримінально-виконавчі установи закритого типу (виправні колонії), в яких особи відбувають покарання у виді позбавлення волі та довічного позбавлення волі [4].

Виправні колонії поділяються залежно від рівня безпеки – мінімального, середнього і максимального [4], що безпосередньо пов'язано з тим, які категорії засуджених будуть там утримуватись, їх кількісний склад, поведінку та мотивацію до виправлення і ресоціалізації; водночас це впливає на такі умови проходження служби

особами рядового і начальницького складу ДКВС України, як графік робочого часу й часу відпочинку, кількість роботи, яку необхідно виконати протягом встановленого проміжку часу, та рівень психологічного навантаження.

Отже, серед детермінантів професійної деформації осіб рядового і начальницького складу ДКВС України ми виділяємо таку особливість професійної діяльності як специфічне місце виконання своїх посадових і службових обов'язків, що впливає на рівень навантаження осіб рядового і начальницького складу ДКВС України.

Список використаних джерел

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#top> (дата звернення: 14.10.2022).

2. Александров Ю. Проблеми професіоналізації та професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2012. № 4 (46). С. 323–328.

3. Марков В. Причини, що викликають професійну деформацію працівників органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2012. № 4 (46). С. 226–228.

4. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#top> (дата звернення: 06.11.2022).

Зоценко Вероніка Сергіївна,
студентка 1 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
Педорич Анатолій Володимирович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ДОСВІД ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ У НОРВЕГІЇ

У цій роботі ми розглядаємо питання порядку та умови відбування покарання у в'язницях Норвегії, а також показники рівня життя в пенітенціарних установах на основі міжнародних стандартів поведіння із засудженими. У Норвегії існує модель, коли система виконання покарань перебуває під керівництвом об'єднаного Міністерства юстиції та внутрішніх справ. Для ефективного управління пенітенціарною системою держава поділила країну на шість регіонів, у яких керівництво є відповідальним за відбування покарання в межах

регіону, а також за конструктивне використання ресурсів та налагодження співпраці з іншими в'язницями. Пенітенціарна система Норвегії є централізованою та залежить від бюджету країни [3].

Поводження із засудженими в Норвегії ґрунтується на принципах гуманізму, розумності та концепції соціально-етичного виховання винних у скоєнні злочину. Відповідно до цієї концепції каральні властивості перебування винних за умов ізоляції від вільного суспільства зводяться до мінімуму. Втеч з місць позбавлення волі немає, в'язниці для максимальної безпеки розташовані на островах, а політика боротьби зі злочинністю завжди була спрямована на зниження каральних властивостей покарання. Представник такого підходу до покарання – всесвітньо відомий учений Нільс Крісті, послідовний противник смертної кари, зростання «тюремного населення», прихильник гуманізації та мінімізації покарання й беззастережного захисту інтересів потерпілого [3].

Головна відмінність норвезьких в'язниць у тому, що в державі функціонують закриті та відкриті в'язниці. Закритих в'язниць у Норвегії близько 63 %, 20 % камер у них одиночні, оскільки норвезька влада дотримується принципу «одна камера – один ув'язнений». Інші 20 % камер розраховані на проживання в них 2–4 осіб. Норма площі на особу становить від 6 до 8 кв. м. В'язниця по периметру території обгороджена парканом, двері камер зачиняються.

Відкриті в'язниці мають принципово інакший вигляд. Однією з найвідоміших відкритих в'язниць Норвегії вважається Бастой. Тут відбуваються покарання вбивці, гвалтівники та маніяки, з якими поводяться як з маленькими дітьми. В'язниця розташована на окремому скелястому острові, де є ліси й поля. Немає огорож з колючим дротом, камер, навіть охоронців. Злочинці мешкають у невеликих дерев'яних будиночках-гуртожитках. На острові вони можуть вільно пересуватися, у тому числі велосипедом, користуватися телефонними кабінками. Ув'язнені вирощують фрукти й овочі, ремонтують легкові автомобілі, здобувають освіту. У вихідні дні їм дозволено ловити рибу, ходити на пляж і навіть грати у футбол [1].

В'язниці Норвегії є чимось середнім між гарним навчальним закладом, нормальним кооперативним господарством і затишним гірськолижним курортом з непоганим харчуванням.

На створення в'язниці Халден Фенгсел було витрачено десять років і близько 252 мільйони доларів США. Офіційне відкриття зга-

даної виправної установи відбулося 1 березня 2010 р. На думку британського видання The Guardian, досліджувана установа може вважатися флагманом норвезької системи правосуддя і претендує на звання найгуманнішої в'язниці у світі [4, с. 2]. Установа розташована серед лісів на південному сході Норвегії в передмісті містечка Халден (звідки й походить назва – Halden – від назви міста, а Fengsel у перекладі з норвезької означає «в'язниця»).

Основним завданням архітектора цієї установи Ханса Хенріка Холунда, за його словами, було створення в'язниці, яка б максимально нагадувала світ на волі: «Життя за стінами в'язниці має бути настільки наближеним до життя на волі, наскільки це можливо» [5, с. 1–2]. Максимальна кількість засуджених, яких може утримувати в'язниця, – 252 особи. Кількість персоналу Халден Фенгсел, включно з учителями й медичними працівниками, становить 340 осіб.

В'язниця Хальден розташована на 30 гектарах у сосновому лісі. Стандартна камера – це кімната площею 12 кв. м, обладнана сучасними меблями, РК-телевізором і душовою кімнатою (2 кв. м). На території в'язниці розташований культурний центр зі студією звукозапису, кімнатами для творчості, бібліотекою, зимовим садом; є спортивний центр з великим залом для занять; окремі будиночки для тривалих побачень з родичами; приміщення для шкільних і лабораторних занять; медичний центр та виробничі майстерні. Приміщення в'язниці прикрашені витворами мистецтва, на придбання яких було витрачено майже 1 млн доларів. Режим в'язниці в Хальден передбачає вільне переміщення ув'язнених.

Між персоналом та засудженими існує дуже тісний взаємозв'язок. У охорони тут немає не те що зброї, навіть кайданків. Харчуються і займаються спортом засуджені й персонал разом. Ще однією особливістю досліджуваної в'язниці є те, що більше половини персоналу становлять жінки, що, на думку адміністрації, істотно знижує ворожість засуджених. Єдине, що відділяє засуджених від зовнішнього світу, – шестиметрова бетонна стіна навколо в'язниці. Кімнати для ув'язнених важко назвати камерами. У них немає ґрат на вікнах, загалом вони більше схожі на номери недорогого готелю. У кожній з камер є окрема робоча зона, зручне ліжко і навіть плазмовий телевізор. Деяким засудженим, на розсуд адміністрації та за умов належної поведінки, надають право користуватися інтернетом. У в'язниці є все для комфортабельного проживання, оскільки

влада вважає, що засудженим рано чи пізно доведеться вийти з в'язниці, і готують до цього протягом усього періоду ув'язнення.

По закінченні робочого дня ув'язнені можуть готувати на спільній кухні, яка призначена для обслуговування ув'язнених з 10–12 камер. У студії звукозапису засуджених навчають гри на гітарі, піаніно та інших інструментах. Керівництво в'язниці навіть ухвалило рішення поставити мюзикл, у якому всі ролі виконують ув'язнені.

Охоронцями в'язниці працюють переважно жінки, оскільки влада вважає, що саме між жінками виникає менше конфліктів і вони створюють більш затишну обстановку у в'язниці. Жінки-охоронці навіть обідають разом з ув'язненими, грають з ними в баскетбол.

У в'язниці є приміщення для короткострокових побачень (один раз на тиждень протягом однієї години). Для відвідувачів з дітьми – спеціальна ігрова кімната.

Харчування в норвезьких в'язницях організоване за принципом «шведського столу», а меню там, як у гарному ресторані.

Таке ставлення до засуджених пояснюється тим, що ця демократична країна за рівнем комфорту життя посідає перше місце у світі, і рівень комфортності у в'язницях значно вищий, ніж в інших європейських країнах. Рецидив злочинів у Норвегії становить від 33 % до 36 %. Загалом у норвезьких в'язницях утримується близько 3 700 осіб. За рік через ув'язнення в середньому проходять близько 14 тис. осіб. Норвегія має один з найнижчих показників за кількістю ув'язнених, а норвезька в'язниця Хальден, за версією журналу Forbes, 2011 року була визнана однією з найкращих у світі.

Медичне забезпечення в норвезьких в'язницях, починаючи з 1988 р., відповідно до вимог Мінімальних стандартних правил щодо поводження із засудженими, перебуває у тісному зв'язку з місцевими або державними органами охорони здоров'я. Медичну допомогу засудженим надають на території муніципалітету, де розташована виправна установа [2].

Ув'язнені в Норвегії мають право заповнити освітню прогалину і здобути професійну освіту вищого рівня. Однак слід зазначити, що до ув'язнених висувають ті самі найвищі вимоги для вступу до ЗВО, як і до інших абітурієнтів. Норвезькі ув'язнені працюють за бажанням та відповідно до можливостей закладу.

Засуджені мають право на щотижневе побачення протягом однієї години. За побачення не сплачують ні родичі, ні засуджені.

Умовно-дострокове звільнення надається після зразкового відбуття 2/3 строку покарання. Після відбуття 1/3 покарання засуджені можуть право їздити додому у відпустку.

Реалізація вимог Європейських пенітенціарних правил в установах виконання покарань Норвегії вимагає від персоналу належної підготовки: кандидати на посади у виправних установах вирізняються чесністю, гуманністю, володінням професійними навичками та особистою придатністю до виконання роботи. Кадри для виправної системи Норвегії готує Академія підготовки персоналу Виправної служби Норвегії (KRUS) (далі – Академія), яка забезпечує базове навчання кадрів служби тюрем і пробації та організовує курси підвищення кваліфікації для співробітників служби. Академія також веде науково-дослідну діяльність у сфері кримінально-виконавчої політики держави (зокрема за такими напрямками: насильство у тюрмі, самогубство у тюрмі, рецидивізм, електронний контроль, радикалізм у тюрмі, тюрми та інші моральні уявлення і попереджувальне затримання). Щороку в Академії відбувається навчання 300 співробітників [3].

Насамкінець хотілося б зазначити, що пенітенціарна система Норвегії нині має високий рівень розвитку в плані реалізації європейських стандартів, і рецидив скоєння повторних злочинів у цій країні мінімальний.

Список використаних джерел

1. В'язниця Норвегії – мрія кожного в'язня. URL: <http://mapme.club/poradi/1635-tyurma-ostrova-strajkuuchimi---mriya-kozhnogo-uvyaznenogo.html> (дата звернення: 07.11.2022).
2. Марисюк К. Б. Найзнаніші пенітенціарії світу: Халден Фенгсель (Норвегія). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», серія «Юридичні науки»*. 2014. № 801. С. 170–173.
3. Пенітенціарні системи України та Норвегії: порівняльно-правовий аналіз : посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Державна пенітенціарна служба України, 2012. 52 с.
4. Gentleman Amelia. Inside Halden, the most humane prison in the world. *The Guardian*. 2012. 18 May. 9 p. URL: www.theguardian.com/society/2012/may/18/halden-most-humane-prison-in-world.html (дата звернення: 07.11.2022).
5. Luxury prison built in Norway. *The Telegraph*. 2010. 11 May. 2 p. URL: www.telegraph.co.uk/news/worldnews/eu/ripr/norway/7710513/Luxury-prison-built-in-Norway.html. (дата звернення: 07.11.2022).

Льченко Наталія Анатоліївна,
слухачка 2 курсу магістратури
Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:
Дем'яненко Юлія Олександрівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Академії Державної пенітенціарної служби

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ДЕЗАДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

У наукових розвідках сформовано багато досліджень кореляції батьківського ставлення, стилю виховання та різних емоційно-поведінкових проявів у дітей. Однак на рівні сімейного виховання дослідження рідко оперують статистичними даними про вплив особливостей виховання на формування особистісних рис у дорослих (дітей, що виросли). На основі цієї проблематики визначено необхідність дослідити вплив сім'ї на формування соціально-дезадаптивної поведінки особистості.

Метою цього дослідження визначено теоретичний аналіз особливостей впливу сім'ї на формування соціально-дезадаптивної поведінки особистості.

Виховання здорової, всебічно та гармонійно розвиненої особистості починається в сім'ї. Сім'я не тільки відіграє важливу роль у підтриманні фізичного здоров'я дітей, а й забезпечує перший та найважливіший соціально-психологічний контекст для розвитку людини. Нормотиповий розвиток дитини передбачає задоволення фізіологічних та емоційних потреб. Водночас майже всі діти у своєму розвитку стикаються з проблемами в навчанні, поведінці та емоційній сфері, які можуть бути пов'язані із супутніми віковими змінами, конфліктами і стресом. Більшість поведінкових та емоційних проблем у дітей відображають складні стосунки між членами сім'ї, особливо між батьками й дітьми. Отже, виховання – процес, спрямований на зміну психічного стану, світогляду та ціннісних орієнтацій; він може розглядатися як оволодіння суб'єктом способами, засобами й нормами задоволення своїх потреб відповідно до культурних норм спільноти чи соціальної групи.

Через менш структуровані цілі сімейного виховання дослідники (С. Михальська [3], Л. Яценко [5]) говорять про вплив стилю сімей-

ного виховання на дитячо-батьківські стосунки. В основі того чи іншого стилю виховання є певне батьківське ставлення до дитини. Батьківське ставлення – це цілісна система різноманітних почуттів до дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються у спілкуванні з дитиною, особливості сприйняття та розуміння її індивідуально-психологічних особливостей і вчинків. Вплив виховання, батьківських стосунків, що стоять за батьківською поведінкою і стилем виховання, має важливе значення та зачіпає різноманітні аспекти психічного життя й поведінки дитини.

Взаємозв'язок понять «стиль виховання» та «дитячо-батьківські стосунки» у сучасній психології має багато визначень. Наприклад, Л. Березовська не розрізняє поняття «стиль виховання» і «батьківське ставлення». Батьківське ставлення чи стиль виховання розуміються як узагальнені, стійкі, характерні для конкретної сім'ї способи поведінки та емоційного спілкування з дитиною, тобто батьківське ставлення – це педагогічна соціальна установка щодо дітей, яка містить раціональний, емоційний і поведінковий компоненти [1].

Миколайчук М. визначає стиль виховання як «стиль взаємовідносин з дитиною в сім'ї, що характеризується ступенем контролю, турботи та опіки, тісністю емоційних контактів між батьками та дитиною, характером керівництва поведінкою дитини з боку дорослих, кількістю заборон тощо» [2, с. 92].

Таким чином, під стилем сімейного виховання можемо розуміти ставлення батьків до дитини, характер контролю за її діями, спосіб пред'явлення вимог, форми заохочення та покарання.

У контексті нашого дослідження розглянемо дезадаптивні схеми сімейного впливу. Дж. Янг виділяє 5 груп ранніх дезадаптивних схем (загалом їх 18), які є стійкими когнітивно-емоційними патернами, які виникають у дитинстві у відповідь на певне ставлення до дитини дорослих і стають причиною формування поведінкових стереотипів, заважають діяти в ситуації, що адекватно склалася. Наслідками дезадаптивної поведінки можуть бути проблеми в особистих стосунках, залежність від постійних невдач, шкідливих звичок, негативних емоцій, хронічний стан стресу та інші порушення [4].

Перша група схем – «порушення зв'язку та відкидання». Ці схеми заважають сформувати надійну прихильність до інших людей. Сімейне оточення в таких людей могло відрізнитися ненадійністю, жорстоким поведінням, емоційною холодністю чи ізоляваністю від навколишнього світу. Ставши дорослими, такі люди

прагнуть або уникати близьких стосунків або потрапляють переважно в деструктивні стосунки.

Друга група схем – «порушена автономія». Ці схеми ускладнюють розвиток власної індивідуальності, не дозволяють сформувати здорову самодостатність, заважають діяти самостійно відповідно до своїх бажань.

Третя група схем називається «порушені кордони». Ці схеми викликають складнощі у вибудовуванні партнерських взаємин з іншими людьми, заважають визнати, що інші люди мають такі самі права; людина справляє враження егоїстичної, розпещеної, безвідповідальної особистості.

Четверта група – «спрямованість на інших». Схеми цієї групи змушують задовольняти бажання інших людей, заважаючи власним інтересам, щоб заслужити схвалення інших або уникнути звинувачення на свою адресу. Зворотним боком такого ставлення до інших є накопичення почуття гніву, часто не усвідомлюваного. Можливо, у цих випадках у сім'ї мало місце умовне прийняття, а батьки вважали, що дітей потрібно виховувати у строгості, і ставили свої емоційні потреби понад усе, ігноруючи потреби дитини.

П'ята група схем називається «надпильність і подавлення (заборони)». Ці схеми придушують спонтанні почуття й імпульси, в тому числі життєрадісність і задоволення, змушують боротися за виконання жорстких внутрішніх правил, сприяють песимізму, занепокоєнню, страху. Можливо, у такій сім'ї проявляли суворість до дитини, заохочували надмірну обережність і сприйняття життя в цьому ракурсі.

Таким чином, на основі проведеного дослідження встановлено, що поведінка дорослої людини в різних життєвих обставинах може визначатися стилем батьківського виховання, що переважав у її дитинстві, а характер стосунків з батьками може сприяти формуванню якостей особистості дорослої людини, які проявляються у взаєминах з іншими людьми в різних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Березовська Л. І., Ямчук Т. Ю. Особливості ресоціалізації підлітків з девіантною поведінкою. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. С. 5–11.
2. Миколайчук М., Чепьолкіна О. Психологічні особливості переживання образи та прощення у осіб з різними ранніми дезадаптивними схемами. *Наукові записки УКУ. Педагогіка. Психологія*. 2020. Вип. 3. С. 91–104.

3. Михальська С. А. Вплив сім'ї на формування особистості дитини. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки*. 2014. Вип. 2. С. 22–28.

4. Щербакова О. Особливості функціонування ранніх дезадаптивних схем (схема-режимів) учнів основної школи з різним рівнем академічних здібностей та успішності у навчанні. *Psychological journal*. 2019. № 5. С. 86–104.

5. Яценко Л. В. Соціальний простір сім'ї та його вплив на соціалізацію дитини. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2014. Вип. 18 (2). С. 466–474.

Картун Тетяна Володимирівна,

магістр 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;

Ребкало Микола Миколайович,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права,

конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

НАЦІОНАЛЬНІ Й МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ОХОРОНИ ДИТИНСТВА ТА ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЄЮ

В Україні охорона дитинства визнана на всіх рівнях державної влади стратегічним завданням. Упродовж цього в країні розроблено відповідний правовий механізм з реалізації права на охорону дитинства. У статтях 4, 5 Закону України «Про охорону дитинства» затверджено елементи цього механізму, які охоплюють такі його складові: розробка та реалізація програм поліпшення становища дітей, підтримки сімей з дітьми; розвиток мережі державних і недержавних закладів, діяльність яких акумулюється навколо організації дозвілля, відпочинку й оздоровлення дітей; розв'язання проблем щодо забезпечення прав дітей, встановлення опіки й піклування; унормування процесу з надання пільг та державної допомоги дітям; організація матеріальної допомоги дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям з особливими освітніми потребами (житло, безплатне харчування й інше); імплементація норм міжнародного права з охорони дитинства в національне законодавство; посилення співпраці органів державної влади з громадськими організаціями, які опікуються проблемами дитинства; покращення державного контролю із захисту дітей від жорсткого поводження, насильства, експлуатації й інше [1].

Характерною ознакою механізму захисту прав людини є впровадження в його зміст міжнародних стандартів, розроблених ООН

і міжнародними регіональними організаціями Європи. Основними міжнародними актами, які було взято в основу вдосконалення механізму охорони дитинства в Україні, є Конвенції ООН про права дитини. Цей акт отримав широке міжнародне визнання серед документів з прав людини. Конвенція поєднує весь спектр прав людини, що мають стосунок до дітей, їхніх громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав. Усі права, передбачені цим документом, забезпечуються державою без будь-якої дискримінації [2].

В Україні набули чинності та стали частиною національного законодавства такі міжнародні документи у сфері захисту прав дітей: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії; Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах; Європейська конвенція з питань боротьби проти торгівлі людьми; Європейська конвенція про здійснення прав дітей; Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання; Конвенція про контакт з дітьми; Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей; Нью-Йоркська конвенція про стягнення аліментів за кордоном; Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання і співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей; Європейська соціальна хартія; Європейська конвенція про громадянство й інші.

Помітну роль у забезпеченні механізму захисту прав дитини відіграє уряд України. Кабінет Міністрів схвалив Концепцію Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року (далі – План). Виконання зазначеного Плану дає змогу вдосконалити державну систему захисту прав та інтересів дитини, у тому числі дітей з інвалідністю, створити в суспільстві відповідно до міжнародних вимог дружнє для дітей середовище, забезпечити доступність дітей до всіх видів якісної медичної допомоги, починаючи з народження, удосконалити механізм раннього виявлення соціальних проблем, запобігання порушенням прав дитини, модернізувати систему захисту прав та інтересів дітей, які вчинили правопорушення тощо [3].

Крім того, План передбачає здійснення моніторингу результативності та оцінювання ефективності заходів, що проводитимуться

в його межах. Виконавцями є органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські та інші недержавні організації, міжнародні фонди. Реалізація Плану забезпечуватиметься коштом державного та місцевих бюджетів, передбачених на фінансування відповідних сфер і галузей, а також інших джерел, не заборонених законодавством України. Обсяг видатків уточнюватиметься щороку під час розроблення проєктів державного та місцевих бюджетів на відповідний рік з урахуванням їхніх реальних можливостей.

Проте, якщо говорити про сьогодні, то багатьох принципів Конвенції ООН про права дитини не тільки не дотримуються в Україні, а й навіть порушують. Передовсім це стосується забезпечення права дитини проти насильства. Права дитини в сім'ї – це найбільш резонансна тема в українському суспільстві, оскільки в багатьох родинах діти зазнають тілесних ушкоджень або моральних травм з боку опікунів чи батьків. Великий відсоток випадків насильства над дитиною пов'язаний з війною. У ЗМІ повідомлялося про утримування неповнолітніх у полоні на непідконтрольній Україні території Донбасу. Не мають повноцінного доступу до освіти та інших гарантованих державою прав і діти з інвалідністю. В Україні бракує інклюзивних класів, де діти, які пересуваються на інвалідних візках, діти з порушеннями зору чи слуху могли б навчатися з дітьми, які не мають інвалідності тощо. Дискримінує дітей Міністерство освіти і науки України, адже відомий у нашій державі випадок з підручником «Для розумово відсталих дітей» свідчить про нерозуміння чиновниками сучасного сприйняття теми інвалідності: коли дитину слід розглядати як людину, а не як пацієнта, якого треба «класифікувати» за діагнозом і обов'язково вилікувати. Актуальними залишаються проблеми сексуального насильства щодо дітей, дитячої наркоманії і злочинності. Навіть проблема дитячого бродяжництва в нашій країні у XXI столітті залишається злободенною: тільки у другому півріччі 2018 року було виявлено 5 574 особи бездомних дітей.

Найчастіше всі питання і проблеми з гарантування й дотримання прав дитини лягають або на батьків, або на громадські організації та волонтерів. Однак навіть найпотужніші фонди або громадські ініціативи не в змозі замінити системний державний підхід. Ця проблема потребує розв'язання на державному рівні.

Отже, діти – майбутнє нашої держави, і якщо не зміниться ставлення до них та не буде забезпечено ефективного механізму реалізації

права на дитинство й належного контролю за цим процесом, то чинні проблеми можуть тільки поглибитися, що, безумовно, призведе до негативних явищ у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

2. Конвенція про права дитини : міжнародний документ ООН від 20.11.1989 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1. Ст. 205.

3. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.04.20-17 р. № 230-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 12.02.2022).

Кирієнко Андрій Іванович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;
Кирилюк Анатолій Володимирович,
завідувач кафедри військової підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ВИДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У «Філософському енциклопедичному словнику» поняття «прогноз» визначається як тенденція та перспектива розвитку тих чи інших процесів на основі даних про їхній минулий та нинішній стан [1, с. 524].

Є й інші визначення прогнозу, які дали представники різних галузей у різні періоди часу. Усі ці визначення описують такі ознаки: наукова обґрунтованість; вивчення й використання тенденцій і закономірностей досліджуваного явища; зв'язок з майбутнім та сьогоденням.

Тому прогноз у загальному вигляді можна визначити як результат:

- наукового пророкування (передбачення) про можливе настання явищ, процесів, подій, засноване на аналізі відповідних даних, що характеризують тенденції та закономірності розвитку;
- прогнозованого об'єкта від минулого до сьогодення та від сьогодення до майбутнього.

«Кримінологічний прогноз – це передбачення розвитку злочинності протягом будь-якого часу у майбутньому чи її стан на певний момент майбутнього». Кримінологічні прогнози дають у динаміці

й перспективі впливу різних факторів на злочинність з урахуванням можливих та очікуваних змін у державній політиці, законодавстві, економіці, науці, змін у суспільній та індивідуальній свідомості тощо.

Кримінологічний прогноз є важливою умовою ефективності всієї системи управління процесом боротьби зі злочинністю. Обґрунтовані висновки кримінологічних прогнозів відкривають можливість проведення більш ефективної політики у сфері боротьби з нею. Водночас вони мають велике значення для організації та перспективного планування діяльності державних органів у цій сфері.

Але основна цінність кримінологічного прогнозування полягає в тому, що воно відкриває можливість для своєчасного й ефективного втручання правоохоронних органів та громадськості в питання щодо стану, структури й динаміки злочинності в майбутньому, а також у його запобіжному характері.

Прогнозування злочинності являє собою «процес пізнання закономірностей ймовірності злочинних дій та процесів, основа якого полягає у вивченні емпіричних даних, і облік тенденцій цього розвитку від минулого до сьогодення і від сьогодення до майбутнього» [2].

Тому основні цілі, які стоять перед прогнозуванням злочинності у місцях позбавлення волі, полягають у тому, щоб:

- показати характер та обсяги змін злочинності загалом, а також окремих її видів у наступному році, кварталі, а також надати деякі відомості про загальний обсяг наслідків, тобто очікуваних збитків засудженим, кримінально-виконавчій системі, державі та її інститутам від сукупності кримінальних проявів, які будуть зареєстровані у місцях позбавлення волі;

- надати у розпорядження органів влади, управління й насамперед адміністрації установ виконання покарань інформацію, яка може бути використана для оптимізації управлінських рішень, що забезпечують ефективну протидію злочинності;

- дати відповідним органам додаткові критерії, які слід урахувати під час створення та реалізації короткострокових програм розв'язання найгостріших соціальних, економічних та інших кримінологічно значущих проблем;

- забезпечити Міністерство юстиції відомостями, що дозволять більш ефективно планувати фінансове забезпечення боротьби зі злочинністю, у тому числі функціонування кримінально-виконавчої системи й насамперед органів, які виконують покарання у виді позбавлення волі [3, с. 146–150].

Говорючи про прогноз злочинності в місцях позбавлення волі, потрібно ґрунтуватися на якісному аналізі всієї системи, яка передбачає вивчення не тільки природи та змісту суб'єктивних факторів і негативних проявів, а й соціально-психологічних взаємин, головним чином неформальних, регульованих неписаними нормами і правилами в установах виконання покарань. Зважаючи на вагомість, прогноз і профілактика протиправної поведінки засуджених полягає в підвищенні контролю над станом взаємовідносин та побудова оптимального їх типу, коли протилежні сили й тенденції збалансовані і не призводять до ускладнень оперативної обстановки.

Логічним наслідком типології та класифікації прогнозування злочинності в місцях позбавлення волі є передбачення того, виправиться чи не виправиться злочинець унаслідок впливу на нього системи кримінальної юстиції.

Ряд учених як самостійний вид прогнозу виділяють прогнозування індивідуальної злочинної поведінки, під якою розуміють визначення ймовірності скоєння злочину в майбутньому тією чи іншою конкретною особою.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що для ефективної боротьби зі злочинністю передовсім необхідні достовірні дані про неї. Існуюча кримінальна статистика, а також латентність злочинності не дозволяють вивчити всі позиції, необхідні для всебічного її розгляду, у тому числі алгоритм дії факторів, які впливають на зміни злочинності.

Залежно від об'єктів прогнозування національний науковець для проведення прогностичних досліджень пропонує таку класифікацію видів прогнозування злочинності в місцях позбавлення волі:

- прогнозування окремих видів (груп) злочинів в установах виконання покарань;
- прогнозування злочинності засуджених залежно від рівня безпеки установи (у тому числі для осіб, засуджених до довічного позбавлення волі);
- прогнозування злочинності засуджених за статевими й віковими ознаками (засуджених чоловіків або жінок, дорослих або неповнолітніх) [4].

Проте для кращої достовірності прогнозів стану злочинності необхідно використовувати якомога більшу кількість даних, що впливають на результати прогнозування (наприклад: чисельність засуджених, кількість засуджених, зайнятих на виробництві тощо).

Розглянувши сутність прогнозування злочинності засуджених, його етапи та класифікаційні групи й ознаки, необхідно надати доктринальне визначення цьому явищу. У кримінології переважно надані загальні визначення прогнозування злочинності в цілому, але є визначення прогнозування злочинності засуджених у місцях позбавлення волі. Науковці визначають прогноз злочинності в місцях позбавлення волі як науково обгрунтоване, передбачуване судження про майбутній характер злочинності засуджених, її кількісно-якісні показники, основні закономірності й тенденції розвитку особистості злочинця та комплекс умов і факторів, що зумовлюють злочинні прояви в установах виконання покарань на прогнозований період.

Виходячи з викладеного, прогноз злочинності засуджених у місцях позбавлення волі можна визначити як спрямоване на визначення заходів щодо запобігання злочинам, а також науково обгрунтоване судження про майбутні, ймовірні параметри злочинності засуджених (якісно-кількісні показники, тенденції та закономірності), особи пенітенціарного злочинця, про комплекс причин та умов, що призводять до скоєння злочинів засудженими у прогнозований період.

Список використаних джерел

1. Шинкарук В. І. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис. 2002. 742 с.
2. Сміяна Л. С., Нікітіна Ю. В. Кримінологія : підручник. Київ : Національна академія управління, 2010. 496 с.
3. Джу́жа О. М., Тичина Д. М. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук 2022* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів : Академія ДПтС. 2022. 342 с.
4. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / Даньшин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. та ін. ; за заг. ред. Голіни В. В. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право. 2009. 288 с.

Ковалевська Інна Володимирівна,
старший викладач центру професійної освіти
Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії ДПтС»

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДКВС УКРАЇНИ

Корупція є одним з найнебезпечніших явищ сьогодення, яке загрожує всім сферам життя суспільства в цілому та впливає на пове-

дінку кожної людини (громадянина) зокрема. У нашій державі приділяється значна увага запобіганню корупції, підтвердженням цього є ухвалений 2014 року Закон України «Про запобігання корупції» [1]. Порівняно з попередніми законами антикорупційної діяльності, можна сказати, що цей законодавчий акт значно розширеного спектру дії, складний для сприйняття, для опанування якого необхідні спеціальні знання й навички.

Проблематика протидії корупції для України є ключовою на сучасному етапі розвитку суспільства. Як зазначає вітчизняний правник М. Мельник, від правильного розуміння сутності корупції значною мірою залежить визначення цілей і засобів протидії, функціонування стратегії і тактики антикорупційної діяльності [3, с. 5, 6]. Значущу роль у цьому процесі відіграє правосвідомість людини, яка фіксує соціально прийнятні моделі поведінки, що реалізуються у суспільних відносинах і відображають існуючі правові ідеї, цінності й норми. У загальній теорії права правосвідомість визначають як систему ідей, уявлень, емоцій і почуттів, які виявляють ставлення індивіда, групи, суспільства до чинного, минулого й бажаного права, а також до діяльності, пов'язаної з правом [5, с. 728].

За видами правосвідомість поділяють на побутову (емпіричну), професійну, наукову (теоретичну). З огляду на це, виокремлюють індивідуальну та колективну правосвідомість. На наше переконання, для вивчення цієї проблематики доцільно розглянути професійну та індивідуальну правосвідомість персоналу ДКВС України.

Індивідуальна правосвідомість, або правосвідомість особистості, – це така форма правових явищ, яка охоплює психічні, інтелектуальні, емоційні та вольові процеси і стани: знання чинного законодавства, правові вміння й навички, правове мислення, емоції і почуття, орієнтації, позиції, мотиви, переконання й установки, які синтезуються в ухвалених рішеннях і спрямовані на піднесення, спілкування та взаємодію у процесі правової діяльності й поведінки у сфері правовідносин.

На думку вченої О. Барабаш, поведінкова частина правосвідомості є індикатором формування об'єктивного юридичного права у правосвідомості окремих індивідів. Про сформовані у свідомості особи правові переконання чи отримані знання можна робити висновок тільки після вчинення нею певних дій, що породжують юридичні наслідки, чи реалізації набутих правових знань на практиці у своїй повсякденній діяльності [2, с. 70].

Учені й практики наводять низку аргументів щодо системності проблеми корупції, які не вичерпуються юридичними чинниками (зв'язками), а сягають глибинних основ духовної культури та ментальності кожної нації.

Вітчизняний учений О. Бондарчук основними умовами корумпованості в ДКВС вважає такі фактори, як: споконвічна налаштованість службовців на використання своєї роботи в особистих корисливих інтересах; наявність у їхньому середовищі осіб з високим рівнем матеріального добробуту, досягнутого за рахунок незаконної діяльності; орієнтованість на високі стандарти життя, досягнуті знайомими, без належного матеріального забезпечення; множинність і різноманітність нормативних правових актів та правових норм, що регулюють правовий механізм протидії корупції.

У повному обсязі ми не можемо погодитися з думкою вченого, оскільки на переважну більшість працівників, які вчиняють корупційні правопорушення, впливає дуже низьке грошове забезпечення персоналу. Також слід зазначити, що серед інших правоохоронних органів система виконання покарань є найменш матеріально забезпеченою.

Іншими словами, правосвідомість визначають з огляду на певну сукупність ідей, понять, уявлень, поглядів, почуттів з приводу дійсного чи бажаного.

З'ясовуючи сутність явища корупції, не можна оминати чинників, які безпосередньо впливають на скоєння особами корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, і визначають ознаки корупційності. Вітчизняні вчені корупційні чинники поділяють на юридичні, економічні та морально-психологічні. На наше переконання, необхідно звернути увагу на правові й морально-психологічні через призму правосвідомості персоналу ДКВС України.

Правовими, або юридичними, чинниками корупційних діянь, на думку професора М. Мельника, є ті, які мають форму соціальних передумов корупції, а саме: 1) неналежне забезпечення реалізації в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших інститутів держави та суспільства принципів верховенства права та законності; 2) поширений правовий нігілізм як з боку публічних посадових та службових осіб, так і з боку інших суб'єктів правовідносин, включно з громадянами; 3) відсутність у багатьох випадках передбачених законом можливостей задоволення громадянами своїх життєвих потреб легальним способом; 4) безсистемна, у багатьох випадках науково не обґрунтована зміна законодавства, а в

деяких випадках – ухвалення законів та інших актів законодавства для задоволення особистого чи корпоративного інтересу [4, с. 200].

Учений О. Бондарчук, вивчаючи корупційні чинники в ДКВС, зазначає, що правовими умовами корупційних правопорушень є: дискредитація права як основного інструменту регулювання життя особистості, суспільства й держави; недолік загальних адміністративно-правових заборон за різні види корумпованої поведінки, які могли б виконувати функції заходів ранньої профілактики корупційних правопорушень; численні прогалини в законодавстві, що регламентують оподаткування державних службовців; невинувато високий рівень невизначеності норм багатьох галузей та інститутів законодавства, що створює об'єктивну основу для неконтрольованого свавілля правозастосовувачами [3, с. 93]. З цього приводу слід зазначити, що саме свідомо поведінка персоналу є конструктивним фактором, утворюється в результаті цілого ряду пристосувань до постійної зміни поля сприйняття.

Морально-психологічні чинники, на думку М. Мельника, пов'язані з тим, що корупція породжує у психології громадян відчуття безсилля, беззахисності перед державою, її окремими інститутами, посадовими та службовими особами; призводить до деформації індивідуальної та суспільної психології; нищить духовні й моральні цінності; сприяє поширенню у суспільстві кримінальної психології; змінює мотивацію службових осіб у сфері державного управління, а також громадян у різних сферах соціального життя [4, с. 52]. Також слід зазначити, що морально-психологічні чинники проявляються в системі негативних поглядів, переконань, установок, способі мислення персоналу системи виконання покарань.

Отже, для сфери протидії корупції в ДКВС України важливе значення має індивідуальна свідомість кожного працівника, яка полягає в безумовному дотриманні вимог антикорупційного законодавства, відданості присязі, всіякому сприянні в подоланні такого негативного явища як корупція.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 07.11.2022).
2. Барабаш О. Правосвідомість та її вплив на поведінку людини. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2017. С. 68–72. URL: <https://vlp.com.ua/taxonomy/term/3512> (дата звернення: 07.11.2022).

3. Бондарчук О. Г. Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2016. 405 с.

4. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.

5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс) : підручник. Харків : Еспада, 2007. 840 с.

Коваленко Юлія Миколаївна,

доктор філософії, старший викладач
кафедри української та іноземних мов
Харківської державної академії фізичної культури

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ СПОРТИВНОЇ ГАЛУЗІ

Інтерес до вивчення англійської мови останніми роками неухильно зростає. Нині англійську мову пропонують вивчати в початкових класах і навіть у дошкільних навчальних закладах. Варто пам'ятати, що в кожній особистості є свій внутрішній стимул до вивчення іноземної мови, і завдання викладача – розвинути цю мотивацію. Існує ряд причин для викладання англійської мови на початковому рівні. Ось основні з них:

1. Найбільш сприятливий період для мовного розвитку може бути успішно використаний для формування міцної основи для подальшої лінгвістичної освіти.

2. Ранній старт дає максимальний час для вивчення англійської мови як іноземної – чим раніше почати, тим більше часу буде на вивчення.

3. Вивчення іноземної мови в ранньому віці, крім практичної цінності, стимулює вміння учнів/студентів краще користуватися рідною мовою.

4. Вивчення мов покращує пам'ять, мислення, сприйняття, уяву тощо. З точки зору мовник навичок та вільного володіння іноземною мовою, підлітки й молодь зазвичай доволі пильні та впевнені в собі особи.

Вони можуть добре спілкуватися рідною мовою, знайомі з основами таких різноманітних предметів, як література, історія та математика, вони також вивчають науку як предмет і усвідомлюють, що ця галузь знань не схожа на будь-яку іншу. Ідеальний учень/студент, згідно з будь-якими національними стандартами освіти, має здатність і бажання оволодіти всіма цими навичками, а нову інформацію використовувати як інструмент саморозвитку на власному шляху, аби стати повноцінним членом суспільства.

Психологічні та когнітивні концепції навчання англійської мови є важливою складовою в процесі викладання іноземної мови майбутнім фахівцям спортивної галузі. Методи навчання та методологічні концепції досить різні: від заснованих на принципах сугестології до когнітивних. На нашу думку, неможливо обговорювати когнітивні концепції оволодіння мовою без посилання на Говарда Гарднера та його теорію «множинного інтелекту». Її метою було допомогти батькам, педагогам, психологам та експертам у питаннях виховання, щоб краще розуміти, як учні обробляють і вивчають інформацію. Гарднер припустив, що люди мають не тільки інтелектуальний потенціал, отриманий від народження, а й багато різних видів інтелекту.

1. Лінгвістичний інтелект розкривається за допомогою спеціально розроблених граматичних і словникових вправ, заснованих на роботі в парах. Можна виділити два етапи роботи з мовним матеріалом: спочатку викладач представляє новий матеріал, коли підручники закриті, а потім студенти працюють над цим з розгорнутими книгами.

2. Зоровий інтелект розвивається, коли студенти виконують вправи, підкріплені картинками, або використовують флеш-карти. Вони реконструюють діалоги та історії за допомогою стікерів, використовують знання й досвід за фахом.

3. Музично-ритмічний інтелект активізується, коли студенти слухають і наслідують інтонацію й ритм, повторюють за диктором автентичні тексти спортивного характеру.

4. Логіко-математичний інтелект заснований на виконанні завдань і головоломок, підрахунку, аналізі елементів цілого, виконанні «непарних» завдань.

5. Тілесно-кінестетичний тип інтелекту виявляється у фізичних навантаженнях і русі: рольових іграх, рухливих іграх, виготовленні плакатів і виконанні проєктів, що сприяє вивченню професійної лексики майбутніми фахівцями спортивної галузі.

6. Тілесно-кінестетичний інтелект необхідний у груповій роботі, іграх і командній діяльності.

7. Внутрішньоособистісний інтелект заснований на мовчазній індивідуальній роботі та саморефлексії.

Ми вважаємо, що тільки поєднання різних видів діяльності гарантує успіх під час вивчення англійської мови як іноземної студентами спортивної галузі, розвиває комунікативні навички, сприяє покращенню засвоєнню знань та подальшому застосуванню їх

на практиці в іншомовному середовищі під час виступів на міжнародних змаганнях, виїздів на тренування тощо.

Студенти мають бути мотивовані бажанням досягти успіху, досліджувати, розвиватися і вдосконалюватися, а не страхом невдачі. Ми вчимося, роблячи. Молодь відчуває потребу в демонстрації, коли вивчає/вдосконалює будь-які мовні навички. Це тому, що вони хочуть знати, як найкраще це зробити, коли й де доцільно використовувати свою майстерність.

За багаторічними спостереженнями можна дійти висновку, що викладання іноземних мов майбутнім фахівцям галузі фізичної культури та спорту:

- стимулює мову й загальний розвиток студентів і, як наслідок, підвищує цінність освіти;
- прив'язує студентів до інших культур, формує загальнолюдську свідомість;
- створює сприятливу основу для спілкування іноземною мовою у фаховому середовищі, оскільки перешкоджає формуванню психологічних бар'єрів, що виникають на початку вивчення англійської мови як іноземної;
- підвищує загальноосвітні навички шляхом розширення сфери їх застосування в процесі оволодіння іноземною мовою.

Ковальчук Дарина Вікторівна,

студентка 2 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Доній Наталія Євгенівна,

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри економіки та суспільних дисциплін

Академії Державної пенітенціарної служби

ДОВІРА ЯК ФАКТОР ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

Гоббс Т. був одним з піонерів, який зазначив, що базовою цінністю соціогенезу та соціального простору є безпека: вона дозволяє подолати страхи й невизначеність доволі широкого плану. Нині соціальний простір характеризується збільшенням кількості й розміру «зон ризику» і відповідно розмитістю меж простору, в якому людина почувається в безпеці. Серед причин, які детермінують такий стан відчуття себе в небезпеці, одне з перших місць посідає недовіра до інших людей і відчуття того стану, який був зазначений Гоббсом

як «людина людині – вовк». Тому закономірно, що останніми роками збільшується потреба в переживанні стану довіри і встановленні довіри як риси соціального простору.

Відомий польський соціолог П. Штомпка зазначив, що довіра є важливим показником належності людей до того соціального простору, в якому вони живуть, а також є однією з характеристик їхніх соціальних очікувань і поведінкових стратегій [6]. Довіра характеризується як динамічний процес, що змінюється у часі та просторі. Довіра є основою для формування надійних соціальних зв'язків, що зміцнюють та «склеюють» усі елементи соціальних інститутів (навчальних і виробничих колективів, сім'ї тощо), надаючи цілісності соціальному організму.

Перші кроки щодо аналізу соціальної довіри були зроблені Г. Гроцієм, Дж. Локом, І. Кантом. Однак ані в працях згаданих філософів, ані в подальших дослідженнях категорія «довіра» не знайшла однозначності щодо трактувань і змісту складових. Але однаковість у питанні суті довіри як феномену все-таки є. Майже всі дослідники наголошують на тому, що вона є «очікуванням, що є у членів співтовариства щодо того, що інші члени будуть поводитися більш-менш передбачено, чесно і з повагою до потреб оточення, відповідно до деяких загальних норм» [3, с. 52] та виконує значну кількість функцій у соціальному просторі: сприяє забезпеченню взаємодії та гармонізації взаємин людей і груп, регулює міжособистісні та групові стосунки, забезпечує інтеграцію зусиль.

Внутрішнє відчуття довіри або недовіри до зовнішнього світу виступає мірилом ставлення людини до довкілля, загального очікування від світу в цілому, громадських систем і соціального порядку (Х. Графінкель, Н. Луман, Д. Руссо та ін.). З позиції психологічного підходу можна говорити про довіру як про потребу людини в забезпеченні соціального і психологічного добробуту та безпеки під час взаємодії із зовнішнім світом. У зв'язку з цим Е. Еріксон увів поняття «базова довіра», наголошуючи, що вона формується на ранніх стадіях онтогенезу. Така довіра є внутрішнім інтуїтивним відчуттям, що світ хороший та безпечний, а якщо станеться щось неприємне, то завжди прийде допомога [4, с. 110]. Фундаментом довіри в цьому випадку виступає очікування справедливих і гарних стосунків із зовнішнім світом, з тими, для кого особистість відкриває межі свого психологічного простору, або тими, чий межі людина порушує [1].

Незважаючи на значний потенціал, який несе у собі психологічний підхід у розумінні довіри як гаранта соціальної безпеки, він є однобічним, оскільки не враховує конкретно-історичну ситуацію в суспільстві та вплив соціальних груп на переживання довіри чи недовіри. Тут треба зазначити, що взагалі всі соціальні відносини між соціальними суб'єктами в будь-якій сфері йдуть за одним з двох трендів: а) довіра символізує конструктивність, порозуміння, діалог між соціальними суб'єктами; б) недовіра як деструктивність означає втрату зв'язків, трансформацію соціальних мереж у напрямку їх звуження та вмирання, зміну партнерів, утиск, ігнорування соціальних інтересів партнерів, формування негативного іміджу. Однак така однобічність долається соціологічним підходом, за яким довіра означає властивість певного типу соціуму, виду групи, що знаходить своє вираження в певній формі соціальної поведінки.

Розвиваючи соціологічний підхід, американський соціолог А. Селігман розглядає довіру, по-перше, як відчуття відповідальності, обов'язку, необхідності і, по-друге, як значний ступінь упевненості в завтрашньому дні [5]. У першому випадку довіра завжди персоніфікована, тобто йдеться про довіру до конкретних людей. Довіра до оточення базується на тому припущенні, що люди поділяють одні й ті самі цінності та норми моралі. Виступаючи у формі впевненості у чийсь сумлінності, щирості та правильності, довіра є однією з основ соціальної згоди і багато в чому визначає динаміку розвитку основних соціальних процесів, цілісність суспільства. У другому – вона асоціюється з певними соціальними інститутами й системами, з діяльністю яких люди пов'язують свої очікування та надії на майбутнє.

Родоначалником розуміння довіри в контексті соціального обміну можна вважати Т. Парсонса, на думку якого збереження суспільством себе як системи може здійснитися завдяки стабільному характеру взаємообміну суспільства з фізичним середовищем та іншими системами, а також завдяки стійким взаєминам особистості та суспільства [2, с. 201]. Довіру можна визначити як очікування такої самої відповіді, взаємності у реалізації певних дій та основу соціальної згоди. Без довіри та взаємної поваги неможливо ані об'єднати людей, ані залучити різні соціальні групи у процес тісної та конструктивної взаємодії. Для Т. Парсонса довіра є суттєвою умовою забезпечення суспільної стабільності та нормальної соціальної комунікації, яка передбачає існу-

вання згоди, діалогу, розуміння, співробітництва. Соціальний простір очікує, що люди сумлінно й чесно реалізовуватимуть свої функції, дотримуватимуться закріплених норм, таким чином реалізуючи себе як члени цього соціуму та в певному сенсі як гаранті й умова соціальної безпеки. Однак у цьому очікуванні присутня певна невизначеність і невпевненість, яка вимагає концентрації зусиль щодо встановлення й підтримки довіри в межах соціального простору.

Отже, проблему довіри доцільно розглядати як одну з центральних для соціального простору. Успішне існування соціального простору і світу потребує високого рівня взаємної довіри людей. Без довіри неможливі політико-правове, соціальне та особисте життя. Довіра є одним з найважливіших факторів запобігання соціальної напруги і дестабілізації, а отже, умовою соціальної безпеки. Утім, довіра встановлюється і утримується в тому випадку, якщо є згода більшості громадян дотримуватися єдиної системи цінностей і відсутня непередбачуваність дій від інших громадян та соціальних інституцій.

Список використаних джерел

1. Купрейченко А. Б. Психология доверия и недоверия. Москва : изд-во «Институт психологии РАН», 2008. 564 с.
2. Парсонс Т. Система современных обществ / пер. с англ. Москва : Аспект Пресс, 1998.
3. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: пер. с англ. Москва : Издательство АСТ, ЗАО НПП «Ермак», 2004. 730 с.
4. Эриксон Э. Детство и общество. Санкт-Петербург : Речь, 2000.
5. Seligman A. B. The Problem of Trust. Princeton University Press, 1997. 240 p.
6. Sztompka P. Trust: A Sociological Theory. Cambridge : Cambridge University Press, 1999, 214 p.

Кубрак Анжела Андріївна,

студентка магістратури Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

АРТ-ТЕХНІКИ У ТРЕНІНГОВІЙ РОБОТІ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ ЖІНКАМИ

Соціально-виховна робота із засудженими жінками орієнтує на розв'язання проблем розуміння сутності та цілей законів держави та їх принципів, усвідомлення справедливості покарання за скоєний злочин, вивчення прав та обов'язків, осмислення необхідності дотримання режимних вимог, виховання звички правомірної поведінки, усвідомлення відповідальності за свої вчинки [1; 2].

В умовах сьогодення особливо гостро постає питання запобігання злочинності, спостерігається актуалізація орієнтації громадян, схильних до повторного скоєння злочинів, на усвідомлення життєвих цінностей, формування загальноприйнятої поведінки тощо. З огляду на статистичні дані, збільшилася кількість засуджених жінок, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, спричинені агресивно-насильницьким характером скоєних ними протиправних дій (грабежів, бійок у стані алкогольного сп'яніння тощо) [9; 10].

Зміст нашої наукової роботи охоплює теоретичний огляд проблеми ресоціалізації засуджених жінок і практичний аспект цієї проблеми, зосереджений на використанні арт-технік у тренінговій роботі з означеною категорією громадян. Матеріали дослідження підготовлено з урахуванням нормативно-правової бази України, наприклад, чинного наказу Міністерства юстиції України від 08.11.2021 № 3992/5 «Про затвердження Порядку розроблення, реалізації та оцінки результатів проходження програм диференційованого виховного впливу на засуджених»; на основі наукових здобутків соціальних педагогів, соціальних працівників та представників юридичної науки [4].

Ресоціалізацію засуджених жінок ми визначаємо як відновлення процесів нормальної життєдіяльності у суспільстві, засвоєння жінками замість втрачених чи деформованих соціальних ролей і навичок або формування несформованих цінностей [7]. Методичною особливістю організації соціально-виховної роботи із засудженими жінками, спрямованої на їх ресоціалізацію, є використання комплексних заходів постійного впливу малої інтенсивності з метою формування комунікативної компетентності та мотивації до позитивної поведінки [3; 8]. Саме для цього, на наш погляд, найбільш підходящою є тренінгова робота й використання арт-технік під час такої взаємодії. Адже творчість здатна спонукати особистість до прояву емоцій та почуттів, переосмислення життєвих цінностей тощо [5].

У процесі тренінгової роботи зазвичай застосовують систему методів активного навчання, а саме: ігрові методи, кейси, групові дискусії, мозковий штурм, відеоаналіз тощо. Беручи до уваги результати наукових публікацій з приводу методів взаємодії із засудженими особами, вважаємо, що вдалим буде опрацювання таких арт-технік, як: робота з пластичними матеріалами, ігротерапія, музикотерапія, кінотерапія та фототерапія.

Вбачаємо, що використання роботи з пластичними матеріалами під час тренінгу із засудженими жінками має таку практичну цінність: подолання труднощів комунікативної діяльності; сприяння емоційному розвитку; трансформація депресивних відчуттів; підвищення рівня самооцінки і ступеня самосприйняття; стабілізація імпульсивної емоційної реакції засуджених жінок та позбавлення їх відчуття самотності.

Ігротерапія – це психотерапевтичний метод здійснення впливу шляхом застосування ігор, іграшок та інших елементів. У межах теми нашого дослідження до основних завдань ігротерапії належать такі: полегшення психологічних страждань засуджених жінок; підвищення або відновлення рівня самооцінки і зміцнення в ньому власного «я»; відновлення довіри до оточення завдяки оптимізації комунікативної діяльності; розвиток здатності до емоційної саморегуляції; корекція відхилень у поведінці [6, с. 208–213].

Оскільки одиницею гри є роль, сюжет гри – це відтворювана сфера дійсності, а зміст – те, що відтворюється засудженими жінками як головний момент діяльності і стосунків між собою та взагалі у соціумі, вважаємо, що ігрова діяльність з означеною категорією жінок має містити мотиваційну, емоційну та змагальну складові. Як приклад, це можуть бути сучасні настільні ігри тощо [6, с. 208–213].

На формуальному етапі дослідження нами було обґрунтовано організаційні умови, що мали б покращити загальний стан процесу ресоціалізації засуджених жінок, сприяючи підвищенню рівня їх комунікативної компетентності.

Для ефективності соціально-виховної роботи, спрямованої на виправлення та ресоціалізацію засуджених жінок, ми запропонували такі організаційні умови:

- 1) врахування індивідуальних психологічних особливостей засуджених жінок у процесі опрацювання арт-технік під час тренінгової роботи;
- 2) добірка арт-технік та відповідних матеріалів для тренінгової роботи, що сприятиме розвитку критичного мислення у засуджених жінок;
- 3) дотримання системності в опрацюванні арт-технік для створення й закріплення ситуації успіху.

Експериментальна перевірка ефективності розроблених організаційних умов реалізована через проведення тренінгу «Арт-світ позитивних емоцій» із засудженими жінками. Тренінг складався з 5 сесій («Ресурсне самозабезпечення», «Мотивація і цілі», «Подорож

до власної душі», «Комунікативна компетентність», «Профілактика й запобігання»), кожна з яких тривала 2 години.

Виходячи з порівняння отриманих результатів дослідження, варто вказати, що проведення тренінгів з арт-техніками для засуджених жінок сприяло частковій переорієнтації їх комунікативної компетентності за рахунок залучення до нових, позитивно орієнтованих міжособистісних стосунків і видів діяльності. Наше дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми, проте завдання дослідження виконано, а мету – досягнуто. Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо в періодичному проведенні тренінгової роботи з використанням нового переліку арт-технік.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г., Лучко С. В., Пузирьов М. С. Соціальна робота із засудженими в Україні : навч. посіб. Київ : ВД Дакор, 2013. 200 с.
2. Дубчак Л. М. Концепції творчої ресоціалізації Марека Конопчинського. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія*. Дніпро, 2015. № 2 (10). С. 8–14.
3. Іваньков І. В., Костюк Н. І., Олійник О. І., Чебоненко С. О. Правова та соціально-виховна робота із засудженими жінками : навч.-метод. посіб. Київ, 2008. 168 с.
4. Про затвердження Порядку розроблення, реалізації та оцінки результатів проходження програм диференційованого виховного впливу на засуджених : наказ Міністерства юстиції України від 08.11.2021 р. № 3992/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1453-21#Text>
5. Стідз Г., Журавель Т. В. Методики та інструменти роботи з неповнолітніми, які перебувають в конфлікті з законом : навч.-метод. посіб. Київ, 2017. 303 с.
6. Олійник І. В. Арт-терапія як одна з інноваційних психолого-педагогічних технологій у професійній діяльності соціальних працівників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2018. № 61. С. 208–213.
7. Пахомов І. В., Григоренко А. М. Соціально-виховна робота із засудженими та особами, взятими під варту : навч. посіб. Київ, 2021. 300 с.
8. Серкевич І. Р., Броневицька О. М. Аналіз психологічної структури жіночої злочинності. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2020. № 1. С. 323–328.
9. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі : монографія / А. Х. Степанюк та ін. Харків : Кроссрууд, 2011. 323 с.
10. Шевченко Л. О. Життєва криза особистості злочинниць та можливості її корекції за умов депривації. *Вісник Харківського національного педагогічного університету. Психологія*. 2011. № 39. С. 196–209.

Кузнєцов Олександр Олексійович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;
Єсипенко Олександр Григорович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Важливою проблемою теорії та практики навчання на сьогодні є контроль, оцінювання й облік знань здобувачів вищої освіти.

Кожен викладач під час складання сілабусу навчальної дисципліни так чи інакше стикається з проблемою створення ефективної метрики для об'єктивного оцінювання успішності здобуття передбачених дисципліною навчальних результатів.

Шкали й ритуали оцінювання різняться в кожного викладача в кожному закладі вищої освіти світу, але суть кількісної оцінки роботи студента за допомогою літери чи цифри залишається незмінною.

Важко сперечатися з тим, що оцінки нині є важливим аспектом системи освіти. Вони використовуються прийнятними комісіями для вирішення питань зарахування на навчання, базуючись на рейтингу вступника; педагоги використовують оцінки для моніторингу загальної успішності навчальних груп та для можливої корекції навчальної програми; бали в теорії мали би бути якісним зворотним зв'язком від викладача здобувачеві для розуміння успіху чи невдачі, а також щоб студент міг оцінити себе.

На практиці оцінки можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на навчальний процес. Серед плюсів, зокрема, можна вказати такі:

Стандартизація. Практично в будь-якому місці планети люди зрозуміють значення буквенної шкали оцінок A-F. Крім того, стандартизація оцінювання дозволяє реалізовувати принципи академічної мобільності.

Зрозумілість. Завдяки 100-бальній інтерпретації можна інтуїтивно зрозуміти обсяг засвоєного навчального матеріалу по відношенню до запланованих навчальних результатів у відсотковому вимірі.

Порівняння. Правильно організовані вимірювання навчальних результатів дозволяють виконувати дослідження динаміки успішності навчання як окремих здобувачів, так і загальної якості навчання у складі навчальної групи. Отримані результати можна використо-

увати для аналізу умов, що сприяють та заважають досягати кращих навчальних результатів, а також коригувати зміст навчальних програм.

Хоча методика стандартизованого оцінювання і працює на досягнення мети, однак є і значні її недоліки:

Суб'єктивність та обмеженість. Навіть незважаючи на те, що буквено-цифрова шкала є загальноприйнятою та загальновизнаною, оцінки все одно мають суб'єктивний характер. Це може бути менше помітно у випадку оцінювання кількості запам'ятованих фактів, а за таксономією Блума – це найнижчий рівень розумових процесів. За допомогою існуючої метрики оцінювання, наприклад, складно об'єктивно виразити у числовому еквіваленті вміння здобувачів ділити навчальний матеріал на складові елементи, проводити порівняння, класифікувати, уміння робити якісні та кількісні оцінки, що базуються на використанні критеріїв чи стандартів, уміння формувати ціннісні судження та висловлювати ідеї. І хоча буквена оцінка є стандартизованою, практика оцінювання – ні. Це означає те, що один учитель оцінить як А, інший може вважати В, залежно від того, наскільки суворими є їхні принципи оцінювання.

Обмеженість. Система оцінювання не може точно характеризувати здобувача освіти. Жоден з документів про освіту не дасть роботодавцю інформацію про компетентність особи в тій чи іншій сфері професійної діяльності. На жаль, низка життєвих прикладів свідчить про наявність принципу «завчив, склав, забув» у здобувачів вищої освіти. Тому навіть наявність високого бала з тієї чи іншої навчальної дисципліни не гарантує обізнаності з відповідних питань.

Трудомісткість. Багатьом викладачам доводиться витратити величезну кількість часу, щоб налаштувати зручну й ефективну шкалу оцінювання. До того ж, використовуючи лише існуючу алфавітно-цифрову метрику, неможливо повною мірою оцінити результати навчання в розумінні, наведеному в Законі України «Про вищу освіту», а саме: «результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти, та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів» [1]. Необхідність удосконалення методики оцінювання також зумовлюється і наявністю в Національній рамці кваліфікацій [2] таких елементів

для опису кваліфікаційного рівня, як комунікація, відповідальність та автономія.

Отже, процес стандартизації є необхідною і невід'ємною частиною сучасної освіти, проте існуючі інструменти для вимірювання результатів навчання ще потребують розширення та вдосконалення. У будь-якому випадку першочерговий акцент має встановлюватись саме на формуванні у здобувачів вищої освіти здатності ефективно здійснювати завдання обраної ними спеціальності, а не на здобутті високих рейтингових балів.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 08.11.2022).

2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. Дата оновлення: 02.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.11.2022).

Кузьменко Тетяна Вікторівна,

курсантка 142 навчальної групи
Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Самофалов Олександр Леонідович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУРИ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В ПОРЯДКУ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Окремим провадженням у цивільному процесі, за правилами ст. 293 ЦПК України, визначається вид неповного провадження цивільного судочинства, за процедурою якого розглядається цивільні справи про підтвердження наявності чи відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод, інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих майнових чи немай-

нових прав та підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав. У вказаній нормі визначено категорії справ, віднесених законодавцем до справ окремого провадження.

Частина 3 ст. 293 ЦПК України передбачає можливість розгляду в порядку окремого провадження справ про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей. Будь-яких особливостей щодо цієї категорії справ закон не регламентує, на відміну від більшості інших справ, котрі розглядаються в порядку окремого провадження. Розглядається те, що ЦПК України містить правову регламентацію у відповідних правах як сукупність правових норм стосовно особливостей розгляду судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання її недієздатною, поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, справ про усиновлення, про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою тощо [1].

Звертає на себе увагу начебто своєрідне дублювання законодавчих приписів щодо можливості розгляду в порядку окремого провадження деяких категорій цивільних справ. Так ч. 2 ст. 293 ЦПК України передбачає можливість розгляду в порядку окремого провадження про усиновлення, про встановлення фактів, що мають юридичне значення, та справ про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей. Разом з цим п. 4 ст. 315 ЦПК України визначає коло справ про встановлення факту реєстрації шлюбу, його розірвання та усиновлення.

Мова йде про процесуально-правове регулювання правил підсудності справи про встановлення факту розірвання шлюбу, що має юридичне значення. Разом з тим при процесуально-правовому регулюванні встановлення факту розірвання шлюбу, зокрема статті 315-319 ЦПК України, законодавець не обійшов увагою необхідність нормативного закріплення змісту заяви про встановлення такого факту, особливості змісту рішення суду про встановлення факту, що має юридичне значення. В акті правосуддя повинні зазначати відомості про встановлений судом акт і мету такого встановлення поряд з доказами, на підставі яких цей факт установлено. За умови необхідності реєстрації такого рішення в органах державної реєстрації актів цивільного стану зазначений документ не заміняє документів, які видаються цими органами, а виступає правовою підставою для одержання зазначених документів.

Цивільне процесуальне законодавство лише закріплює можливість розгляду в порядку окремого провадження справ про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей. Подання такої заяви має відбуватися за спільним бажанням і волею чоловіка та дружини. У зв'язку з цим в одному із судових рішень слушно вказується, що примушування до припинення шлюбних стосунків або, навпаки, примушування до їх збереження є порушенням права чоловіка та дружини на свободу й особисту недоторканність. Крім цього, це може мати для порушення встановлені законом негативні наслідки [2].

ЦПК України не містить спеціальних норм щодо змісту такої заяви, підсудності справи, суб'єктного складу та особливостей судового розгляду і змісту судового рішення, як не має місце при правовому регулюванні процедур розгляду інших справ окремого провадження, про які мова йшла вище, на що цілком справедливо вказується в процесуальній науці [3, с. 35–36].

Вважаємо, що процесуально-правове регулювання розгляду справи про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, котра розглядається в порядку окремого провадження, не містить норм, які б регламентували особливості її розгляду. Як наслідок, відсутні і правила визначення підсудності щодо цієї категорії цивільних справ. У справі, що наводиться вище, подружжя мешкає в одному районі м. Харкова, хоча і за різними адресами. У такому разі проблема з визначенням підсудності не виникає. Проте у випадку реєстрації місця проживання чоловіка та дружини в різних адміністративно-територіальних одиницях держави належне визначення підсудності такої справи могло бути вкрай ускладненим.

Бракує в нормах ЦПК України і процесуально-правового закріплення процесуальної дії, що повинна вчинятися судом при можливому відкликанні чоловіком (дружиною) заяви про розірвання шлюбу. На нашу думку, аналіз норм цивільного процесуального законодавства не дає можливості при відкликанні вказаного процесуального документа ані ухвалювати рішення, ані постановляти ухвалу про залишення заяви без руху, про повернення заяви, залишення її без розгляду або закриття провадження по справі [4, с. 115].

З огляду на вищевказані обставини, процедура розірвання шлюбу в судовому порядку за правилами окремого провадження цивільного судочинства видається вкрай громіздкою та важкою [5, с. 80]. Труднощі з нормативним регулюванням належної процедури розгляду заяви, визначення суб'єктного складу справи,

обов'язкова підготовка принаймні двох договорів до моменту звернення до суду, очікування щонайменше одного місяця до дня ухвалення рішення (без урахування строку набрання актом правосуддя законної сили) навряд чи дозволяє говорити про більш зручний та легкий шлях розірвання шлюбу за правилами окремого провадження порівняно з позовним. На підставі викладеного можна стверджувати, що розгляд питання про розірвання шлюбу уявляється більш доцільним та прозорим саме в тому разі, коли вирішується за правилами позовного, а не окремого провадження.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
2. Рішення Жовтневого районного суду м. Харкова від 22.04.2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81322553> (дата звернення: 16.11.2022).
3. Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження : монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 312 с.
4. Резникова М. О. Розірвання шлюбу у порядку окремого провадження: проблемні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 111–116.
5. Вербіцька М. В. Процесуальні особливості розірвання шлюбу в порядку окремого провадження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 77–80.

Кузьменко Тетяна Вікторівна,
курсантка 4 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
Сіренко Крістіна Юрївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ» В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Поняття «правоохоронні органи» останнім часом досить часто вживається в Україні як у науковій, професійній сфері, так і в побутовій термінології. Цей термін міститься в багатьох законодавчих актах та інших нормативних документах, проте визначити чітко його тлумачення та вичерпний перелік усіх правоохоронних органів на сьогодні практично неможливо. Так само немає єдиної думки з цього приводу серед науковців і юристів-практиків.

Відповідно до ч. 3 ст. 17 Конституції України забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються

на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1]. Йдеться про спрямованість діяльності правоохоронних органів на забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України.

Основи та принципи національної безпеки й оборони визначаються Законом України «Про національну безпеку України» [2]. Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 1 цього Закону сили безпеки визначаються як правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України.

Як вказує Тацій В. Я., «внаслідок широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які тією чи іншою мірою займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто так чи інакше правоохоронною діяльністю» [3, с. 4].

Гірич В. М. вважає, що «правоохоронні органи – це державні органи, головним призначенням яких є здійснення правоохоронної діяльності». Зі свого боку правоохоронна діяльність, на думку цього автора, – «система контрольно-ревізійних, оперативно-розшукових, кримінально-процесуальних та адміністративно-примусових заходів, які здійснюються в порядку, визначеному законодавством, з метою підтримання правопорядку, виявлення і безпосереднього припинення правопорушень, що підпадають під дію Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також виконання кримінальних і адміністративних санкцій щодо правопорушників» [4].

Фактично єдиним джерелом визначення переліку правоохоронних органів на законодавчому рівні є Закон «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (далі – Закон № 3781-ХІІ), який набув чинності 2 березня 1994 року, зі змінами та доповненнями, лишається чинним і дотепер. Саме у статті 2 цього закону можемо знайти більш-менш змістовне та єдине нині визначення поняття «правоохоронні органи» як органи прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи

й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [5].

Але й у цьому визначенні, як слушно підкреслює В. М. Гірич, «правозастосовна діяльність протиставляється правоохоронній. Перелік правоохоронних органів залишився відкритим, а критерії віднесення цих органів до цієї категорії – не визначеними. Крім того, у цьому переліку серед правоохоронних органів названі й деякі органи, якими правоохоронні функції виконуються лише у вельми обмеженому обсязі: «рибоохорона, державна лісова охорона» [4].

У Законі України «Про національну безпеку України» йдеться кілька разів, зокрема у пункті 17 частини 1 статті 1: «сили безпеки – правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України»; у пункті 18 частини 1 статті 1: «сили оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави»; у частині 3 статті 7, в якій мова йде про забезпечення цивільного контролю з боку центральних органів виконавчої влади, що «мають у підпорядкуванні утворені відповідно до законів України військові формування, розвідувальні та правоохоронні органи».

Розглянувши вітчизняне законодавство, можемо вважати, що законодавець вважає правоохоронні органи державними.

Такий висновок можна зробити, враховуючи зміст Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», у частині 4 статті 5 якого зокрема зазначено: «Правоохоронні та інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації України, незалежно від форми власності, в межах, визначених законами України та іншими нормативно-правовими актами, сприяють органам і підрозділам Служби безпеки України у проведенні контррозвідувальної діяльності в інтересах забезпечення дер-

жавної безпеки». Слід зазначити, що не всі закони, які регламентують діяльність органів державної влади, містять дефініцію «правоохоронний», хоча очевидно, що цей орган є правоохоронним.

Наприклад, у Законі України «Про Національну поліцію» згадки про правоохоронний статус цього органу немає, хоча зрозуміло, що він таким є, оскільки виконує правоохоронні функції, адже однією з основних сфер, де надаються поліцейські послуги, є «охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави» [8].

Тому, щоб не плутатися й не помилятися, слід погодитися з науковцем М. М. Бурбікою, який пропонує закріпити в законодавчих актах, які визначають завдання, функції та повноваження окремих правоохоронних органів, те, що вони є правоохоронними, як це, наприклад, зроблено в тексті Законів України «Про Службу безпеки України», «Про Державну прикордонну службу України» та інших [9, с. 28].

Отже, маючи всі юридичні підстави назвати той чи інший орган правоохоронним, нам потрібно або відшукати його в переліку, зазначеному у статті 2 Закону № 3781-ХІІ, або з'ясувати, чи закріплено за ним на законодавчому рівні виконання правозастосовної чи правоохоронної функції.

Серед правоохоронних органів можна виділити:

- 1) органи, головним і основним призначенням яких є правоохоронна діяльність (наприклад, МВС);
- 2) органи, які поряд з іншими видами діяльності провадять правоохоронну (наприклад, Держсанепідслужба);
- 3) органи, окремі підрозділи яких створені виключно з правоохоронною метою (наприклад, підрозділи по боротьбі з контрабандою у складі митниць).

Тому правоохоронними органами в Україні можна вважати державні органи або їхні підрозділи, що здійснюють правоохоронні функції.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.11.2022).

2. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 16.11.2022).

3. Тацій В. Я. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 3–17.

4. Гріч В. М. До проблеми визначення базових понять у контексті реформування правоохоронних органів. Аналітична записка / Національний інститут

стратегічних досліджень. 13 травня 2013 р. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/do-problemi-viznachennya-bazovikh-ponyat-u-kontekstireformuvannya> (дата звернення: 16.11.2022).

5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> (дата звернення: 17.11.2022).

6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 17.11.2022).

7. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26 грудня 2002 р. № 374. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15> (дата звернення: 20.11.2022).

8. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.10.2022).

9. Бурбика М. М. Ще раз про визначення поняття «правоохоронні органи». *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 23–29.

Куковинець Дар'я Олександрівна,

молодша наукова співробітниця

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

ПОКАРАННЯ ЗА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ БЕЗ ЗГОДИ ОСОБИ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки нашої держави видається неможливою без своєчасного реагування на нові загрози, що виникають у сучасному діджиталізованому суспільстві. Одним із таких викликів є збільшення частки випадків непогодженого поширення світлин/відео сексуального характеру, левова частка якого припадає на інтернет-простір. За твердженням британської організації Revenge Porn Helpline у період з 2020 по 2021 роки кількість випадків поширення матеріалів сексуального вмісту без згоди зображеної на них особи зросла більш ніж на 40 %, з 3146 випадків до 4 406 [10].

Варто підкреслити, що в Україні нині відсутня спеціальна кримінально-правова заборона, що стосувалася би розповсюдження зображень сексуального характеру без згоди особи або погрози такого розповсюдження. Натомість це питання частково врегульовується за рахунок чинної норми ст. 301 КК у частині розповсюдження порнографічних предметів. Проте варто підкреслити, що предмет цього

кримінального правопорушення обмежується виключно порнографічними предметами. Тобто поза увагою законодавця фактично залишаються випадки розповсюдження зображень іншого, непорнографічного характеру, але сексуального змісту.

У зв'язку з цим, задля трансформації норми чинної ст. 301 КК або ж створення окремої спеціальної норми, що передбачала би кримінальну відповідальність за розповсюдження зображень сексуального характеру (тобто такого, що не обмежується лише порнографічними предметами) без згоди особи або погрозу такого розповсюдження, цікавим видається дослідження зарубіжного законодавчого досвіду. Не здійснюючи в цій розвідці повного аналізу кримінально-правових заборон, вбачаємо за доцільне зупинитися лише на питаннях визначення законодавчих санкцій за означене діяння.

Відповідно до ст. 162.1 КК Канади за оприлюднення та ін. зображення інтимного характеру без згоди особи передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше 5 років [5].

У ст. 33 Закону Великої Британії про кримінальну юстицію та суди 2015 року зазначається, що розголошення особою приватної сексуальної фотографії або фільму тягне за собою покарання у виді позбавлення волі на строк до 2 років або штрафу (або і того, і іншого) – у разі засудження за обвинувальним актом, позбавленням волі на строк до 12 місяців або штрафу (або і того, і іншого) – у разі засудження в порядку спрощеного провадження [6].

Згідно з розділом 2 Закону Шотландії про насильницьку поведінку та сексуальну шкоду від 2016 року особа, яка здійснює розголошення або погрозу розголошення інтимної фотографії або фільму, підлягає за вироком суду без пред'явлення обвинувачення позбавленню волі на строк до 12 місяців або штрафу, що не перевищує встановлений законом максимальний розмір (або і тому, і іншому); а у разі засудження за обвинувальним актом – позбавленню волі на строк до 5 років або штрафом (або тим, і іншим) [2].

За ст. 612-ter КК Італії виготовлення або викрадення, надсилання, доставка, передача, привласнення, публікація або поширення зображення чи відеоматеріалів відверто сексуального характеру, призначених для приватного використання, без згоди зображених на них осіб, тягне за собою покарання у виді позбавлення волі на строк від 1 до 6 років та штрафу від 5 000 до 15 000 євро [8].

За неконсенсуальне розголошення приватних сексуальних фотографій і фільмів згідно зі ст. 208Е КК Мальти особа підлягає позбавленню волі на строк до 2 років або штрафу в розмірі від 3000 до 5 000 євро, або як позбавленню волі, так і штрафу [4].

Стаття 226-2-1 КК Франції за фіксацію, запис або передачу без згоди особи зображень сексуального характеру, зроблених у громадському чи приватному місці, передбачає санкцію у виді позбавлення волі строком до 2 років та штрафу в розмірі 60 000 євро [3].

Відповідно до розділів 4-5 Закону Філіппін про боротьбу з фотота відеовайєризмом 2009 року за означене діяння передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не менше 3 років, але не більше 7 років та штраф у розмірі не менше 100 000 песо, але не більше 500 000 песо, або і те, і інше, на розсуд суду [9].

Виходячи з положень ст. 3 (1) Закону Японії про запобігання шкоді, заподіяній наданням приватних записів сексуального характеру, особа, яка надає невстановленим особам або кільком особам приватні записи сексуальних зображень через лінії зв'язку таким чином, щоб треті особи могли визначити особу на цьому зображенні, карається позбавленням волі на строк не більше 3 років або штрафом на не більше понад 500 000 ієн [7].

Отже, як випливає з вищенаведеного, характерним для законодавства зарубіжних країн є передбачення як покарання за розповсюдження зображень сексуального характеру без згоди особи та/або погрозу такого розповсюдження позбавлення волі та/або штраф. У подальшому планується дослідити ефективність означених санкцій у практиці тієї чи іншої країни.

Натомість зазначимо, що раніше В. О. Макаров вивчав аспект ефективності покарань, що застосовуються, зокрема, за ст. 301 КК. На час проведення дослідження 46 % усіх призначених покарань за це правопорушення припадало на позбавлення або обмеження волі, але лише 2 % з них відбувалися реально, решта 44 % були пов'язані із застосуванням ст. 75 КК України. Штрафи призначали частіше, у 54 % випадках засуджень [1]. Нині, як видається, ситуація докорінно не змінилася.

Усе вищезазначене, як вбачається, може стати в нагоді у разі конструювання окремої спеціальної норми закону України, що передбачала би кримінальну відповідальність за означене діяння, або у разі трансформації норми чинної ст. 301 КК.

Список використаних джерел

1. Макаров В. О. Проблеми практики застосування санкцій за злочини проти моральності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород : Гельветика, 2014. Вип. 25. С. 214–218.
2. Abusive Behaviour and Sexual Harm (Scotland) Act 2016. Legislation.gov.uk: website. URL: <http://surl.li/dppdc>.
3. Code pénal (Dernière mise à jour des données de ce code : 01 septembre 2022). Légifrance – Le service public de la diffusion du droit: website. URL: <http://surl.li/dppdc>.
4. Criminal Code 10th June, 1854 To amend and consolidate the Penal Laws and the Laws of Criminal Procedure. URL: <https://justice.gov.mt/en/pcac/Documents/Criminal%20code.pdf>.
5. Criminal Code (R.S.C.), 1985, c. C-46. Justice Laws Website. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-23.html#docCont>.
6. Criminal Justice and Courts Act 2015. Legislation.gov.uk: website. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/2/section/33/enacted>.
7. Japan. Council of Europe portal: website. URL: <https://www.coe.int/en/web/cyberviolence/japan>.
8. Regio decreto 19 ottobre 1930, n. 1398 Approvazione del testo definitivo del Codice Penale. Gazzetta Ufficiale. URL: <http://surl.li/dppda>.
9. Republic act №. 9995 an act defining and penalizing the crime of photo and video voyeurism, prescribing penalties therefor, and for other purposes. The LAWPHiL Project: website. URL: <http://surl.li/dppcy>.
10. Revenge Porn Helpline 2021 Report Launch – Cases and Trends. 2022. UK Safer Internet Centre: website. URL: <http://surl.li/dppcx>.

Кушнарєнко Надія Ігорівна,

курсантка 4 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Сіренко Крістіна Юрївна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін

Академії Державної пенітенціарної служби

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТУВАННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Ефективність діяльності органів ДКВС України безпосередньо залежить від результатів роботи кожного працівника. Це процес перевірки ділових, професійних, особистих якостей, кваліфікаційного рівня працівників на підставі глибокого і всебічного вивчення, визначення відповідності займаним посадам, зміцнення дисципліни

та дотримання законності, а також перспектив подальшого проходження служби. Тому важливого значення набуває процес атестування осіб рядового і начальницького складу, що встановлений відповідними нормативно-правовими актами. Загальні вимоги щодо проведення атестування працівників встановлені Порядком проведення атестування осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України від 24.01.2017 р.

Атестування проводять:

1) при призначенні на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу;

2) для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність;

3) для вирішення питання про звільнення зі служби через службову невідповідність.

Атестуванню не підлягають особи рядового і начальницького складу, які:

1) перебувають на відповідній посаді менше одного року;

2) вагітні жінки;

3) здійснюють догляд за дитиною віком до трьох років або дитиною з інвалідністю, особою з інвалідністю з дитинства;

4) самотні матері або самотні батьки, що мають дітей віком до чотирнадцяти років.

Атестування проводять поетапно:

1) ухвалення рішення про проведення атестування;

2) складання списків осіб рядового і начальницького складу, які підлягають атестуванню;

3) доведення до осіб рядового і начальницького складу, які підлягають атестуванню, та їхніх безпосередніх керівників інформації про проведення атестування;

4) організаційна підготовка до проведення атестування;

5) складання письмового іспиту й визначення його результатів;

6) співбесіда та визначення її результатів;

7) оцінка атестаційною комісією (далі – Комісія) ділових, професійних, особистих якостей осіб, які проходять атестування;

8) ухвалення Комісією рішення про результати атестування;

9) ознайомлення осіб рядового і начальницького складу, які підлягали атестуванню, та їхніх безпосередніх керівників з результатами атестування;

10) затвердження результатів атестування керівником.

Комісія утворюють у складі не менше шести осіб.

Головою Комісії призначають керівника або заступника керівника органу чи установи. Секретаря Комісії призначають з-поміж працівників відповідного органу або установи, і він бере участь у засіданні Комісії без права голосу.

Вища атестаційна комісія апарату Міністерства юстиції України проводить атестацію:

1) начальника та заступників начальника Департаменту з питань виконання кримінальних покарань;

2) начальників та заступників начальників міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції;

3) керівників закладів освіти.

Атестаційна комісія установ виконання покарань та слідчих ізоляторів проводить атестацію осіб рядового і начальницького складу установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

До складу Атестаційної комісії установ виконання покарань та слідчих ізоляторів можуть входити за згодою представники Міністерства юстиції України, Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, місцевих органів влади.

До складу Атестаційної комісії установ виконання покарань та слідчих ізоляторів входять представники міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції.

Рішення про проведення атестування доводять до відома осіб рядового і начальницького складу, які підлягають атестуванню, та їхніх безпосередніх керівників.

Інформацію надсилають особі рядового і начальницького складу на адресу місця проживання/ перебування або на його електронну пошту чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку за наявними в особовій справі контактними даними.

Щодо кожної особи рядового і начальницького складу, яка підлягає атестуванню, складають атестаційний лист.

Під час складання службових характеристик безпосередні керівники зобов'язані проаналізувати ділові, професійні, особисті якості осіб, які проходять атестування.

Службова характеристика та висновки мають ґрунтуватися на конкретних об'єктивних показниках службової діяльності особи рядового і начальницького складу.

Про дату, час і місце проведення засідання Комісії особам рядового і начальницького складу, які підлягають атестуванню, повідомляють не пізніше як за десять календарних днів до дати його проведення.

Проведення письмового іспиту передбачає перевірку й оцінку знань осіб рядового і начальницького складу, які підлягають атестуванню, Конституції України, антикорупційного законодавства та знання спеціального законодавства, що регулює діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України.

Кожен білет для проведення письмового іспиту осіб рядового і молодшого начальницького складу містить два питання: одне – на перевірку знання антикорупційного законодавства, друге – на перевірку знання спеціального законодавства, що регулює діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України.

Кожен білет для проведення письмового іспиту осіб середнього, старшого та вищого начальницького складу містить п'ять питань: одне – на перевірку знання Конституції України, друге – на перевірку знання антикорупційного законодавства та три – на перевірку знання спеціального законодавства, що регулює діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України.

Наприкінці аркуша особа, яка підлягає атестуванню, проставляє підпис і дату складання іспиту.

Загальний час для підготовки відповіді на екзаменаційний білет: для осіб рядового та молодшого начальницького складу – 60 хвилин; для осіб середнього, старшого й вищого начальницького складу – 120 хвилин.

Визначення результатів письмового іспиту здійснюють шляхом підрахунку балів за кожне питання і занесення загальної суми балів у відомість про складання іспиту. Комісія на підставі розгляду атестаційних листів, результатів письмового іспиту та співбесіди з особами, які проходять атестування, на своєму засіданні шляхом голосування ухвалює одне з таких рішень:

1) займаній посаді відповідає, заслуговує призначення на вищу посаду;

2) займаній посаді не відповідає, підлягає переміщенню на нижчу посаду через службову невідповідність;

3) займаній посаді не відповідає, підлягає звільненню зі служби в Державній кримінально-виконавчій службі України через службову невідповідність.

Голосування проводять за відсутності особи, щодо якої ухвалюють рішення. Протоколи засідань Комісії зберігаються в підрозділі персоналу за місцем служби особи рядового і начальницького складу, яка проходила атестування.

Отже, у разі ухвалення рішення про відповідність працівника займаний посаді або виконуваний роботі комісія може рекомендувати роботодавцеві зарахувати його до кадрового резерву, присвоїти чергову категорію, встановити надбавку до заробітної плати або збільшити її розмір, організувати стажування на більш високій посаді або направити на підвищення кваліфікації з метою просування по роботі.

У разі ухвалення рішення про невідповідність працівника займаний посаді або виконуваний роботі комісія може рекомендувати роботодавцеві перевести працівника за його згодою на іншу посаду чи роботу, що відповідає його професійному рівню, або направити на навчання з подальшою (не пізніше ніж через рік) повторною атестацією. Рекомендації комісії з відповідним обґрунтуванням доводять до відома працівнику в письмовій формі.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку проведення атестування осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства юстиції України від 24.01.2017 № 172/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0107-17#Text> (дата звернення: 21.11.2022).
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.11.2022).

Леоненко Олексій Анатолійович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;
Сорокопуд Вячеслав Борисович,
старший викладач кафедри фізичної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ДО УВ'ЯЗНЕНИХ ТА ЗАСУДЖЕНИХ

Під час аналізу норм міжнародного права, що стосуються засобів вгамування в місцях позбавлення волі, не можна не торкнутися загальних проблем дотримання прав людини.

Права людини – це найбільш значуща державно-правова форма відокремлення конкретно-історичних ступенів свободи. Кожна людина має невід’ємне право на певний обсяг благ як матеріальних, так і духовних, забезпеченню яких повинні сприяти держава і суспільство. Їх не можна позбавити за свавілля. У реалізації їх не можна відмовити та відібрати. Ними повинні користуватися всі без винятку.

Ідея найвищої цінності людини, її гідності, прав і свобод, незалежно від будь-яких відмінностей, може стати світоглядною основою суспільної згоди, запорукою громадянського миру та внутрішньополітичної стабільності. Права людини як об’єднувальний елемент національної ідеї можуть забезпечити правопорядок та національну безпеку України. Лише визнаючи та гарантуючи права та свободи кожної людини, забезпечуючи верховенство закону, можна вести мову про правову демократичну державу. Насамперед, необхідно поважати права і свободи громадянина. З іншого боку, потрібно забезпечити повагу до закону та громадського порядку.

Нині все більш важливе місце в системі норм, що забезпечують визнання та захист прав людини, посідають норми міжнародного права.

10 грудня 1948 року Генеральна Асамблея Організації Об’єднаних Націй резолюцією № 217 А ухвалила Загальну декларацію прав людини, тим самим вперше було знайдено та юридично закріплено важкий консенсус планетарних стандартів дотримання й поваги до основних прав і свобод людини. Народившись у ході складної політичної та дипломатичної боротьби, Загальна декларація висвітлила цінність людської особистості, показала залежну роль влади та відповідальність держав за співробітництво в заохоченні та повазі до прав людини і основних свобод для всіх, без різниці раси, статі, мови та релігії.

До найважливіших міжнародних актів, що стосуються поведження із засудженими, належать, зокрема: Мінімальні стандартні правила поведження з ув’язненими, 1955 рік; Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або тих, що принижують гідність видів поведження та покарання, 1975 рік; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або тих, що принижують гідність видів поведження та покарання, 1984 рік; Кодекс поведінки посадових осіб щодо підтримки правопорядку, 1979 рік; Принципи медичної етики, які стосуються ролі працівників охорони здоров’я, особливо лікарів, у захисті ув’язнених чи затриманих осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або тих,

що принижують гідність видів поведження та покарання, 1982 рік; Заходи, що гарантують захист прав тих, хто засуджений до страти, 1984 рік; Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), 1985; Зведення принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню або ув'язненню в будь-якій формі, 1989 рік; Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила), 1990 рік; Правила ООН що стосуються неповнолітніх, позбавлених волі, 1990 рік; Керівні принципи ООН для запобігання злочинності серед неповнолітніх (Ер-Ріядські правила), 1990 рік.

Захист прав особи від незаконних заходів впливу з боку посадових осіб держави є найважливішим принципом міжнародного права. З метою забезпечення гарантій прав людини на життя та здоров'я міжнародне співтовариство у своїх актах визначає поняття тортури та чітко обумовлює вимогу про заборону тортур.

Важливим кроком на шляху закріплення прав людини стало формулювання принципу статті 5 Загальної декларації прав людини, згідно з яким ніхто не повинен піддаватися катуванням або жорстоким, нелюдським або таким, що принижує його гідність, поведженню та покаранню.

Стаття 2 Конвенції проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або принижують гідність видів поведження та покарання, передбачає, що жодні виняткові обставини, якими були, чи то стан війни, чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність, чи будь-яке інше надзвичайне становище, що неспроможні слугувати виправданням тортур. Наказ вищого начальника чи державної влади не може бути виправданням тортур. Подібні положення закріплені і в інших міжнародних актах: Міжнародному пакті про цивільні та політичні права, ухваленому Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню в будь-якій формі, затвердженій Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1988 року. Регіональні міжнародні стандарти також передбачають заборону катувань і жорстокого поведження, зокрема Європейську Конвенцію щодо запобігання тортурам і нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню або покаранню. У статті 3 Конвенції про захист прав людини та основних

свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року державами-членами Ради Європи, визначено положення про заборону тортур та нелюдського або принижуючого гідність поводження та покарання.

З метою припинення можливого протиправного впливу на засуджених, захисту життя та здоров'я людини в міжнародних актах чітко обговорюється порядок застосування заходів безпеки до осіб, які утримуються в місцях ізоляції від суспільства.

У Європі з 1985 року діють Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, переглянуті потім відповідно до сучасних тенденцій та для розширення спектра проблем, що охоплюються ними, в Європейські пенітенціарні правила (редакція 2020 року). У новій редакції Європейських пенітенціарних правил пріоритетне значення надається головним принципам, на яких базуються ідеологія та моральний кодекс, що лежать в основі Загальної декларації прав людини. Ці основоположні принципи втілюють у собі поняття законності, гуманності, пошани до людської гідності, соціальної орієнтованості та ефективності, які є визначальним для ефективності функціонування сучасних систем виконання покарання. Європейські пенітенціарні правила отримали широке міжнародне визнання як фактичний кодекс практичної діяльності з управління пенітенціарними установами, утримання та виправлення ув'язнених.

Нова редакція Європейських пенітенціарних правил спирається на такі основні принципи. Позбавлення волі має здійснюватися в таких умовах утримання та атмосфері, які забезпечують повагу до людської гідності. Мета виховного впливу на засуджених полягає в тому, щоб зберегти їх здоров'я і гідність і в тій мірі, як це дозволяє термін ув'язнення, сприяти формуванню в них почуття відповідальності та навичок, які сприятимуть їх реінтеграції в суспільство, допоможуть дотримуватися вимог законності та задовольняти свої життєві потреби власними силами після звільнення. На думку низки міжнародних дослідників з погляду на норми цивілізованої поведінки, є морально несумісним використання засобів стримування в умовах примусового ув'язнення. Однак виникають ситуації, в яких необхідно вдаватися до фізичного стримування і для цього застосовувати спеціально сконструйоване обладнання та інструментарій, щоб не допустити членушкодження, завдання травм іншим засудженим або персоналу, втечі або іншої значної шкоди.

Деякі держави, виконуючи рекомендації міжнародного співтовариства щодо поводження із засудженими (ув'язненими), у разі реалізації заходів кримінального покарання та ізоляції осіб, які порушили закон, від суспільства відмовилися використовувати зброю. Низка авторів наводить такі приклади: так у в'язницях Англії відсутня спеціалізована служба охорони, юрисдикція адміністрації в'язниць не поширюється за межі установ, тому під час втечі розшук злочинця здійснюється силами поліції. Вогнепальна зброя у в'язницях Англії та Уельсу відсутня, для забезпечення правопорядку в установах є необхідна кількість спеціальних засобів та засобів індивідуального захисту. Замість зброї у в'язницях Англії охоронці мають дерев'яні палиці, радіотелефон, ключі від камер і свисток на ланцюжку. Патрулювання за допомогою службових собак не здійснюється.

Водночас деякі країни повністю відмовлятися від застосування зброї в установах системи виконання покарань не погодились, у США всі виправні установи поділяються на три основні типи. Збройні наглядачі є у в'язницях максимального рівня охорони, а у в'язницях мінімального рівня охорони наглядачі не мають зброї. Наприклад, у федеральній в'язниці суворого режиму «Меріон», у якій відбувають покарання найнебезпечніші злочинці, всі співробітники забезпечені зброєю. Сама в'язниця оточена п'ятнадцятьма рядами колючого дроту та сторожовими вежами.

Можливо, у світлі рекомендацій міжнародних організацій нам слід вивчити досвід органів охорони правопорядку інших держав щодо переозброєння співробітників кримінально-виконавчої служби. Забезпечивши співробітників виправних установ новими спецзасобами, можливо ми зможемо досягти виконання відразу кількох завдань:

- звести до мінімуму можливість заподіяння шкоди засудженим у разі їх застосування;
- забезпечити виконання рекомендацій ЕКПП щодо прихованого носіння спеціальних засобів;
- надати співробітникам кримінально-виконавчої системи досить ефективний засіб самооборони, тим більше, що така необхідність виникає у світлі недостатньої підготовленості персоналу виправних установ до дій у екстремальних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавче право : навчальний посібник / О. А. Гритенко, В. Я. Конопельський, Г. С. Резніченко та ін. Одеса : ОДУВС, 2019. 272 с.

2. Кримінально-виконавче право України : підручник : Т. I (у 2-х т.) / А. А. Музика, В. Я. Конопельський, Є. О. Письменський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, ФОР Кандиба Т. П., 2018. 364 с.

3. Баланс безопасности и человеческого достоинства в тюрьмах: основы превентивного мониторинга. Лондон : Международная тюремная реформа Penal Reform International Head Office, 2013. 24 с.

Литвяк Андрій Олегович,

аспірант кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Пузирьов Михайло Сергійович,

доктор юридичних наук, старший дослідник, професор кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, У КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В умовах розбудови України як демократичної, правової та соціальної держави першочерговим завданням влади є забезпечення прав, свобод і безпеки громадян. Стратегічним пріоритетом зовнішньої політики держави визнано входження до європейського політичного, інформаційного, економічного та правового простору. Її реалізація потребує дотримання вимог, що висувуються до країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу. Згідно з ними, Україна повинна забезпечити стабільне функціонування інститутів, які гарантуватимуть плюралістичну демократію, верховенство права та дотримання прав людини. Найголовнішим критерієм оцінювання відповідності національної правової системи міжнародно-правовим стандартам вважається діяльність правоохоронних органів та спеціальних служб держави.

Неправомірний поведінка працівників правоохоронних органів не тільки викликає негативний суспільний резонанс, але й підриває засади правової держави, перешкоджає побудові громадянського суспільства, реалізації принципу рівності всіх перед законом, заінтересованості населення в підтриманні правопорядку, мотивації поваги до закону. Правопорушення працівників правоохоронних органів

торкаються інтересів багатьох громадян, тому що вони сприяють формуванню моральних деформацій, які мають істотний криміногенний потенціал.

Винятково важливого значення набуває вдосконалення теоретичних, правових та організаційних засад запобігання насильницьким злочинам, що вчиняють працівники правоохоронних органів. Зазначені проблеми неможливо вирішити без урахування наукових розробок, що дасть змогу окреслити напрями для подальшого їх дослідження.

Тому, зважаючи на це, а також ураховуючи вимоги щодо обсягу тез, у цій публікації ми проаналізуємо наявні наукові розробки за визначеною проблематикою, викладені у працях українських кримінологів.

Першою науковою працею за часів незалежності в контексті предмета нашого наукового пошуку стало дисертаційне дослідження О. С. Новакова «Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності» [1], який зосередив увагу на кримінологічній характеристиці та профілактиці злочинів, які вчиняють працівники міліції у сфері службової діяльності. Дисертація присвячена актуальним проблемам, пов'язаним із розробленням заходів кримінологічної профілактики службових злочинів, що вчиняються працівниками міліції. Робота містить аналіз рівня, структури динаміки та латентності злочинів у сфері службової діяльності працівників міліції. Визначається поняття службової злочинності співробітників міліції. Особливу увагу приділено з'ясуванню специфіки детермінант та мотивів цього виду злочинів. Дається обґрунтування теоретичних і практичних засад профілактики службових злочинів працівників міліції, формулюються пропозиції щодо вдосконалення цієї діяльності.

Окремої уваги заслуговує надане автором визначення поняття службової злочинності працівників міліції як сукупності злочинів, що вчиняються її посадовими особами з використанням наданих їм законом прав і повноважень на шкоду інтересам служби, або невиконання чи неналежне виконання ними своїх службових обов'язків, що мали місце за певний проміжок часу в системі органів Міністерства внутрішніх справ України в цілому або в окремих його підрозділах. Обґрунтовано, що службова злочинність – це об'єктивне явище, яке виникає разом із зародженням держави й «супроводжує» діяльність державного апарату. Об'єктивний характер службової злочинності зовсім не означає марність боротьби з нею. Обґрунто-

вано, що профілактика злочинів працівників міліції у сфері службової діяльності охоплює всю сукупність заходів щодо виявлення та усунення детермінантів цих злочинів, а також пов'язаних з ними правопорушень некримінального характеру та різноманітних виявів соціальної патології.

У подальшому О. А. Мартиненко у своїй монографії «Детермінація та попередження злочинності серед персоналу органів внутрішніх справ України» [2] провів комплексний аналіз факторів, що детермінують злочинність серед персоналу органів внутрішніх справ України. У роботі проведено історичний огляд становлення підрозділів поліції та міліції на території України різних періодів із одночасним аналізом стану законності серед персоналу. Особливо наведено порівняльний аналіз правопорушень у підрозділах поліції (міліції) США, Великої Британії та низки інших європейських країн. Кримінологічна характеристика сучасної злочинності серед працівників органів внутрішніх справ України побудована автором на великому емпіричному матеріалі, що дозволяє розглянути детермінанти протиправної поведінки персоналу на загальнодержавному, відомчому та індивідуальному рівнях. Механізм дії криміногенних факторів на стан законності подано з урахуванням правових, соціальних, організаційно-управлінських та інших аспектів діяльності правоохоронних органів. Відповідно до цієї схеми автором запропоновано комплекс заходів щодо запобігання злочинності серед персоналу органів внутрішніх справ України з урахуванням сучасних розробок європейської кримінологічної науки.

Продовжуючи науковий аналіз у межах цього тематичного блоку, варто підкреслити, що чи не єдиною дисертаційною розробкою з кримінології, в якій звернено увагу на запобігання насильницьким злочинам, що вчиняються працівниками правоохоронних органів, є дисертація «Попередження насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, виконана О. М. Ігнатовим (2007 р.). Дисертацію присвячено актуальним проблемам розробки теоретичних і практичних засад та заходів запобігання насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ. У ній дисертант вирішив такі завдання: уточнив понятійно-категоріальний апарат;

надав загальну кримінологічну характеристику насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ; розробив кримінологічну класифікацію таких злочинів, включаючи виокремлення основних видів злочинів залежно від сфери суспільних відносин, у якій таким працівником вчиняється злочин, та встановив кількісно-якісні характеристики кожного виду суспільно небезпечних діянь; оцінив рівень та встановив основні детермінанти латентності насильницьких злочинів; визначив специфічні риси особистості колишніх працівників органів внутрішніх справ, засуджених за вчинення насильницьких злочинів (зокрема соціально-демографічні та морально-психологічні риси); виробив класифікацію злочинців-працівників за мотивами вчинення насильницьких злочинів; встановив та проаналізував комплекс загальних криміногенних факторів детермінації насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ, а також факторів детермінації насильницьких злочинів кожного окремого виду для визначення основних напрямів превенції; визначив та обґрунтував основні заходи запобігання насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ [3].

Незважаючи на значний внесок цієї розробки у розвиток кримінологічної науки, в ній наведено кримінологічну характеристику та запобігання лише насильницьким злочинам, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ. Натомість за межами кримінологічних розробок залишилися інші працівники правоохоронних органів. Тому в наступних публікаціях ми підійдемо до цього питання більш системно й комплексно.

Список використаних джерел

1. Новаков О. С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2003. 205 с.
2. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины : монография. Харьков : Изд-во ХНУВС, 2005. 496 с.
3. Ігнатов О. М. Попередження насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України : автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.

Мазур Павло Дмитрович,
старший судовий експерт сектору біологічних досліджень
та обліку Чернігівського НДЕКЦ МВС;
Павлюк Алла Василівна,
завідувач сектору біологічних досліджень та обліку
Чернігівського НДЕКЦ МВС

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ РОБОТИ НА ОМП ПІД ЧАС ВИЛУЧЕННЯ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

У зв'язку з постійним зростанням кількості тяжких злочинів (згвалтування, вбивства тощо) зростає потреба у вилученні біологічних слідів людини (кров, слина, піт, сперма, волосся). Саме ці види злочинів практично неможливо ефективно розслідувати та розкрити без використання сучасних можливостей експертного дослідження біологічних слідів людини.

Судова імунологічна експертиза має важливе значення під час розслідування таких злочинів. Вона допомагає слідству відтворити обстановку, в якій було скоєно злочин, значно звузити коло підозрюваних осіб, а в деяких випадках викрити винного або, навпаки, виключити підозрювану особу [3].

Правильне вирішення запитань, які ставляться перед експертом-біологом, як правило, визначене здатністю слідчого (за участю спеціалістів) знайти, зафіксувати та вилучити сліди біологічного походження.

Учасники слідчо-оперативних груп, які залучаються до огляду місця події (по факту вбивств, нанесення тілесних ушкоджень та ін.), не володіють необхідними знаннями та навиками із слідами біологічного походження і часто допускають помилки.

Найбільш розповсюдженими наслідками неправильної роботи на ОМП є:

– вилучення та направлення до НДЕКЦ великої кількості зайвих об'єктів, які відіграють незначну роль (або не відіграють взагалі) в розслідуванні злочину, але суттєво збільшують терміни виконання експертиз;

– пакування об'єктів із порушенням процесуальних та наукових вимог.

Вказані наслідки значно ускладнюють виконання експертних досліджень через те, що:

– збільшується термін їх виконання, оскільки всі направлені об'єкти потребують детального вивчення та дослідження;

– часткова чи повна втрата об'єктів дослідження (гнилісні зміни, контамінація слідів біологічного походження).

Тому в разі надання речових доказів з біологічними слідами людини на дослідження варто звертати особливу увагу на:

- методику виявлення та фіксацію біологічних слідів людини;
- правильне вилучення та пакування біологічних слідів людини і зразків для порівняння;
- особливості їх збереження.

До предметів-носіїв зі слідами біологічного походження і до самих слідів необхідно ставитись обережно, з дотриманням відповідних правил їх виявлення, фіксації та вилучення.

Біологічний матеріал може бути залишений людиною на предметах під час розмови, сміху, кашлю, чхання, забруднення рукавичок клітинним матеріалом, перенесеним зі шкіри на об'єкт (шляхом торкання до обличчя та інших відкритих ділянок тіла або дотику чи контакту з такими предметами, як мобільні телефони, ручки, окуляри, лінійки, рулетки тощо).

До об'єктів біологічного походження, які вилучаються як речові докази з місця події, належать: кров, сперма, слина, піт, волосся, піхвові виділення, сеча, кал, органи та тканини людського організму, кістки та їх фрагменти. Виявлені біологічні об'єкти в конкретних умовах відображають інформацію про механізм та обставини скоєння злочину [2].

Пошук слідів біологічного походження під час огляду місця події повинен мати цілеспрямований характер, який залежить від типу злочину. Тому актуальним є дослідження особливостей виявлення окремих видів слідів біологічного походження.

Під час виявлення слідів крові на негігроскопічних поверхнях використовують гострий чистий скальпель. Спочатку знімають сухі частинки та кірки, поміщують їх у паперовий пакет, відповідний до їх розмірів, потім легким зскрібанням, тримаючи скальпель під прямим кутом, знімають залишок сліду, намагаючись при цьому зняти якомога меншу частину предмета-носія. Зіскоб із вертикальних поверхонь роблять рухом скальпеля знизу доверху, щоб частки, які зіскоблюються, потрапляли спочатку на поверхню скальпеля, а потім на папір. Необхідно також зробити зіскоб із контрольної ділянки предмета-носія без нашарувань, який упаковують окремо [2].

Для проведення змиву потрібно мати чисту стерильну марлю. Змив роблять на фрагмент марлі, розмір якого приблизно однаковий

із розміром сліду. Фрагмент марлі злегка змочують дистильованою водою (якщо немає дистильованої, використовують чисту водопровідну) та, тримаючи чистим пінцетом, ретельно протирають слід різними його сторонами, намагаючись зняти увесь матеріал сліду. Аналогічним способом роблять контрольний змив із предмета-носія. Перед упакуванням змиви обов'язково ретельно висушуються при кімнатній температурі без впливу сонячного світла та нагрівальних приладів. Висушені змиви упаковуються в паперові конверти з відповідними написами.

Під час призначення експертизи обов'язково окремо треба надсилати експерту фрагмент чистої марлі з того відрізка, з якого робилися вирізки для змивів (контрольний зразок).

Особливостями виявлення слідів сперми є ретельне вивчення обставин справи – слід взяти до уваги показання потерпілих та обстановку місця проведення огляду.

Для виявлення слідів сперми предмети з підозрілими плямами оглядають при природному світлі й в ультрафіолетових променях (у затемненому приміщенні), під дією останніх сперма флуоресцює блакитнуватим світлом. Варто мати на увазі, що свіжі плями, як і давні (кілька років), дають дуже слабке світіння, а сліди сперми, змішані з кров'ю, зовсім не флуоресціюють [1; 2]. Цей метод є лише орієнтовним, оскільки можуть флуоресціювати й інші речовини. Сперма на одязі нагадує висохлий крохмаль, клейстер та жорстка на дотик.

Об'єкти зі слідами, подібними слідам сперми, вилучаються цілком. Якщо це зробити неможливо, то вилучають частину предмета. При такому способі вилучення не змінюється форма сліду, а в лабораторії можна виявити сліди, непомітні раніше. Маючи предмет цілком, легше вирішити питання про механізм виникнення слідів. Так завжди вилучаються одяг, постільна білизна, невеликі предмети та ін.

Під час відділення частини предмета зі слідами сперми обов'язково повинні вилучатися й частини предмета, вільні від слідів – для контрольних досліджень.

Перед упакуванням вогкі предмети обов'язково треба висушити при кімнатній температурі без впливу сонячного світла та нагрівальних приладів. Упакування предметів зі слідами сперми повинно проводитись у паперові пакети, конверти, коробки [3].

Слину, як речовий доказ, найчастіше виявляють на недопалках, носових хустках, поштових марках, клапанах конвертів, а також столовому посуді, горлечку пляшок. Сліди слини в УФ-променях набувають слабкої біло-блакитної люмінесценції, тобто відбивають промені [1; 2]. Об'єкти з можливими слідами слини, вилучаються цілком та упаковуються в паперові конверти.

Недопалки потрібно збирати тільки чистим пінцетом, тому що на них може потрапити стороння біологічна інформація. Якщо недопалки вогкі, їх потрібно висушити при кімнатній температурі. Упаковуються недопалки зі слідами слини окремо в паперові конверти.

Сліди поту та жиропоту в УФ-променях набувають слабкої блакитної люмінесценції [1]. Об'єкти зі слідами поту та жиропоту вилучають разом з предметом-носієм. Усі операції з вилученням сліду потрібно проводити в гумових рукавичках. Якщо об'єкт зі слідами поту або його частину вилучити неможливо або недоцільно, роблять змив за аналогією зі змивом сліду крові.

Отже, для вирішення проблем, пов'язаних з призначенням судової імунологічної експертизи, необхідно:

– дотримуватись правил під час роботи зі слідами біологічного походження;

– консультуватись з експертом, у разі виникнення сумнівів щодо запитань, які необхідно поставити на вирішення судової імунологічної експертизи.

Список використаних джерел

1. Єрмолаєва А. О., Чепіга С. М. Методи проведення імунологічних досліджень у експертизах слідів біологічного походження та формування висновків : методичний посібник. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2011. 77 с.
2. Томилин В. В., Барсегянц Л. О., Гладких А. С. Судебно-медичинское исследование вещественных доказательств. Москва : Медицина, 1989. 304 с.
3. Разумов Э. А., Молибога Н. П. Осмотр места происшествия. Київ, 1994, 671 с.

Макаренко Ольга Олександрівна,
аспірантка кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби

ФІНАНСОВА ЗЛОЧИННІСТЬ У РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

У реаліях сьогодення, в умовах війни, яка намагається виснажити економіку України, перед суспільством постає низка надважливих завдань. Одними з яких є наповнення бюджету, запобігання

економічним правопорушенням, боротьба з тіньовими схемами, пов'язаними з податковою мінімізацією, незаконним відшкодуванням податку на додану вартість, порушеннями при державних закупівлях та ін.

Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією, внесла суттєві зміни до кількісних показників кримінальних правопорушень, вчинених на території України. Змінилась не тільки їх кількість, а й характер. Не оминули зміни і фінансову злочинність.

Так, набувають популярності раніше нехарактерні для України кримінальні правопорушення, пов'язані з гуманітарною допомогою. Фіксуються випадки ввезення на територію України з країн ЄС предметів, транспортних засобів та інших речей під виглядом гуманітарної допомоги для громадських організацій і військових частин, надалі здійснюється їх реалізація за гроші. Фактично, надана гуманітарна допомога незаконно використовується для отримання прибутку під час воєнного стану. 24 березня 2022 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану» [1]. Внаслідок цього Кримінальний кодекс України доповнено статтею 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Одним із ключових завдань на сьогодні є пошук та блокування активів, які належать олігархам Російської Федерації та Республіки Білорусь, з метою завадити фінансуванню держави-агресора суб'єктами господарювання, які працюють в Україні.

Важливим напрямком є розслідування фінансової діяльності колаборантів, які ухиляються від сплати податків, легалізують незаконно одержані кошти, цим самим розхитуючи економіку України. Накладення арештів на їх активи з метою унеможливлення їх виведення за кордон, блокування рахунків для недопущення фінансування збройної агресії Російської Федерації є необхідними складовими на шляху до нашої перемоги.

Проте важливим напрямком залишається внесення змін до законодавства та застосування законних алгоритмів конфіскації майна з метою унеможливлення ймовірного оскарження в європейських судах.

Нерідким явищем залишаються кримінальні правопорушення, пов'язані з розкраданням бюджетних коштів. Ризикові тендерні закупівлі, пов'язані із завищенням ціни, визначення переможця з найменш вигідними умовами, недоцільність проведення публічних закупівель послаблюють економіку нашої держави. З метою запобігання злочинам у сфері публічних закупівель необхідно посилити контроль компетентних органів за проведенням закупівель під час воєнного стану в Україні, здійснювати перевірку учасників публічних закупівель на предмет їх зв'язків з Російською Федерацією та Республікою Білорусь.

Водночас уже сьогодні необхідно замислитись над ризиками, які можуть настати в період відновлення України, пов'язані з використанням міжнародної фінансової допомоги на фоні систематичних кримінальних явищ: організована економічна злочинність, привласнення та розтрата державних коштів, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, корупція.

Стимулювання процесів додаткової підтримки і розвитку легального бізнесу, який є основним джерелом наповнення бюджету, та жорстока боротьба з тіншовим сектором економіки – запорука сильної економіки. Зниження рівня тіншової економіки дозволить легальному бізнесу розвиватися та привабить іноземні інвестиції.

Так, на розгляді Верховної Ради України знаходиться проєкт Закону України № 8010 „Про спеціальний правовий режим господарської та інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку «Чернігівщина»” [2], який спрямований на економічне відновлення області та підтримку бізнесу. Основними пунктами проєкту є: нульове оподаткування, можливість отримання компенсації за створення робочих місць, спрощена система отримання технічних умов.

Упередження нанесення шкоди бюджету, відшкодування завданих збитків та покарання порушників – основні складові ефективного механізму, що здатний гарантувати економічну безпеку нашої держави. Сьогодні компетентні органи, як ніколи, повинні за рахунок правильних алгоритмів робити помітним ризики кримінальних виявів в економіці, шукати шляхи їх подолання та формувати систему запобігання їм у майбутньому. Запровадження позитивного зарубіжного досвіду, налагодження співпраці з компетентними органами іноземних держав, проведення спільних розслідувань

економічних правопорушень допоможе якісно боротися з кримінальними правопорушеннями у фінансовій сфері в Україні.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану : Закон України від 24 березня 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text> (дата звернення: 11.10.2022).

2. Про спеціальний правовий режим господарської та інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку «Чернігівщина : проект Закону України № 8010 від 08 вересня 2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-spetsialniy-pravoviy-rezhim-gospodarskoi-ta-investitsiynoi-diyalnosti-na-teritorii-prioritetnogo-rozvitku-chernigivshchina> (дата звернення: 11.10.2022).

Малишенко Євген Леонідович,

кандидат юридичних наук,
заступник начальника кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;

Шатило Сергій Олександрович,

аспірант Академії Державної пенітенціарної служби

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

24 лютого 2022 року у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну Президентом України було оголошено загальну мобілізацію, тому на сьогодні передусім постає актуальним питання щодо запобігання кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби громадянами України.

Враховуючи тему нашого дослідження, слід сказати, що мобілізація – це комплекс заходів, спрямованих на проведення державної інфраструктури та військових сил країни у воєнний стан у зв'язку з надзвичайними умовами в середині країни або ж за її межами.

Слід зазначити, що мобілізації підлягають усі громадяни України віком від 18 до 60 років, які здатні виконувати свій військовий обов'язок, крім винятків, передбачених законом.

Під час мобілізації громадяни зобов'язані з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних розпорядженнях, повістках керівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки),

або у строки, визначені командирами військових частин. Це стосується і тих осіб, які мають право на відстрочку або є непридатними до служби за станом здоров'я.

Згідно з чинним законодавством прибуття особи до призовного пункту покладається на військовозобов'язаного. Будь-які дії його примусового характеру щодо утримання особи є незаконними та законодавством не передбачені. Випадки затримки особи можливі лише поліцією під час вчинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення, та безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Відповідно до законів України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про військовий обов'язок і військову службу» громадяни, які ухиляються від призову на строкову військову службу, призову за мобілізацією, військового обліку або спеціальних (перевірочних) зборів, несуть адміністративну та кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством.

До адміністративної відповідальності громадяни України можуть бути притягнуті в разі порушення правил військового обліку, втрати або пошкодження військово-облікових документів.

Згідно зі статтею 210 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), порушення військовозобов'язаними чи призовниками правил військового обліку, неявка їх на виклик до територіального центру комплектування та соціальної підтримки без поважних причин або несвоєчасне подання в обліковий орган, де вони перебувають на військовому обліку, відомостей про зміну місця проживання, освіти, місця роботи, посади, а також порушення порядку проходження навчальних зборів (занять) тягнуть за собою накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Диспозиція другої частини цієї статті зазначає про повторне протягом року вчинення аналогічного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, а також вчинення такого порушення в особливий період – тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Згідно зі статтею 211 КУпАП умисне зіпсуття або недбале зберігання військовозобов'язаними і призовниками обліково-військових документів (військових квитків і посвідчень про приписку

до призовних діляниць), яке спричинило їх втрату, – тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення порушення з числа передбачених частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, а також вчинення такого порушення в особливий період – тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Законом про кримінальну відповідальність передбачена низка статей, якими закріплені види більш тяжких суспільно небезпечних діянь у сфері забезпечення призову та мобілізації.

Суб'єктами злочинів, дії яких полягають в ухиленні від військової служби, є призовники, офіцери запасу та військовозобов'язані особи. Якщо їх належним чином повідомили у встановленому законом порядку про обов'язок явки на загальну мобілізацію до призовної ділянки певного центру комплектування та соціальної підтримки, а людина ухилилася від призову на військову службу під час мобілізації.

Одним із видів військової служби є строкова військова служба, на яку в мирний час призиваються придатні до неї за станом здоров'я і віком громадяни України чоловічої статі, яким до дня відправки у військову частину виповнилося вісімнадцять років.

Ухилення від строкової військової служби має місце у випадку, коли особа, яка отримала повідомлення (повістку) про призов, не з'являється без поважних причин до призовного пункту в строки, зазначені в повідомленні, або хоча і не отримала повідомлення, але знає про призов і не з'являється до призовного пункту (територіального центру комплектування).

Способи ухилення можуть бути різними: підробка документів про хворобу, від'їзд з місця постійного проживання, умисне спричинення собі тілесного ушкодження тощо.

Закінченим кримінальне правопорушення вважається з моменту неприбуття у вказаний у призовному документі час до призовного пункту.

Поважними причинами неприбуття призовників до призовних діляниць (пунктів збору військовозобов'язаних) у строк, установлений територіальним центром комплектування та соціальної підтримки), які підтверджені відповідними документами, визнаються:

– перешкода стихійного характеру;

– хвороба призовника (військовозобов'язаного) або інші обставини, які позбавили його можливості особисто прибути у зазначені пункт і строк;

– смерть його близького родича (батьків, дружини, дитини, рідних брата, сестри, діда, баби) або близького родича його дружини.

Таким чином, ухилення від строкової військової служби, військової служби за призовом осіб офіцерського складу відповідно до статей 335 Кримінального кодексу України (далі – КК України) – карається обмеженням волі на строк до трьох років.

Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу, на призов осіб із числа резервістів у особливий період – карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років (стаття 336 КК України).

Ухилення військовозобов'язаного від військового обліку після попередження, зробленого відповідним військовим комісаріатом, – карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців.

Ухилення військовозобов'язаного від навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів – карається штрафом до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців (стаття 337 КК України).

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що чинне вітчизняне законодавство поняття «ухилення військовозобов'язаного» трактує за двома напрямленнями притягнення до відповідальності: як адміністративна, так і кримінальна відповідальність. Межа між вказаними суспільно небезпечними діяннями полягає в меті виклику військовозобов'язаного до військового комісаріату, якщо не для відправлення у військову частину у зв'язку із призовом, а з іншої причини (уточнення даних, невчасне подання документів) кваліфікувати таке правопорушення необхідно за адміністративним законодавством.

У разі ухилення військовозобов'язаного від призову вже до військової частини (навчальних чи спеціальних зборів) відповідно кваліфікується за кримінальним законодавством України.

Список використаних джерел

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ. Дата оновлення: 02.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

2. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ. Дата оновлення: 29.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

3. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 10.11.2022).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 № 8073-Х. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-ге вид., переробл. та допов. Київ: Дакор, 2018. 1360 с.

Малишко Микола Георгійович,

заступник начальника Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ОКРЕМІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТІВ НАРКОЗЛОЧИНІВ ЖІНОЧОЇ СТАТІ

Останні 20 років спостерігається стала тенденція наркотизації населення, внаслідок чого, як супутнє явище, наркозлочинність набуває перманентного характеру. Протягом 2020 р. в Україні поширеність захворювання серед осіб з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання опіоїдів становила 41 095 осіб, з них вперше в житті – 2 346, кокаїн – 274 та 3 відповідно; канабіноїди – 4 738 та 290, інші психоактивні речовини – 1 441 та 80 [1].

При цьому в період з 2001 по 2020 рр. на території України вчинено 92 2281 кримінальне правопорушення, пов'язане з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, передбачених статтями 305–320 Кримінального кодексу (далі – наркозлочинів) [2, с. 161]. Кримінальні правопорушення цього виду є найбільш поширеними. Зокрема, у 2013 р. зареєстровано 32 861 наркозлочин, що становить 5,83 % від загальної кількості вчинених (зареєстрованих) кримінальних правопорушень; 2014 р. – 30 494 і 5,76 % відповідно, 2015 р. – 25 139 (4,45 %); 2016 р. – 22 767 (3,84 %); 2017 р. – 28 664 (5,47 %); 2018 р. – 26 466 (5,43 %); 2019 р. – 28 155 (6,45 %); 2020 р. – 27 569 (7,64 %); 2021 р. – 28 544 (8,88 %) [3].

За результатами проведеного дослідження нами встановлено, що наркозлочинці в переважній більшості представлені особами чо-

ловічої статі. У 2016 р. серед зазначених осіб налічувалося 1 624 жінки або 13,64 % від загальної кількості виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення вказаного виду; 2017 р. – 2 052 або 11,91 % відповідно; 2018 р. – 1 361 (9,39 %); 2019 р. – 1 458 (10,15 %); 2020 р. – 1 502 (11,38 %); 2021 р. – 1 282 (10,21 %) [3].

За результатами нашого дослідження визначено, що серед осіб жіночої статі, затриманих за вчинення наркозлочинів, переважна більшість тих, що вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 309 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту», у 2016 р. – 754 особи жіночої статі або 8,00 % від загальної кількості виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення вказаного виду; 2017 р. – 1 097 або 8,23 % відповідно; 2018 р. – 807 (7,11 %); 2019 р. – 782 (7,05 %); 2020 р. – 710 (7,32 %); 2021 р. – 658 (7,09 %) [3]. При цьому слід зазначити, що жінок, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 310 КК України «Посів або вирощування снотворного маку чи конопель», у цілому щорічно виявляється значно менше в кількісному складі, ніж жінок вищезазначеної категорії. Проте у процентному співвідношенні до загальної кількості виявлених осіб, які вчинили правопорушення вказаного виду, ця категорія правопорушників становить значно вищі показники. Зокрема, у 2016 р. – 703 (47,73 %); 2017 р. – 658 (37,58 %); 2018 р. – 312 (23,78 %); 2019 р. – 376 (27,81 %); 2020 р. – 529 (34,89 %); 2021 р. – 315 (26,27 %) [3]. Тобто серед правопорушників, які вчинили наркозлочин, передбачений ст. 310 КК України, кожна четверта особа жіночої статі.

Третю позицію за кількісними показниками посідають особи жіночої статі, що вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 307 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» у 2016 р. – 62 (17,71 %); 2017 р. – 177 (15,72 %); 2018 р. – 144 (14,02 %); 2019 р. – 183 (16,14 %); 2020 р. – 192 (14,19 %); 2021 р. – 223 (15,25 %) [3]. Спираючись на вищезазначене, слід відмітити тенденцію стабільно високого рівня кількості вчинених жінками наркозлочинів та її сталий характер.

Необхідно вказати, що серед «жінок-наркозлочинців» переважають особи у віці від 18 до 54 років, що також є характерним для інших категорій осіб, що вчинили кримінальні правопорушення вказаного виду.

Чисельність засуджених неповнолітніх жіночої статі в рази менша, аніж осіб чоловічої статі вказаної категорії. При цьому слід зазначити, що неповнолітні жінки є найменш чисельною категорією серед засуджених осіб [4, с. 65]. Аналогічна тенденція встановлена нами за результатами проведеного дослідження і серед осіб, які вчинили наркозлочини.

Наркозлочинці жіночої статі представлені переважно громадянами України. Як і інші категорії наркозлочинців, особи жіночої статі мають низький освітній рівень, повну та базову загальну середню освіту, а також професійно-технічну освіту.

Понад 60 % осіб жіночої статі, які вчинили наркозлочини, є працездатними особами, які не працюють і не навчаються, ведуть асоціально паразитичний спосіб життя.

Отже, спираючись на результати проведеного дослідження, можна зробити висновки про те, що останні шість років серед наркозлочинців кожна десята особа жіночої статі. Переважна більшість жінок вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів для власного вживання, що вимагає впровадження комплексних програм лікувально-реабілітаційного характеру стосовно жінок, які мають психофізіологічну залежність внаслідок вживання наркотичних речовин.

Спостерігається негативна та стала у часі тенденція стабільно високих кількісних показників вчинення особами жіночої статі наркозлочинів, що полягають у виготовленні та розповсюдженні наркотичних засобів.

Також слід зазначити, що жінки, які вчинили наркозлочини, переважно є особами з низьким освітнім рівнем, працездатного віку, але мають асоціальні установки та ведуть паразитичний спосіб життя. Отже, потребують комплексних програм соціального супроводу, спрямованих на зменшення криміногенних потреб вказаної категорії осіб та їх соціальної адаптації.

Список використаних джерел

1. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2021 рік (за даними Інституту психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків Міністерства охорони здоров'я України). URL: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/14398/dani-zvitu-2021-2020-rik-national-report-ukraine-original.pdf> (дата звернення: 18.09.2022).
2. В'юник М. В., Карчевський М. В., Арланова О. Д. Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали) / упоряд. Ю. В. Баулін. Харків : Право, 2020. 212 с.
3. Огляд даних про стан здійснення правосуддя > Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ogl_2020 (дата звернення: 20.10.2022).
4. Кубрак Р. М., Лень В. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк : монографія. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2018. 272 с.

Масан Вікторія Вікторівна,

слухачка 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНА ГЕНДЕРУ У ПСИХОЛОГІЇ

На сьогодні поняття «гендер» ввійшло в науковий тезаурус багатьох наук. Сам термін «гендер» з'явився в 1958 р., коли американський психолог Роберт Столлер застосував його для уточнення природної статі людини, а Джон Мані, у свою чергу, висунув теорію про гендерну нейтральність дітей під час народження та ввів до наукового обігу психології термін «гендер».

Якщо говорити про енциклопедичне визначення «гендеру», то відповідно до словника В. І. Шинкарука, «гендер» – поняття, що використовується для визначення саме соціокультурних форм наявних статей: чоловік та жінка виступають не як природні істоти, а як соціокультурні феномени. Якщо стать визначається на основі тілесних, органічних та психофізіологічних ознак, то, на відміну від неї, гендер виводиться із соціальних, культурних та історичних особливостей людського буття [2].

У появі поняття «гендер» відіграли свою роль і феміністичні рухи того часу, які змістили уявлення про стать з біологічного на соціокультурний вплив, саме на хвилі ослаблення біологічного детермінізму. Результатом чого стали явними соціальні чинники, такі як виховання, навчання, культура, що формують особистість чоловіка і жінки та взаємини між ними.

Поняття «гендер» дуже часто асоціюється зі «статтю» людини. Однак «стать» поєднує в собі лише біологічні відмінності, тобто анатомічні особливості людини, первинні статеві ознаки, що притаманні індивіду від народження, на підставі яких відбувається поділ на чоловіків або жінок як біологічних істот через особливості участі в дітонародженні.

«Гендер», у свою чергу, поєднує в собі соціальні відмінності між чоловіками та жінками, які виявляються в різних ознаках, наприклад у поведінці, культурі та манерах спілкування, емоційних характеристиках, видах діяльності, поглядах тощо. Таким чином, поняття «гендер» поєднує в собі загальноприйняті соціальні та культурні норми, які диктує суспільство, і яких необхідно дотримуватися залежно від статі людини.

Гендер – це виокремлення чоловіків та жінок на підставі певних ролей, характерних для представників тієї чи іншої статі в соціумі. Гендер є соціальним поняттям, а стать – біологічним. Відповідно, стать – це незмінна, невідчужувана даність, а гендер – досягнутий статус, пов'язаний із виконанням певних соціальних ролей. Тобто гендер – це поняття глобальніше, ніж просто чоловіча чи жіноча стать, адже воно передає відчуття того, ким людина себе сприймає, чоловіком чи жінкою, незалежно від фізичних характеристик і генних ознак.

Гендер індивід може обрати самостійно. Тобто певна людина біологічно може бути чоловічої статі, але соціально виявляти фемінінні якості. Люди народжуються хлопчиками або дівчатками, але самоідентифікація чоловіка і жінки відбувається у процесі життя, враховуючи такі чинники, як: виховання, соціум, певні громадські норми, манери поведінки. Можна зробити висновок, що гендер – це те, ким людина себе вважає, як самовиражається зовні та до якого гендеру себе відносить. За допомогою поведінки, стилю одягу, зовнішнього вигляду людина може виражати свою гендерну ідентифікацію, яка може відрізнятись від біологічної статі людини.

Отже, гендер – соціально-рольовий конструкт, що зумовлений культурною певного суспільства, збагаченого деякими соціальними ролями, комплексом культурних і соціальних характеристик, що входять до сфери діяльності людини в конкретному історичному періоді, які притаманні чоловікові або жінці. Тобто, це система цінностей, певних норм, стилю життя, способу мислення, ролей, взаємин та характеристик поведінки чоловіка та жінки, які ними набуті

в процесі соціалізації з урахуванням різних сфер буття (економічної, політичної, культурної), і які формують певне уявлення про чоловіка та жінку з урахуванням загальноприйнятих поглядів щодо статі.

Ще одне важливе поняття – гендерна ідентичність. Це людське відчуття самого себе, своєї статі, яка може відрізнитися від біологічної. Гендерна ідентичність формується не одразу, а поступово у процесі виховання і соціалізації особистості. Дитина народжується і зростає, в процесі розвитку навчається розрізняти стать за певними ознаками, такими як зовнішній вигляд, наприклад, зачіска, риси обличчя, одяг, види діяльності, особливості взаємодії тощо. У процесі зростання приходить розуміння щодо особистої біологічної статі та формуються гендерні установки. Формування гендерної ідентичності процес довготривалий, який може відбуватися впродовж усього життя.

Ідентичність обов'язково має соціальну природу і виступає найсуттєвішою рисою людини, без якої вона не може існувати як свідомо самостійна особистість. Вперше поняття «ідентичність» представлено Е. Еріксоном, який зазначив, що ідентичність базується на відчутті тотожності самому собі, а також на усвідомленні факту, що цю тотожність і неперервність визнає оточення [1].

Якості, притаманні жінкам та чоловікам, закладаються в людини ще в ранньому віці. Слід пам'ятати, що ми всі різні і не варто підлаштовуватися під встановлені кимось рамки, перш за все потрібно бути собою, бо хлопчик може бути ніжним та чуйним, а дівчинка сильною та хороброю.

У період з 1930-х до 1960-х років більшість психологів, які цікавилися питаннями статево-рольової орієнтації і пов'язаними з нею якостями особистості, вважали, що нормативні характеристики чоловіків і жінок відрізняються і сприймали їх як жорстко протиставлених один одному.

Потім концепція взаємовиключних чоловічих та жіночих якостей змінилася ідеєю континууму. Її автори припускали, що в межах певної норми індивіди обох статей можуть відрізнитися за рівнем вираженості маскуліnnих і фемініnnих якостей.

Пізніше стали висловлюватися ідеї, що маскуліnnість і фемініnnість є протилежними сторонами єдиного двополюсного континууму. Дослідження Сандри Бем встановили, що індивідуальні показники маскуліnnості та фемініnnості за різними шкалами (інтелекту,

емоцій, інтересів тощо) не завжди збігаються один з одним. Так, індивіди, що мають високі значення маскулінності за одними показниками, могли бути фемінінними в інших аспектах [3].

На початку 1970-х років у психологію увійшла концепція андрогінії, яка підтвердила ідею незалежності маскулінних та фемінінних характеристик у особистості. Фемінінність передбачає наявність характеристик, протилежних маскулінності. Це незалежні категорії, які можуть не перетинатися одна з одною, а можуть і частково збігатися.

З появою в науці поняття гендеру, а також поширення соціального конструктивізму як методологічного принципу, особливу увагу дослідники стали приділяти гендерним стереотипам. Формування гендерних стереотипів передбачає практику приписувати жінкам і чоловікам конкретні властивості, якості чи ролі лише на підставі їхньої належності до соціальної групи жінок чи чоловіків. Формування гендерних стереотипів несправедливе, коли воно веде до порушення прав людини та основних свобод.

Гендерні стереотипи є засобом соціалізації, самоідентифікації людей, які допомагають їм орієнтуватися в повсякденному житті. Також вони є бар'єром для самовираження представників як жіночої (в більшості), так і чоловічої статі. Спираючись на те, як робити правильно, як бути мужнім чи жіночним, суспільні упередження закривають для людей шлях для самовираження, і тим самим створюється внутрішній дисбаланс, який заважає людям бути щасливими, породжує незадоволеність своєю роботою, сім'єю, і зрештою життям.

З роками суспільство все більше і більше рухається в напрямку послаблення впливу гендерних стереотипів та закріплення гендерної рівності, забезпечення її дотримання та узаконення політики, що передбачає відповідальність за будь-які порушення прав, свобод та можливостей жінок і чоловіків. Все це є спільною метою сучасної України для загального благополуччя людей, які мають відрізнятись толерантністю, моральними цінностями, передбачаючи високий рівень забезпечення громадських свобод, прав та можливостей кожного без гендерних стереотипів.

Список використаних джерел

1. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / общ. ред. и предисл. Толстых А. В. Москва : Прогресс, 1996. 340 с.
2. Ідеологія. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
3. Bem S. Bem Sex-Role Inventory : Professional manual. Palo Alto, CA: *Consulting Psychologists Press*, 1981.

Мірошніченко Оксана Андріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

В умовах воєнної агресії Росії проти України надзвичайно важливого значення набуло питання правового регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану. Адже, з одного боку, маємо відтік кадрів за кордон у зв'язку з небезпекою перебування в Україні, що призвело до кадрового голоду в Україні, нестабільності трудових правовідносин та, з другого, необхідності правильного врегулювання роботодавцями трудових правовідносин з відсутніми працівниками та працівниками, з якими на тимчасовій основі оформляються трудові договори.

Трудові правовідносини в Україні регулюються Кодексом законів про працю та спеціальним законодавством, зокрема, Законами України «Про відпустки», «Про оплату праці», «Про охорону праці», «Про колективні договори і угоди», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», іншими законодавчими актами.

Оскільки на сьогодні актуальними стали питання врегулювання трудових правовідносин в умовах воєнного стану, то в Україні 15 березня 2022 року було ухвалено Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX, який набув чинності 24 березня 2022 року. Відповідно до норм цього Закону визначено особливості проходження державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, а також осіб, які працюють за трудовим договором, укладеним з фізичними особами (далі – працівники), в період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Як бачимо, цей Закон поширює свою дію на всіх без винятку роботодавців та найманих працівників, які уклали трудові договори до введення воєнного стану в Україні та під час дії такого.

Забезпечення гарантій прав працівників завжди було і залишається актуальним питанням для вивчення наукою трудового права. Відомо, що основні права працівників закріплені в Конституції України та повинні бути забезпечені державою. Йдеться про такі важливі права, як право на працю, право на страйк, право на відпочинок. При цьому ст. 64 Конституції України визначено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть бути встановлені окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

Слід зазначити, що Законом України № 2136-IX на час дії воєнного стану було обмежено такі права працівників, як право на працю та право на страйк, які закріплені в статтях 43 та 44 Конституції України. При цьому нормами цього Закону роботодавцям надано більш широкі повноваження, порівняно з нормами, що діяли в Україні та були визначені Кодексом законів про працю та Законом України «Про відпустки», «Про колективні договори і угоди» та іншими законами до початку введення воєнного стану в державі.

За умов значного відтоку трудових кадрів за кордон у 2022 році, що більш за все, і надалі продовжуватиметься, виникла необхідність правового врегулювання трудових правовідносин саме за умов, коли відсутній працівник залишається в статусі найманого працівника, а в роботодавця є нагальна необхідність у прийомі на роботу особи, яка буде виконувати трудові обов'язки відсутнього працівника. Для врегулювання подібних ситуацій і було ухвалено Закон № 2136-IX.

Щодо чинності цього важливого Закону, то слід зазначити, що крім частини третьої статті 13 цього Закону, він діятиме до закінчення воєнного стану в Україні, введеного відповідно до вимог Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Оскільки, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, то відповідаючи перед людиною за свою діяльність, держава зобов'язана забезпечити права і свободи людини, визначені в Конституції. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення.

Саме для того, щоб забезпечити громадянам захист від незаконного звільнення під час їх перебування за кордоном та відсутності на робочому місці, законодавцем у Законі № 2136-IX у ч. 3 та ч. 4 ст. 12 було врегульовано це питання шляхом надання такому працівникові, на його прохання, протягом періоду дії воєнного стану відпустки без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого частиною першою статті 26 Закону України «Про відпустки».

Крім цього, в період дії воєнного стану роботодавець за заявою працівника, який виїхав за межі території України або набув статусу внутрішньо переміщеної особи, в обов'язковому порядку надає йому відпустку без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у заяві, але не більше 90 календарних днів, без зарахування часу перебування у відпустці до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 9 Закону України «Про відпустки».

Вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що у вищезазначеному Законі з'явилося нове поняття, якого ще не було в теорії трудового права: призупинення дії трудового договору. Як визначено законодавцем, призупинення дії трудового договору – це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв'язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором.

Прописавши у статті 13 цього Закону детальну процедуру оформлення роботодавцем призупинення трудового договору, сторонам трудових правовідносин надано можливість врегулювати складну ситуацію, за якої обидві сторони не можуть виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором. Але, як показує практика, оскільки це поняття нове в трудовому праві, то і роботодавці, і працівники не наважуються скористатися цією нормою Закону.

Аналіз норм Закону № 2136-IX показав, що його норми впливають на такі важливі інститути трудового права, як робочий час та час відпочинку, оплата та охорона праці, трудовий і колективний договір. Позитивним є те, що незважаючи на складну ситуацію в економіці країни, законодавцем ухвалено відповідні законодавчі акти, які відповідають реаліям сьогодення та спонукають як працівників, так і роботодавців до безконфліктного врегулювання трудових відносин.

Тому сьогодні, враховуючи ситуацію, яка вплинула на порушення принципу трудового права, а саме стабільності трудових відносин через введення воєнного стану в країні, перед наукою трудового права постало нове важливе завдання розробити в найкоротші терміни реальні механізми реалізації норм законодавства, чинного в умовах воєнного стану.

Пахомов Ілля Володимирович,
старший викладач кафедри психології
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Одним із напрямків соціальної політики держави є забезпечення ресоціалізації засуджених, тобто відновлення їх у соціальному статусі повноправних членів суспільства. Головними засобами ресоціалізації є: суспільно корисна праця, громадський вплив, соціально-виховна та психологічна робота, загальноосвітнє та професійне навчання. В комплексі вони можуть мати істотний вплив на формування позитивного досвіду та просоціальної спрямованості засуджених.

Виняткове місце у процесі ресоціалізації засуджених належить соціально-виховній та психологічній роботі з ними, яка здійснюється за такими програмами ресоціалізації: «Освіта», «Професія», «Правова просвіта», «Духовне відродження», «Творчість», «Фізкультура і спорт», «Подолання алкогольної залежності», «Подолання наркотичної залежності», «Підготовка до звільнення».

Доцільно звернутися до досвіду роботи пенітенціарних установ інших країн, де процес відбування покарання спрямований у першу чергу на ресоціалізацію засуджених. Ефективними ресоціалізуючими практиками засуджених визнаються реінтеграційна та соціально-терапевтична моделі пенітенціарних установ європейських країн та США.

У цих країнах активно застосовуються різноманітні психотерапевтичні програми ресоціалізації засуджених. Насамперед, це психоаналітична терапія, терапія у спільноті, групова терапія, модифікація поведінки, транзактний аналіз, модель соціальної реабілітації тощо [2]. Реалізацією програм ресоціалізації засуджених займаються багатопрофільні команди, до складу яких входять: психолог, соціальний працівник, нарколог, психіатр, кейс-менеджер та капелан.

Наприклад, у пенітенціарних установах Латвії застосовуються численні програми ресоціалізації: «EQUIP» (формування моральних настановлень), «Школа життя» та «Просто про складне» (формування соціальних навичок), «Формування позитивних відносин», «Менеджмент вживання психоактивних речовин», «Менеджмент емоцій», «Мотивація до змін» та «Програма корекції поведінки злочинців, які скоїли злочини проти статевої недоторканості» [8].

У пенітенціарній системі Іспанії використовується велика кількість програм ресоціалізації, серед них: мотиваційні, реабілітації наркозалежних засуджених, підготовки до звільнення, роботи із засудженими за сексуальні злочини (SAC та інші), роботи із засудженими за насильницькі злочини (DEVI, PICA, «Гендерне насильство», «Contexto» та інші), безпечного водіння [3].

У Німеччині програми ресоціалізації проводяться із засудженими за сексуальні злочини, із наркозалежними засудженими («Структурована програма профілактики вживання наркотиків» – STAR), із засудженими з проблемами мислення («Міркування та реабілітація» – R&R) та агресії, в межах підготовки до звільнення [1].

У Польщі реалізуються понад 650 програм ресоціалізації засуджених: подолання алкогольної та наркотичної залежності («Дует», «Метар Кракув», «Атлантик») [9], подолання агресії («Партнер», АРТ, «Зупинити агресію», «Дулут», «Партнер»), відновлення соціальних зв'язків («Батько як приятель дитини») [4], арт-терапії, програми піклування над людьми або тваринами, які потребують допомоги («Бона», «Самаритянка», «Віта», «Друг») [5].

У пенітенціарних установах США найбільш розповсюджені такі програми ресоціалізації: подолання наркозалежності (RDAP, ISUDT), роботи із засудженими за сексуальні злочини (CBT-SO, SOTP-R), роботи із засудженими з психічними відхиленнями («Виклик», FIT, DMH, «Вирішення», «Етапи»), зміни кримінального мислення (R&R, RPT, T4C, MRT) [6], управління гнівом (АРТ), подолання домашнього насильства, формування соціальних навичок (комунікативних, батьківських, підготовки до звільнення тощо), роботи із засудженими аборигенами [7].

Таким чином, за кордоном найбільш ефективно застосовуються такі програми ресоціалізації засуджених: подолання алкогольної та наркотичної залежності, подолання агресії і насильства, зміни кримінального мислення та формування соціальних навичок. Як правило, вищевказані програми ресоціалізації засуджених базуються на принципах мотиваційного консультування, когнітивно-поведінкового втручання, просоціального моделювання, оцінки ризиків вчинення повторного злочину.

У пенітенціарній системі України застосування соціально-психологічних програм ресоціалізації засуджених перебуває на початковому етапі. Передбачені такі програми ресоціалізації засуджених:

«Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин» та «Зміна прокримінального мислення», які базуються на принципах мотиваційного консультування, когнітивно-поведінкової терапії та просоціального моделювання.

Тобто сучасні соціально-психологічні методи і технології роботи із засудженими переважно спрямовані на корекцію лише окремих їх рис (агресивності, тривожності, розвиток комунікативних навичок тощо), тоді як системний підхід, який враховує соціально-психологічні особливості засуджених, майже не реалізований.

Одним з важливих аспектів ресоціалізаційного процесу є розуміння його як соціально-психологічного феномена, що дозволяє вивчати й описувати його в категоріях, поняттях, закономірностях, принципах, формах, методах, прийнятих у соціальній психології.

Результатом ресоціалізації повинна бути така зміна особистісних якостей засудженого, яка передбачала б його саморегульовану стабільну соціально-нормативну поведінку після звільнення. Серед цих якостей, на думку більшості дослідників, вирішальною є спрямованість особистості, яка визначає поведінку.

Недооцінка саме соціально-психологічної складової процесу ресоціалізації призводить до того, що просоціальні моральні та правові цінності не сприймаються засудженими, або сприймаються як зовнішні, їх інтеріоризація не відбувається. Тоді як інтеріоризація цінностей кримінальної спільноти відбувається швидко та ефективно.

Отже, корекція специфічних ознак засуджених рецидивістів у процесі ресоціалізації потребує застосування психологічних методів та підходів, яким приділяється недостатньо уваги в системі загальноприйнятих методів ресоціалізації, що визначає недостатню ефективність останніх стосовно засуджених. Однак це не означає відкидання загальновідомих методів ресоціалізації: психологічні методи повинні використовуватись поряд з педагогічними.

Виходячи з того, що глибинні психологічні механізми можуть коректуватись лише психотерапевтичними методами, ми стверджуємо, що цілеспрямований вплив на цінності, які належать до означених механізмів, необхідно здійснювати за допомогою цих методів. Злочинна поведінка, яка зумовлюється антисоціальною спрямованістю особистості, може корегуватись саме психотерапевтичними заходами, в той час як тільки загальноприйнятими («традиційними») методами ресоціалізації досягти цієї мети неможливо.

За допомогою цих методів засуджені можуть навчитися більш адекватному реагуванню на життєві ситуації, що поступово закріпиться в нових соціально прийнятних установках, відбудеться формування нових соціально корисних цінностей, особистісних рис, зацікавлень у процесі самореалізації через самовдосконалення, спілкування, працю, творчість, релігійну діяльність.

Для цього в пенітенціарних установах України застосовуються численні програми ресоціалізації засуджених: засновані на праці, взаємодії з державними та недержавними організаціями, соціально-виховній та психологічній роботі, а також на навчанні засуджених. Але їх можливості реалізуються не повною мірою, особливо на етапі постпенітенціарної ресоціалізації, що приводить до високого рівня злочинного рецидиву серед звільнених з пенітенціарних установ. Тому ми пропонуємо більше застосовувати морально-психологічні програми ресоціалізації засуджених, які здатні докорінно змінити спрямованість засуджених з кримінальної на просоціальну, і які довели свою ефективність у багатьох країнах світу.

Список використаних джерел

1. Андреев Н. А., Морозов В. М., Ковалев О. Г., Дебольский М. Г., Морозов А. М. Ресоциализация осужденных в пенитенциарных учреждениях ФРГ (социально-психологический аспект). Москва : Права человека, 2001. 182 с.
2. Райнфрид Х. В. Убийцы, грабители, воры. Психотерапия в системе исполнения наказания. Москва : Медицина, 2003. 320 с.
3. El model de rehabilitacio a les pesons Catalanes. General de Catalunya Departament de Justicia. Direccio General de Serveis Penitenciaris. Barcelona. 181 p.
4. Mazur E., Laurman-Jarżabek A. Rola resocjalizacyjnych programów penitencjarnych w resocjalizacji skazanych. Wybrane problemy profilaktyki i resocjalizacji. Radom : Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu, 2011. S. 291–307.
5. Machel H. Miejsce terapii w resocjalizacji młodzieży przestępczej w warunkach izolacji karnej i poprawczej w Polsce. Terapia i resocjalizacja dzieci i młodzieży z problemami szkolnymi. Gdańsk : Wydawnictwo Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, 2010. S. 40–49.
6. Practical guide covering re-entry program sisavailable from the Federal Prisons Office. Washington. 2017. 315 p.
7. Tigpen M., Bockler T., Kaiser G., Guevara M., Mestad R. Cognitive-behavioral therapy. National Correctional Institute. Washington. 2007. 219 p.
8. Ulmane Z., Skara K. Resocializācijas programmu akreditācijas sistēmas izveide : Latvijā esošo resocializācijas programmu akreditācijas sistēmas izpēte. Rīga, 2018. 87 p.
9. Zalikowska I. «Atlantis» – program edukacyjno-terapeutyczny. Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce. Kraków : Impuls, 2009. S. 171–177.

Пащенко Олександр Олександрович,
доктор юридичних наук, доцент, головний науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА ЧИ ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ?

Функції держави щодо керівництва зовнішніми і внутрішніми сферами суспільного життя знаходять своє вираження у здійснюваній нею політиці, одним із напрямів якої є політика у сфері боротьби зі злочинністю. Ця політика, своєю чергою, має власні складові. Переважна більшість науковців як такі складові виділяють: кримінально-правову, кримінально-процесуальну, кримінологічну та кримінально-виконавчу політики.

1. У системі політики у сфері боротьби зі злочинністю на окрему наукову увагу заслуговує кримінально-виконавча політика як окрема її складова, яка, перебуваючи в тісному взаємозв'язку з її іншими елементами, виступає «активним учасником» процесу взаємодії, що в кінцевому результаті забезпечує ефективну реалізацію політики у сфері боротьби зі злочинністю. Слід зауважити, що до визначення змісту поняття кримінально-виконавчої політики серед науковців існують різні погляди. Більше того, ця складова політики у сфері боротьби зі злочинністю в доктрині кримінально-виконавчого права іменується не однаково. Крім наведеного, використовується, зокрема, термін «політика у сфері виконання кримінальних покарань» (а у зв'язку із законодавчими новелами останнього часу до цього ще додають «та пробації»). Тому підлягає з'ясуванню питання щодо того, який із уживаних у науці термінів більш вдало відзеркалює сутність досліджуваного поняття.

2. Іноді зазначається, що термін «кримінально-виконавча політика» є більш вдалим, оскільки: 1) в національній системі права України існує галузь кримінально-виконавче право та 2) основний спеціальний нормативно-правовий акт має відповідну назву – кримінально-виконавчий кодекс – який є не лише регулятором кримінально-виконавчих відносин, а й наслідком кримінально-виконавчої політики [1, с. 21]. З цього приводу вважаємо за необхідне зауважити, що назва галузі права може змінюватися (раніше,

наприклад, було виправно-трудове право), так само як і назва «основного спеціального нормативно-правового акта». Крім того, слід зважати і на співвідношення системи права і системи законодавства. Перша завжди є соціально обумовленою і має об'єктивний характер, друга – не обов'язково, оскільки формується вольовим рішенням суб'єкта законотворення, яке завжди є суб'єктивним, може бути непослідовним, помилковим. На цій підставі вважаємо, що назва нормативно-правового акта не може слугувати орієнтиром під час вирішення відповідного питання. Що ж стосується назви галузі права, то вона теж є похідною від політики, оскільки «закріплює у своїх нормах основні положення політики держави у сфері кримінальних покарань». Також зазначаємо, що «кримінально-виконавча політика» не є нормативно-визначеним терміном, це лише доктринально виділений напрям політики у сфері боротьби зі злочинністю, про подолання (зниження, зменшення рівня) йдеться в цілій низці нормативно-правових актів. Тобто назву відповідного напрямку політики формує доктрина кримінально-виконавчого права або законодавець. При цьому останній робить це не прямо, а під час (водночас, у процесі) вирішення зовсім інших, як правило, більш локальних завдань. З іншого боку, якщо вести мову про напрямки політики у сфері боротьби зі злочинністю, то виділення поряд з кримінально-правовим, кримінально-процесуальним, кримінологічним напрямками такого напрямку як «у сфері виконання кримінальних покарань» впадає в око. Така назва відверто «випадає» із загального ряду. Тому, зважаючи на те, що досліджувана політика не є ізольованим штучним утворенням, а виступає як напрям (складова, елемент) політики держави у сфері боротьби зі злочинністю, видається більш послідовним іменувати її кримінально-виконавчою політикою, а не політикою у сфері виконання кримінальних покарань. Водночас наведене спостереження не носить принципового характеру, оскільки (за бажання) можна вести мову про «політику у сфері кримінального права», «політику у сфері кримінального процесу», «політику у сфері кримінології». За такого підходу «політика у сфері виконання кримінальних покарань» не буде вже «випадати» із загального ряду.

До такого ж висновку приводить, зокрема, і аналіз міркувань Ю. В. Бауліна з приводу того, що кримінальна відповідальність не може бути нічим іншим як обмеженням прав і свобод правопорушника. Вид і міра таких обмежень, за спостереженням науковця, ма-

ють бути визначені законодавцем (законодавчий аспект кримінальної відповідальності), призначені судом (судовий аспект) і здійснені спеціальними органами виконавчої влади (виконавчий аспект) [2, с. 669]. Останній, вказує правник, має дві сторони: з одного боку – це діяльність спеціальних органів виконавчої влади щодо виконання обвинувального вироку суду, з іншого – це претерпіння цією особою обмеження тих її прав і свобод, які індивідуалізовані судом [3, с. 29]. Це явище дослідник називає ще «реальною кримінальною відповідальністю», яка здійснюється на підставі норм кримінально-виконавчого права [2, с. 672]. Як бачимо, виконавчий аспект віддзеркалюється лише в першій із виділених Ю. В. Бауліним «сторін», тоді як другий «бік» пов'язується вже не з «виконанням» кримінального покарання, а з його відбуванням засудженою за вчинення кримінального правопорушення особою. Це є цілком логічним, зважаючи на притаманний кримінально-виконавчому праву імперативний метод. Тим паче, що особа не може «виконувати» обвинувальний вирок стосовно самої себе. Таким чином нас може цікавити лише перший із виділених «боків», а він (так само як і згадана правознавцем «реальна кримінальна відповідальність») пов'язаний саме із виконанням кримінального покарання.

3. Наприкінці розгляду термінологічного аспекта проблеми вважаємо за необхідне зазначити, що в одній із найновітніших публікацій (2021 р.) А. Ф. Степанюк дійшов висновку, що режим у колоніях – це не режим виконання і відбування покарання, а режим поведження із засудженими, що відповідатиме Європейським в'язничним правилам і Мінімальним стандартним правилам ООН стосовно поведження з в'язнями (Правилам Нельсона Мандела) [4, с. 83, 84]. Таке вирішення питання свідчить, що є підстави іменувати відповідний напрям політики у сфері боротьби зі злочинністю не «кримінально-виконавча політика», і навіть, не «політика у сфері виконання покарань», а «політика у сфері поведження із засудженими».

Отже, під час вирішення питання, який із уживаних доктринальних термінів: «кримінально-виконавча політика» чи «політика у сфері виконання кримінальних покарань» точніше віддзеркалює відповідний напрям політики держави у сфері боротьби зі злочинністю, слід враховувати таке:

– назва основного нормативно-правового акта, що регулює праввідносини у цій сфері не може слугувати орієнтиром під час вирі-

шення поставленого питання, оскільки, вона, по-перше, може змінюватися протягом часу, а по-друге, на відміну від системи права, яка має об'єктивний характер, система законодавства формується волевим рішенням суб'єкта законотворення, яке завжди є суб'єктивним, а отже, може бути непослідовним, помилковим. Тому віддання беззаперечного пріоритету терміну «кримінально-виконавча політика» на цій підставі є непереконливим;

– якщо вести мову про напрямки політики у сфері боротьби зі злочинністю, то виділення поряд з кримінально-правовим, кримінально-процесуальним, кримінологічним напрямками такого напрямку як «у сфері виконання кримінальних покарань» порушує правила співвідношення видового поняття із родовим. Це слугує аргументом на користь використання терміна «кримінально-виконавча політика». Водночас наведене спостереження не носить принципового характеру, оскільки (за бажання) можна вести мову про «політику у сфері кримінального права», «політику у сфері кримінального процесу», «політику у сфері кримінології». За такого підходу «політика у сфері виконання кримінальних покарань» не буде вже «випадати» із загального ряду;

– викладене свідчить про наявність підстав для вживання як одного так й іншого терміна. Крім того, зважаючи на останні (за часом) публікації, що ґрунтуються на аналізі документів міжнародного характеру, аргументованим видається використання також терміна «політика у сфері поведження із засудженими».

Список використаних джерел

1. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.
2. Баулін Ю. В. Кримінальна відповідальність: сутність, зміст та правова форма. Вибрані праці / уклад. та відп. ред. Ю. А. Пономаренко, О. В. Харитонова. Харків : Право, 2013. С. 669–672.
3. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 296 с.
4. Степанюк А. Ф. Режим – це не «порядок виконання і відбування покарання», а програма соціальної допомоги при поведженні з ув'язненими. Теоретичні питання удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та практики його застосування : монографія / К. А. Автухов, О. В. Гальцова, М. Ю. Кутєпов та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Степанюка. Харків : Право, 2021. Розд. 1, § 4. С. 68–84.

Переверзєва Софія Дмитрівна,
курсантка навчальної групи Ф1-20-305 факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
науковий керівник:

Шевчук Тетяна Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність серед неповнолітніх є однією з найактуальніших проблем, яка турбує будь-яке суспільство, адже вона потенційно являє собою резерв для злочинності дорослих. Високий її рівень є свідченням наявних недоліків у вихованні дітей, відсутності умов для повноцінного залучення молоді в життєдіяльність суспільства.

Вивченням проблем злочинності неповнолітніх займалися такі науковці, як: І. О. Бандурка, М. А. Білоконь, Б. М. Головкін, В. В. Голіна, Г. В. Дідківська, В. П. Ємельянов, О. Г. Колб, С. М. Корецький, І. О. Топольська, Л. О. Шевченко, Н. С. Юзікова, та багато інших правників. Підвищена увага широкого кола дослідників до означеної проблематики не випадкова, адже саме цей вид злочинності є наріжним каменем у загальній злочинності, оскільки має певні особливості, а заходи запобігання їй певною мірою можуть відрізнятися від загальних. Водночас висока суспільна небезпечність цього виду злочинності полягає також у довготривалості завдання шкоди всьому суспільству, оскільки, вчиняючи те чи інше кримінальне правопорушення, неповнолітня особа не лише завдає шкоди безпосередньо особі, а й залишає державу і суспільство без потенційно корисного соціального елементу, який здатний дати поштовх до розвитку та прогресувати самостійно [1, с. 137].

Злочинність неповнолітніх несе в собі минуле, сьогодення і майбутнє кримінальної субкультури. Її вивчення допомагає розпізнати види і властивості злочинності, що одержать поширення, якщо їх вчасно не попередити. Ефективність попереджувальної діяльності багато в чому залежить від якості кримінологічних досліджень злочинності неповнолітніх [2, с. 264], і визначення негативних тенденцій її розвитку в тому числі.

Згідно з Кримінальним кодексом України кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального пра-

вопорушення виповнилося 16 років, а в разі вчинення окремих кримінальних правопорушень – 14 років. Однак багато чинників, які впливають на злочинність неповнолітніх, мають місце і серед підлітків молодшого віку (10–13 років) та молодіжного віку (18–21 та 22–25 років). Тому треба зауважити, що поряд із поняттям «злочинність неповнолітніх» у кримінологічній теорії трапляються терміни «підліткова злочинність», «молодіжна злочинність».

Злочинність неповнолітніх – це сукупність кримінальних правопорушень, вчинених особами у віці з 14 до 18 років та офіційно зареєстрованих органами статистичного обліку за певний період часу на певній території.

Останнім часом просліджуються негативні, певною мірою загрозливі тенденції розвитку злочинності неповнолітніх як суспільного феномена, зокрема:

- збільшення кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених неповнолітніми або за їх участі;
- вчинення ними кримінальних правопорушень із застосуванням або під впливом інтернет-технологій (віртуалізація злочинності неповнолітніх);
- озброєність і ресурсне забезпечення неповнолітніх або їх груп під час вчинення кримінальних правопорушень;
- збільшення кількості кримінальних правопорушень із насильницькою мотивацією (частішають випадки вияву садизму);
- виникнення та поступове збільшення кількості «нетипових» для неповнолітніх кримінальних правопорушень (вандалізм, ритуальні вбивства та ін.);
- підвищення рівня латентності цього виду злочинності.

Крім того, збільшується кількість злочинних виявів, вчинених неповнолітніми із застосуванням зброї, в основному холодної, знарядь залякування, а також технічних засобів. Характерним є те, що кримінальні правопорушення неповнолітніх здебільшого носять груповий характер (у трьох випадках з п'яти). Групи переважно є нечисленними за своїм складом (дві-три особи, нестійкі (тобто існують менше трьох місяців)) іноді групи змішані – в їхньому складі є дорослі і неповнолітні злочинці [3, с. 14].

Злочинність неповнолітніх є надзвичайно складним явищем, що має істотні відмінності за якісними характеристиками від дорослої, або загальної злочинності. Умови життя й виховання неповнолі-

тнього – це чисельні соціальні контакти і спілкування, часом непередбачених соціальних впливів і взаємодій, що виникають у процесі динамічного розвитку його особистості, соціального змушнення, у всій його повсякденності [4].

Подальші різновекторні кримінологічні дослідження злочинності неповнолітніх, виявлення основних її тенденцій і закономірностей є надзвичайно актуальними та необхідними через те, що суспільна небезпечність кримінально протиправних діянь, вчинених саме неповнолітніми, призводить до порушення моральних основ всього суспільства.

Список використаних джерел

1. Абросімова Ю. Загальносоціальні причини та умови злочинності неповнолітніх в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 8. С. 137–140.
2. Хохряков Г. Ф. Кримінологія : підручник / відп. ред. В. І. Кудявцов. Москва, 1999. 511 с.
3. Профілактична діяльність кримінальної міліції у справах неповнолітніх : методичні рекомендації / О. Д. Запорожець, В. Г. Овчаренко та ін. Київ, 2002. 44 с.
4. Абросімова Ю. Злочинність неповнолітніх та запобігання їй на територіальному рівні : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / НАН України ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2007. 20 с.

Пестрецов Олексій Володимирович,
старший викладач центру професійної освіти
Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

МЕТОД ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕНІТЕНЦІАРІЇВ

Державна кримінально-виконавча служба України, як один з органів виконавчої влади, основним завданням якого є забезпечення здійснення пенітенціарної політики на теренах нашої країни, організації та реалізації виконання покарань, являє собою соціальну систему, систему діяльності установ і органів, які виконують кримінальні покарання. У теперішній час, враховуючи євроінтеграційний рух держави, співробітники пенітенціарної системи, крім забезпечення виконання положень Конституції України, Кримінально-виконавчого кодексу, законів та інших нормативно-правових актів України у сфері виконання покарань, мають реалізувати імплементацію європейських: пенітенціарних правил, законодавства та досвіду в процес своєї професійної діяльності. Для підвищення ефективності роботи органів і установ виконання покарань на структурні підрозділи

пенітенціарної системи покладено низку завдань, за умови виконання яких передбачається вдосконалення управління пенітенціарною системою. Велике значення в роботі з удосконалення організації діяльності органів і установ сфери виконання покарань, їх оперативних підрозділів відіграє рівень та якість сформованості професійної компетентності пенітенціаріїв.

Професійна компетентність фахівця-пенітенціарія – складне особистісне утворення, яке має інтегративну природу, оскільки містить багато складових. Крім спеціальних знань і умінь, вона містить аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси, вимагає значного інтелектуального розвитку, дає змогу найбільш ефективно здійснювати професійну діяльність і забезпечує процес професійного розвитку та саморозвитку особистості. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що професійна компетентність фахівця-пенітенціарія є сукупністю знань і вмінь, що визначають результативність службової діяльності, обсяг навичок виконання професійних завдань, комбінацію особистісних якостей, комплекс знань і професійно значущих особистісних якостей, професійну спрямованість, єдність теоретичної та практичної готовності до служби, здатність виконувати складні професійні види дій. За таких умов належна фахова підготовка майбутніх фахівців пенітенціарної системи – курсантів відомчих закладів освіти пенітенціарної системи набуває особливого значення.

Враховуючи вимоги внутрішніх нормативно-правових актів щодо термінів навчання, об'єму навчального матеріалу та обов'язкових структурних компонентів професійної компетентності майбутніх фахівців-пенітенціаріїв, а також надскладні умови сьогодення та досвід викладання в Територіально відокремленому відділенні «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби», було проведено пошук ефективних шляхів підвищення якості сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців-пенітенціаріїв. Провівши аналіз наукових напрацювань, одним з ймовірно дієвих засобів вирішення висунутої проблеми було визначено метод проблемного навчання.

Проблемне навчання розглядається як технологія розвивальної освіти, спрямована на активне одержання здобувачами освіти знань, формування прийомів дослідницької пізнавальної діяльності, залучення до наукового пошуку, творчості, виховання соціально значу-

сих рис особистості. Проблемне навчання засноване на конструюванні творчих навчальних завдань, що стимулюють навчальний процес і підвищують загальну активність здобувачів освіти. Воно формує пізнавальну спрямованість особистості, сприяє виробленню психологічної установки на подолання пізнавальних труднощів.

Основне дидактичне призначення проблемного навчання – в педагогічному керуванні активною пошуковою діяльністю здобувачів освіти. Проблемне навчання виражається в системі проблемних ситуацій, завдань, які необхідно вирішити.

У науці проблемне навчання розглядається лише як теорія, а у практиці закладу освіти виділяється як система психолого-педагогічних засобів організації ефективного навчального пізнання та формування творчості особистості, що розвивається. Основна відмінність у проблемності навчання полягає у змісті й характері організації викладачем пізнавальної діяльності здобувачів освіти, яка своєю чергою, передбачає їх особливу взаємодію у процесі вирішення проблемних завдань.

Крім того, як серцевину проблемного навчання можна виділити саме цілісний процес спільної продуктивної взаємодії здобувачів освіти та викладача, який охоплює і виявлення проблеми, й відкриття знань під час її вирішення, і застосування відшуканих способів дії до виконання нових навчальних завдань. А все це буде залежати від особливостей здобувачів освіти, власної педагогічної діяльності викладача, рівня розвитку колективу. Тому обговорюючи питання проблемного навчання, як особливого способу діяльності, треба також зауважити, що особливості такого навчання є фактором вдосконалення творчих здібностей самого викладача. Дослідження проблемної ситуації безпосередньо пов'язане з глибоким визначенням ходу і способу пізнавальної діяльності людини, з'ясуванням умов організації її високопродуктивної розумової праці.

Отже, підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців-пенітенціаріїв, враховуючи рух України до євроінтеграції, реорганізації пенітенціарної системи та підвищення вимог до професійної діяльності пенітенціарного персоналу, на сьогодні є актуальним. Одним з можливих шляхів вирішення цього питання є використання методу проблемного навчання в процесі професійної підготовки майбутніх пенітенціаріїв у відомчих закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Горбач І. О. Шляхи формування стратегічно-діяльнісного компоненту лідерського потенціалу майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2020. № 3. С. 122–138.
2. Освітній простір XXI ст.: виклики та перспективи : збірник наукових праць II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих вчених і здобувачів вищої освіти (21 квітня 2022 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський : Подільський державний університет, 2022. 257 с.
3. Освіта України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitic.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Руслан Кубрак Сучасні вектори організації професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. *Територія успіху*. 2016. № 2 (3). С. 25–29.

Помаз Ярослав Олександрович,

аспірант 4 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

МАТЕРІАЛИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів становить загрозу для здоров'я людей, а також негативно впливає на економічні та культурні засади суспільства.

Останнім часом простежується негативна тенденція щодо зростання злочинів цієї категорії.

Незаконний обіг наркотичних засобів уже досить давно перетворився на бізнес, одна з основних причин його поширення – надприбутковість.

Найбільш поширеними видами злочинів у цій сфері є злочини, відповідальність за які передбачена статтями 307, 309 КК України.

Україна, як і інші держави світу, веде активну боротьбу з незаконним поширенням заборонених до обігу речовин, а на території нашої держави діє особливий правовий режим обігу наркотичних засобів. Так, встановлено обмеження щодо використання вказаних речовин та контроль за їх обігом.

Характерним для незаконного обігу наркотичних засобів є те, що йому притаманні високий професіоналізм і організованість, консолідація злочинного середовища у сфері незаконного обігу наркотичних засобів із виокремленням у ньому виконавчих, посередницьких, керівних (елітарних) ланок, розподіл сфер і зон впливу між окремими злочинними групами, що визначає існування та інтенсивний розвиток в Україні організованого наркобізнесу [1, с. 23].

До основних напрямків протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів слід віднести діяльність правоохоронних органів, яка повинна бути спрямована на виявлення та фіксування таких фактів.

Нині існує проблема виявлення та фіксування цієї категорії злочинів, яка пов'язана з вимогами, що містяться у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) та інших законодавчих нормах.

Основним інструментом у доказуванні кримінальних правопорушень цієї категорії є слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, а також матеріали оперативно-розшукової діяльності.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 99 КПК України матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази [2].

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [3].

До основних ознак оперативно-розшукових заходів слід віднести:
– застосовуються приховано від об'єктів, стосовно яких вони проводяться;

– проводяться у строки, які визначено законодавством України;
– на їх проведення необхідно отримати дозвіл слідчого судді або прокурора у випадках, визначених законом.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» матеріали оперативно-розшукової діяльності можуть використовуватись, як приводи та підстави для початку досудового розслідування; для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні тощо [3].

Особливу роль матеріали оперативно-розшукової діяльності відіграють у кримінальних провадженнях, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Саме наявність у розпорядженні слідчого та прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій таких матеріалів може свідчити про відсутність провокації в діях працівників правоохоронних органів.

Загалом наявність у розпорядженні органу досудового розслідування на початковій стадії кримінального провадження матеріалів оперативно-розшукової діяльності надасть змогу слідчому та прокурору правильно обрати тактику проведення слідчих дій і визначити порядок їх проведення, а також мати повну інформацію про характер злочинної діяльності та особи злочинця.

На практиці використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності є поширеним явищем, але непоодинокими є випадки, що свідчать про складність їх використання як доказів у кримінальному провадженні.

З огляду на викладене, можемо констатувати, що для використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності як доказу у кримінальному провадженні слід дотримуватись таких умов – вони повинні бути зібрані відповідно до положень Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відповідати вимогам ст. 99 КПК України.

Безумовно, нами розглянуті лише деякі аспекти оперативно-розшукової діяльності. Надалі ми продовжимо дослідження в цьому напрямку, результатами яких готові ділитися на сторінках наукових видань.

Список використаних джерел

1. Одерій О. В. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1997. 23 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 19.11.2022).
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. Дата оновлення: 15.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 19.11.2022).

Пряникова Тетяна Сергіївна,
здобувачка вищої освіти спеціальності
262 «Правоохоронна діяльність»
Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:

Гончаренко Оксана Григорівна,
доктор економічних наук, професор, начальник кафедри
економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ

Серед засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, урегульованих національним законодавством, важливе місце посідає соціально-виховна та психологічна робота. Виховний процес із засудженими містить три основні складові: виховна робота – вплив на духовний і фізичний розвиток засуджених, корекція їхньої поведінки з метою досягнення позитивних змін особистості; соціальна робота – надання засудженим допомоги у розв’язанні соціальних проблем, сприяння поновленню й розвитку соціально корисних зв’язків та реінтеграція їх у суспільство; психологічна робота – надання засудженим психологічної допомоги, зниження психотравмувального впливу умов позбавлення волі на особистість [1]. На думку В. Синьова, виховна робота із засудженими – це діяльність адміністрації пенітенціарної установи, освітніх, культурних та інших організацій, громадян, самодіяльних організацій засуджених на основі соціально-педагогічної системи, що забезпечує виправлення моральних, правових, трудових, фізичних та інших напрямів виховного впливу, підвищення освітнього і культурного рівня засуджених [2]. На думку більшості вчених, така діяльність реалізується за такими напрямками, зокрема:

Правове виховання засуджених сприяє формуванню правосвідомості, зокрема знань, принципів і норм права та необхідності їх дотримуватися в суспільстві, а також правомірної, відповідальної і соціально активної поведінки. Цей напрямок є головним, оскільки його завдання полягають у формуванні правосвідомості осіб, що звільняються з місць позбавлення волі.

Моральне виховання засуджених спрямоване на подолання у засуджених чужих суспільству моральних поглядів і переконань, ви-

корінення негативних якостей, розвиток моральної свідомості, моральних почуттів і моральної поведінки, що покладено в основу формування законслухняного громадянина.

Трудове виховання засуджених сприяє закріпленню або формуванню трудових умінь і навичок, психологічної готовності до суспільно корисної праці у сфері матеріального виробництва та усвідомленої потреби працювати. Цей напрямок є важливим, оскільки праця розглядається як основний засіб виправлення і ресоціалізації засуджених.

Фізичне і санітарно-гігієнічне виховання засуджених сприяє збереженню людської гідності, спрямованої на розвиток фізичних здібностей, зміцнення здоров'я, формування морально-вольових якостей.

Активізація самовиховання засуджених передбачає усвідомлення засудженим необхідності подолання власних негативних звичок і негативних якостей особистості, навчитися самодисциплінованості й самовихованню, це сприяє «перетворенню об'єкта виховання в суб'єкт самовиховання», що, на думку О. Мойсеєва, має особливе значення у процесі виховної роботи із засудженими [3].

На процес виховання в умовах позбавлення волі впливають об'єктивні (житлово-побутові умови УВП, матеріальна й виробнича база) та суб'єктивні фактори, які передбачають цілеспрямовану діяльність персоналу УВП, їхні професійні компетентності, уміння виявити особистісні риси засудженого, знайти і правильно застосувати дієві педагогічні засоби для виправлення й подальшої ресоціалізації.

Форми соціально-виховної роботи із засудженими вчені класифікують за різними підставами (критеріями), а саме залежно від об'єкта (індивідуальні, групові, масові), що передбачають проведення виховної роботи з різними категоріями засуджених, враховуючи склад злочину, призначені строки покарання, умови й особливості тримання в них засуджених. Залежно від основних напрямів формування особистості та її виховання виділяють соціально-світоглядні, фізичні, трудові, естетичні, моральні, правові, а залежно від видів діяльності – трудові, навчальні, громадські, дозвільні та інші заходи.

Отже, процес формування особистості засуджених, їхньої життєвої позиції завжди був виключно важливим і складним, оскільки відсутність стійких моральних принципів практично завжди приводить людину до скоєння злочину. Саме тому у виховному процесі

із засудженими головну роль відіграють освіта, наука, культура, за-
соби масової інформації, рівень розвитку суспільних відносин, сис-
тема цінностей у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Основи пенітенціарної психології та педагогіки / Хмельницький центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Хмельницький, 2020. URL: <http://kvs-school.km.ua/tema-1-osnovy-penitencziarnoiypsychologiyi-ta-pedagogiky> (дата звернення: 20.11.2022).

2. Синьов В. М. Основи пенітенціарної педагогіки та психології. URL: http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=1550&lang=book_ (дата звернення: 20.11.2022).

3. Казміренко Л. І., Кудерміна О. І., Мойсєєва О. Є. Психологія. URL: http://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/up/pidrych_psuxologiya.pdf (дата звернення: 20.11.2022).

Салай Максим Геннадійович,

аспірант 2 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ДО ПИТАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Цивільним законодавством України передбачено право будь-якої особи на захист свого суб'єктивного цивільного права та інтєресу. Положення Цивільного кодексу України встановлюють дві основні форми захисту цивільного права в разі його порушення, невиконання або оспорювання – юрисдикційну та неюрисдикційну. Юрисдикційна форма захисту полягає у зверненні особи, чії права порушені, оспорюються або не визнаються, до компетентного органу, який уповноважений вживати необхідні заходи для відновлення порушеного права або припинення правопорушення [12, с. 203]. Такими органами відповідно до статей 16-18 Цивільного кодексу України є суд, Президент України, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим або органи місцевого самоврядування, а також нотаріус [9]. У зв'язку з цим у цивільному праві в межах юрисдикційної форми захисту прийнято виділяти загальний (судовий) порядок і спеціальний – адміністративний та нотаріальний [2, с. 353–354].

Свого часу Д. М. Чечот, досліджуючи різні форми захисту суб'єктивного права та охоронюваного законом інтєресу, поряд з судовою, адміністративною, арбітражною та суспільною формами захисту виділяв нотаріальну форму, в межах якої виконавчий напис

є особливою формою позасудового захисту. При цьому видача виконавчого напису не обмежує використання судової форми захисту, оскільки боржник може оскаржити виконавчий напис у суді, а кредитор також може звернутися з позовом до суду у випадку пропущення строку для отримання виконавчого напису [11, с. 60–61].

Стаття 18 Цивільного кодексу України встановлює, що нотаріус здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом [9]. Інших способів захисту прав нотаріусом вказана норма не закріплює. Тому деякі вчені зазначають, що таке імперативне встановлення не відображає всієї суті нотаріату, а роль нотаріуса зводиться лише до захисту цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису, ігноруючи охоронну функцію та залишаючи поза увагою інші нотаріальні дії, які направлені на захист прав, зокрема, накладення заборони щодо відчуження нерухомого майна і транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації, прийняття нотаріусами на зберігання документів, посвідчення фактів, що фізична особа є живою, перебування фізичної особи в певному місці, часу пред'явлення документів, прийняття нотаріусами в депозит грошових сум та цінних паперів, вжиття нотаріусами заходів щодо охорони спадкового майна [10, с. 193–194]. Марченко В. М. та Саутенко Н. В. вказують, що такі дії сприяють захисту нотаріусом цивільних прав громадян та юридичних осіб.

Бережна І. Г., досліджуючи форми і способи захисту цивільних прав, зазначає, що наявні вчення про способи захисту переважно розроблені та належним чином нормативно закріплені лише щодо судової форми захисту, тоді як закріплення інших форм, у тому числі й нотаріальної, є недостатнім. На її думку, законодавець невиправдано звужує коло потенційних можливостей нотаріальної форми захисту, не передбачає можливість вдаватися до договірному методу встановлення того чи іншого способу захисту. У зв'язку з цим вченою пропонується, аби нотаріус здійснював захист цивільних прав та інтересів не лише за допомогою виконавчого напису, а й шляхом посвідчення юридичних фактів, надання офіційної сили безспірним фактам та документам, накладення заборони на відчуження майна, а також шляхом забезпечення схоронності майна або документів, про що має бути зазначено у статті 18 Цивільного кодексу України [1]. Також М. С. Долинська вказує, що всі передбачені статтею 34 Закону України «Про нотаріат» види нотаріальних дій слід віднести

до нотаріальних способів захисту цивільних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, щодо яких такі дії вчиняються [4].

І дійсно, на відміну від судової форми захисту, в межах якої статтею 16 ЦК України передбачені різні способи захисту цивільних прав та інтересів, які, до того ж не є вичерпними, нотаріальна форма передбачає лише здійснення захисту цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі. Проте така ситуація, на наш погляд, не є недоліком чи прогалиною законодавства, а цілком логічна, враховуючи сутність понять «охорона» та «захист» цивільних прав.

Захист має місце, коли суб'єктивне цивільне право особи безпосередньо порушено, тоді як охорона має превентивний характер, направлена на недопущення такого порушення. У цьому аспекті слушним є підхід, відповідно до якого права та інтереси охороняються постійно, незалежно від їх порушення, тоді як захищаються тільки у випадку наявності факту їх порушення, а тому захист є моментом охорони, однією з її форм [5; 6, с. 89].

Ми підтримуємо позицію Л. М. Баранової, яка вказує, що інші нотаріальні дії, аніж вчинення виконавчого напису, спрямовані саме на охорону чи запобігання порушення цивільних прав, тоді як захист цивільних прав здійснюється нотаріусом лише у випадку вчинення виконавчого напису [11, с. 208]. Аналогічну думку мають С. Я. Фурса та І. І. Строкач, відповідно до якої в разі вчинення виконавчого напису нотаріус виконує функцію захисту вже порушених прав, а вчиненням інших нотаріальних дій реалізується функція охорони прав від їх порушень [7; 8].

Визначальним для відмежування понять «охорона» та «захист» цивільних прав є факт їх порушення. Ми переконані, що тільки за допомогою виконавчого напису нотаріус здійснює захист цивільних прав, оскільки він вчиняється після безпосереднього порушення боржником права кредитора на отримання від нього певної суми чи майна.

Отже, виконавчий напис є єдиним механізмом захисту цивільних прав та інтересів нотаріусом, що передбачений Цивільним кодексом України. Інших засобів захисту в межах нотаріальної форми на сьогодні не існує. У зв'язку з чим виконавчий напис нотаріуса слід вважати саме формою захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, яка є найбільш ефективною з позасудових форм захисту [3, с. 55].

Список використаних джерел

1. Бережна І. Г. Способи захисту цивільних прав та інтересів нотаріусом. *Форум права*. 2012. № 4. С. 79–84.
2. Цивільне право : підручник : у 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та доповн. Харків : Право, 2014. 656 с.
3. Виконавчий напис нотаріуса у цивілістичному процесі: нотаріат, суд, виконавче провадження : науково-практичний посібник (з практикумом) / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Алерта, 2021. 284 с.
4. Долинська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 163–166.
5. Марченко В. Щодо питання здійснення нотаріусом захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 31–35.
6. Сидоренко М. В. Судовий захист цивільного права та інтересу як загальна засада цивільного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2012. 199 с.
7. Строкач І. І. Виконавчий напис нотаріуса в цивілістичному процесі : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2018. 228 с.
8. Теорія нотаріального процесу : наук.-практ. посібник / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Алерта; Центр навчальної літератури, 2012. 920 с.
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
10. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ФОП Колісник А. А., 2010. 320 с.
11. Чечот Д. М. Суб'єктивное право и формы его защиты. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1968. 72 с.
12. Яроцький В. Л., Борисова В. І., Спасибо-Фатєєва І. В. та ін. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб : монографія / за наук. ред. В. Л. Яроцького. Харків : Юрайт, 2013. 272 с.

Сахно Світлана Вікторівна,

аспірантка першого року навчання
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У ПЕРІОД ДІЇ В УКРАЇНІ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком дії правового режиму воєнного стану в Україні [1] проведення процедури публічних закупівель ніхто не скасовував, навпаки динамічність «закупівельного процесу» зросла. Це зумовило та привело замовників до нових викликів.

Однією з основних проблем у процесі публічних закупівель під час введення в Україні воєнного стану стало те, що в «базовому» Законі України «Про публічні закупівлі» [2] не визначено алгоритму дій під час особливого режиму (в цьому випадку – воєнного стану).

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних [3].

На сьогодні відповідальні особи, які здійснюють закупівлю товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі» у своїй діяльності, керуються низкою нормативно-правових актів, враховуючи реалії та з метою невідкладного забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, до яких у тому числі входить здійснення публічних закупівель, частиною 37 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про публічні закупівлі», встановлено, що на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених цим Законом, визначаються Кабінетом Міністрів України із забезпеченням захищеності таких замовників від воєнних загроз [4]. На виконання цієї норми Закону урядом була ухвалена постанова № 1178 від 12.10.2022 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування»[5], що значно полегшило і скоординувало роботу у сфері закупівель замовників. Застосовуючи у практичній діяльності положення та норми цієї постанови, визначені як необхідні на період воєнного стану, зрозумілим є те, що деякими з них необхідно буде керуватися після війни, що звісно потребуватиме адаптування до мирного часу.

Ці Особливості містять низку положень [5], які направлені на швидке та оперативне, гнучке та ефективне забезпечення потреб замовників в умовах воєнного стану шляхом проведення закупівель у конкурентний та прозорий спосіб з використанням механізмів та інструментів закупівель, реалізованих в електронній системі закупівель (далі – ЕСЗ), а саме:

1. Змінені порогові межі для проведення відкритих торгів.
2. Зменшення строків проведення відкритих торгів та оскарження.
3. Особливостями передбачено можливість здійснення закупівлі товарів з використанням електронного каталогу без обмеження граничних вартісних меж, що стало альтернативою відкритим торгам.
4. Закупівля здійснюється замовником на підставі наявної потреби у її здійсненні або в разі необхідності планової потреби наступного року (планових потреб наступних періодів). Запланована закупівля включається до річного плану закупівель.
5. Передбачена можливість подавати тендерну пропозицію у відкритих торгах з ціною, що перевищує очікувану вартість предмета закупівлі, визначену замовником в оголошенні про проведення відкритих торгів за умови, що таке право і відповідний відсоток перевищення встановлені замовником.
6. Особливостями встановлено широкий перелік випадків, коли придбання замовником товарів, робіт і послуг може здійснюватися без застосування ЕСЗ, шляхом укладання прямих договорів, з подальшим розміщенням в ЕСЗ відповідних звітів про такі договори, а також інформації про внесення змін до договорів.
7. Передбачено перелік випадків зміни істотних умов договору, в тому числі надано право змінювати ціну за одиницю товару в договорі про закупівлю пропорційно коливанню ціни такого товару на ринку за умови документального підтвердження такого коливання тощо.
8. Розширено механізм застосування можливості усунення невідповідностей учасником процедури закупівлі, виявлених замовником під час розгляду тендерної пропозиції.
9. У разі закупівлі товару замовнику надано право самостійно визначати необхідність встановлювати до учасника процедури закупівлі кваліфікаційні критерії, визначені статтею 16 Законі України «Про публічні закупівлі».

10. Передбачена можливість за рішенням замовника його відокремленим підрозділам здійснювати закупівлю самостійно для задоволення потреб такого підрозділу. У такому випадку предмет закупівлі визначається замовником окремо для відокремленого підрозділу. Інформація про потребу в закупівлі, що повинна бути здійснена відокремленим підрозділом, вноситься до річного плану замовника.

Установлено також, що замовникам забороняється здійснювати публічні закупівлі товарів, робіт і послуг у юридичних осіб – резидентів Російської Федерації/Республіки Білорусь державної форми власності, юридичних осіб, створених та/або зареєстрованих відповідно до законодавства Російської Федерації/Республіки Білорусь, та юридичних осіб, кінцевими бенефіціарними власниками (власниками) яких є резиденти Російської Федерації/Республіки Білорусь, та/або у фізичних осіб (фізичних осіб-підприємців) – резидентів Російської Федерації/Республіки Білорусь, а також публічні закупівлі в інших суб'єктів господарювання, що здійснюють продаж товарів, робіт і послуг походженням з Російської Федерації/Республіки Білорусь, за винятком товарів, робіт і послуг, необхідних для ремонту та обслуговування товарів, придбаних до набрання чинності цією постановою. При цьому Особливостями передбачено обов'язок замовника відхилити тендерні пропозиції таких учасників.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.
3. Юридична енциклопедія : у 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 2004. 706 с.
4. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та інших законодавчих актів України щодо здійснення оборонних та публічних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану : Закон України від 16.08.2022 № 2526-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2526-20#n16> (дата звернення: 28.11.2022).
5. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : постанова Каб. Міністрів України від 12.10.2022 р. № 1178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.11.2022).

Сегеда Василь Михайлович,
начальник центру професійної підготовки Територіально
відокремленого відділення «Кам'янська філія
Академії Державної пенітенціарної служби»

ОКРЕМІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТА ВТЕЧІ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО З-ПІД ВАРТИ

Вчинення втечі з місць позбавлення волі або з-під варті вирізняється підвищеною суспільною небезпечністю, що полягає в пенітенціарному рецидиві засудженої особи або у вчиненні злочину особою, яка перебувала під вартою, у зв'язку із затриманням за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Залежно від мотивів вчинення вказаного злочину може прямо свідчити про небажання правопорушника дотримуватися встановлених суспільством заходів індивідуального запобігання його протиправній діяльності. Припинення вчинення вказаних злочинів та профілактична робота, спрямована на недопущення їх у подальшому, а також невідворотне притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, в тому числі і спільників, є основою для впровадження комплексного підходу в напрямку запобігання вказаних кримінальних правопорушень. Безумовно, що в епіцентрі цієї роботи повинен бути об'єктивний і ґрунтовний аналіз характеристик суб'єкта цього злочину та обставин, які сприяють його вчиненню.

У період з 2002 по 2019 рр. вчинено 967 втеч з місць позбавлення волі чи з-під варті. Зокрема, у 2002 р. – 74, 2003 р. – 64, 2004 р. – 62, 2005 р. – 61, 2006 р. – 62, 2007 р. – 49, 2008 р. – 63, 2009 р. – 48, 2010 р. – 48, 2011 р. – 45, 2012 р. – 44, 2013 р. – 58, 2014 р. – 69, 2015 р. – 52, 2016 р. – 45, 2017 р. – 45, 2018 р. – 44, 2019 р. – 34 [1].

За результатами окремих досліджень встановлено, що найбільш поширені способи вчинення втеч такі: 1) подолання інженерно-технічних засобів охорони, розміщених у забороненій зоні УВП (33–38 %); 2) приховане подолання лінії охорони неогороджених об'єктів (до 13 %); 3) приховані від огляду чатовими контрольно-пропускних пунктів (далі – КПП) УВП виїзди з їх території на транспортних засобах, а також вихід через КПП з пропуску людей за недійсними документами (12–14 %); 4) подолання лінії охорони шляхом підкопів, а також з використанням підземних комунікацій (до 11 %) [2, с. 55]. Разом з тим слід зазначити, що втечі з установ виконання покарань та з-під варті, в окремих випадках, вчиняються суміжно з іншими кримінальними правопорушеннями, в тому числі

з погрозами чи безпосереднім застосуванням насилля щодо персоналу вказаних установ або інших правоохоронних органів.

Досліджуючи матеріали та обставини вчинення втеч з місць позбавлення волі або з-під варти нами визначено окремі, характерні ознаки суб'єктів цього правопорушення. Так встановлено, що і в кількісному і у процентному співвідношенні особи, які вчинили вказані правопорушення, становлять незначні показники порівняно з усією кількістю виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Зокрема, у 2016 р. виявлено 38 осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі або з-під варти; у 2017 р. – 28 осіб; у 2018 р. – 38 осіб; у 2019 р. – 26 осіб; у 2020 р. – 15 осіб; у 2021 р. – 16 осіб [3].

Віковий склад суб'єктів, вчинених кримінальних правопорушень вказаного виду, такий: у 2016 р. у віці від 16 до 17 років – 1 особа або 2,63 % від загальної кількості осіб, які вчинили кримінальне правопорушення вказаного виду, 18–28 років – 17 осіб і 44, 74 % відповідно, 29–39 років – 14 осіб (36,84 %), 40–54 роки – 6 осіб (15,79 %); у 2017 р.: 16–17 років не виявлено жодної особи, 18–28 років – 14 осіб (50,00 %), 29–39 років – 7 осіб (25,00 %), 40–54 роки – 7 осіб (25,00 %); у 2018 р.: 16–17 років не виявлено жодної особи, 18–28 років – 14 осіб (50,00 %), 29–39 років – 7 осіб (25,00 %), 40–54 роки – 7 осіб (25,00 %); у 2019 р.: 16–17 років не виявлено жодної особи, 18–28 років – 7 осіб (26,92 %), 29–39 років – 13 осіб (50,00 %), 40–54 роки – 5 осіб (19,23 %), 55–59 років – 1 особа (3,85 %); у 2020 р.: 14–15 років – 1 особа (6,67 %) 16–17 років – 1 особа (6,67 %), 18–28 років – 8 осіб (53,33 %), 29–39 років – 5 осіб (33,33 %), 40–54 роки та 55–59 років жодної особи; у 2021 р.: 14–15 років та 16–17 років не виявлено жодної особи, 18–28 років – 2 особи (12,50 %), 29–39 років – 10 осіб (62,50 %), 40–54 роки – 4 особи (25,00 %), 55–59 років не виявлено жодної особи [3].

Серед осіб, які вчинили втечі, у 2016 р. налічувалося 3 жінки, що становило 7,89 % відносно загальної чисельності суб'єктів цього виду злочинів; у 2018 р. – 1 жінка (3,85 %), у 2020 р. – 1 жінка (6,67 %), у 2021 р. – 1 жінка (6,25 %), у 2017 р., 2019 р. не виявлено жодної жінки, яка вчинила злочин вказаного виду. Отже, виходячи з вищезазначених даних, особи, які вчинили втечі з місць позбавлення волі або з-під варти, переважно чоловічої статі у віці від 18 до 39 років.

Окремо варто зазначити про освітній рівень виявлених осіб, які вчинили втечі, так у 2016 р. серед суб'єктів вказаного злочину

осіб з повною вищою і базовою вищою освітою – 4 особи (10,53 %), професійно-технічною – 11 (28,95 %), повною загальною середньою та базовою загальною середньою – 22 (57,89 %), початкова загальна середня та без освіти – 1 (2,63 %); у 2017 р. з професійно-технічною – 4 (14,29 %), повною загальною середньою та базовою загальною середньою – 24 (85,71 %); у 2018 р. з повною вищою і базовою вищою освітою – (5,26 %), професійно-технічною – 8 (21,05 %), повною загальною середньою та базовою загальною середньою – 27 (71,05 %), початкова загальна середня та без освіти – 1 (2,63 %); у 2019 р. з повною вищою і базовою вищою освітою – 3 (11,54 %), професійно-технічною – 7 (26,92 %), повною загальною середньою та базовою загальною середньою – 16 (61,54 %); у 2020 р. з повною вищою і базовою вищою освітою – 1 (6,67 %), професійно-технічною – 2 (13,33 %), повною загальною середньою та базовою загальною середньою – 11 (73,33 %); у 2021 р. з повною вищою і базовою вищою освітою – 1 (6,25 %), професійно-технічною – 2 (12,50 %), повною загальною середньою та базовою загальною середньою – 12 (75,00 %), початкова загальна середня та без освіти – 1 (6,25 %) [3]. Отже, виходячи з результатів дослідження встановлено, що суб'єкти втеч мають низький освітній рівень, у переважній більшості отримали загальну середню освіту. Також серед них дуже малий відсоток осіб з вищою освітою.

Проведений нами аналіз показав, що вказаний вид кримінального правопорушення вчиняється особами, які є громадянами України, щорічно у середньому таких осіб понад 95 %.

Визначені нами окремі складові характеристики суб'єктів втеч з місць позбавлення волі або з-під варти повинні лягти в основу заходів індивідуальної та загальної профілактики, спрямованих на запобігання вчинення втеч, а також профілактиці інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з цими злочинами.

Список використаних джерел

1. Кубрак Р. М. Вчинення втеч засудженими як елемент посягання на загальний стан правопорядку в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах. *Правова система України в умовах євроінтеграції* : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (09 квітня 2020 р.) / за заг. ред. С. М. Школи. Дніпро : НТУ «ДП», 2020. С. 53–58.

2. В'юнник М. В., Карчевський М. В., Арланова О. Д. Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали) / упоряд. Ю. В.Баулін. Харків : Право, 2020. 212 с.

3. Огляд даних про стан здійснення правосуддя. Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ogl (дата звернення: 10.10.2022).

Сивун Олеся Петрівна,
ад'юнкт 1 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
Красковський Євгеній Михайлович,
начальник режимно-стройової служби
Академії Державної пенітенціарної служби

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СЕРІЙНИХ УБИВЦЬ

Актуальність цієї теми полягає в тому, що в нашій країні вже вісім років триває війна. Кожного дня ми всі стаємо свідками жахливих злочинів, насилля, вбивств. Ця інформація ллється через усі масмедіа. І саме ці щоденні жахи можуть стати поштовхом для скоєння тяжких злочинів тими особами, що мають психологічні розлади. З кожним роком кількість серійних убивць збільшується. І ця тенденція прослідковується не лише в нашій країні, але і по всьому світу.

Серійні вбивці – це вбивці, які під час кожного епізоду скоїли більше ніж три вбивства, без очевидних на те мотивів. Більшість серійних вбивць мають антисоціальні психологічні розлади, відносяться з байдужістю до страждань інших людей і з презирством до суспільних норм моралі. Але, що цікаво, дуже рідко страждають від чітко виражених психічних захворювань [1].

Основні типи серійних вбивць – це організовані несоціальні, дезорганізовані асоціальні та змішані типи.

Організований несоціальний тип серійного вбивці характеризується високим інтелектом. Інтелектуальний рівень деяких представників цього типу може сягати 145 пунктів IQ, що визнається порогом геніальності. Така особа стримана та слідує за собою, своїм зовнішнім виглядом, за помешканням та автомобілем (якщо такий є). Це зазвичай соціопат, тобто особа, що відкидає та зневажає суспільство. Подібна людина заводить знайомства лише з вузьким колом осіб. Також частіше за все така особа приваблива та справляє приємне враження на оточення. Що важливо, має нормальні стосунки з протилежною статтю, нерідко характеризується друзями та знайомими як хороший сім'янин та батько.

Такий тип серійного вбивці заздалегідь планує злочин та обмірковує всі деталі. Зокрема, придумує місце вчинення вбивства, зброю, засоби вбивства, дії, за допомогою яких буде приховувати докази тощо. Він може розчленувати труп та позбавитись від нього частинами, приховати тіло жертви в малодоступному місці. Така людина

здатна навіть надати тілу визначену позу як знак, якщо на меті є бажання сказати що-небудь цим убивством. Така особа може повертатись на місце злочину для поновлення спогадів, інколи навіть для того, щоб вчинити наругу на залишках жертви. Може вступати в контакт з поліцією, співпрацювати. Вдосконалюється протягом усього періоду вчинення вбивств, що ускладнює його затримання, причому здатен настільки себе контролювати, що може взагалі припинити вбивати, щоб залишитися не встановленим. Під час допитів вбивця зосереджений, обмірковує лінію захисту. Також може відчувати відверту повагу до компетентного і розумного слідчого, нерідко «грати» з ним.

Дезорганізований асоціальний тип серійного вбивці характеризується низьким або інтелектом нижче середнього. Дуже часто це розумово відстала особа: психічно нездорова, неадекватна. Така людина зневажається або не прийнята суспільством внаслідок помітно дивної поведінки. Соціально дезадаптована та живе за рахунок рідних або держави, може перебувати на обліку у психіатричній лікарні. Такий тип вбивць не може налагодити контакти з людьми, особливо з протилежною статтю. Злочин вчиняє спонтанно, не обмірковує деталі вбивства, не намагається знищити докази, вбиває недалеко від місця, де мешкає або працює. Зброю та засіб вчинення вбивства часто не готує заздалегідь, тому використовує підручні засоби. Прагне зберегти спогади про жертв, може вести щоденник, в якому описувати вчинені вбивства, також може зберігати відеозаписи, фото- або аудіозаписи вбивств. Може написати рідним жертв лист співчуття або знущань [2].

Змішаний тип серійного вбивці демонструє риси як першого, так і другого типу. Деякі злочини планує, але частіше дії носять імпульсивний характер, а методи приховування далекі від продуманих [3].

Криміналістичне значення для організації розслідування та запобігання серійних сексуальних вбивств має класифікація серійних сексуальних убивць за способом учинення вбивств: «душителя» (душать потерпілих) та «потрошителя» (наносять потерпілим ушкодження колючо-ріжучими предметами, частіше за все ножами), змішаний тип, який характеризується відсутністю чіткого портрету фізичного впливу на потерпілого, їм необхідно лише бачити страждання жертви.

Характеризуючи серійних сексуальних убивць, можна виділити такі їх риси. Здебільшого це одружені чоловіки, які мешкають у містах, мають у більшості високий освітній рівень. Відсутність у них сили та влади в цивільному суспільстві загострює відчуття власної неспроможності, малоцінності. Способом вирішення цієї неспроможності для злочинців виступає фізичне приниження інших людей, задоволення власних психічних потреб. Частіше за все це особи з невисоким рівнем харизматичності, агресія яких направлена на оточення. Для «душителів» не є характерним прагнення до домінування, чого не скажеш про «потрошителів». Серед «душителів» можна виділити три групи вбивць, які вчиняють такі дії: удушення без нанесення тілесних ушкоджень; удушення із нанесенням поранень, пов'язаних з ушкодженням статевих органів; удушення, не пов'язане з нанесенням ушкоджень статевих органів. Засоби нанесення тілесних ушкоджень стають для них інструментом збільшення домінувального стану. Саме тому прагнення до домінування – це одна з причин, що зумовлюють убивства та характер тілесних ушкоджень.

Серед «душителів» можна виділити три групи вбивць, які вчиняють такі дії: удушення без нанесення тілесних ушкоджень; удушення з нанесенням поранень тілесних ушкоджень.

Серед «потрошителів» можна виділити три групи вбивць, які вчиняють такі дії: нанесення поранень, пов'язаних з ушкодженням статевих органів; нанесення поранень, не пов'язаних із нанесенням ушкоджень статевих органів.

Змішаний тип може об'єднувати в собі ознаки і «душителів», і «потрошителів», особливо це може виявлятися у злочинців з тривалою злочинною кар'єрою, під час якої вони з «душителів» перетворюються на потрошителів, особливо наприкінці своєї злочинної кар'єри, коли просто відчуття домінування над жертвою або просто статевого задоволення не вистачає і злочинець прагне до інших більш глибоких з психологічного погляду відчуттів. Це самий небезпечний тип, що характеризується незначним часовим інтервалом між вчиненими маніакальними діяннями.

Серед «потрошителів» та змішаного типу можна виділити три групи вбивць, які вчиняють такі дії: удушення без нанесення тілесних ушкоджень; удушення з нанесенням поранень, пов'язаних з ушкодженням статевих органів; удушення, не пов'язане з нанесенням ушкоджень статевих органів.

Список використаних джерел

1. Саїнчин О. С. Криміналістична характеристика серійних вбивств: аналіз структури / Електронна бібл. юрид. літ. «Правознавець». URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1617/Sainchin.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 11.11.2022).
2. Особливості розслідування окремих видів злочинів : мультимедійний навчальний посібник / Національна академія внутрішніх справ кафедра криміналістики та судової медицини. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/orovz/lections/lecture1.html> (дата звернення: 11.11.2022).
3. Профайлинг серийных убийц: их эволюция, основные типы, характеристики и худшие проявления. Last dey club. URL: <https://lastday.club/profajling-serijnyh-ubijts-ih-evolyutsiya-osnovnye-tipy-harakteristiki-i-hudshie-proyavleniya/>(дата звернення: 11.11.2022).

Синиця Микола Сергійович,

старший викладач центру професійної освіти
Територіально відокремленого відділення

«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

СТРЕС ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

Професійна діяльність працівників пенітенціарної служби постійно супроводжується значною психоемоційною напруженістю, професійним стресом і ризиком, психологічною травматизацією. Професійна комунікація працівника пенітенціарних установ впливає на всю службову діяльність, зокрема на ухвалення рішень організаційного чи координаційного характеру, адже основним завданням пенітенціарної служби виступає формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту. З огляду на зазначене до працівників висувуються підвищені вимоги щодо стресостійкості та конфліктності, їх уникнення, запобігання чи вирішення. Слід підкреслити, що основним напрямком діяльності пенітенціарних служб є контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених і осіб, узятих під варту – цим продиктовані регулятивна функція діяльності з наявним правом владних повноважень працівників, що потребує розвитку сталої психологічної поведінки та відповідної психологічної підготовки.

Для працівників поліції з функціями превентивної діяльності (поліцейські конвойної служби, груп швидкого реагування, забезпечення публічної безпеки, ювенальної превенції), для поліцейських кримінальної поліції характерними є такі вияви психологічного навантаження та стресу: довготривале спілкування з неадекватними людьми, хронічна втома, виснаження, неможливість відпочити, необхідність одночасно обробляти велику кількість інформації, неможливість приділяти увагу особистому життю, спілкування з агресивними людьми під час масових заходів, спілкування з раніше засудженими (рецидивістами), низький рівень згуртованості у групі [3, с. 106]. Суголосно із зазначеними, наявними є з наведених частина психоемоційних виявів та стресогенних чинників для працівників пенітенціарної служби, як-от: постійна присутність ризику для власного життя та здоров'я; перебування під час виконання професійних функцій у закритому просторі, на режимних об'єктах; дефіцит часу для аналізу проблемних ситуацій та ухвалення оптимального й обміркованого рішення; наявна відкрита чи прихована протидія з боку засуджених; загроза помсти працівникові та членам його родини з боку колишніх засуджених за виконувани ним професійні дії та ін. [4, с. 127].

На формування стресу значний вплив мають зовнішні стресори, що викликають фрустрації, пов'язані з практикою судочинства, діяльністю засобів масової інформації, а також негативним ставленням до поліції з боку населення. Організаційні стресори пов'язані з низьким грошовим утриманням, надмірною «паперовою роботою», недоліками адміністративної підтримки. Стресори, що стосуються службових обов'язків, виникають у зв'язку з постійним зіткненням з трагедією і людьми, які потрапили в біду, а також зі страхом, небезпекою і нудьгою, властивими роботі. Особистісні стресори охоплюють занепокоєння щодо індивідуального успіху і безпеки співробітника, тиску керівництва на його службову поведінку і стресорів, що виникають у зв'язку з поліцейською діяльністю: здоров'я, сімейні проблеми, алкогольна залежність [2].

Діяльність працівників пенітенціарної служби характеризується значною негативною емоційною насиченістю, коли під час виконання професійних обов'язків потрібно стримувати свої негативні емоції, а емоційне розвантаження здебільшого відкладається на невизначений проміжок часу.

Досліджуючи феномен емоційного вигорання у працівників поліції, вчені дійшли висновку, що це явище є, так би мовити, «інфекційним», оскільки більшість поліцейських та працівників пенітенціарних установ, які схильні до цього синдрому, з часом стають мізантропами, негатівістами та зневірюються в можливості власного успіху. Взаємодіючи з колегами, які постійно перебувають під дією стрес-факторів, вони можуть перетворити і їх у групу «вигоряючих». Зрозуміло, що феномен професійного вигорання виникає внаслідок багаторічного накопичення негативних емоцій, виконання посадових функцій в умовах невизначеності, ризику та стресу, і зазвичай призводить до психологічного та емоційного виснаження працівника [5, с. 60].

Слід звертати також увагу на те, що робота працівників пенітенціарної служби є соціально направленою та широко ретранслюється в медійній сфері, зокрема, через створення медійного образу злочинця і через формування образу самого правоохоронця, тому слід толерантно, виважено, на засадах професійної етики здійснювати співпрацю із ЗМІ щодо створення психологічно позитивного та соціально орієнтованого образу працівника пенітенціарної служби. Враховуючи зростаючий вплив засобів масової інформації на формування громадської думки, дуже актуальними залишаються проблеми визначення авторської позиції журналіста (або ЗМІ-ресурсу) та можливий ступінь його втручання та впливу на суспільне життя громади, що здійснюються і розглядаються в сенсі репрезентації знань, образів, стереотипів, соціальних настанов та установок, пропагування цінностей, які тією чи іншою мірою засвоюються як індивідами, так і соціальними групами і в подальшому впливають на їх практичну діяльність і на суспільство в цілому [7, с. 65].

На думку деяких учених, психологічне супроводження професійної діяльності працівників пенітенціарної служби України є ефективним засобом забезпечення їх особистої безпеки та надійності [1, с. 23]. Зупиняючись на психологічній складовій забезпечення особистої безпеки пенітенціарного персоналу, зазначають, що цю складову утворюють такі якості, вміння та навички пенітенціаристів: 1) психологічна готовність до застосування спеціальних заходів і вогнепальної зброї на ураження; 2) психологічна готовність до застосування заходів фізичного впливу; 3) відпрацьовані навички застосування тактико-психологічних прийомів забезпечення власної безпеки під час роботи з об'єктами професійної діяльності; 4) вміння

застосовувати навички протидії шантажу та провокаціям; 5) уміння безпечно поводитись у професійному середовищі та побуті, під час вирішення конфліктних ситуацій; 6) навички свідомого протистояння явищам професійної деформації; 7) вміння застосовувати психологічні прийоми саморегуляції психоемоційного стану, захисту від маніпулятивного та сугестивного впливу тощо [6].

Таким чином, виконання службових обов'язків працівниками пенітенціарної служби у складних умовах, де існує загроза для здоров'я і життя не тільки особистого, але й інших осіб, призводить до негативних наслідків, перш за все, у психологічній сфері, що потребує постійної уваги в ракурсі формування засад для збереження психологічного здоров'я працівників. Суворі вимоги до дій працівників пенітенціарної служби та жорстка правова регламентація їх професійної діяльності є одним із важелів впливу на психічне здоров'я працівників правоохоронної системи, адже вимагає високої психологічної готовності до службової діяльності. Разом з тим систематичні тренінги, робота з психологами, дії керівництва установ, що сприятимуть особистості формування працівника пенітенціарної служби у зрізі опору стресу та вироблення стресостійкості, стануть запорукою вирішення нагальних питань забезпечення психологічного підґрунтя діяльності.

Список використаних джерел

1. Борець Т. О. Психологічний супровід в діяльності працівників правоохоронних органів. *Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : матеріали круглого столу (м. Кривий Ріг, 10 лютого 2017 року). Кривий Ріг, 2017. С. 22–27.
2. Климчук Ю. О. Стрес-фактори у професійній діяльності правоохоронців. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3353/1/%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%AE.%D0%9E.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Когут О. О. Дослідження професійних стресових ситуацій працівників національної поліції в сучасних умовах. *Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : матеріали круглого столу (м. Кривий Ріг, 10 лютого 2017 року). Кривий Ріг, 2017. С. 101–107.
4. Охріменко І. М. Проблематика психологічного забезпечення професійної діяльності працівників Державної кримінально-виконавчої служби України. *Право і безпека*. 2018. № 4 (71). С. 126–131.
5. Петренко А. О. Зв'язок рівня стресостійкості та емоційного вигорання у працівників поліції. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/928/1/%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).

6. Сахнік О. В. Психологічне супроводження професійної діяльності працівників Державної пенітенціарної служби України як ефективний засіб забезпечення їх особистої безпеки та надійності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні та психологічні науки*. 2015. № 1 (74). С. 496–506.

7. Ядловська О. Засоби масової інформації як чинник формування громадської думки. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи*. 2019. Вип. 21. С. 64–68.

Сікун Антон Миколайович,

заступник начальника кафедри теорії та історії держави
і права, конституційного права

Академії Державної пенітенціарної служби;

Хоменко Дар'я Юрївна,

курсантка 4 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Одним з дієвих засобів у сучасному механізмі захисту прав людини залишається Європейський суд з прав людини.

Європейський суд з прав людини є міжнародним судом, і він уповноважений розглядати справи тільки від осіб та організацій, які зазнали порушення, зазначених у Європейській конвенції з права людини.

Основою створення Європейського суду з прав людини спричинив фактор забезпечення державами-членами Ради Європи дотримання приписів за Європейською конвенцією та заклики держави до вдосконалення механізму захисту прав людини та основоположних свобод.

Подана заява до суду має стосуватись лише тих порушень, які допущені державою в межах дії Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року і протоколів до неї (далі – Конвенція) [1].

Щодо національних судів Європейський суд не є апеляційною інстанцією і не скасовує рішення судів України.

Якщо Суд приходить висновку, що одне чи декілька з цих прав та гарантій їх забезпечення було порушено державою-членом Ради Європи, Суд виносить рішення по суті та може присудити «справедливу сатисфакцію», тобто певну суму грошей на відшкодування шкоди, спричиненої таким порушенням. Рішення Суду є обов'язковим для держав, яких воно стосується і вони зобов'язані діяти згідно з такими рішеннями.

Що стосується України, то наша держава перебуває на шляху інтеграції в Європейський Союз, і цей процес стосується і правової сфери. Такий процес є актуальним, оскільки нагальною є необхідність увідповіднити українську правову базу з нормами Європейського Союзу.

Першим кроком щодо вдосконалення юрисдикції стала ратифікація Конвенції у 1997 році. Наступним вагомим кроком стало ухвалення Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23.02.2006 року, в якому ст. 17 поклала шлях для здійснення змін [2]. Усе це є рушієм сили для вдосконалення дієвості та застосування принципів права. Якщо звернутись до статистики, то дані, які наведені у звіті Європейського суду з прав людини за 2020 рік, показують, що у 93,3 % випадків було встановлено хоч одне порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а це із 86 рішень було виявлено порушення у 82 справах [3].

Здебільшого це через прогалини в нормативній базі вітчизняного законодавства, оскільки суд у тлумаченні Конвенції використовує більшою мірою розширені поняття, а не несе механізм впровадження загальнообов'язкових положень щодо захисту прав людини, і все це несе збитки в державу.

Розглянувши певні справи, то уваги заслуговують певні положення, що не мають обґрунтованості в положеннях та нормах вітчизняного законодавства.

Для прикладу, у справі «Бекетов проти України» (Beketov v. Ukraine) від 19 лютого 2019 р. (заява № 44436/09) порушенням у справі виступив аспект щодо ст. 3 Конвенції, де було встановлено у зв'язку з жорстоким поводженням, якого заявник зазнав з боку працівників поліції під час перебування під їхнім контролем у відділку, та питання щодо неефективності розслідування тверджень заявника стосовно жорстокого поводження з боку працівників поліції.

Але особливу увагу заслуговує той факт, що суд встановив порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з ненаданням йому їжі та води у дні судових засідань і зазначив, що тримання осіб в умовах, які не передбачають задоволення їхніх базових потреб, є неприпустимим [4].

Законодавство не містить положення, яке конкретно описує надання засобів, що задовольнили б їх базові потреби. І не прописаний у законі пункт створює проблематику трактування і застосування правил.

Незважаючи на численні рішення ЄСПЛ проти України, як певні положення законодавства, так і практика їх застосування продовжує суперечити положенням Конвенції, зокрема статті 3.

І цей аналіз дає змогу побачити наявні прогалини, що завдають шкоди не тільки належному реформуванню системи, а й завдає фінансових збитків державі на відшкодування шкоди засудженим [5, с. 147–148].

Враховуючи вищевказане, національному законотворцю необхідно реагувати на подібні рішення, щоб зменшити виплати відшкодування з державного бюджету на покриття завданої шкоди та посилити контроль за дотриманням законодавства, що також призведе до гуманного ставлення до прав людини та громадянина.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 25.10.2022).

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

3. В 2020 році Україна програла 95 % справ у ЄСПЛ – звіт у розрізі статей Конвенції ЕCHR : Ukrainian Aspect. ECHR: Ukrainian Aspect. URL: <https://www.echr.com.ua/v-2020-roci-ukraina-prograla-95-sprav-u-yespl-zvit-u-rozrizi-statej-konvencii/> (дата звернення: 25.10.2022).

4. Бекетов проти України (Bekeov v. Ukraine) : справа Європейського суду з прав людини від 19 лютого 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d19#Text (дата звернення: 25.10.2022).

5. Тимофєєва Л. Ю. Катування та непродуктивне поводження в контексті сучасної практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2 (14). С. 136–153.

Снітко Микола Євгенович,

ад'юнкт кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби;

Боднар Ігор Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ЛИШЕ ДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У зв'язку з останніми подіями в нашій країні та збільшенням численності військовослужбовців, які виконують бойові завдання,

а також ті, що перебувають на різних територіях далеко від розташування своїх військових частин, постає проблемне питання, а саме скоєння злочинів військовослужбовцями. Слід зазначити, що зросла кількість кримінальних правопорушень серед військовослужбовців проти порядку несення військової служби – з 1,6 тис. у 2021 році до 6 017 тис. за I півріччя 2022 року (збільшення на 370 %, але кількість направлених до суду з обвинувальним актом кримінальних проваджень збільшилась лише на 22 %). Збільшення відбулось за рахунок статті 407 («Самовільне залишення військової частини або місця служби»), 408 («Дезертирство») і 402 КК України («Непокора»). У 2022 році їх сукупна кількість становила 4 350, для порівняння з 2021 р. – 71. До суду направлено 664 кримінальні провадження. Переважаючі області за кількістю зареєстрованих кримінальних правопорушень: Донецька (1 567), Луганська (501), Харківська (469) [1]. Також слід не забувати про злочини, які пов'язані з нестатутними відносинами, розкрадання зброї та боєприпасів до них, заподіяння шкоди здоров'ю, навмисні вбивства, катування, крадіжки тощо.

Притягнення до кримінальної відповідальності військовослужбовців, призначення їм справедливого покарання, відповідно до сучасних вимог системи виправних засобів, повинно позитивно позначитись на стан правопорядку у Збройних силах України та їх бойову готовність до виконання завдань по обороні нашої країни.

Процес виконання покарання щодо засуджених військовослужбовців, визначення їх правового статусу також ґрунтуються на реалізації принципів законності, справедливості, диференціації та індивідуалізації відповідальності. Це означає необхідність під час організації процесу виконання покарання дослідження особи, насамперед особливостей його особистості, характеру, мотивів та ступеня суспільної небезпеки вчиненого ним злочину та всіх конкретних обставин справи, особливо якщо причиною скоєння злочину стали умови проходження військової служби.

З одного боку, засуджені військовослужбовці, як і всі засуджені, є громадянами своєї держави, наділеними правами та обов'язками. Їх правовому статусу також властиві прямі та опосередковані обмеження, що залежать від призначених їм заходів кримінально-правового характеру. З іншого боку, до них пред'являються особливі вимоги, зумовлені проходженням військової служби. Вони користуються особливою довірою у громадян, на них покладено особливі функції захисту Вітчизни, до них можуть бути застосовані

особливі види покарань. Це накладає свою специфіку і здійснення процесу виконання призначеного покарання. Виконання покарань щодо засуджених військовослужбовців ускладнене і недостатньою розробкою особливих методик поведінки з особами, умови служби яких пов'язані з відносинами підпорядкованості, дисципліни, «соціального середовища малих неформальних груп» та ін.

Правовий статус засуджених військовослужбовців залежить від:

- виду вчиненого ними злочину (загальнокримінального чи проти військової служби);
- призначеного їм виду покарання (загального чи спеціального, що застосовується лише до військовослужбовців);
- порядку та умов відбування призначеного покарання (умовного чи реального).

Лише до військовослужбовців застосовується два види покарань: службові обмеження щодо військовослужбовців та тримання в дисциплінарному батальйоні.

Покарання у виді службового обмеження застосовується до засуджених військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених Кримінально-виконавчим кодексом України, а також у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замість обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років призначити службове обмеження на той самий строк.

Покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні призначається військовослужбовцям строкової служби, військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, особам офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, особам офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації, на особливий період, військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (крім військовослужбовців-жінок), на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також якщо суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк [2].

Правовий статус військовослужбовця засудженого до обмеження з військової служби значною мірою змінює його правове становище, як військовослужбовця, в період виконання покарання, а й протягом наступної служби. На час відбуття цього покарання затримується підвищення на посаді, присвоєння чергового військового звання, термін покарання не зараховується в термін вислуги років для присвоєння чергового військового звання; можливе зниження його на посаді та зміна місця служби, що обумовлено цілою низкою обмежень, та ін. [2].

Іншим спеціальним видом покарання, що застосовується лише до військовослужбовців, є утримання в дисциплінарній військовій частині. Засуджені до цього покарання відбувають їх у окремих дисциплінарних батальйонах чи окремих дисциплінарних ротах.

У дисциплінарній військовій частині встановлюється режим виконання та відбування покарань, який би виправив засуджених військовослужбовців; виховав у них військову дисципліну, свідоме ставлення до військової служби; виконання покладених на них військових обов'язків та вимог щодо військової підготовки; реалізацію їх прав та законних інтересів; охорону, нагляд, особисту безпеку засуджених та особового складу відповідного військового підрозділу.

Засуджені військовослужбовці зобов'язані дотримуватись встановлених у дисциплінарній військовій частині вимог режиму, які визначені кримінально-виконавчим законодавством у цій сфері.

Досліджуючи питання кримінальної відповідальності військовослужбовців, слід вказати, що до них можуть застосовуватись і інші види кримінальних покарань, проте каральний вплив у них вже інший і дослідити його в межах нашого дослідження неможливо.

Сьогодні важливо практично налагодити належне застосування положень нормативних актів у регулярній повсякденній роботі органів та установ, що виконують покарання щодо засуджених військовослужбовців, та виявити наявні в них недоліки, аби надалі вдосконалювати кримінально-виконавче законодавство щодо створення особливих методик поводження із засудженими військовослужбовцями.

Список використаних джерел

1. Військові злочини : статистика. URL: <https://gromada.group/news/news/19011-vijskovi-zlochini-statistika> (дата звернення: 19.11.2022).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3816> (дата звернення: 20.11.2022).

Співак Володимир Васильович,
доктор філософських наук, доцент,
начальник навчального відділу
Академії Державної пенітенціарної служби

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Особливості розвитку системи української вищої освіти на сучасному етапі визначається низкою факторів:

- тривалим процесом реформування, спрямованого на інтеграцію у європейський освітній простір, що викликає як позитивні, так і негативні наслідки, пов'язані із затяжним перехідним періодом;
- загальне скорочення мережі державних та приватних закладів вищої освіти, викликане зменшенням кількості абітурієнтів, через низку демографічних, юридичних та соціально-економічних факторів;
- пандемія COVID-19, що внесла корективи в систему організації освітнього процесу, зокрема інтенсифікувала використання в освітній діяльності технологій дистанційного навчання;
- військова агресія російської федерації, через яку низка закладів вищої освіти втратила матеріально-технічну базу та інші засоби освітньої діяльності, частину здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, адміністративного та допоміжного персоналу, або ж була переміщена чи ліквідована тощо.

Усі ці чинники породжують цілий комплекс проблем матеріально-економічного, організаційного та світоглядного характеру, які потребують свого вирішення. Однак у силу зрозумілих причин проблеми, викликані війною, є найбільш гострими, тож саме вони стали предметом цієї розвідки.

Не маючи змоги охопити в межах однієї доповіді весь комплекс проблем, з якими стикнулася вітчизняна система вищої освіти, зосередимось на організаційних проблемах, пов'язаних із завершенням 2021/2022 навчального року із врахуванням умов воєнного стану.

В умовах початку воєнної агресії з боку російської федерації та введення Указом Президента України від 24.02 2022 року № 64/2022 воєнного стану заклади вищої освіти водночас з іншим стикнулись з проблемами організації освітнього процесу. Бойові дії, що супроводжувались втратою зв'язків між адміністрацією та здобувачами вищої освіти й науково-педагогічними працівниками, унеможливили організацію освітнього процесу навіть у дистанційній

формі. Так, спираючись на ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» із врахуванням листа МОН України «Про організацію освітнього процесу» від 25 лютого 2022 р. № 1/3277-22, більшість закладів вищої освіти оголосили канікули строком від двох тижнів до місяця.

Цей крок дозволив виграти час для налагодження роботи закладів вищої освіти на місцях провадження освітньої діяльності або в умовах переміщення, відновити зв'язок з адміністративним та допоміжним персоналом, науково-педагогічними працівниками й здобувачами вищої освіти.

Однак усе ще не вирішеним залишалася низка проблем, а саме:

- частина науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти виїхала за кордон і до моменту врегулювання цього питання відповідними нормативними актами легітимність їх участі в освітньому процесі викликала обґрунтовані сумніви;

- низка здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників зі зброєю в руках встали на захист Батьківщини в лавах ТРО та ЗСУ або ж опинились у зоні бойових дій чи на тимчасово окупованих територіях і не мали стабільного доступу до інтернету та не могли регулярно виходити на зв'язок під час дистанційного навчання у синхронному режимі;

- військові дії унеможлилювали проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти та опанування ними освітніх компонентів, що не можуть бути проведені дистанційно;

- неврегульованим залишалось питання випуску здобувачів спеціальностей, для яких стандартами вищої освіти та постановою Кабінету Міністрів України від 19.05.2021 № 479 «Про атестацію здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту» формою атестації було визначено ЄДКІ та ін.

Окрім проблеми з вищезгаданого переліку були врегульовані рекомендаціями МОН України за допомогою наказу Міністерства освіти і науки України від 10.03.2022 року № 265, листа Міністерства освіти і науки України від 10.03.2022 року № 1/3417-22 та інших нормативних документів, а також у межах онлайн-нарад, що почали організовуватись з квітня 2022 року. Решту проблемних питань заклади вищої освіти вирішили самостійно, спираючись на принцип автономії.

Зокрема, захист практики для здобувачів вищої освіти, які встигли пройти практичну підготовку, проводився дистанційно. Для здобувачів невідпускних курсів було передбачено можливість перенесення окремих освітніх компонентів на наступний семестр. Замість ЄДКІ та бакалаврських робіт запроваджувались атестаційні іспити. Широко використовувалось переведення здобувачів вищої освіти на навчання за індивідуальним графіком та використання асинхронної організації дистанційного навчання.

Зважаючи на продовження військової агресії, слід зауважити, що отриманий досвід буде використовуватись і в майбутньому, що дозволить закладам вищої освіти забезпечити неперервність освітнього процесу та підготовку фахівців для потреб нашої держави.

Список використаних джерел

1. Про організацію освітнього процесу : лист Міністерства освіти і науки України від 25 лютого 2022 р. № 1/3277-22. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86140/ (дата звернення: 11.11.2022).

2. Про проведення атестації випускників закладів фахової передвищої, вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 10.03.2022 року № 265. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-provedennya-atestaciyi-vipusknikiv-zakladiv-fahovoyi-peredvishoyi-vishoyi-osviti> (дата звернення: 11.11.2022).

3. Про завершення навчального року : лист Міністерства освіти і науки України від 10.03.2022 року № 1/3417-22. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2022).

4. Про вищу освіту від 01.07.2014 року № 1556-VII. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 11.11.2022).

5. Про атестацію здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту : постанова Кабінету Міністрів України від 19.05.2021 № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.11.2022).

Сулим Аліна Олександрівна,
ад'юнкт 511 навчальної групи
Академії Державної пенітенціарної служби;
Єрмак Олексій Вікторович,
кандидат юридичних наук, головний науковий співробітник
відділу наукової діяльності та міжнародного співробітництва
Академії Державної пенітенціарної служби

ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ

У цьому науковому дослідженні розглянемо питання щодо правового статусу військовополонених в Україні. Основні правила поведження, права та обов'язки військовополонених та інших жертв війни визначені Женевськими конвенціями, які були засновані в 1949 році. Вони стосуються: покращення участі поранених і хворих у чинних арміях (Женевська Конвенція I); покращення участі поранених, хворих і осіб, що зазнали аварії на кораблі, зі складу збройних сил на морі (Женевська Конвенція II); поведження з військовополоненими (Женевська Конвенція III); захисту цивільного населення під час війни (Женевська Конвенція IV). Ці конвенції продовжують формувати другий, – женеvський напрям міжнародного гуманітарного права: норми, що захищають осіб, які не беруть чи припинили брати участь у збройному конфлікті, – є жертвами війни, так зване «право Женеві» або міжнародне гуманітарне право *stricto sensu*. Після ухвалення Женевської конвенції 1864 р. кодифікація законів і звичаїв війни набуває обертів. Перша така кодифікація була здійснена за ініціативою Російської Імперії і США на першій (1899 р.) та другій (1907 р.) Мирних конференціях у Гаазі. На першій було ухвалено 4 конвенції, на другій – 13. Всі ці конвенції містили норми, що регулюють поведінку воюючих сторін у сухопутній і морській війнах, а також стосуються питань поведження з військовополоненими, мирним населенням під час окупації території супротивника та ін. [1].

Оскільки ми розглядаємо правовий статус військовополонених в Україні, то будемо звертатись до Конвенції про поведження з військовополоненими.

У літературі найпоширенішим і найзагальнішим є визначення правового статусу як юридичного закріплення особи в суспільстві. Оніщенко Н. М. визначає правовий статус як систему законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [2].

Корельський В. М. визначає правовий статус як багатоаспектну категорію, що, по-перше, має загальний, універсальний характер, містить статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин; по-третє, правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій; по-четверте, категорія правовий статус визначає права та обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів, для відкриття нових шляхів для їх удосконалення [3].

Конвенція про поводження з військовополоненими, інакше звана Женевська конвенція 1929 р. – міжнародно-правовий документ, ухвалений 27 липня 1929 р. на дипломатичній конференції у Женеві, скликаній Швейцарією. Вступила у чинність 19 червня 1931 року. Слід взяти до відома, що в Україні Конвенція набула чинності 3 січня 1955 року [4].

Беремо на розгляд основні положення цього документа. У статті 1 вказано, що всі сторони зобов'язані дотримуватись і забезпечувати дотримання цієї Конвенції. Як бачимо, на сьогодні, в деяких випадках країна-агресор росія (початок бойових дій 24.02.2022) цього не виконує, наприклад, знущання над військовополоненими з України [4].

Стаття 2 Конвенції наголошує, крім положень, які виконуються в мирний час, ця Конвенція застосовується в усіх випадках оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо стан війни не визнаний однією з них. Також для прикладу беремо проведення військових дій в Україні, коли росія свої дії називає та проголошує як «спецоперація», що зовсім відрізняється від того, що ми маємо нині.

У статті 3 Женевської конвенції міститься визначення військовополонених – це особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій:

1) особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;

2) членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам: а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих; б) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; с) вони носять зброю відкрито; d) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни;

3) члени особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує;

4) особи, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком, наведеним у додатку;

5) члени екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

б) жителі неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [4].

Крім Конвенції про поводження з військовополоненими, до нормативно-правових актів, що регламентують питання військовополонених, на рівні національних підзаконних нормативно-правових актів належать: постанова Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 року № 413 «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» [5]; Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164 (зі змінами) [6]; постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 року № 257 «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими» [7].

Ознаками підзаконних нормативно-правових актів стосовно тримання військовополонених є: 1) приймаються на виконання міжнародних договорів України в галузі міжнародного гуманітарного права; 2) конкретизують правовий статус військовополонених в Україні; 3) є віддзеркаленням міжнародних стандартів у галузі захисту особового складу військового контингенту сторін конфлікту, слугуючи «лакмусовим папером» для визначення стану додержання принципів верховенства права в цілому в державі.

Список використаних джерел

1. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ : 2018. 259 с.
2. Оніщенко Н. М., Зайчук О. В. Теорія держави і права : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 366 с.
3. Корельський В. М. Теорія держави та права : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Москва : Норма Інфа, 2002. 549 с.
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими : конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 14.11.2022).
5. Про затвердження Порядку тримання військовополонених : постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
6. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 №164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
7. Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими : постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 № 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.11.2022).

Телень Олена Юрївна,

аспірантка кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Пузирьов Михайло Сергійович,

доктор юридичних наук, старший дослідник, професор кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ДІЗНАВАЧА В УКРАЇНІ

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні є одним із пріоритетних завдань як держави загалом, так і органів правопорядку зокрема. Сучасна світова спільнота активізує процеси з посилення ролі прав і свобод людини та громадянина, що безпосередньо пов'язано з проблемою їх порушення і притягнення осіб, які вчиняють ці діяння, до відповідальності.

Сьогодні в Україні діє низка інституцій, діяльність яких спрямована на охорону й захист прав і свобод людини та громадянина. Одними з таких інститутів є органи, уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Досудове розслідування, відповідно до законодавства України, виявляється у двох формах – досудове слідство та дізнання [1].

Органами, що уповноважені в межах своєї компетенції, передбаченої кримінальним процесуальним законодавством, здійснювати дізнання і досудове слідство у кримінальному провадженні, є органи досудового розслідування (ч. 1 ст. 38 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України). КПК України передбачає дві форми досудового розслідування: дізнання та досудове слідство. Дізнання – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків (п. 4 ст. 3 КПК України). Досудове слідство – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів (п. 5 ст. 3 КПК України) [2].

Суб'єктами, уповноваженими здійснювати розслідування кримінальних проступків (дізнання), відповідно до ч. 3 ст. 38 КПК України, є: 1) підрозділи дізнання органів Національної поліції; органів безпеки; органів Бюро економічної безпеки України; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України або 2) уповноважені особи інших підрозділів вищезазначених органів.

Підрозділи дізнання є структурними підрозділами апарату центральних та територіальних органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України, які відповідно до кримінального процесуального законодавства здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до їх підслідності [2]. Начальник підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу Державного бюро розслідувань є керівником органу дізнання. В разі відсутності підрозділу дізнання, повноваження керівника органу дізнання покладаються на керівника органу досудового розслідування (п. 7-1 ст. 3 КПК України) [2].

Статус дізнавача визначений у ст. 40-1 КПК України. Дізнавачем є службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків (п. 4-1 ст. 3 КПК України). Дізнавач, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача (ч. 4 ст. 40-1 КПК України). Таким чином, дізнавач наділений правом ухвалювати рішення через власне внутрішнє переконання, ґрунтуючись на положеннях ст. 2 КПК України, за винятком випадків, коли закон передбачає отримання згоди прокурора чи слідчого судді. Дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого (ч. 1 ст. 40-1 КПК України). Слід зауважити, що дізнавач користується повноваженнями слідчого лише в межах досудового розслідування кримінальних проступків. Якщо під час здійснення дізнання буде встановлено, що особа вчинила злочин, дізнавач за погодженням із прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу досудового розслідування з урахуванням підслідності (ч. 4 ст. 218

КПК України) [3, с. 15]. Водночас дізнавач наділений особливими (притаманними лише йому) повноваженнями, такими як:

1) починати дізнання за наявності підстав, передбачених КПК України (п. 1 ч. 2 ст. 40-1, ч. 1 ст. 214, ст. 298 КПК України);

2) проводити огляд місця події (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214 КПК України), обшук затриманої особи (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214, ч. 6 ст. 298-2 КПК України), опитувати осіб (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214 КПК України), вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214, ст. 298-3 КПК України), а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК України (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214, ст. 300 КПК України);

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК України, відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40-1, ч. 1, 2 ст. 41 КПК України);

4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (п. 4 ч. 2 ст. 40-1, ст. 300, ч. 3 ст. 214 КПК України);

5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку (п. 5 ч. 2 ст. 40-1, ст. 298-4 КПК України);

6) за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження (п. 6 ч. 2 ст. 40-1, ст. 301 КПК України);

7) ухвалювати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, в тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України (п. 7 ч. 2 ст. 40-1, ст. 284, 298-5 КПК України);

8) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України (п. 8 ч. 2 ст. 40-1, ст. 214 КПК України) [2].

Дізнавач зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі (ч. 3 ст. 40-1 КПК України, наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження По-

рядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні» від 28 березня 2019 р. № 51), а також він несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання (ч. 1 ст. 40-1 КПК України) [4, с. 7].

Сутність дізнання полягає в максимально швидкому задіянні інституту досудового розслідування, що передбачає залучення всіх організаційних і процесуальних ресурсів у межах, визначених законодавством України для відновлення прав і свобод людини та громадянина. Усе це передусім має запобіжний характер, але дії, які безпосередньо вчиняє дізнавач у досудовому розслідуванні, безперечно, мають процесуальний характер. Таким чином, зазначене вище визначає зміст цього процесу з позиції кримінології.

У свою чергу, сутність дізнання як форми організації досудового розслідування в стислі строки полягає в тому, щоб спеціально уповноважена посадова особа максимально швидко склала план досудового розслідування, розподілила завдання між усіма учасниками сторони обвинувачення для якомога швидшого, повного та всебічного дослідження наявних доказів з метою презентації процесуальному керівнику результатів цієї діяльності й направлення до суду матеріалів кримінального провадження.

Підсумовуючи, варто наголосити, що саме запровадження інституту дізнання (спрощеного досудового розслідування) є одним із найбільш раціональних кроків на шляху до посилення ефективності (зокрема збільшення коефіцієнта корисної дії одного працівника) функціонування органів досудового розслідування, адже спрощення окремих кримінальних процесуальних процедур, особливостей структурної організації та форм взаємодії не тільки дає змогу суттєво пришвидшити досудове розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, а й запобігти вчиненню злочинів.

Список використаних джерел

1. Романов М. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 102–106.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Бойко В. А. Деякі особливості дізнання як форми досудового розслідування. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування : матеріали круглого столу* (м. Дніпро, 25 лют. 2021 р.). Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 13–15.
4. Гасанов Р. Н. Дізнання як форма досудового розслідування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 1–1. С. 3–8.

Теребило Наталія Володимирівна,
ад'юнкт Академії Державної пенітенціарної служби;
Звенигородський Олександр Михайлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права
та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

СУТЕНЕРСТВО АБО ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ: ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Розвиток українського суспільства зумовлює необхідність змін у правовому, економічному та соціальному вимірі України. З огляду на це держава повинна забезпечувати основоположні права громадян, а також здійснювати їх захист у випадках порушення. Водночас сьогодні у країні існує певна дестабілізація у зв'язку з різними негативними факторами: воєнний стан на території України, погіршення економічного розвитку, зростання криміногенної ситуації, значне збільшення кількості кримінальних правопорушень. Внаслідок цього все більшої актуальності набувають питання забезпечення прав і свобод людини та громадянина, її життя і здоров'я, моральних цінностей.

Серед небезпечних діянь, які негативно відбиваються на суспільній моралі, слід виокремити сутенерство та втягнення особи в заняття проституцією. Вищезазначені кримінально-протиправні вияви підривають моральні засади держави, збільшують кількість супутніх кримінальних правопорушень та негативно впливають на дотримання прав, свобод та інтересів громадян.

Про рівень злочинності щодо сутенерства та втягнення в заняття проституцією як кримінально-протиправної діяльності свідчать офіційні показники стану протидії цим антисоціальним та кримінально-протиправним явищам. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2019 р. зафіксовано 336 фактів сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією, за якими у 209 випадках було складено обвинувальні акти, у 2020 р. – 341 (актів складено 197), у 2021 р. – 269 (актів складено 165), а за I півріччя 2022 р. – 81 (актів складено 21) [1]. Більшість з цих кримінальних правопорушень мають латентний характер, оскільки потерпілі, в основному, не повідомляють про їх вчинення. Вищезазначені статистичні дані свідчать про неухильне зростання кримінальних правопорушень проти моральності, адже з усіх облікованих менше 50 % доходять до складання обвинувального акта.

На теперішньому етапі розвитку кримінально-правової науки проблема втягнення сутенерами особи в заняття проституцією залишається малодослідженою, а відсутність комплексних досліджень цих питань ускладнює правозастосовну практику.

Проблеми кримінально-правової та кримінологічної характеристики сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією досліджували такі вчені, як: Ю. М. Антонян, Ю. В. Баулін, А. В. Виговська, Б. В. Волженкін, В. О. Глушков, І. М. Даньшин, А. І. Долгова, А. І. Єлістратов, О. М. Ігнатов, М. Й. Коржанський, Н. Ф. Кузнецова, Н. О. Лопашенко, М. І. Мельник, А. А. Небитов, П. П. Сердюк, А. Х. Степанюк, В. В. Сучкова, Є. В. Фесенко, В. Д. Філімонов, П. Л. Фріс, В. І. Шакун, В. В. Шендрік, Н. М. Ярмиш та ін.

Як стверджують В. Ц. Абрамян та О. Б. Западнюк, чинні правові положення ст. 303 КК є початком до налагодження правової системи, яка регулює відносини у сфері моралі, сексуальної моралі, складовою яких є організація і забезпечення надання сексуальних послуг за грошову винагороду, тобто заняття втягненням у проституцію [2].

Однак серед питань, що недостатньо розроблені наукою кримінального права, залишаються проблеми кваліфікації кримінально-протиправних діянь, що пов'язані з наданням сексуальних послуг з погляду встановлення об'єктивної сторони складу цих кримінальних правопорушень.

Об'єктивну сторону кримінального правопорушення, юридичний склад якого передбачено ст. 303 Кримінального кодексу України (далі – КК), утворюють такі альтернативні діяння, як: 1) втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією, що відбувається з використанням обману, шантажу, уразливого стану потерпілої особи або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, або 2) сутенерство.

У теорії кримінального права здебільшого під сутенерством розуміють дії особи по забезпеченню заняття проституцією іншою особою жіночої чи чоловічої статі. Така діяльність сутенера може бути поєднана з примушуванням чи втягненням у заняття проституцією, а в подальшому виражена у створенні умов для сексуальної експлуатації зазначених осіб, у здійсненні нагляду за ними, у захисті від конкурентів, забезпеченні транспортом, у відверненні насильства чи обману з боку клієнтів та інших діяч, що забезпечують умови сексуальної експлуатації таких осіб тощо [3].

Втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до неї полягає у схиланні особи до такої діяльності визначеними в законодавстві способами. Це може бути використання обману, шантажу, уразливого стану цієї особи, застосування чи погроза застосування насильства.

Способи втягнення на відміну від способів примушування до заняття проституцією можуть бути різні. Втягнення можливе шляхом використання обману, шантажу чи уразливого стану особи, а примушування – лише шляхом застосування чи погрози застосування насильства. Тому ці способи залучення до заняття проституцією необхідно відмежовувати залежно від ступеня їх суспільної небезпеки.

Розглядаючи сутенерство, слід зазначити, що в первинній редакції ч. 4 ст. 303 КК воно визначалось як створення, керівництво або участь в організованій групі, що забезпечує діяльність із надання сексуальних послуг особами чоловічої та жіночої статі з метою отримання прибутків. Однак після внесення змін до КК України [4], відповідно до примітки 1 до ст. 303 КК під сутенерством слід розуміти дії особи по забезпеченню заняття проституцією іншою особою.

Водночас у теорії кримінального права сутенерство визначають по-різному. Ломако В. А. вважає, що сутенерство полягає у створенні умов для сексуальної експлуатації осіб, здійсненні нагляду й опіки над ними, захисті від конкурентів, забезпеченні транспортом, відверненні насильства чи обману з боку клієнтів та інших діячів, що забезпечують умови сексуальної експлуатації таких осіб [5]. Александров Ю. В. стверджує, що це діяльність як чоловіка, так і жінки щодо забезпечення заняттям проституцією іншою особою (охорона повій, забезпечення необхідними засобами, надання транспорту, медичної допомоги, підшукування клієнтів тощо). Тобто вищезазначений вид кримінально-протиправної діяльності спрямований на отримання матеріальної вигоди від заробітків за надання сексуальних послуг [6]. На думку В. О. Навроцького, сутенерство може виражатись у наданні приміщень, охороні, транспортуванні проститутток до замовників, звідництві, рекламуванні, встановленні корупційних зв'язків для забезпечення невтручання державних органів тощо. Зазвичай це здійснюється підпільно або прикривається легальними формами [7].

Таким чином, під сутенерством розуміють здійснення охорони повій та нагляду за ними, захист їх від конкурентів, забезпечення транспортом, відвернення насильства чи обману з боку клієнтів, за-

безпечення необхідними засобами, надання медичної допомоги, підшукування клієнтів, надання приміщень, транспортування до замовників, рекламування, встановлення корупційних зв'язків для забезпечення невтручання державних органів тощо. Тому, на нашу думку, забезпечення заняття проституцією – це створення надійних для неї умов, надання необхідних засобів до існування особам, що нею займаються, їх захист тощо. Водночас особи, які займаються сутенерством, як правило, самі примушують чи втягують до заняття проституцією. Тобто примушування або втягнення до заняття проституцією та сутенерство – це взаємопов'язана діяльність одних і тих же осіб. Крім того, сутенери з метою забезпечення тривалої кримінально-протиправної (злочинної) діяльності, а також розширення бізнесу систематично втягують або примушують до заняття проституцією нових осіб.

Ми підтримуємо позицію А. А. Небитова, що в найбільш загальному вигляді всі діяння, що утворюють об'єктивну сторону злочину, пов'язані з діяльністю сутенера, можна вважати сутенерством у широкому значенні слова [8].

Отже, як висновок, слід зазначити, що стан законодавчого забезпечення регулювання протидії сутенерства або примушування чи втягнення до заняття проституцією потребує вдосконалення. Зокрема, ми погоджуємося з думкою В. В. Шендрика [9] з пропозицією диференціювати окремими статтями КК сутенерство та примушування чи втягнення до заняття проституцією, що відповідало б європейській практиці, чітко визначило б об'єктивну сторону різномірних діянь, слугувало б передумовою створення справедливої кримінальної відповідальності за кримінально-протиправні (злочинні) діяння, що підривають підвалини суспільної моралі.

Список використаних джерел

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2019–2022 рр. *Офіційний сайт Генеральної прокуратури України*. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114368&libid=100820.
2. Абрамян В. Ц., Западнюк О. Б. Про стан боротьби зі створенням та утриманням місць розпусти і звідництвом. URL: http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/2002_1/kondratiev.htm (дата звернення: 10.11.2022).
3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник. 6-те вид., переробл. і доповн. / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків : Право, 2020. 452 с.

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією : Закон України від 12 січня 2006 р. № 3316-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 17.

5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-ге вид., доповн. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина, 2013. 315 с.

6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2008. 413 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-ге вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2018. С. 960–961.

8. Небитов А. А. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією: аналіз складу злочину. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 41–50.

9. Шендрик В. В. Кримінально-правова характеристика сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією як одна із підвалин протидії злочинності. URL: [kriminal_no_pravova_harakteristika_sutenerstva_abo_vtyagnennya_osobi_v_zanyattya_prostitutciyeyu_yak_odna_iz_pidvalin_protidiyi_zlochinnosti.pdf](#) (дата звернення: 10.11.2022).

Тимків Олександр Іванович,

старший викладач центру професійної освіти

Територіально відокремленого відділення

«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ СКЛАДНИКІВ У РОБОТІ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

Виконання службових обов'язків працівниками пенітенціарної служби (ПС) безпосередньо пов'язане зі становленням особистості працівника ПС, його психологічною готовністю до різновекторної діяльності переважно у стресових ситуаціях, виконанням службових завдань із дотриманням службової дисципліни на засадах професійної етики. Враховуючи психоемоційну складову діяльності працівників ПС і ті психологічні труднощі, що виникають під час вирішення завдань, істотно знижується ефективність діяльності, що, в свою чергу, вимагає ретельної комплексної та постійної професійно-психологічної підготовки. Слід звернути також увагу, що психологічні складники працівників ПС мають низку специфічних характеристик та компетентностей: комунікативність, напруженість, стресовість обставин, регулятивна функція діяльності та владні повноваження, обмеження в часі, суспільна орієнтованість та робота

з різними верствами населення та ЗМІ. Загалом зазначений комплекс характеристик накладає значний обсяг вимог, серед них і психологічних, до діяльності працівників ПС.

На професійну діяльність таких працівників впливає низка чинників: соціально-демографічні, соціально-політичні, соціально-психологічні та інші. Однак чи не найвагомішими, на думку Т. Борець, є соціально-психологічні фактори. За результатами досліджень у комплексі стресогенних чинників вітчизняних правоохоронних органів найбільш типовими є дефіцит часу, складність оперативної обстановки, невизначеність і непередбачуваність подій, високий ступінь відповідальності, дезорганізація соціальної сфери, відсутність повноцінного відпочинку, недостатність професійного досвіду, ненадійність технічних засобів захисту, часті ненормовані добові чергування, обставини, пов'язані із загрозою для життя, неможливість виконання функціональних обов'язків у повному об'ємі. Значні щоденні витрати часу, фізична напруга й емоційні навантаження, скорочення особистого часу – стійкі характеристики діяльності працівників правоохоронних органів [2, с. 26].

Одним з основних чинників психологічної діяльності ПС виступають ситуації стресу та пов'язані з цим вимоги до представників органів внутрішніх справ у стресостійкості та стриманості, розуміння основ конфліктології та вміння поводити себе у конфліктних ситуаціях. Існують загальні правила щодо спілкування з громадянами, і тому працівник ПС повинен виявляти витримку й бути готовим до неадекватної поведінки з боку громадян, серед іншого до вияву агресії або вчинення опору, та до надання громадянам першої медичної допомоги (як-то направлення до закладу охорони здоров'я). [...] У цьому сенсі дуже важливим стає і стан самого працівника. З огляду на це необхідно враховувати досвід і поради військових психологів, які зазначають, що постійний вплив психотравмувальних факторів може зумовити виникнення негативних психічних станів у військовослужбовців. На погляд Г. Джагупова, ці стани є характерними і для працівників ПС [3, с. 88].

Діяльність ПС за своїм змістом належить до колективної, тому необхідно якісно проводити обмін досвідом між її працівниками. Дослідження О. Шломіна свідчать, що працівники-правоохоронці з досвідом роботи більш схильні реалізовувати свої можливості в поведінкових виявах відповідальності, частіше брати на себе виконання відповідальних завдань, менше орієнтуються на допомогу

та контроль, додержуються своїх обіцянок. Початківці схильні до ситуативних виявів відповідальності, до схильності уникати ситуацій, де треба брати відповідальність або до часткової відповідальності. Стажовані працівники ПС краще контролюють свій емоційний стан, частіше переживають позитивні емоції, наприклад, радість у разі досягнення мети, оптимізм на початку нової відповідальної справи тощо. Натомість працівники-початківці мають значно меншу різницю між стенічними (позитивні емоції, активний стан – Авт.) та астенічними (надмірна втомлюваність – Авт.) емоційними станами, тому відчувають більшу тривожність у ситуаціях звітності за виконання відповідальних завдань, потребують зовнішньої підтримки і позитивної оцінки ззовні за виконану роботу [5, с. 200].

Враховуючи суспільно орієнтовану діяльність працівників ПС значну роль відіграють зв'язки з громадськістю, ЗМІ, вміння реагувати на суспільно-політичні виклики без огляду на власні ідеологічні міркування. Упродовж усього періоду незалежності України в політичній площині відзначається досить важким перебігом становлення політичних відносин, що знаходить вияв у низці проблемних ланок суспільно-політичного життя, як-от: декларативність політичних гасел та програм без подальшої практичної реалізації, регіональне сприйняття (подекуди несприйняття) основного вектору державної національної політики, проблеми творення державницьких ідей та одночасна неоднозначність інформаційної політики [6, с. 482]. За таких умов характеристика роботи ПС повинна визначатись чіткою регламентованістю дій, законністю, неухильністю дотримання присяги на вірність України, а у складних викликах сучасних політичних подій – стійкістю, витривалістю, вірністю державі.

Інший аспект постійної співпраці із суспільством – це превентивна діяльність та роз'яснювальна робота. Велике значення належить нормативному забезпеченню співпраці поліції з населенням та місцевими громадами. Основною фігурою превентивної діяльності стає працівник ПС. Співпраця з населенням потребує змін у діяльності ПС, пріоритету набуває участь у вирішенні всього комплексу проблем, наявних у конкретній місцевості. Зазначене потребує внесення змін до критеріїв оцінки ефективності роботи ПС, серед яких доцільно розглядати якість взаємин громадян із ПС, належне своєчасне реагування на повідомлення населення, активність персоналу у вирішенні його проблем, різноманітність заходів забезпечення правопорядку,

інтенсивність зв'язків з органами самоврядування, засобами масової інформації [1, с. 9].

Вирішення питання психологічної стійкості та врахування особливостей психологічної роботи працівників ПС у поєднанні з винятковим значенням професії працівника ПС у житті суспільства слід знаходити у шляху до реалізації дотримання психологічного здоров'я у зазначеній сфері. На підставі аналізу проблем професійної психологічної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції С. Спринчуком визначено, що в процесі професійного становлення фахівців необхідно обов'язково враховувати практичну складову превентивної діяльності, дотримуватися визначених професіограм і психограм, забезпечити розвиток професійно важливих якостей, застосовувати спеціально розроблені програми психологічної підготовки та забезпечити дотримання стандартів поліцейської діяльності. Крім того, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, на базі яких проходять післядипломну підготовку ПС, мають забезпечити застосування інноваційних інтерактивних педагогічних технологій, враховувати акмеологічні аспекти особистісного зростання та професійної майстерності. Для виконання поставлених перед підрозділами завдань вважаємо за доцільне вдосконалити систему професійної підготовки щодо посилення психологічної складової. Це вимагає від персоналу як розвинених особистісних якостей, так і використання ґрунтовних психологічних знань [4, с. 133].

Отже, значну увагу під час здійснення діяльності ПС слід приділяти сутності професіоналізму правоохоронця, взаємодії поліції і громади, психологічній стійкості офіцера поліції під час несення служби. У цьому зрізі працівникам ПС слід постійно працювати над своєю особистістю та психологічним здоров'ям, формуванням нової мотивації професійної діяльності, розвивати комунікативні вміння, навички емоційної саморегуляції та інші професійно важливі індивідуально-психологічні якості працівників ПС, здатності успішно протидіяти професійним ризикам.

Список використаних джерел

1. Барко В. І., Кирієнко Л. А., Барко В. В. Шляхи вдосконалення психологічного забезпечення кадрового менеджменту в національній поліції України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2018. № 1 (49). С. 5–12.
2. Борець Т. О. Психологічний супровід у діяльності працівників правоохоронних органів. *Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : матеріали круглого столу (м. Кривий Ріг, 10 лютого 2017 року). Кривий Ріг, 2017. С. 22–27.

3. Джагунов Г. В. Психологічні складові поліцейського піклування як чинник забезпечення публічної безпеки. *Право і безпека*. 2018. № 4 (71). С. 85–90.
4. Спринчук С. В. Особливості професійної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 128–136.
5. Шломін О. Ю. Особливості відповідальності працівників підрозділів превентивної діяльності Національної поліції. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2018. № 31. С. 196–203.
6. Ядловська О. С. Чинники становлення національно-політичної ментальності: український вимір. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 244–252.

Томков Никита Олегович,

аспірант Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Нормативне регулювання підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України проводяться відповідно до законодавства про освіту. З цією метою Державна кримінально-виконавча служба України може створювати відповідні навчальні заклади, а також організовувати підготовку фахівців в інших навчальних закладах на договірній основі [1].

На сьогодні нормативне регулювання здійснення перепідготовки персоналу ДКВС України відсутнє, хоча діє Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України), затверджене наказом Міністерства юстиції України від 26 грудня 2018 року № 4091/5 (далі – Положення) [2].

Проте вищезазначений нормативно-правовий акт не визначає порядок здійснення перепідготовки для осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Вважаємо, що порядок перепідготовки персоналу ДКВС України має бути визначений на законодавчому рівні. Зважаючи на врегульованість цього питання в інших службах, персонал яких також

має спеціальні звання та наявність потреби щодо здійснення відповідної підготовки персоналу ДКВС України, маємо дослідити досвід таких служб.

Так, персонал Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) на певному етапі проходження служби має пройти перепідготовку, яка визначається як складова післядипломної освіти, що передбачає професійне навчання осіб рядового і начальницького складу з метою оволодіння співробітниками іншою професією на основі здобутої раніше професії та практичного досвіду [3].

Однак законодавством, яке регулює організацію професійного навчання персоналу Національної поліції визначено, що перепідготовка працівників поліції здійснюється для категорії осіб, що вперше прийняті на службу в поліції на посади, які за класифікацією професій належать до категорії робітничих кадрів, за переведенням з центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [4].

Отже, виходячи із положень нормативно-правових актів ДСНС та органів Національної поліції, які регулюють порядок організації професійного навчання, можна зробити висновок, що законодавець вважає за потрібне проводити перепідготовку співробітників тільки з категорією осіб, які прийняті на посади рядового і молодшого начальницького складу.

Слід зазначити, що керівним документом, що регулює порядок та умови проходження первинної професійної підготовки й підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України не регламентовано поняття «перепідготовка», не визначено, з якою категорією осіб начальницького складу вона має проводитись, умови та порядок її здійснення, на відміну від вищезазначених служб.

Отже, можемо констатувати, що нормативно визначено можливість проходження персоналом ДКВС України перепідготовки, але відсутнє будь-яке трактування цього поняття та не визначений порядок її проходження.

У зв'язку з тим, що на законодавчому рівні не визначено порядок і умови проведення перепідготовки з персоналом пенітенціарної системи України, виникає питання щодо порядку поновлення на службі осіб, які вже мають календарну вислугу років за попередні періоди проходження служби в ДКВС України та осіб, що раніше

проходили службу у Збройних силах України або інших правоохоронних органах і відповідно мають наявне військове або спеціальне звання. Зрозуміло, що, цією категорією осіб у результаті попередніх років проходження служби було набуто певний теоретичний та практичний досвід роботи. Отже, доцільності направляти таку категорію громадян на первинну професійну підготовку немає, адже цей вид професійного навчання полягає у цілеспрямованому формуванні комплексу професійних компетентностей у новопризначених співробітників.

У зв'язку із вищезазначеним, пропонуємо розширити зміст Положення [2], додавши до нього норму, яка б визначала порядок і умови проходження персоналом ДКВС України перепідготовки, виклавши її таким чином: «перепідготовка – це вид післядипломного професійного навчання, який полягає у здійсненні професійної підготовки осіб, які раніше проходили службу в ДКВС України та в Збройних Силах України, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, правоохоронних органах, особовому складу яких відповідно до законодавства присвоюються військові чи спеціальні звання, і які приймаються на службу в ДКВС України, з метою оволодіння особами рядового і начальницького складу відповідного комплексу професійних компетентностей, необхідних для освоєння нового виду професійної діяльності, досягнення належного професійного рівня та максимально якісного виконання службових обов'язків за конкретною посадою».

На наш погляд, у Положення [2] має бути внесена норма, яка визначає, що перепідготовка осіб рядового і начальницького складу ДКВС України має здійснюватись у профільному закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання. На сьогодні таким закладом є Академія Державної пенітенціарної служби. Заклад вищої освіти має здійснювати відповідну підготовку на підставі затверджених рішеннями профільного Міністерства (на сьогодні – Міністерства юстиції України) типових навчальних програм.

Таким чином, перепідготовка осіб рядового і начальницького складу ДКВС України є складовою частиною здійснення післядипломної професійної підготовки пенітенціарного персоналу. Нормативне регулювання здійснення перепідготовки потребує вдосконалення шляхом внесення доповнень щодо визначення категорії

«перепідготовка» персоналу ДКВС та порядку її здійснення, оскільки має специфіку порівняно з іншими службами. На наш погляд, особи, які вже мають професію, на основі раніше здобутої кваліфікації та практичний досвід, не потребують у повному обсязі проходження професійної підготовки, а саме первинної професійної підготовки, з метою отримання повного комплексу професійних компетентностей, адже низка вмінь та навичок вони отримали за попередньою професією. У таких випадках вони потребують навчання лише з метою розуміння специфіки служби та опанування знань, умінь та навичок, які дозволять їм у подальшому на належному рівні виконувати свої функціональні обов'язки на службі в ДКВС України, тобто перепідготовки.

Список використаних джерел

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-IV : станом на 1 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

2. Про затвердження Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства юстиції України від 26.12.2018 р. № 4091/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-18#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

3. Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.05.2020 р. № 412. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0496-20#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

4. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2015 р. № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

Трубілко Людмила Андріївна,
слухачка 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:

Дем'яненко Юлія Олександрівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології Академії Державної пенітенціарної служби

МОЖЛИВОСТІ КОГНІТИВНО-БІХЕВІОРАЛЬНОГО ПІДХОДУ В КОРЕКЦІЙНИХ ІНТЕРВЕНЦІЯХ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ

Дослідження можливостей психокорекційних та/або психотерапевтичних інтервенцій у контексті роботи із когортою осіб, що відбувають покарання у місцях позбавлення волі, є надзвичайно важливим питанням, адже психологічний супровід засуджених є досить новим напрямком у сучасній українській психології. Пенітенціарними психологами (Л. Бартол, Р. Блекборі, Е. Мегарджі, Х. Точ, І. П. Башкатов та ін.) обґрунтована важливість вивчення закономірностей впливу різних умов відбування покарання на вияв засудженими дезадаптивної поведінки. Тому в цьому контексті вважаємо доцільним розгляд можливостей когнітивно-біхевіорального підходу в роботі з різними психічними станами засуджених.

Існує думка, що когнітивна психотерапія показана людям, здатним до інтроспекції, аналізу своїх думок. Вона передбачає активну участь клієнта на всіх етапах психотерапії, встановлення з нею відносин, близьких до партнерських. Цьому допомагає спільне обговорення можливих цілей психотерапії, проблем, які б хотів вирішити клієнт (зазвичай це симптоми соматичного плану чи хронічного емоційного дискомфорту). Психологічна робота з такими клієнтами вимагає їх відмови від пред'явлення вимог, диктатів та ультиматумів оточенню, замінивши вимоги запитами, побажаннями та вподобаннями. Основним завданням є відучити клієнтів від драматизації своїх невдач, від виявів паніки та від пред'явлення суспільству завищених вимог [3].

Звичайно, серед засуджених людей, щодо яких нам здається перспективним застосування засобів КБТ, може бути невисокий відсоток осіб, здатних до інтроспекції та самоаналізу. Однак ці засоби в силу своєї специфіки мають потенціал розвитку зазначених здібностей, що відображають та забезпечують когнітивну складність особистості.

На сьогодні існують різноманітні підходи до психологічної корекції агресивної поведінки, в тому числі – з використанням впливу на свідомі та несвідомі сфери особистості.

Для розуміння потенціалу використання КБТ у роботі із засудженими слід розглянути питання психологічних проблем, з якими вони стикаються.

Серед психологічних проблем та психічних розладів, що найчастіше трапляються в когорті засуджених, є [5]:

- наркотична та алкогольна залежність;
- депресія;
- тривожні розлади;
- проблеми емоційної регуляції та агресія;
- апатія, пасивність.

Як зазначають В. В. Пузанова та В. В. Гладкий, «переживання засудженого через покарання як складний багатоаспектний психічний процес приводить до формування в особи, яка відбуває покарання, або психічних новоутворень (щонайперше, до зміни особистісних рис, які склалися раніше, та формуванню нових рис), або ж до затвердження притаманних цим особам делінквентних особистісних рис, значущих для їх подальшого перебування в місцях позбавлення волі, а так само – і для подальшої соціальної інтеграції» [1].

Крім того, слід враховувати той факт, що для людини, а особливо для тієї, яка вперше опинилась у місцях позбавлення волі, кожен день, проведений у відповідних умовах, є джерелом переживання сильних негативних емоцій (сорому, страху, суму, жалю, туги, неспокою, злості, розпачу), пов'язаних, як зазначають учені, з різними чинниками, головним чином: насильним вириванням особи зі звичного для неї природного середовища, розлукою з найближчими та найдорожчими для неї людьми, перебуванням в оточенні значної кількості чужих і агресивно налаштованих людей, різким погіршенням побутових умов, відсутністю можливості в засудженого керувати власним життям, недостатністю нових вражень, неможливістю реалізувати свої потреби, бажання та плани тощо.

Тому погодимось із польською дослідницею І. Є. Курляк у тому, що «в'язничне життя, яке є дуже важким і несе в собі чимало загроз для нормального фізичного та психічного функціонування людини, насичене стресами, внаслідок чого негативні емоції домінують, мають високу інтенсивність і тривалість» [2].

Отже, спираючись на викладене, можна сказати, що техніки КБТ можуть бути корисними в роботі із засудженими особами.

Відповідно до протоколу роботи з депресією можливими є використання таких технік КБТ: поведінкова активація; щоденник думок; виявлення автоматичних думок; терапія успіхом; заохочення активності; акцентуація власної відповідальності; розширення поведінкового репертуару; пізнання власних неадаптивних автоматичних думок та їх переоцінка; когнітивна реструктуризація; формування реалістичних суджень; поведінкові експерименти; аналіз компенсаторних видів поведінки; тренування стійкості; випрацювання різних шляхів досягнення цілей; формування планів на майбутнє; обговорення можливих тригерів та провокацій, що можуть сприяти поверненню до попереднього неефективного стилю поведінки; майндфулнес.

Під час роботи з тривожністю можуть бути використані такі техніки КБТ: встановлення зв'язку між низькою толерантністю до невизначеності і перебільшеним переживанням; усвідомлення та прийняття неминучості ситуацій невизначеності в житті людини; розвиток можливості розпізнавати різноманітні ситуації маніфестації стану нетолерантності до невизначеності; виявлення ситуацій, що провокують стани неспокою щодо невизначеності, і занурення в них на основі методу експозиції; переоцінка цінності неспокою; виявлення всіх аргументів «за» занепокоєння; виявлення контраргументів та аналіз негативних наслідків занепокоєння; формулювання нових переконань стосовно занепокоєння як неефективної стратегії подолання небезпек та ін.

Також у роботі зі стигматизацією, що виникає внаслідок виявлення в засудженого соматичних захворювань, можуть бути використані техніки КБТ, такі як: сократівський діалог; метод декатастрофізації; тренінг асертивності; когнітивна реструктуризація та ін. [4].

Отже, як ми бачимо, репертуар технік КБТ може бути ефективним у роботі із засудженими, що стикаються з психологічними проблемами, які пов'язані з безпосереднім перебуванням у місцях позбавлення волі, так і з тими, що були присутні до засудження, а також під час супроводження коморбідних розладів соматичних захворювань та формування адекватної внутрішньої картини хвороби.

Список використаних джерел

1. Пузанова В. В., Гладкий В. В. Негативне психічне здоров'я засуджених як загроза для розбудови правової держави // *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі* : зб. наук. ст. за матеріалами VI міжнар. наук.-

практ. конф. (м. Житомир, 19 квітня 2018 р.) / Жит. нац. агроекологічний ун-т. Житомир : Видавець О.О. Євенок, 2018. С. 476–479.

2. Курляк І. Є. Теоретичні та практичні проблеми пенітенціарної ресоціалізації в Польщі в контексті її ефективності. *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 502–510. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_119.

3. Aziz M. O., Mehrinejad S. A., Hashemian K. Integrative therapy (short-term psychodynamic psychotherapy & cognitive-behavioral therapy) and cognitive-behavioral therapy in the treatment of generalized anxiety disorder : A randomized controlled trial. *Complementary therapies in clinical practice*. 2020. Vol. 39. P. 101–122.

4. Egenti N. T., Ede M. O., Nwokenna E. N. Randomized controlled evaluation of the effect of music therapy with cognitive-behavioral therapy on social anxiety symptoms. *Medicine*. 2019. Vol. 98. P. 164.

Тютюнник Андрій Володимирович,

ад'юнкт кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби

ОПІКА ТА УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ДІТЕЙ-СИРІТ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

У реаліях сьогодення такі питання як опіка, піклування та захист прав дитини мають важливе значення для України та її народу. Нині в Україні велика кількість дітей залишилася сиротами через те, що загинула велика кількість людей у зв'язку з повномасштабним вторгненням в Україну. Щоденно ми стикаємося з тим, що велика кількість дітей змушена страждати через різні фактори, які впливають на те, що їх оточує. В деяких регіонах нашої країни органи опіки не мали як матеріальної, так і фізичної можливості піклуватись про дітей, які залишились без батьківського піклування. Велика кількість дітей, які залишились без батьків, були вимушені в ранньому віці почати піклуватись про себе та своїх родичів, що не мають змоги піклуватись про себе самі.

У нашій країні досить велика частина територій є тимчасово окупованою, тому важко сказати точні дані щодо дітей, які залишились без батьківського піклування. Загалом в Україні понад 68 тис. дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування. За інформацією Національної соціальної сервісної служби, станом на 1 вересня 2022 року 3 781 дитина залишилася без батьківського піклування, з яких 685 дітей набули такого статусу внаслідок саме обставин воєнного стану [1].

У зв'язку з воєнним станом в Україні усиновлення набуло багато складнощів через реалії війни, тому був розроблений чат-бот для полегшення цього процесу. Як повідомляє уповноважена президента з прав дитини Дар'я Герасимчук, на час інтерв'ю, яке було 30 вересня 2022 року, громадянами України у чат-боті було заповнено 24 тисячі заявок.

Беручи до уваги важливість цього питання, хотілося б підкреслити, хто саме має право усиновити дитину. Згідно з чинним законодавством усиновлювачем може бути: дієздатна особа, віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли вона є родичем дитини; особа, що старша не менш як на п'ятнадцять років за дитину, яку вона бажає усиновити, в разі усиновлення повнолітньої особи різниця у віці не може бути меншою, ніж вісімнадцять років; подружжя за умови, що це не є одностатевий шлюб [2].

Необхідно також звернути увагу на тих, хто не може виступати усиновлювачем: особи, які обмежені в дієздатності; позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; раніше всиновлювали іншу дитину, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним з їхньої вини; особи, які перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері, зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; ті, хто не мають постійного місця проживання та постійного заробітку, страждають на хвороби, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади; іноземці, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; особи, які за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду; особи без громадянства; якщо хтось з подружжя належить до вищепереліченого [2].

Треба зазначити, що після набуття Україною статусу незалежної країни почались бурхливі та важливі зміни в національному законодавстві інституту усиновлення, саме усиновлення виступало ключовим фактором відображення впливу держави на сімейні відносини. Важливим етапом на шляху правового регулювання сімейних відносин, у тому числі й усиновлення, стало ухвалення Сімейного кодексу України 10 січня 2002 р. Крім того, 13 січня 2005 р. було ухвалено Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт, та дітей, позбавлених батьківського піклування», завдяки якому визначалася низка заходів, який сприяв

зменшенню бездомних дітей та забезпечив їх можливість проживання в сім'ях. Указ Президента України від 12 січня 2018 р. «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» теж був спрямований на допомогу у вирішенні цієї проблеми. Варто зазначити, що більш детально порядок та процедура усиновлення були врегульовані постановою Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей». Було ухвалено й інші нормативно-правові акти, в тому числі і міжнародні, які регулюють інститут усиновлення [3].

Аналізуючи вищевикладений матеріал та інформацію, яку було досліджено під час розгляду цього питання, можемо стверджувати, що питанням, пов'язаним із захистом прав і свобод дітей, насамперед дітей-сиріт і дітей, що позбавлені батьківського піклування, приділяється багато уваги як з боку держави, так і всього суспільства. Однією з проблем вирішення цих питань є недотримання чітко встановлених строків розгляду судових справ. Якби були дотримані встановлені процесуальні строки, то такі справи мали б бути розглянуті приблизно за три місяці, але в реальності справи про усиновлення розглядаються приблизно від року до двох. Ще однією проблемою виступає те, що в суді не передбачено чітких механізмів, за допомогою яких суд міг би з'ясувати думку дитини. Необхідно приділити більше уваги стосовно прискорення процесу усиновлення, розгляду судових рішень у цій сфері, також зосередити увагу на матеріальному та освітньому процесах у дитячих будинках. Ключовою проблемою в наших реаліях є те, що більшість дітей, які залишилися без батьківського піклування, не мають жодної гадки про те, що сталося з їхніми батьками та де вони знаходяться, тому органам опіки необхідно співпрацювати з органами влади та якомога швидше допомогти цим дітям у пошуках їх рідних, надаючи допомогу у відновленні їх психологічного стану після пережитих ними подій.

Список використаних джерел

1. Уповноважена Президента України з прав дитини. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3582693-dara-gerasimcuk-upovnovazena-prezidenta-z-prav-ditini.html> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 26 лютого 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
3. Стасюк Г. Охорона дітей, позбавлених батьківського піклування: історичний аспект. *Право України*. 2005. № 2. С. 108–111.

Уляненко Віталіна Ігорівна,

слухачка 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Процес професійної адаптації привертає до себе увагу багатьох дослідників. Адаптацію в розширеному контексті трактують як зміни, що супроводжують на рівні психічної регуляції процес активного пристосування індивіда до нових умов життєдіяльності.

Державній кримінально-виконавчій службі відводиться одна з головних ролей у внутрішній політиці нашої держави у боротьбі зі злочинністю, захисті громадян України. Особливу значущість реалізація цієї ролі набуває в теперішній час, коли рівень злочинності стає небезпечно високим.

У зв'язку з цим усе більш гострою стає проблема підвищення рівня професіоналізму кадрового складу Державної кримінально-виконавчої служби. Причому останнє припускає не тільки врахування відповідності працівників деяким психофізіологічним параметрам, володіння певним набором знань і вмінь, що відповідають специфіці роботи, але і наявність необхідних ділових та особистісних якостей.

Формування працівника відповідно до цих вимог здійснюється в процесі соціалізації людини в рамках оперативно-службової діяльності. Від успішної реалізації цього процесу залежить якість виконання службових обов'язків, а також кінцевий результат роботи.

Адаптованість, тобто динамічна рівновага в системі «людина – професійне середовище», виявляється насамперед в ефективності діяльності. Ефективною можна назвати діяльність, що характеризується високою продуктивністю та якістю продукту, оптимальними енергетичними та нервово-психічними витратами, задоволеністю персоналу.

Загалом щойно прийнятих на службу молодих працівників із позиції професійної адаптації можна умовно поділити на декілька груп: перша група – це працівники, які легко опановують фах і швидко входять у колектив органу або підрозділу Державної кримінально-виконавчої служби (ті, що служили в системі МВС або ДКВС). Вони і до прийняття на службу знали основні елементи професії; друга група – працівники, які легко опановують професію (випускники вишів, які готують фахівців для служби в ДКВС); третя група – працівники, для яких необхідні всі види адаптації до професії і колективу. Це найскладніша категорія з позиції адаптації.

Про рівень адаптованості молодого працівника можна судити з низки об'єктивних та суб'єктивних показників.

До загальних об'єктивних показників належать: продуктивність праці, рівень кваліфікації, службову дисципліну, норми і цінності колективу, статус особистості в цьому колективі.

До загальних суб'єктивних показників можуть належати: задоволеність працею, відчуття свого росту і перспектив, усвідомлення соціальної значущості своєї праці тощо.

Проте професійна адаптація не для всіх молодих працівників відбувається і закінчується успішно. Часом незадоволеність роботою призводить до розчарування, бажання змінити місце роботи, а то і взагалі звільнитися зі служби.

Перші кроки новачка на професійному шляху супроводжуються високою непевністю, дефіцитом інформації і відповідною напругою. Тому психологічне забезпечення професійної адаптації на цьому проміжку часу містить визначення обсягу, якості і форми надання інформації про підприємство, різноманітні служби, про колектив, його структуру, традиції, групові норми, соціальні очікування щодо новачка та інше. Як правило, така інформація надходить до людини, яка адаптується, в тій чи іншій формі, в достатній або надлишковій кількості, але без усякого наукового обґрунтування.

Як показує аналіз роботи Державної кримінально-виконавчої служби, соціалізація в цьому інституті здійснюється досить складно і суперечливо. Свідченням цього є такі явища, як плинність кадрів, стан дисципліни і законності. Тому необхідна оптимізація й активізація вироблення всіх необхідних для служби якостей шляхом цілеспрямованого впливу здійснення постійного контролю за процесом соціалізації. А все це потребує систематичного вивчення функціонування одного з основних механізмів цього етапу соціалізації – професійної адаптації особистості.

Крім адаптації до професії і колективу, молодий співробітник системи, як правило, додатково проходить адаптацію і до нового місця проживання. Адаптація молодих працівників, які приїхали з іншої місцевості, ускладнюється багатьма обставинами. По-перше, люди, які нещодавно приїхали у велике місто, багато в чому не розуміють способу життя в ньому, не можуть пристосуватися до його ритму, непевнено почуваються у зв'язку з відсутністю рідних

та друзів. По-друге, вони болісно сприймають будь-яку несправедливість у службових взаєминах: деяким з них здається, що їм надають менш важливі посади, що нерідко відповідає дійсності.

Темпи та якість реформування Державної кримінально-виконавчої служби як найважливішого елемента соціальної структури, насамперед, залежать від рівня професіоналізму людей, які займаються правоохоронною діяльністю. Той факт, що професіоналізм припускає наявність деякої сукупності знань, умінь і навичок, не викликає сумніву. Але не менше значення має наявність особистісних якостей, що відповідають специфіці трудової діяльності, й, головне, постійна зацікавленість людини у професійному вдосконаленні. Все це має місце у випадку професійної адаптації особистості до професії. Важливою особливістю цього процесу при його оптимальному розвитку є освоєння особистістю цілей діяльності, що ставляться суспільством та інститутом перед професіоналом.

Таким чином, адаптація особистості до інституту, професії і посади є необхідною, хоча і недостатньою умовою успішності діяльності як працівників, так і, в остаточному підсумку, спеціальної організації.

Аналіз професійної адаптації особистості в Державній кримінально-виконавчій службі на сьогодні ускладнений недостатньою розробленістю цієї теми в соціологічній та психологічній літературі. Стосовно професійної адаптації в ДКВС, то в умовах командно-централізованої системи, коли трудова діяльність мала примусовий характер, обмежувалась свобода сфери зайнятості, місце роботи, суспільна потреба у вивченні цього питання не була настільки гострою. У зв'язку з цим професійна адаптація в ДКВС дотепер не стала предметом самостійного вивчення.

Проте непрямо дослідники так чи інакше порушували цю тему, особливо під час аналізу діяльності, ефективність якої залежить від високого рівня професіоналізму.

Федорова Юлія Євгенівна,

здобувачка вищої освіти Академії Державної пенітенціарної служби

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРОВОА ХАРАКТЕРИСТИКА
КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ**

Наша держава з 2014 року стала на шлях інтеграції до європейської спільноти. Але для досягнення поставленої мети потрібно

не лише вдосконалювати законодавство, перебудувувати та робити докорінні зміни в різних сферах життя, а й боротись з негативними явищами, що присутні в кожному суспільстві тією чи іншою мірою. На сьогодні одним із гострих питань є проблема злочинності в Україні.

Одним із напрямів реформування кримінального законодавства відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції, схваленої рішенням Ради національної безпеки та оборони України від 15.02.2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» та затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 року № 311/2008, є впровадження в кримінальне законодавство України інституту кримінального правопорушення [3]. Після ухвалення Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 року № 2617-VIII, який набрав чинності 01.07.2020 року, були внесені зміни до ст. 12 КК України, згідно з якими виходить, що кримінальний проступок і злочин мають стати видами кримінального правопорушення, тобто встановлюється нова класифікація кримінальних правопорушень, що зумовлює актуальність розгляду цього питання [2].

Відповідно до оновленої ст.12 КК України з'явилися нові поняття «кримінальне правопорушення», «кримінальна протиправність», «кримінальний проступок», а поняття «злочин» набуло більш вузького значення. Раціональним і логічним рішенням було б визначити та законодавчо закріпити поняття самої «класифікації кримінальних правопорушень», ажде серед науковців стосовно цього тривають дискусії. Тому нами запропоновано дати таке визначення цьому поняттю – це об'єктивний поділ за певними критеріями кримінальних правопорушень залежно від ступеня тяжкості вчинення такого кримінально протиправного діяння.

Поняття «кримінального правопорушення» визначено законодавцем у ч. 1 ст. 11 КК України – це передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [1]. У ч. 2 ст. 12 КК України визначено, що кримінальним проступком є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачається основне покарання у вигляді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання,

не пов'язане з позбавленням волі [1]. Згідно з новою класифікацією злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі:

1. Нетяжким злочином є діяння (дія чи бездіяльність), передбачене КК України, за вчинення якого встановлюється основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років (ч. 4 ст. 12 КК України) [1].

2. Тяжким злочином є діяння (дія чи бездіяльність), передбачене КК України, за вчинення якого встановлюється основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років (ч. 5 ст. 12 КК України) [1].

3. Особливо тяжким злочином є діяння (дія чи бездіяльність), передбачене КК України, за вчинення якого встановлюється основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або довічного позбавлення волі (ч. 6 ст. 12 КК України) [1].

З огляду на це, бачимо, що в порівнянні зі старою класифікацією злочинів у новій класифікації було вилучено злочини середньої тяжкості, а частина злочинів невеликої тяжкості перейшла в категорію кримінальних проступків.

Законодавцем встановлено, що особа, яка скоїла кримінальне правопорушення, не може бути засуджена до покарання, пов'язаного з позбавленням волі, адже кримінальним законодавством встановлені три основні види покарання за скоєння кримінальних проступків: штраф; громадські або виправні роботи; арешт або обмеження волі; позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю [1]. Таким чином, особа після відбуття покарання вважається несудимою.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, ці зміни в Кримінальному кодексі України є доцільними в ході реформування кримінальної юстиції та правоохоронних органів у відповідність до європейського законодавства. Поява поняття інституту кримінального проступку свідчить про гуманізацію кримінального законодавства, адже всі ці нові зміни покликані на спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Проте існують деякі прогалини в законодавстві, які зумовлюють незручність застосування нової класифікації кримінальних правопорушень, адже вона пов'язана з вирішенням не лише багатьох кримінально-правових, а й

кримінально-процесуальних і кримінально-виконавчих питань, також враховується під час провадження оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#п48> (дата звернення: 25.11.2022).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 20.12.2019 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 08.04.2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

Харковенко Ольга Олегівна,

слухачка 6 курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЇ

Стать – це природна характеристика людини. На основі цієї характеристики відбувається первинний розподіл людей на чоловіків та жінок.

З моменту народження люди жіночої та чоловічої статі одразу потрапляють у систему відносин, де їм відведені певні (чоловічі та жіночі) ролі: активна – чоловікам, пасивна – жінкам. При цьому значущість активного (чоловічого) завжди була вище пасивного (жіночого) згідно з ієрархією соціальних відносин. Такий біологічно детермінований підхід до належного «чоловічого» та належного «жіночого» впродовж тисячоліть вважався єдиним правильним.

Зумовлені статтю відмінності в будові тіла та статевих функціях, по-перше, лягли в основу розподілення праці. За чоловіками було закріплене право на «зовнішню» діяльність – засвоєння світу та господарювання в ньому, а значить і роль суб'єкта в історії. Жінкам було відведене право на народження і виховання дітей, облаштування побуту в домі, де вони стали підкорені чоловічому авторитету та стали об'єктами чоловічої влади.

По-друге, статеві відмінності закріпили в суспільній свідомості упередження про природне виникнення відмінностей у психологічних характеристиках, здібностях, можливостях чоловіків і жінок. Причому ці відмінності жорстко протистоять один одному та розглядаються в логіці полярної опозиції розуму та тіла. Розум асоціюється

з низкою позитивних характеристик, таких як активність, сила, свідомість, раціональність, духовність, їх носієм є чоловік. Тіло асоціюється з негативними – підсвідомість, нераціональність, чуттєвість, пасивність, які представлені жіночим началом. Така позиція, де чоловіче є суб'єктом, а жіноче – об'єктом, стало основою патріархального суспільства, в якому пріоритет розуму-логоса невід'ємно пов'язаний з пріоритетом чоловічого начала та наявних у нього атрибутів і характеристик.

По-третє, спираючись на анатомічні відмінності тіла чоловіків та жінок, були встановлені абсолютно різні умови їх існування в суспільстві: панування однієї групи (чоловіків) над іншою (жінками).

Тільки в середині ХХ століття «залізні» переконання щодо біологічного походження відмінностей та призначення чоловіків та жінок почали піддаватися сумнівам. У 60-70 рр. ХХ століття на Заході в різних галузях наукових знань активно почала виявлятися гендерна проблематика. Поступово цю тенденцію порушено і у вітчизняній науці. Серед психологічних публікацій з'явилися роботи, які містять поняття «гендер», «гендерні дослідження», «гендерний аналіз».

В основі гендерних досліджень лежить поняття «гендер», яке завдячує своєю появою феміністичній теорії і яке досі викликає багато суперечок та трактується по-різному представниками різних концепцій.

Стать – природна ознака людини. Поняття «гендер» пояснює не природну детермінованість, а статево-рольовий розподіл праці, неоднакові вимоги та ставлення суспільства до чоловіків і жінок, різну суспільну цінність залежно від їх статі.

Гендер сприймається як різновид ідеологічних відносин традиційного (патріархального) суспільства, в основі яких лежать відносини влади. Суть цих відносин – гендерна нерівність та панування однієї групи (чоловіки) над іншою (жінки). Гендерні відносини – найбільш фундаментальні з усіх і на глибинному рівні впливають на всі соціальні інститути та визначають культурну еволюцію. Авторитет і зверхність чоловіка, право сили, затверджені в гендерних відносинах, є основою всіх відомих авторитарних режимів – влади ватажків роду, «батьків» нації, монархів, диктаторів. І поки зберігається гендерна нерівність, зберігається і можливість існування влади авторитарного типу. Така авторитарна влада спирається не стільки на апарат фізичного та економічного примусу, скільки на тонкі методи впливу на свідомість індивідів.

Соціальні стереотипи виявляють себе як стереотипи мислення й поведінки особистості. Індивід, не маючи жодної інформації про об'єкт, може скласти свою думку про нього, підкріплюючи цю думку відчуттями та діями. В результаті вірогідний характер цієї думки про реальність трансформується в категоричне судження.

Є декілька факторів, які впливають на гендерну стереотипізацію. Зокрема, це расовий та етнічний фактор. У кожній країні є свої правила і закони, які впливають на виховання дітей, а значить на формування сприйняття світу. Крім расових та етнічних факторів, дослідники виділяють стать людини, її вік, положення в суспільстві тощо. Це означає, що гендерні стереотипи розділяються та оцінюються чоловіками і жінками по-різному.

Вік є одним із значущих факторів, які впливають на стереотипізацію. Вважається, що з віком жінки стають більш активні, тому в стереотип жіночності вносяться корективи, пов'язані з оцінкою її діяльності та положення в суспільстві.

Другим фактором може виступати сексуальна орієнтація. Дані досліджень говорять про те, що чоловіків-гомосексуалів наділяють фемінінними характеристиками, жінок-гомосексуалів навпаки – маскулінними.

Соціальний статус жінки так само буде впливати на те, як її сприймають. Жінок з нижнього соціального класу часто описують як безвідповідальних, більш пасивних, порівняно з жінками з середнього класу.

Будь-яка додаткова інформація про відмінності в статусних положеннях жінок та чоловіків знижує роль гендерних стереотипів у сприйнятті цієї людини. Наприклад, на сприйняття жінки-адвоката впливають відповідні в цій культурі образи жінки, образи адвоката, відповідних національних та вікових груп тощо. Залежно від контексту той чи інший образ може виступати на перший план. Більше того, одні і ті ж люди можуть сприйматись по-різному залежно від ситуації. Наприклад, «жіноча слабкість» може оцінюватись як позитивно, так і негативно, залежно від того, чи вживається цей маркер стосовно жінки-керівника або до жінки-домогосподарки. При цьому зміст такого стереотипу може сприйматись самими ж жінками як негативно, так і позитивно.

Зміст гендерних стереотипів дає можливість говорити про два підходи до сприйняття чоловіків та жінок: патріархальний та егалітарний. Патріархальний підхід домінує в суспільній свідомості і фіксує ієрархічний розподіл чоловічих та жіночих ролей. Егалітарний

підхід полягає в рівності прав, можливостей та здібностей. Цей підхід ще недостатньо розвинений, тому що зміни гендерних стереотипів – це процес доволі складний та довготривалий. Поряд з тим сьогодні можна знайти багато свідчень про те, що поступова трансформація гендерних поглядів у сторону егалітаризації таки відбувається, хоча цей процес нелінійний та неоднозначний. Ця трансформація, з однієї сторони, відображає зміни в суспільній позиції жінок, а з іншої – зміни самосвідомості і, в першу чергу, самих жінок.

Одним із видів соціалізації (засвоєння соціального досвіду і становлення особистості) є гендерна соціалізація. Під гендерною соціалізацією розуміється процес засвоєння норм, правил поведінки, установок відповідно до соціокультурних уявлень про роль, особистісні якості, положення чоловіка і жінки в суспільстві. Цей процес пов'язаний з осмисленням особистістю своєї духовно-моральної належності до тієї чи іншої групи (чоловіки/жінки). В результаті особистість усвідомлює свою соціально-ціннісну та емоційно-психологічну значущість як члена своєї групи

Основою гендерної соціалізації є гендерні стереотипи. Вони допомагають підтримувати існування гендерних ролей, норм, моделей поведінки та мислення, прийнятих у культурі. Тому гендерна соціалізація – це процес засвоєння індивідом культурної системи гендера, своєрідне соціокультурне конструювання відмінностей між чоловіками і жінками того суспільства, в якому він живе. У соціальній психології також існує термін «диференційована соціалізація», який вказує, що у загальному процесі соціалізації чоловіки та жінки формуються з різними соціально-психологічними характеристиками.

Гендерна соціалізація містить дві взаємопов'язані сторони: поперше, це освоєння прийнятих у цій культурі моделей чоловічої та жіночої поведінки, відносин, норм, цінностей та гендерних стереотипів; по-друге, вплив суспільства, соціального середовища на індивіда з метою прищеплення певних правил і стандартів поведінки, які соціально прийняті для чоловіків і жінок.

Процес гендерної соціалізації здійснюється під впливом низки чинників. Як відомо, фактор – це причина, рушійна сила процесу, що відбувається, або одна з основних його умов. Серед факторів гендерної соціалізації виділяють, такі як: сім'я з її характером виконання ролей матері та батька у вихованні, дитячі іграшки, заклади освіти, література, засоби масової інформації, мова, робота, гуртки за інтересами, церква тощо.

Спостерігаючи за сучасним світом, можна сказати, що на сьогодні тенденція егалітаризації набирає обертів та, більше того, стає модною. У багатьох країнах Європи деякі стереотипи, наприклад про «слабких жінок», стали навіть образливими. Україна через низку факторів (зокрема війну) відстає в розвитку цієї тенденції. Очевидно, що гендерні стереотипи є неминучим явищем і являють собою необхідну умову взаємодії людини з навколишнім світом та проєкції на світ її власних цінностей і почуттів. А якщо ми не можемо вплинути на розвиток або створення якогось соціального процесу, то ми маємо його досліджувати для того, щоб вміти ним правильно керувати і не дати процесам перейти межі й нашкодити суспільству.

Ховайло Тетяна Сергіївна,
здобувачка вищої освіти спеціальності
262 «Правоохоронна діяльність»
Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:

Гончаренко Оксана Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
начальник кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЗАСІБ ЇХ ВИПРАВЛЕННЯ

Соціально-виховна робота є одним з основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених (ч. 3 ст. 6 КВК), вона спрямована на необхідність корекції соціальної поведінки засуджених під час перебування їх у місцях позбавлення волі, поваги до правил співжиття, на формування сумлінного ставлення до суспільно корисної праці, прагнення до заняття корисною діяльністю, підвищення культурного рівня, загальноосвітнього і професійного навчання, розвиток корисної ініціативи, дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки. Щодо змісту поняття «ресоціалізація» (у кримінологічному значенні) в юридичній літературі існує багато трактувань учених, деякі вчені ототожнюють це поняття з «виправленням та перевихованням», на думку інших – ресоціалізація є постпенітенціарною діяльністю. Проте більшість учених-юристів вважає, що ресоціалізація – єдиний процес відновлення

та розвитку соціально корисних зв'язків і відносин як у період відбування покарання, так і після звільнення засудженого.

Ресоціалізація виявляється у свідомому виправленні засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого, законслухняного життя в суспільстві. На думку А. Романової, ресоціалізація – це пристосування людини до життя в новому співтоваристві (наприклад еміграція, набуття нового віросповідання, входження до іншого соціального класу) [1], а тому можна стверджувати, що це відновлення їхньої соціалізації в межах суспільних форм життєдіяльності та мотивування форм соціально корисної діяльності. Іншу думку має В. Любченко, який розглядає виправлення і ресоціалізацію як напрямки діяльності співробітників УВП та засуджених, який сприяє формуванню соціально адекватних якостей в осіб, що відбувають покарання [2]. Оскільки поняття ресоціалізація є багатоманітним, Л. Казміренко розглядає його з позиції психології як систему заходів протидії десоціалізації особистості, а з іншого боку – процес повторного внутрішнього пристосування до життя в суспільстві [3].

Ресоціалізація пов'язана з руйнуванням засвоєних індивідом у процесі асоціалізації, десоціалізації негативних антигромадських норм і цінностей, прищепленням визнаних суспільством цінностей та вчинків, вона нагадує первинну соціалізацію, оскільки повинна радикально по-новому розставити акценти реальності.

Необхідною умовою ресоціалізації на думку Р. Вашенко і В. Сулицького є процес виправлення засудженого, формування в нього правослухняної поведінки, стимулювання до такої життєвої позиції, що відповідає соціальним нормам, на основі відновлення, збереження та розвитку соціально корисних якостей і відносин, подальшої адаптації до самостійного життя на волі [4]. Виправлення засудженого – це процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки. Виправлення полягає в тому, щоб шляхом примусового впливу на засудженого внести корективи в його соціально-психологічні властивості, нейтралізувати негативні настанови, змусити стати законслухняним громадянином, а ще краще, нехай навіть під страхом покарання, прищепити повагу до закону. Досягнення такого результату визнається юридичним виправленням, що само собою важливий є результатом застосування покарання, і показником його ефективності.

На нашу думку, метою ресоціалізації є формування в особи позитивних рис та якостей, які сприяють створенню системи її моральних, ідейних, правових переконань відповідно до прийнятих у суспільстві норм і цінностей. Лише за умови виправлення засуджених можемо говорити про досягнення карального ефекту від призначеного покарання. Тільки виправлення особи дозволяє згодом формувати її правослухняну поведінку, уникати рецидиву, відновлювати засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства.

Отже, головними завданнями ресоціалізації засуджених є відновлення та розширення соціально корисних зв'язків і реінтеграція осіб, звільнених з місць позбавлення волі в суспільство, розвиток цілісної особистості, здатної об'єктивно ставитись до навколишнього світу, себе та оточення.

Список використаних джерел

1. Романова А. С. Психологічно-правові особливості ресоціалізації засуджених. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Серія: Право*. 2021. № 11 (23). С. 40–46.
2. Любченко В. М. Сутність засобів впливу на засуджених. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 140–143.
3. Казміренко Л. І., Кудерміна О. І., Мойсеева О. С. Психологія : підручник. URL: http://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/up/pidrych_psihologiya.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
4. Ващенко Р. В. Організаційно-правові питання ресоціалізації засуджених. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики* : щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. 2002. № 7. С. 29–37.

Чебоненко Станіслав Олегович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор Академії Державної пенітенціарної служби;

Царюк Сергій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент,
перший проректор Академії Державної пенітенціарної служби

ПРО ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНОГО ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Процеси гуманізації щодо осіб, засуджених до тривалих строків відбування кримінального покарання, розпочали поширюватися і на осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Так, відповідно до Закону України від 18.10.2022 № 2689-IX «Про внесення змін

до деяких законодавчих актів України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» [6], частину 12 статті 154 Кримінально-виконавчого кодексу України [1] було доповнено нормою такого змісту: «Разом із поданням щодо можливості представлення засудженого до довічного позбавлення волі до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким адміністрація виправної колонії подає до суду висновок щодо ступеня виправлення засудженого до довічного позбавлення волі». При цьому, згідно із частиною 3 статті 82 Кримінального кодексу України «Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким може бути застосована, якщо засуджений став на шлях виправлення», а відповідно до частини 2 статті 81 «Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення» [2].

Яковець І., Автухов К., Таволжанський О. за результатами проведеного монографічного дослідження зазначають, що: «Не існує в сучасних умовах і чіткої процедури та критеріїв оцінки виправлення засуджених. Оцінка ступеня виправлення засуджених є відображенням аксіологічних поглядів у кримінально-виконавчому та інших галузях права, на основі яких пізнання спрямованості особистості засудженого можна вважати таким, що будується на системі соціально значущих цінностей, тобто на певній сукупності критеріїв (останні являють собою ознаки, на підставі яких здійснюється оцінка, це засіб, мірило, підстави оцінки)... Тому використання в ході такої оцінки системи завчасно визначених критеріїв є ціннісним ставленням відповідного суб'єкта оцінювання до процесу виправлення засудженого, а сама оцінка з філософського погляду – це і є аксіологічний підхід до проблеми виправлення» [5, с. 129].

Можна цілком погодитися з думкою науковців, коли вони наголошують на тому, що існують проблеми щодо використання якісних та кількісних критеріїв оцінки ступеня виправлення засудженого через систему спеціальних показників, оскільки вони не завжди дозволяють об'єктивно оцінити зміни, що відбуваються у свідомості засудженого та його поведінці. «Існуючі критерії, якими керується адміністрація установи виконання покарань, є такими: 1) визнання засудженим своєї вини у вчиненому злочині та щире каяття... Крім того, переважна більшість засуджених розкаюються у вчиненому злочині з метою пом'якшити відповідальність, а щирість таких по-

каєнь ніяк не перевіряється; 2) недопущення протягом року порушень установленого порядку відбування покарань або дострокове зняття раніше накладеного стягнення, після чого минуло не менше шести місяців ... Це може бути реакція на дії адміністрації установи, вияв «слабини» характеру або взагалі звичайне «пристосування»; 3) відмова від негативних зв'язків із кримінальним оточенням та впливу злочинної моралі ... Складається враження, що таким чином адміністрація УВП, навпаки, створює умови для виховання засуджених у душі злочинних традицій, намагаючись «поставити до себе на службу» злочинні поняття; 4) добросовісна та чесна праця, виконання норм виробітку та прагнення до отримання або підвищення професійного і освітнього рівня, наявність робітничої професії, кваліфікація. Необхідність оцінки саме цих показників може бути реальною тільки у випадку, коли в колонії створені умови для підвищення (отримання кваліфікації), а також умови для обрання різних видів праці ...; 5) ступінь суспільної небезпечності засудженого зазвичай оцінюється винятково за тяжкістю вчиненого злочину відповідно до ст. 12 КК України і тому також є суто формальним ...; 6) наміри засудженого на подальше відбуття покарання, можливість самостійно дотримуватись вимог режиму в умовах ізоляції та обмеженого нагляду. Ця інформація, як правило, встановлюється у ході бесіди із засудженим і тому в переважній більшості випадків відповідає очікуванням адміністрації установи ...; 7) наявність даних, які свідчать про можливість або наміри вчинення втечі... Для адміністрації найбільш переконливим аргументом є саме відмітка про розшук або її відсутність; 8) ступінь алкогольної, наркотичної чи токсикологічної залежності. Надзвичайно неясний показник через відсутність критеріїв визначення такого ступеня та його впливу на оцінку виправлення; 9) стан здоров'я та працездатність засудженого ... такий підхід є неприпустимим; 10) соціальне оточення засудженого, сімейний стан та родинні зв'язки ... Відсутність рідних не може бути фактором, який стає на перешкоді поліпшенню становища засудженого ...; 11) віддаленість дільниці соціальної реабілітації від місця проживання засудженого та вірогідність впливу цього фактору на його поведінку... жодним чином не впливає на виправлення особи» [5, с. 133–135].

Песоцька О. до критеріїв, на які необхідно суду звертати увагу, застосовуючи інститут умовно-дострокового звільнення щодо осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, зараховує, такі як:

«1. Поведінка засудженого щодо постраждалих від його злочинних дій: чи намагався він відшкодувати заподіяну шкоду, вибачився перед постраждалими, членами їхніх сімей.

2. Соціальна напруженість, яку може спричинити повернення засудженого до довічного позбавлення волі у суспільстві.

3. Особисті обставини засудженого: його психічне та фізичне здоров'я, літній вік, сім'я, яка його продовжує чекати, та підтримає його після звільнення» [4].

Аналіз законодавства Австрії, Англії, Данії, Норвегії, США, Швеції, Федеративної Республіки Німеччина дозволяє констатувати, що в цих країнах застосовують умовно-дострокове звільнення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі після відбуття встановленого судом строку (від 10 до 15 років). При цьому критеріями, що враховуються під час ухвалення рішення щодо умовно-дострокового звільнення таких осіб, як правило, є:

– звільнення у зв'язку із надзвичайними сімейними обставинами;

– достатні підстави хорошої поведінки та серйозні прогнози сподіватися, що засуджений повернеться до нормального життя;

– відсутня особлива тяжкість вини;

– існує можливість перевірити, що поза місцем позбавлення волі засуджений не буде скоювати злочинів;

– засуджений дає згоду на умовно-дострокове звільнення та виконання обов'язкових умов нагляду.

Не підлягають умовно-достроковому звільненню особи, стосовно яких є підстави вважати, що в подальшому на свободі засуджений буде скоювати злочинні діяння, або з метою протидії скоєння злочинів іншими людьми стосовно нього, якщо злочин мав широкий суспільний резонанс.

Отже, незважаючи на те, що існують різні підходи до оцінки ступеня виправлення, у зв'язку із змінами законодавства, сьогодні набуває актуальності вирішення проблеми визначення підстав для можливості заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на більш м'яке або умовно-дострокового звільнення.

Висновок щодо оцінки ступеня виправлення засудженого до довічного позбавлення волі має відбуватися в індивідуальному порядку і враховувати як формальні критерії щодо ставлення до дисципліни та праці, так і ті, які найбільш повно характеризують його

як особистість, шляхом комплексної оцінки його поведінки в місцях позбавлення волі.

Так, збір інформації для проведення оцінки ризиків може здійснюватися шляхом отримання від начальника відділення соціально-психологічної служби (далі – начальник відділення СПС), психолога, медичного працівника (крім інформації, яка є конфіденційною), інспектора з питань підготовки до звільнення, оперативних працівників, майстрів виробництва, працівників загальноосвітньої школи та інших працівників установи виконання покарань, інформації, яка має значення для виправлення засудженого. Відповідальним за координацію процесу проведення оцінки ризиків, залучення необхідних фахівців та узагальнення зібраної інформації є начальник відділення СПС, до якого розподілена особа.

Оцінка ступеня виправлення засудженого здійснюється за такими критеріями: дотримання вимог режиму відбування покарання; поведінка стосовно персоналу; поведінка щодо інших засуджених; ставлення до праці; дотримання правил санітарії та гігієни.

За результатами характеристик, підготовлених психологом та начальником відділення СПС, за участі представника уповноваженого органу з питань пробації, готується висновок щодо ступеня виправлення засудженого до довічного позбавлення волі, в якому, зокрема, має бути зазначено: якщо працює, то як ставиться до роботи; риси характеру, освіта, загальний розвиток; наявність психічного або соматичного захворювання (на підставі медичних даних); ставлення до персоналу та інших засуджених; сімейний стан (чи матиме матеріальну підтримку рідних та близьких, коли звільниться); ставлення до режиму тримання, виконання правил внутрішнього розпорядку, наявність заохочень та стягнень та за що вони отримані; оцінка ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення; стан реалізації індивідуального плану виправлення та ресоціалізації особи, засудженої до довічного позбавлення волі; ставлення засудженого до скоєного злочину (щирісердно розкаюється; просив вибачення у членів сім'ї тощо).

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що занадто спрощувати критерії оцінки ступеня виправлення, або навпаки робити їх складними та такими, що важко піддаються оцінці, не можна, оскільки завдяки цим критеріям вирішується доля людини, створюються передумови для її повернення у суспільство,

яке має бути максимально гарантоване від скоєння нових злочинів з її боку після умовно-дострокового звільнення.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Нестеренко А. О. Організація підготовки матеріалів про застосування щодо засуджених до позбавлення волі заохочувальних норм законодавства. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2015* : зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2015. С. 148–152.
4. Песоцкая Е. Право на надежду: замена наказания в виде пожизненного лишения свободы в украинских реалиях. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/analytics/205067_pravo-na-nadezhdu-zamena-/nakazaniya-v-vide-pozhiznennogo-lisheniya-svobody-v-ukrainskikh-realiyakh (дата звернення: 10.10.2022).
5. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. проф. О. В. Козаченка, проф. Є. Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. 768 с.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини : Закон України від 18.10.2022 р. № 2689-IX.

Чибісов Олександр Вікторович,

викладач центру професійної освіти

Територіально відокремленого відділення «Кам'янська філія

Академії Державної пенітенціарної служби»

ВЕКТОРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДКВС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Випробування, що нині супроводжують освітній процес, спонукають до суттєвих трансформацій змісту, інструментів та форм навчання. Карантинні обмеження, запроваджені для боротьби з коронавірусною хворобою, продемонстрували можливість відносно ефективної організації освітнього процесу за різних педагогічних умов. Протягом двох років заклади вищої освіти створили повноцінну, багатofункціональну, нормативно врегульовану освітню систему, покликану гнучко враховувати індивідуальні потреби здобувачів освіти, отримувати досить високі результати, забезпечувати

виконання поставлених завдань. На виклики коронавірусної хвороби досить швидко відреагувала система вищої освіти всіх напрямків за рахунок активізації використання дистанційного формату.

Оголошення воєнного стану в Україні знову вказує на потребу і перспективи дистанційної форми навчання, а також дає змогу навчати фахівців будь-якого рівня здобуття освіти, багатьох напрямків та спеціалізацій, зокрема і професійної освіти осіб рядового та начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України).

Наприклад, О. Дука і А. Григоренко вивчали систему організації освітнього процесу персоналу ДКВС України та дійшли висновку, що сучасний стан освіти в кримінально-виконавчій службі не дотримується головної концепції, покликаної встановити безперервну наступність між різними ступенями здобуття освіти, зокрема освіти впродовж життя [3, с. 49]. Чебоненко С. говорить про післядипломну освіту працівників ДКВС України, яка має здійснюватися відповідно до чинного законодавства в закладах вищої освіти, що здобули ліцензію для здійснення відповідної діяльності [4, с. 139].

Професійна підготовка персоналу ДКВС України регламентується нормативно-правовими документами, що визначають вимоги до закладів освіти, де здійснюється таке навчання, і до його видів. Оптимізація закладів вищої освіти в Україні спонукала не лише до створення Національного агентства забезпечення якості вищої освіти, яке має на меті впорядкування норм функціонування освітнього середовища, підвищення ефективності навчання та його результатів, а й до надання закладам вищої освіти академічних свобод, можливості співпрацювати на міжнародному рівні, реалізовувати розробки й отримувати фінансування, застосовувати власні компетентності та продукти освітньої діяльності на практиці, на благо прогресу, бути конкурентоспроможними, мати світове визнання тощо. Реорганізація освітнього сектору надає змогу швидко адаптуватися до інноваційного та інформаційного простору й задовольняти запити здобувачів і стейкхолдерів, роботодавці отримують можливість залучати персонал, готовий одразу братися до роботи. Яскравим прикладом цього процесу стала Академія Державної пенітенціарної служби.

Серед головних завдань закладу вищої освіти – «професійна підготовка (первинна професійна підготовка, перепідготовка та підви-

щення кваліфікації) персоналу ДКВС України; поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності; провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі; підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів; налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі вищої освіти і науки та інше» [1].

Відповідно до визначеної траєкторії роботи Академії Державної пенітенціарної служби бачимо, що значну увагу приділено питанням ефективної професійної підготовки осіб рядового та начальницького складу ДКВС України з урахуванням інтеграційної, інноваційної складових, заснованих на міжнародних зразках, зокрема, згідно з європейськими стандартами.

Важливим кроком у контексті воєнного стану в Україні стає запровадження первинної професійної підготовки, використовуючи дистанційну форму навчання. В Академії Державної пенітенціарної служби, враховуючи вимоги органів управління освітою, потреби роботодавців та інших стейкхолдерів, організовано умови для дистанційного освітнього процесу осіб рядового й начальницького складу. Складність такого навчання пов'язана з проведенням окремих видів занять (наприклад, тактико-спеціальної, вогневої та спеціальної фізичної підготовки) та викладанням дисциплін, що мають практичну спрямованість, тобто в більшості випадків їх компоненти засвоюються шляхом набуття безпосередньо здобувачем власного досвіду виконання, покликані ознайомити з повсякденними службово-професійними завданнями співробітників органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів ДКВС України.

Частково ситуацію з відпрацюванням теоретичного матеріалу можна перекласти на програми і тренажери (наприклад, матеріал без грифу секретності, основні вимоги вогневої підготовки, матеріальну частину зброї), але для забезпечення високого рівня ефективності сформованих навичок треба практично відпрацьовувати під керівництвом викладача (виконання ситуаційних завдань, нормативів та вправ). Проте цей фактор поки залишається поза межами дистанційних технологій та потребує безпосередньої присутності здобувачів освіти на заняттях відповідних дисциплін. Сама професійна підготовка майбутніх пенітенціаріїв містить низку важливих та ефективних інструментів,

методів активного навчання, які можливо реалізувати в освітньому процесі за допомогою інформаційних технологій та інноваційних методик, враховуючи нюанси професійної взаємодії осіб рядового та начальницького складу ДКВС України.

Особливу увагу слід приділити груповим дискусіям, кейс-менеджменту, ситуативним вправам, тренінгам, командним та сюжетно-рольовим іграм, імітаціям практичних службово-професійних завдань тощо. Під час здобуття навичок практичного спрямування мають бути враховані особливості реальних умов професійної діяльності та створені можливості для реалізації педагогічного наставництва (наприклад, індивідуальні консультації на освітніх платформах, у тому числі й зарубіжних колег). Погоджуємося з думкою В. Аніщенко, що заклади вищої освіти перебувають на шляху трансформації змісту освіти та організації освітнього процесу через структурування навчального матеріалу з урахуванням скорочення часу на його засвоєння [2, с. 6]. Програмні продукти, що використовують для забезпечення освітнього процесу на відстані, безкоштовні, налаштовуються під індивідуальні можливості кожного учасника освітнього процесу, мають мобільні розширення, широкий спектр можливостей для забезпечення ефективності навчання, є гнучкими незалежно від технічних можливостей, наявних у здобувача чи викладача. Відповідно, такі інструменти здатні забезпечити належний рівень навчання та підтримувати його ефективність протягом тривалого часу незалежно від викликів сьогодення й умов проведення занять.

Вектор, що забезпечує насичення освітнього процесу сучасними інформаційними ресурсами, вказує на збільшення можливостей щодо навчання осіб рядового та начальницького складу ДКВС України, відповідність новим стандартам і вимогам до фахівців-пенітенціаріїв. Серед ресурсів – технічне забезпечення, програми, застосування, що допомагають реалізувати систему гнучких завдань, зімітувати професійні умови діяльності, пришвидшити адаптивні процеси здобувачів під час несення служби чи практичної підготовки.

Важливим вектором розвитку вдосконалення професійної підготовки є готовність і досвідченість викладацького та інструкторського складу, зокрема, щодо підготовки осіб рядового та начальницького складу ДКВС України з подальшою організацією спільної роботи з підвищення професійної майстерності. Безперечно, органі-

зація майстер-класів, конференцій та тренінгів з обміну досвідом, зокрема із зарубіжними колегами, допомагає відчувати різний ментальний склад як співробітників кримінально-виконавчої служби, так і тих, з ким вони працюють, дізнатися про унікальні особливості професії. Оптимізація та інтеграція до сфери дистанційної форми навчання професійної підготовки осіб рядового та начальницького складу ДКВС України також відбувається шляхом впровадження міждисциплінарних зв'язків професійно орієнтованих та гуманітарних дисциплін практичного спрямування.

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що професійна підготовка в ДКВС України передбачає систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення у плановому порядку необхідних знань, умінь, навичок з урахуванням специфіки і профілю службової діяльності осіб рядового та начальницького складу. Актуальними векторами професійної підготовки осіб рядового та начальницького складу ДКВС України на сьогодні є розвиток єдиної освітньої установи з відповідними філіями, залучення до сфери її діяльності всіх освітніх рівнів здобуття вищої освіти, підвищення кваліфікації, гнучке й ефективне використання дистанційного формату навчання та плавний симбіоз навчання на відстані з якісною очною практичною підготовкою в умовах воєнного стану, залучення інноваційних технологій, спеціальних сервісів і програм для реалізації специфіки процесу навчання.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на формування особливої технології навчання в умовах воєнного стану, пошук моделі ступеневої професійної підготовки осіб рядового та начальницького складу ДКВС України на основі дистанційної форми навчання.

Список використаних джерел

1. Статут Державної Академії пенітенціарної служби : наказ Міністерства юстиції України від 5.05.2021 р. № 1592/5. Чернігів, 2021. 37 с. URL: <http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/StatutAkademii-Derzhavnoi-penitenciarnoi-sluzhbi.pdf> (дата звернення: 08.11.2022).

2. Аніщенко В. О. Система та педагогічні умови формування професійної компетентності офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. Хмельницький. 2019. № 4 (19). С. 6–25. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/254> (дата звернення: 08.11.2022).

3. Дука О. А., Григоренко А. М. Роль освіти дорослих в організації нової системи навчання персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 6. С. 47–51.

4. Чебоненко С. О. Мандрівка в перевернуту уяву про безперервну освіту персоналу пенітенціарної системи. *Актуальні проблеми освіти, науки та галузевого законодавства у світлі вимог Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки* : матеріали міжнар. заочної наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 30 черв. 2017 р.). Чернігів : Десна Поліграф, 2017. С. 132–139.

Шамрук Наталія Борисівна,

кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби;

Нікончук Марія Олександрівна,

аспірантка кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Реалії сьогодення яскраво демонструють, що Україна активно впроваджує світовий та європейський досвід у власні нормативно-правові акти, в тому числі пов'язані зі сферою вищої освіти. Важливим аспектом цього процесу є закріплення та розвиток демократичних основ управління діяльністю закладів вищої освіти (далі – ЗВО), студентоцентричного підходу, покращення рівня якості освіти та академічної доброчесності, сучасних освітніх технологій, еволюція підходів до методів та форм викладання. Необхідно зазначити, що осучаснення законодавства у сфері вищої освіти вдосконалює підготовку фахівців, у тому числі осіб, які надалі будуть проходити службу в правоохоронних органах.

Першочергово необхідно окреслити, що 06.04.2022 року були внесені зміни до Закону України від 01.07.2014 року № 1556-VII «Про вищу освіту». Ці зміни є фундаментальними для здійснення нормативно-правового регулювання закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (далі – ЗВОСУН) України, оскільки вперше визначені вище ЗВО були виокремлені з-поміж інших, а також законодавець конкретизував правові засади їх статусу, повноважень та специфіки провадження освітньої діяльності в цілому. Так, згідно

з п. 61, ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» закладом вищої освіти зі специфічними умовами навчання є заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України, Національної поліції та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [1].

Порівняно з редакцією вищевказаного Закону від 02.04.2022 року законодавець особливу увагу акцентував на деталізації визначення «ЗВОСУН», чітко розмежувавши поняття «вищий військовий навчальний заклад» (далі – ВВНЗ) та «ЗВОСУН». На нашу думку, через суттєву різницю у специфіці підготовки здобувачів вищої освіти вже зазначених закладів для подальшого виконання ними службових обов'язків ототожнювати ці заклади, як окреслено в попередній редакції Закону, було недоцільно. Наприклад, одна з основних таких відмінностей полягає у базових аспектах провадження освітньої діяльності ВВНЗ та ЗВОСУН. Так, курсанти та слухачі ВВНЗ здобувають освіту у галузі знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» з відповідним переліком спеціальностей. Вказані вище ЗВО здійснюють підготовку за державним замовленням, забезпечуючи потреби Збройних Сил України та інших військових формувань у військових фахівцях тактичного, оперативного-тактичного та оперативного-стратегічного рівнів [2].

Своєю чергою, провадження освітньої діяльності ЗВОСУН, як уже було зазначено раніше, спрямовується на підготовку кваліфікованих кадрів для таких державних структур, як: МВС України, Національна поліція, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна кримінально-виконавча служба України. Базовою галуззю знань, за якою навчаються здобувачі вищої освіти цих закладів, є 26 «Цивільна безпека», проте ця сфера є однією з основних, а не єдиною. Крім того, для ефективної діяльності правоохоронних органів затребуваними є знання, які належать до галузей знань 08 «Право» та 05 «Соціальні та поведінкові науки», за якими здійснюють свою підготовку відповідно фахівці у сфері права та психології, оскільки для дієвого виконання службових обов'язків при охороні

громадського порядку та захисту прав і свобод населення також необхідні навички вищезазначених спеціалістів.

Доцільно зазначити, що саме через розмежування вже вказаних вище закладів стало можливим конкретизувати галузі та сфери їх діяльності, а також розширити перелік органів публічного адміністрування, які провадять у своїй діяльності управління ЗВО, що здійснюють підготовку фахівців для подальшого їх залучення до реалізації державної політики у визначених напрямках.

Зміни, ухвалені в новій редакції Закону України «Про вищу освіту» в тому числі, продемонстрували різницю між ЗВОСУН та іншими цивільними ЗВО у розрізі ст. 13 вищезазначеного Закону. Таким чином, у ч. 4 ст. 13 зазначено, що державні органи, до сфери управління яких належать ВВНЗ (ЗВОСУН), військові навчальні підрозділи ЗВО, мають право своїми актами встановлювати особливі вимоги, перелік яких значною мірою розширився порівняно з минулим варіантом Закону [1].

Особливої уваги заслуговує п. 5 ч. 4 ст. 13 Закону України «Про вищу освіту», де передбачено, що державні органи, до юрисдикції яких належать профільні ЗВОСУН, можуть своїми розпорядженнями впливати на зміст їх освітніх програм без погодження своїх вимог із центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки. Цей пункт є досить неоднозначним, оскільки, з однієї сторони, ми маємо потенційно дієвий інструмент удосконалення освітніх програм через врахування позицій роботодавця, який визначає особливість спеціалізації навчання, практичну доцільність вивчення конкретної особливої тематики майбутніми співробітниками силових структур та інші складові підготовки фахівців; а з іншої – наприклад, під час акредитацій освітніх програм Національним агентством з питань якості вищої освіти (далі – НАЗЯВО) можуть бути виявлені неузгодженості позиції роботодавця зі стандартом вищої освіти за окремою спеціальністю, розбіжності з ustalеними в інших ЗВО практиками наповнення освітніх програм, і як наслідок, поставлено під сумнів зміст навчальних дисциплін освітньої програми, що акредитується, та висунуто інші вимоги до провадження освітньої діяльності з погляду експертів і галузевих експертних рад НАЗЯВО.

Отже, вищезазначена норма яскраво демонструє, що навіть під час розвитку концепції автономії навчальних закладів і виокремлення ЗВОСУН залишається конфлікт інтересів, який своєю чергою

виявляє недосконалість системи вищої освіти через неузгодженість нормативно-правової бази.

Також варто звернути увагу на зміни до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII [3]. Так, у ст. 30, де окреслюється питання прозорості та інформаційної відкритості закладу освіти, додали норму, за якою перелік інформації про ВВНЗ (ЗВОСУН) та військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, що підлягають розміщенню на вебсайтах, визначається державними органами, до сфери управління яких вони належать, з урахуванням вимог законодавства про порядок обігу інформації з обмеженим доступом. Врахування цих аспектів дуже важливе в наш час, оскільки беручи до уваги вимоги воєнного стану, питання інформаційної безпеки є пріоритетним у провадженні освітньої діяльності ЗВОСУН.

На нашу думку, доцільність обмеження інформації саме про організаційні аспекти функціонування вищезазначених закладів вищої освіти існує не тільки стосовно висвітлення в публічних мережах, а й у внутрішніх державних базах. Отже, варто зазначити, що 13.07.2011 року постановою Кабінету Міністрів України № 752 створено Єдину державну електронну базу з питань освіти (далі – ЄДЕБО). Документ визначає, що ЄДЕБО є автоматизованою системою збирання, реєстрації, оброблення, зберігання та захисту відомостей та даних з питань освіти [4].

Інформація, яка розміщена в ЄДЕБО, є надзвичайно важливою для діяльності ЗВО та освітньої системи держави в цілому. На сьогодні майже вся діяльність закладів вищої освіти так чи інакше пов'язана з вищезазначеною базою. Її структура є стандартизованою та шаблонною, що перешкоджає, в деяких випадках, оперативному вирішенню питань, пов'язаних із провадженням освітньої діяльності ЗВОСУН. Так, доречним було б створити на платформі цієї бази окремий організаційний простір для ЗВОСУН, що суттєво би полегшило вирішення більшості питань. Наприклад, проблема блокування неактуальних розділів у базі ЄДЕБО для діяльності ЗВОСУН передбачає громіздку процедуру звернення до компетентних органів, що своєю чергою гальмує вчасну подачу важливих для закладу документів. Вирішило б це і проблему внесення інформації, що має обмежений доступ користування, з наданням права ЗВОСУН визначати коло осіб, які б мали доступ до неї.

Отже, враховуючи вищевикладене, хочемо наголосити, що порівняно з попередньою редакцією законів України «Про освіту»

та «Про вищу освіту» прослідковується значний прогрес нормативно-правового забезпечення регулювання ЗВОСУН України. Але, незважаючи на це, поверхневість внесених змін залишає за собою низку проблемних питань щодо шляхів реалізації цих норм, які, з однієї сторони, спрямовані на розвиток системи освітнього законодавства, а з іншої – породжують нові складнощі провадження освітньої діяльності зазначеними вище ЗВО через певну суб'єктивність тлумачення та відсутність чітких механізмів реалізації нових положень.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 16.11.2022).
2. Міністерство оборони України (офіційний вебсайт). URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka/> (дата звернення: 16.11.2022).
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 16.11.2022).
4. Єдина державна електронна база з питань освіти (офіційний вебсайт). URL: <https://info.edbo.gov.ua/about/> (дата звернення: 16.11.2022).

Шапка Вероніка Віталіївна,

аспірантка кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Пузирьов Михайло Сергійович,

доктор юридичних наук, старший дослідник, професор кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

ВПЛИВ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ НА РІВЕНЬ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Питання незаконної міграції є досить актуальним у сучасних умовах розвитку демократичного суспільства України, адже останнім часом спостерігається збільшення обсягів такого виду міграції, чому сприяють, насамперед, бойові дії на території країни, невизначеність кордонів та складна економічна й політична ситуації в нашій державі.

Із моменту запровадження безвізового режиму в Україні проблема нелегальних мігрантів постає дедалі гострішою. Збільшення

чисельності внутрішньо переміщених осіб, через воєнний стан та мігрантів з інших країн у зв'язку з працевлаштуванням, навчанням або важкою соціально-економічною ситуацією в країні походження, може призвести до погіршення криміногенної ситуації в Україні, що зумовлює необхідність у посиленні контролю держави за міграційними процесами.

У зв'язку з цим здійснюються кроки правового забезпечення впливу на незаконну міграцію, зокрема, у ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» незаконну міграцію визначено як одну з основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України, а згідно зі Стратегією національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р., однією з актуальних загроз національній безпеці України є активізація міграційних процесів унаслідок бойових дій [1, с. 7].

Варто підтримати позицію А. П. Мозоля в тому, що нелегальна міграція – це перетинання кордонів України з цілями або в порядку, які не відповідають її законодавству [2, с. 8].

Інакше кажучи, нелегальна міграція є не лише соціально небезпечним, шкідливим, протизаконним явищем, але й таким, що реально загрожує державним інтересам і громадській безпеці нашої держави. Вона є однією з причин зростання злочинності, поширення небезпечних захворювань, розвитку підпільного ринку праці, виникнення напруженості у відносинах між багатьма державами. Характеризуючи нелегальну міграцію як об'єктивне явище, варто визначити тлумачення деяких ключових термінів, усталених у більшості країн світової співдружності. Зокрема, мігрантом є особа, яка за власним бажанням переїжджає з території держави свого громадянства (або особа, яка не має громадянства і переїжджає з території держави свого постійного місця проживання) на територію іншої держави з метою подальшого працевлаштування для проживання на певний час чи постійно [3, с. 175].

Масове прибуття мігрантів має негативні наслідки, які позначаються на стані громадського порядку та громадської безпеки. Інакше кажучи, воно впливає на сукупність відносин, що забезпечують недоторканність громадян України, захист їх прав, необхідні умови для спілкування, їх праці, відпочинку, для повсякденної діяльності державних та громадських організацій.

Внесок мігрантів у злочинність окремих регіонів є різним. Він визначається, перш за все, масштабами самого потоку мігрантів,

який, як правило, тим вищий, чим більший населений пункт. Великі міста з їх широким спектром можливостей завжди були привабливішими для приїжджих. У Києві, наприклад, частка мігрантів серед усіх злочинців сягає майже третини. Контингент мігрантів також є неоднорідним за своїм складом, мотивацією та метою приїзду, тривалістю перебування, етнічними та соціальними ознаками. Отже, різним є і характер впливу цих мігрантів на кримінологічну ситуацію [3, с. 181].

У місцях своєї концентрації нелегальні мігранти сприяють зростанню правових, економічних, соціальних, етнокультурних, релігійних і психологічних проблем, пов'язаних із цією тенденцією. Вони загострюють житлову проблему, посилюють безробіття, підвищують навантаження на всю інфраструктуру відповідного регіону, що ускладнює роботу транспорту, підприємств побутового обслуговування та інших галузей господарства.

Окремо варто зазначити, що вплив нелегальних мігрантів на рівень злочинності в країнах вселення може бути як прямим, так і побічним [3, с. 182].

Прямий вплив полягає в тому, що певна частина нелегальних мігрантів у період адаптації вчиняє адміністративні та кримінальні правопорушення. До прямого потрібно віднести і вплив антисуспільних елементів із числа нелегальних мігрантів на представників корінного населення з метою втягнення останніх у злочинну діяльність.

Побічний вплив полягає в тому, що міграційні процеси здебільшого негативно позначаються на соціально-демографічній ситуації в країні прибуття. Перш за все, це стосується матеріальних труднощів нелегальних мігрантів, необлаштованого побуту, відсутності постійних джерел доходів, непристосованості до місцевих умов життя. Сьогодні в Україні швидкими темпами зростає кількість адміністративних та кримінальних правопорушень, що вчиняються між самими нелегальними мігрантами. Як правило, для нелегальних мігрантів є характерним вчинення правопорушень, що не вимагають високого протиправного професіоналізму (крадіжки, грабежі, хуліганство тощо). Їх незаконні дії переважно мають примітивний характер і спрямовані на задоволення нагальних потреб у добуванні коштів для існування. Група адміністративних правопорушень, вчинюваних нелегальними мігрантами, характеризується вольовими, активними діями, якими, всупереч чинним нормам права і моралі, порушуються правила поведінки у громадських місцях, що охороняються адміністративними санкціями. Як правило, ці дії

мають одноразовий, епізодичний характер. З іншого боку, характер кримінальних правопорушень, які вчиняють нелегальні мігранти, показує, що обсяг та їх види є дуже різноманітними, як правило, переважають корисливо-насильницькі посягання: розбійні напади, вимагання, заподіяння тілесних ушкоджень, зґвалтування, вбивства, шахрайство, контрабанда, корупція, торгівля людьми, торгівля зброєю, підrobка документів, вчинення терористичних актів, захоплення заручників, незаконна трансплантація органів і тканин людини тощо [3, с. 182].

У кримінології виділяється також таке поняття, як кримінальна міграція – сукупність переміщень осіб через державний чи адміністративно-територіальний кордон для підготовки або вчинення кримінального правопорушення. На відміну від злочинності мігрантів, для кримінальної міграції вчинення кримінального правопорушення визначається метою перебування в країні в'їзду. Він може поєднуватися з іншими цілями знаходження в чужій країні, однак є обов'язковим для кримінального мігранта.

Одним із різновидів кримінальної міграції є виїзд з держави постійного перебування з метою уникнення кримінальної відповідальності. Для країни виїзду це кримінальна еміграція, а для країни в'їзду – кримінальна імміграція. Кримінальна рееміграція являє собою виїзд з країни перебування для уникнення притягнення в ній до кримінальної відповідальності за вчинені кримінальні правопорушення [4, с. 21–22].

Також не слід ототожнювати злочинність мігрантів із злочинністю, пов'язаною з іноземцями, оскільки суб'єктами міграційних процесів можуть виступати не тільки іноземці чи особи без громадянства, але й громадяни України (так звані внутрішньо переміщені особи), які, переміщуючись усередині країни, також можуть вчиняти кримінальні правопорушення. З кримінологічного погляду значний кримінологічний інтерес становлять причини та умови злочинності мігрантів, що загалом являють собою комплекс тих соціально негативних явищ і процесів, що детермінують злочинність у цілому, однак процес детермінації злочинності мігрантів має свої особливості.

Кримінологами виділяються три лінії детермінації злочинності мігрантів: комплекс причин та умов, що впливають на формування особи злочинця до виникнення проблемної життєвої ситуації, які зумовили мету міграції; фактори, що зумовлюють проблемну життєву ситуацію, які сформували мету міграції, її стимулювання; комплекс

обставин, що чинять вплив на мігрантів після їх прибуття в той або інший населений пункт [5, с. 49].

Що стосується заходів запобігання злочинності мігрантів, то до них належать: підвищення економічного добробуту населення; підвищення стандартів соціального захисту мігрантів; соціально-економічне забезпечення внутрішньо переміщених із тимчасово окупованої території осіб; встановлення чітких законодавчих механізмів здійснення громадянами України міграційних процесів, які надають змогу задовольнити потреби населення у трудовій міграції у законний спосіб; удосконалення обліку громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що постійно або тимчасово проживають на території України. Також до таких запобіжних заходів належать: посилення кримінальної відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України й за організацію незаконного перебування іноземців та осіб без громадянства на території України; кодифікацію міграційного законодавства; перекриття транснаціональних потоків незаконної міграції з території Російської Федерації; забезпечення інженерного та технічного захисту державного кордону України; забезпечення повноцінного інтегрованого обліку осіб, які перетинають державний кордон України; вдосконалення взаємодії органів державної влади, до повноважень яких належить протидія незаконній міграції; посилення міжнародного співробітництва у сфері протидії незаконній міграції тощо [2, с. 104].

Питання регулювання міграційних процесів, особливо боротьби з незаконною міграцією, і державної безпеки є взаємопов'язаними, тому потребують удосконалення та ухвалення законодавства щодо регулювання міграційних процесів, відпрацювання процедури розгляду заяв шукачів притулку й ухвалення рішень щодо них, узагальнення практики застосування законодавства з питань громадянства, міграції іноземців та осіб без громадянства й реєстрації фізичних осіб за місцем проживання, вдосконалення діяльності органів виконавчої влади, підготовки кадрів тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. Харків, 2013. 1 040 с.
2. Мозоль А. П. Кримінологічні проблеми нелегальної міграції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2002. 212 с.

3. Міграційне право України : підручник / за заг. ред. С. М. Гусарова та ін. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2015. 295 с.
4. Преступность мигрантов-иностранцев и ее предупреждение : монография / А. А. Литвинов, Д. К. Чирков и др. Москва : Юрлитинформ, 2013. 208 с.
5. Бабаев М. М., Королева М. В. Преступность приезжих в столичном городе. Москва : Акад. МВД СССР, 1990. 80 с.

Шендерук Олена Борисівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Академії Державної пенітенціарної служби

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ КУРСАНТСЬКОЇ АУДИТОРІЇ

Будь-яка іноземна мова має свою специфіку, що полягає у психологічних, фізіологічних та соціальних чинниках. Без розуміння принципів організації психіки людини, процесів мовлення та мислення, без урахування віку, емоційного стану, соціальних особливостей, мотивації вивчення іноземної мови не можливо. Об'єктом нашого доробку є освіта курсантської аудиторії, під якою ми розуміємо людей віком від 17 до 21 років, які мають низький рівень мовної підготовки або не мають його взагалі.

Педагогічний процес вивчення іноземної мови вивчався такими дослідниками, як: В. М. Кухаренко, Л. І. Морською, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, Б. І. Шуневичем та ін. Психологічна концепція порушена в роботах О. М. Лозової, Л. А. Онуфрієвої, М. Ф. Падури, Т. В. Череповської. Психолінгвістичні аспекти були розроблені В. А. Артемовим, І. О. Зимньою, Ю. Криловою-Грек, О. О. Леонтєвою та ін.

Вивчення наукової літератури щодо питання психолінгвістичного навчання іноземної мови дозволяє нам виділити певні його особливості. Серед них:

1. Врахування психолінгвістичних особливостей слов'янських народів (національних, мовленнєвих, мовних, психологічних) у взаємозв'язку з класичною методикою та новими тенденціями у викладанні іноземної мови.
2. Відповідність принципам логічності, послідовності вивчення матеріалу, зв'язок теорії та практики.
3. Врахування принципу «немає сенсу розмовляти, якщо немає про що казати».
4. Використання можливостей аудіолінгвального методу, який утворився під впливом біхевіоризму та структуралізму. Цей метод

полягає у формуванні навичок за допомогою заучування до автоматизму певних мовних зразків. У зарубіжних підручниках цей метод не знаходить свого відображення: лексичний та граматичний матеріал не повторюється і не закріплюється на подальших заняттях. У результаті вивчений матеріал не залишається у довгостроковій пам'яті курсантів на рівні когнітивних процесів відтворення, впізнання або згадування.

5. Урахування принципу глибокого засвоєння меншої кількості матеріалу, ніж великої. Важливо звернути увагу, що курсанти мають особливі умови навчання (проживання в казармах, посилена фізична підготовка тощо). Вони не мають достатньо часу для повноцінного виконання домашніх вправ.

6. Зважання на психологічні особливості слухачів певного національного культурного простору та особливості культури народу, мова якого вивчається.

7. Переведення пасивного словникового запасу в активний за допомогою спеціальних вправ.

8. Трансформація своїх думок іноземною мовою з використанням власного активного словникового запасу.

9. Систематичне закріплення матеріалу.

10. Залишення нового матеріалу в довгостроковій пам'яті курсантів на рівні когнітивних процесів відтворення, впізнання або згадування.

11. Звернення уваги не лише на подібне, але й на різне, відмінне.

12. Активне та динамічне навчання.

13. Зв'язок навчання іноземної мови з іншими навичками засвоєння інформації, що має бути свідомим і зрозумілим. Рухатися потрібно від розуміння та свідомого маніпулювання інформацією до повної автоматизації користування мовою.

Таким чином, для успішного вивчення курсантами іноземної мови необхідне пропорційне поєднання класичної методики та нових тенденцій з урахуванням психологічних особливостей курсантського контингенту.

Список використаних джерел

1. Крилова-Грек Ю. М. Психолінгвістичні аспекти навчання іноземної мови дорослої аудиторії. *Проблеми сучасної психології*. 2009. Вип. 3. С. 203–212.
2. Хавченко Т. Т. Психолінгвістичні аспекти навчання французької мови студентів факультету міжнародних відносин. *Молодий вчений*. 2016. № 4.1. С. 100–102.

Шумейко Зінаїда Євгенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і гуманітарних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби;
Жук Василь Сергійович,
курсант 127 навчальної групи юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби

ФОРМУВАННЯ ПРАВНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ

Згідно з Концепцією реформування юридичної освіти, на сучасному етапі актуалізувалася проблема невідповідності змісту юридичної освіти і якості підготовки в правничих закладах освіти сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку і завданням професійної діяльності правників у різних сферах діяльності [2]. Відповідно постає необхідність пошуку ефективних методів і засобів формування професійної компетентності майбутніх юристів.

Вважаємо, що в процесі розв'язання цієї проблеми варто орієнтуватися на усну народну творчість українського народу. На думку В. Болбаса, основна функція усної народної творчості полягає у встановленні зв'язку між теперішнім, минулим і майбутнім, передачі своїх здобутків у спадок майбутнім поколінням, узагальненні і презентації накопиченого конкретним етносом педагогічного та соціокультурного досвіду [1, с. 108].

У цьому контексті варто згадати збірку паремій «Українські прислів'я, приказки і таке інше» (1864) [5], упорядковану Матвієм Номисом (1823–1901) – українським фольклористом, етнографом, педагогом, письменником, громадським діячем, мовознавцем.

Лановик М. і З. зазначають, що паремії є найкоротшим жанром, який в образній формі відтворює найістотніші явища і реалії дійсності: прислів'я, приказки та їх жанрові різновиди – вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости. Це словесні мініатюри, що в процесі формування закріпились як усталені формули, образні кліше [3]. Констатуємо, що паремії є узагальненою пам'яттю людей, висновками з життєвого досвіду, які дають змогу сформулювати погляди на етику, мораль, релігію, історичні й політичні події.

До збірки «Українські прислів'я, приказки і таке інше», упорядкованої Матвієм Номисом, увійшло близько 15 000 паремій і 505 загадок. Усі прислів'я і приказки упорядник розподілив на двадцять розділів: вірування; природа, пори року; історичне минуле; сила і воля людини; соціальні відносини, доля, лихо; моральні вади; людська вдача; скупість і щедрість; розум, дурощі; правда, брехня; «багато» – «трохи»; здоров'я, хвороби, смерть; кохання, одруження; сусіди, куми; «своє»–«чуже»; господарська діяльність; лінощі; зовнішній вигляд; побажання, спів, танці [5, с. 18]. Аналіз кожного розділу дає змогу сформулювати певні висновки щодо того чи іншого явища, виробити концепцію народної моралі, схарактеризувати духовну культуру українського народу.

У процесі дослідження зроблено висновок, що українці дбали насамперед про правове виховання молодого покоління, яке полягало в ознайомленні дитини з нормами і звичаями громадського життя, було спрямоване на виховання майбутнього члена громади. Зазначимо, що українське село, його громада було особливим світом зі своїми давніми традиціями, звичаєвим правом. Тут існували традиції, норми поведінки, які поширювалися на всіх членів громади і передавалися наступним поколінням. Одним із найбільш дієвих факторів впливу громади на особистість молодої людини була боязнь неслави, людського осуду, які виступали основним покаранням за провину.

Отже, формування норм і правил поведінки здійснювалося насамперед через навіювання, настанови, заохочення, осуд, застереження. Описаним шляхом діти набували життєвого досвіду, знань, наслідували стереотипні уявлення і цінності етносу.

Болбас В. зазначає, що провідними методами народного виховання були методи заохочення й нагороди (як духовної, так і матеріальної), а також осуду і покарання [1, с. 111]. Реалізовувалося це різними шляхами: через формування суспільної думки, оцінку, випробування, змагання, фізичні покарання, попередження, погрози, залякування. З цією метою використовуються прикмети і повір'я, забавлянки, потішки, забобони, віншування, вітання, тости, благословення, докір, клятву, прокляття, які впливали на емоційно-чуттєву сферу молодого покоління і таким чином стимулювали активність.

Оскільки впродовж століть усі суперечки вирішувалися на основі звичаєвого права, то блок паремій, присвячений судочинству,

сформувався пізніше від інших [5, с. 336–340]. Як зазначає В. В. Міхеєва, звичаєве право є прадавньою формою права, норми якого зафіксовано в звичаях, що усно передаються від покоління до покоління. Звичаєве право історично передує писаним законам, подібно до того, як юридичний звичай як правова норма передує закону загалом [4, с. 54]. Проаналізовані зразки усної народної творчості послідовно відображають погляди народу на закон, правосуддя, служителів права, одвічне прагнення українців до справедливості, велику відповідальність українця за кожну справу, особливо за злочин.

Дослідники зазначали, що правова свідомість українців відзначається розсудливістю, законслухняністю, толерантністю, взаємоповагою. Аналіз ідей морального, соціального й релігійного виховання українського народу дає підстави для висновку, що український народ завжди був прихильником компромісів і мирного розв'язання конфліктів, без застосування фізичної сили. Вважалося, що покора і здатність йти на компроміс допоможуть розв'язати всі суперечки: «Огня огнем не потушиш, а шукай води», «Покора стіну пробиває» [5, с. 181]. Народна мудрість засуджувала ініціаторів бійок, закликала всі суперечки розв'язувати спокійно й мирно, не фізичними методами, а словом: «Язиком що хоч роби, а рукам волі не давай», «Очима їж, а рукам зась» [5, с. 181]. Зазначені паремії підтверджують думку, що в національному характері українців були відсутні такі риси, як імпульсивність та агресивність.

Водночас у фольклорних зразках висловлюється заклик не попішати в розв'язанні спірних питань, щоб не допустити помилки: «Суд сквапливий рідко буває справедливий». Узагальнюючи ідеї, закладені в проаналізованих прислів'ях і приказках, можемо дійти висновку, що народна мудрість виробила такі основні поради в цій сфері: треба уникати судових розглядів («Бодай ніхто добрий не діждав позиватися» [5, с. 337]); особливу роль має зізнання і каяття, адже усвідомлена провина – це шлях до Божого і людського прощення («За признання Бог прощає», «Як признався – розквітався» [5, с. 338]); закон не завжди для всіх рівний, а це суперечить принципу рівності всіх перед законом; для успішного розв'язання судової справи треба дати хабара («Заваривши кашу, не жалуй масла», «Хто мастить, тому віз не скрипить») [5, с. 335]. Тобто ставлення до судової сфери було неоднозначним: з одного боку, наші пращури усвідомлювали необхідність справедливого суду, а з іншого, намагалися взагалі його уникати.

У пареміях виокремлюються деякі аспекти поняття «закон», зокрема наголошується на дії Божого закону, законів моралі, що впливають на закони громади. Оскільки українці – люди релігійні, то у ставленні до права вони більше сподівалися на справедливість Богу, а не на людську («Лучче до попа, як до суда» [5, с. 337]). Такі ідеї можуть пояснюватися ще й високим авторитетом священників у суспільстві, адже саме до них люди йшли за порадою, допомогою.

Формування правової свідомості відбувалося в контексті релігійного виховання, оскільки релігія вимагала від віруючої людини постійної відповідальності не лише за вчинки, а й за думки, спонукала до гуманного і толерантного ставлення до інших людей. У зв'язку з цими ідеями в пареміях постають мотиви Божої кари й помсти за неправильну поведінку: «Бог не карає прутом», «Бог хоч не скорен, та влучен». Водночас присутні й ідеї Божого всепрощення у випадку щирого покаяння – «Бог покорить, Бог і простить» [5].

Відповідно для формування правничої компетентності курсантів доцільно застосовувати такі заходи: популяризація ідей правового виховання українців у процесі науково-дослідної, соціокультурної діяльності здобувачів вищої освіти (у контексті підготовки доповідей на конференції, виступів на кураторських годинах, засіданнях наукових гуртків і проблемних груп), у межах аудиторної і позааудиторної роботи з навчальних дисциплін шляхом уведення певних тем до силабусів, у контексті виконання навчальних і творчих проєктів та індивідуальних науково-дослідних завдань.

Отже, у проаналізованій збірці паремійного матеріалу Матвій Номис пропонує власну концепцію формування правової свідомості українського народу, яка може стати основою для формування правничої компетентності курсанта – майбутнього фахівця Державної кримінально-виконавчої служби України.

Список використаних джерел

1. Болбас В. С. Традиции и обычаи белоруского народа как фактор воспитания. *Педагогика*. 2010. № 7. С. 106–113.
2. Концепція реформування юридичної освіти. URL: <https://law.chnu.edu.ua/kontseptsiya-reformuvannya-yuridichnoyi-osviti> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2002. 591 с.
4. Міхєєва В. В. Правове виховання українців у системі звичаєвого права. *Вісник національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 4 (18). С. 53–57.
5. Номис Матвій. Українські приказки, прислів'я і таке інше. *Збірники Опанаса Марковича і других*. Київ : Либідь, 1993. 765 с.

6. Стаканков А. В. Українські корені правового виховання. *Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін* : матер. VIII міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ, 2016. Вип. 8. С. 190–195.

Ядловська Ольга Степанівна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

«ЗЕЛЕНА КІМНАТА» ЯК ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ МЕТОД РОБОТИ З ДІТЬМИ В ПОЛІЦІЇ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ

Сучасна методика роботи поліції з дітьми, що постраждали внаслідок насилля та інших правопорушень або самі здійснили протизаконні дії, чітко направлена на забезпечення прав самих дітей згідно з міжнародними стандартами та Конвенцію про права дитини. Дієвим методом особистісно орієнтованої роботи з дітьми визнано використання «зелених кімнат». Подібні кімнати успішно працюють у США, Польщі, Естонії, Болгарії, а тепер і в Україні. Таким чином, українські правоохоронці, запроваджуючи створення «зелених кімнат», поглиблюють впровадження в діяльність поліції міжнародних стандартів з дотримання та захисту прав дітей.

Міжнародні стандарти та світова практика говорять про те, що допит дитини, потерпілої від злочину, має бути проведений у дружній атмосфері для дитини, де вона відчуває захист і комфорт. Таким місцем є спеціально обладнана кімната, яка називається – «зелена кімната» [1, с. 21].

Робота за методикою «Зелена кімната» можлива з дитиною будь-якого процесуального статусу, в тому числі під час опитування дитини ювенальним поліцейським, допиті дитини слідчим чи слідчим суддею.

Крім цього, КПК України передбачив можливість відео- та аудіофіксації такого допиту. Усе це надасть можливість уникнути постійного допиту дитини, що відповідає її інтересам, а також є ефективним для самого слідчого, оскільки не потрібно буде витрачати додатковий час на організацію повторних допитів. Варто сказати, що такий підхід до допиту на практиці залежить передусім від ба-

жання самого слідчого та його можливостей [2, с. 182]. Проте важливо розуміти, що допит неповнолітньої особи, як і будь-який інший допит з можливістю відеозапису допустимий лише зі згоди особи, щодо якої він проводиться.

Основною метою проведення допиту в такій кімнаті – зменшення повторної травматизації дитини у процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє вести відеозапис допиту та надалі використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів. Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її віку і ступеня розвитку. Особливо актуальним є проведення допиту дитини у «зеленій кімнаті» у справах щодо сексуального насильства та експлуатації, а також у справах щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії [3, с. 179]. Таким чином, створення та використання «зелених кімнат» у роботі з дітьми-жертвами чи свідками насильницьких злочинів направлено на зменшення повторної травматизації дитини під час опитування.

Ключовими завданнями використання методики «Зелена кімната» поліцейськими є: встановлення взаємодії з дитиною з урахуванням її вікових та психологічних особливостей, сприяння відкритому спілкуванню з нею; отримання достовірних показань дитини в умовах, дружніх до дитини, та з дотриманням принципів правосуддя, дружнього до дитини; мінімізація та недопущення повторної травматизації дитини, блокування гострих стресових реакцій, що можуть виникнути під час її допиту; сприяння в отриманні доказу у справі та прийняття справедливого рішення, що відповідатиме найкращим інтересам дитини [4].

На базі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ розроблено алгоритм тренінгу роботи в «зеленій кімнаті»:

1. Вступне слово ведучого, привітання, оголошення теми та мети заняття, представництво запрошених колег з інших кафедр.
2. Оголошення сценарію.
3. Розподіл ролей між слухачами (інспектор ювенальної превенції, слідчий, психолог, дитина, інші зацікавлені особи).
4. Консультація профільних кафедр з курсантами – учасниками гри.
5. Програвання ситуації опитування дитини за методикою «Зелена кімната», фіксація події на відео, онлайн-трансляція відео до аудиторії, в якій перебувають інші курсанти, не задіяні у грі.
6. Обговорення дій курсантів, які були в ролі інспектора ювенальної

превенції, слідчого. Коментування представниками профільних кафедр дій курсантів. Акцентування уваги на позитивних моментах та помилках, які вони допустили. Вироблення правильного алгоритму дій у цій ситуації [5, с. 43]. Запропоновано типові сценарії для проведення заняття із застосуванням тренінгового центру «зелена кімната» на базі ДДУВС: Дитина – жертва домашнього насильства, Дитина – жертва сексуального насильства, Дитина – свідок злочину, Дитина – жертва булінгу, Дитина – суб'єкт злочину, Безпритульна дитина [5, с. 44–46].

Протягом останніх трьох років Національною поліцією України проведено комплексну роботу щодо впровадження діяльності «зелених кімнат» для реалізації світових стандартів роботи поліцейських з дітьми.

Створена на початку 2020 р. в Одеському державному університеті внутрішніх справ «Кризова кімната, дружня до дитини» вже неодноразово використовувалася під час проведення слідчих дій у рамках чинних кримінальних проваджень. Проведення опитування в такій кімнаті дає змогу запобігти повторній травматизації психіки дитини в процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та психологічно комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє коректно вести відеозапис допиту та надалі використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів [6]. У травні 2020 р. були відкриті 5 «зелених кімнат» у Маріуполі для дітей, які порушили закон, стали свідками або постраждалими від злочинів [7]. У Мелітопольському районному управлінні поліції у квітні 2021 р. відкрили першу в Запорізькій області «зелену кімнату». Ювенальні поліцейські, дізнавачі та слідчі мали змогу спілкуватись з неповнолітніми, незалежно від статусу в справі, в умовах, які не травмують психіку дитини [8]. Зрозуміло, що на сьогодні вони не діють, адже це тимчасово окуповані території. У Мирноградському відділенні поліції Покровського району Донецької області у вересні 2020 р. з'явилася «зелена кімната» для дітей, головною метою функціонування таких кімнат є соціальний і правовий захист дітей, виявлення та документування злочинів, скоєних дітьми чи проти них. Також цей простір може бути використано для проведення заходів щодо психологічної профілактики та корекції відхилень у поведінці неповнолітніх [9].

Наступного року в Дарницькому районі Києва в липні 2021 р. запрацювала перша в місті «зелена кімната» для спілкування з дитиною під час слідчих та процесуальних дій [10]. 26 липня 2021 р. у львівському «Охматдиті» запрацювала перша у Львівській області кризова кімната, дружня до дитини «зелена» кімната, дії в якій відрізняються тим, що постраждалій дитині дорослі не роблять боляче знову і знову, змушуючи розповідати факти і події, які травмували. До «зеленої» кімнати присилатимуть дітей з ювенальної поліції, які постраждали, а представники поліції поінформовані про таку можливість для підрозділи районів [11]. У серпні 2021 р. запрацювала «зелена кімната» та кімната-супровід у м. Стрий в управлінні поліції. Спілкування дитини з правоохоронцем максимально комфортне. Консультативну місію виконувало Львівське управління МВС та комісія Європейського Союзу [12]. В Олександрійському районному відділі поліції м. Олександрія у вересні 2021 р. відкрилася «зелена кімната» для роботи з неповнолітніми. У комфортно облаштованому приміщенні неповнолітні зможуть спілкуватися з поліцейськими в умовах, які відволікатимуть від неприємних спогадів. У процесі слідчих дій дитина, у присутності батьків, перебуватиме з психологом у кімнаті з непрозорим склом, завдяки чому не зазнаватиме незручностей через увагу сторонніх людей [13]. Осучаснили свою роботу з дітьми у вересні 2021 р. поліцейські Дружківки. Аби діти не відчували емоційної напруги у відділку, тут відкрито «зелену кімнату» та ресурсну кімнату, які створені у співпраці між громадською організацією «Нова Дружківка» та державними службами [14]. У листопаді 2021 р. відкрита кімната в м. Кропивницький. Спілкування з неповнолітніми під час проведення слідчих та процесуальних дій відбуватиметься з використанням дружніх до дитини методик, у захищеному приміщенні з необхідним технічним обладнанням за присутності відповідних фахівців [15]. У м. Острогор у листопаді 2021 р. створили «зелену кімнату», як зазначено речником Національної поліції у Рівненській області. Кімната зроблена за європейськими стандартами, за передовими технологіями правоохоронної діяльності. Дитина, працюючи з психологом, зможе максимально розкритися і надати інформацію про ті події, які з нею відбулися» [16].

У 2022 р. «зелені» кімнати, дружні до дітей, створять на Тернопільщині, відповідні дії розпочалися у січні. Вони дадуть змогу використовувати зібрані докази в процесі досудового та судового розслідувань і мінімізувати повторне психологічне травмування неповнолітніх [17].

Таким чином, запровадження методики використання «зелених кімнат» та кімнат-супроводу передбачає, перш за все, організацію роботи на основі індивідуального підходу до кожної дитини та забезпечення прав дітей, унеможливлення їх повторної травматизації з одночасним проведенням процесуальних дій щодо допиту та з'ясування фактів правопорушень. Доцільним та більш ефективним є залучення психолога, оскільки саме він може сприяти кореляційному аналізу девіантної поведінки дитини. З'ясування цієї причини поведінки дітей може сприяти якійсь превенції дитячій злочинності, що має бути пріоритетною складовою розвитку держави. Також «зелені кімнати» вважаються ефективним ресурсом для роботи з дітьми, що постраждали від насилля, наруги, утисків тощо.

Список використаних джерел

1. Коваленко А., Мороз А. Дітей-злочинців чи неповнолітніх, потерпілих від кримінальних правопорушень, – кого насамперед має захистити ювенальний прокурор. *Вісник прокуратури*. 2019. № 1. С. 20–25.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України з постійними матеріалами практики Європейського суду з прав людини / за ред. А. В. Столітнього. Харків : Право, 2019. 952 с.

3. Мальована Т. І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 174–184.

4. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. 48 с.

5. Кравченко І. С., Кононець В. П. Застосування методики «Зелена кімната» в діяльності Національної поліції : методичні рекомендації для проведення занять зі слухачами на базі тренінгового центру «Зелена кімната» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Дніпро : ДДУВС, 2018. 48 с.

6. Використання «Кризової кімнати, дружньої до дитини» Одеського державного університету внутрішніх справ на практиці. URL: <https://oduvs.edu.ua/news/vikoristannya-krizovoyi-kimnati-druzhnoyi-do-ditini-odeskogo-derzhavnogo-universitetu-vnutrishnih-sprav-na-praktitsi/> (дата звернення: 10.11.2022).

7. У відділеннях поліції Маріуполя відкрили «зелені кімнати». URL: <https://www.dtv.dn.ua/2020/05/18/u-viddilenniakh-politsii-mariupolia-vidkryly-zeleni-kimnaty/> (дата звернення: 10.11.2022).

8. У Мелітопольському районному управлінні поліції відкрили першу в Запорізькій області «зелену кімнату». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eTT21LnDZfY> (дата звернення: 10.11.2022).

9. У Мирноградському відділенні поліції з'явилася «зелена кімната» для дітей. URL: <http://pokrovsk-police.dn.ua/news/view/10110> (дата звернення: 10.11.2022).

10. У Києві запрацювала перша «зелена кімната». URL: <https://hromadske.radio/news/2021/07/08/u-kyievi-zapratsiuvala-persha-zelena-kimnata> (дата звернення: 10.11.2022).

11. На Львівщині відкривається перша кризова кімната, дружня до дитини. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=56821> (дата звернення: 10.11.2022).

12. У Стрию для роботи з дітьми, що стали жертвами чи свідками злочину, запрацювала «зелена кімната». URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=61332> (дата звернення: 10.11.2022).

13. У рамках впровадження інноваційних проєктів у поліції Кіровоградщини запрацювала друга «зелена кімната». URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/u-ramkax-vprovadzennya-innovaciinih-projekti-v-u-policiyi-kirolvogradshhini-zpracuyovala-druga-zelena-kimnata> (дата звернення: 10.11.2022).

14. «Зелена кімната» в поліції та ресурсна в ДСНС – сучасні простори роботи з дітьми у Дружківській ТГ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7BdgXCUdFCM> (дата звернення: 10.11.2022).

15. «Зелена кімната» запрацювала в поліції. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DQhyVDpIsys> (дата звернення: 10.11.2022).

16. В Острозі створили «зелену кімнату» для дітей: що це і як працюватиме. URL: <https://rivne1.tv/news/129765-v-ostrozi-stvorili-zelenu-kimnatu-dlya-ditey-shcho-tse-i-yak-pratsyuvati> (дата звернення: 10.11.2022).

17. «Зелені» кімнати, дружні до дітей, створюють у трьох райвідділках поліції на Тернопільщині. URL: https://www.youtube.com/watch?v=PU_vVsf0DWE (дата звернення: 10.11.2022).

Chumak Zahar,
6th year student Academy of the State Penitentiary Service;
scientific advisor:
Bykonja Oksana,
Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor
of the Department of Foreign Languages
Academy of the State Penitentiary Service

CRIMINAL LAW IN UKRAINE

Criminal law is a system of legal norms (laws) adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine, which establish which socially dangerous acts are crimes and what punishments are to be applied to the persons who committed them [1; 4].

Criminal law is an independent, separated from other branches of law:

1. Criminal law is a certain system (set) of legal norms that establish the rules of conduct of people in society. But these rules of conduct are generalized in nature, covering many different (possible) situations that occur in real life. That is, they cover only general, characteristic of all real

manifestations of signs, and not only those that may not coincide, but even distinguish one crime from another. For example, in Part 1 of Art. 185 "Theft" of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the Criminal Code of Ukraine) "theft is defined as a secret theft of another's property". Thus, the legislator has established in the law only generalized signs of theft as a phenomenon, although each specific crime may differ, and even significantly, from each other in its vital manifestation. The norms of criminal law are generalized rules that cover many relevant specific life situations, individual cases. The norms of criminal law are intended for general action and are generally binding, thus they have a sign of mandatory normativity. These norms mostly act as prohibition norms. They prohibit certain acts of people, namely criminal acts or criminal inaction, under the threat of special coercive measures – criminal punishment.

2. Criminal law norms are established only by the supreme legislative authorities and are enshrined in the relevant laws. This is the so-called positive (effective) law. That is why criminal law has formal certainty:

- it precisely fixes in the laws in the most formalized form in writing the signs of crimes and punishments for them;

- that is, the requirements that apply to the behavior of people, the framework and conditions of their actions, the consequences of illegal actions or inaction;

- it is not only a guarantee of legality and uniformity of application of its norms, but also one of the inalienable human rights.

The certainty of legal prescriptions, fixing the boundary between criminal and non-criminal behavior, thereby clearly establishes the ability of a person to exercise their rights and freedoms in accordance with the law, to clearly understand what is allowed and what is prohibited by criminal law.

According to paragraph 22 of Article 92 of the Constitution of Ukraine "criminal laws are issued exclusively by the Verkhovna Rada of Ukraine". No other state bodies or officials (even the President of Ukraine) are authorized to issue criminal law. This feature distinguishes criminal law from other branches of law (for example, civil law norms can be established by the government, administrative law norms - even by local authorities). Thus, criminal law is expressed only in laws and its only source is the criminal law.

3. Criminal law differs from other branches of law also by the subject and method of legal regulation. Its norms establish what socially

dangerous acts are crimes and what punishments are to be applied to the persons who committed them (Part 2 of Article 1 "Objectives of the Criminal Code of Ukraine" of the Criminal Code of Ukraine) [1–2]. It is the relations arising in connection with the commission of a crime and the application of certain punishments for it that are the subject of criminal law. Since crimes pose an increased social danger to social relations and law and order in Ukraine, the state applies the most severe coercive measures for their commission – criminal punishment. Application of punishment is a method of legal regulation of relations arising in connection with the commission of a crime. In the punishment imposed by the court on behalf of the state for a crime, as a sanction for violation of the criminal law prohibition provided for in the law, such a property of criminal law as its state security is also manifested.

It follows from the above that criminal law as a system of norms (laws) has the following features mandatory normativity; formal certainty; state security of the subject and method of legal regulation.

Thus, criminal law as a set of legal norms establishes what violations of the law are recognized as crimes; what types of punishment are imposed for their commission; what is the basis of criminal liability; conditions, grounds and procedure for imposing punishment; conditions, grounds and procedure for release from punishment.

References

1. До 100-річчя НАВС: традиції та сучасні напрями розвитку наукових шкіл НАВС у реалізації принципів публічної безпеки та порядку : матеріали підсумкової науково-теоретичної конференції наукового товариства курсантів та студентів інституту (м. Київ, 15 квітня 2020 р.). Київ, 2020. 173 с.
2. Constitution of Ukraine. URL: <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Evaluation of the judicial systems (2018-2020). URL: <https://rm.coe.int/en-kazakhstan-2018/16809fe312> (дата звернення: 24.10.2022).
4. Функції кримінального права як галузі права. URL: <https://studies.in.ua/kriminalne-pravo-zagalna-chastina/4548-funkcyi-kriminalnogo-prava-yak-galuzi-prava.html> (дата звернення: 24.10.2022).

Hlavatskyi Serhii,
6th year student, Academy of the State Penitentiary Service;

scientific advisor:

Bykonja Oksana,
Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor of the Department
of Foreign Languages Academy of the State Penitentiary Service

WAYS TO OVERCOME JUVENILE DELINQUENCY ACCORDING TO FOREIGN EXPERIENCE

In adolescence, at the time of moral formation of the personality, there is an accumulation of experience, including negative, which may not be manifested outwardly or may manifest itself in later life. At the age of fourteen to eighteen, adolescents already have a fairly high level of socialization (they become capable of independent living, are able to control their emotions, become more purposeful), but at the same time, the socialization of their individuality does not end there, because the personality continues or completes the acquisition of knowledge in an educational institution, the search for their "I" takes place, the experience of communicating with other people accumulates. At the same time, adolescents are characterized by excessive categorical judgments, hot temper, unbalance, inability to assess the situation taking into account all circumstances. Criminal delinquency of adolescents is characterized by the particular cruelty of committing a crime, audacity towards their victims. Juvenile offenders commit offenses, in most cases, in complicity, and are usually guided by selfish, hooligan motives, the desire to increase their authority among their peers [1, p. 161].

C. Saltsburg notes that the legislative basis for the correction of juvenile offenders is the norms and rules of juvenile justice, the formation and significant development of which falls in different countries of Europe and America in the XX–XXI centuries. The institute of juvenile justice faced the task of solving the problematic issues of protecting the rights and interests of children by creating a special (special) procedure for adolescents. However, it was only in the middle of the last century that the legislators of most American states were able to adopt juvenile legislation, including the prevention of criminal behavior of minors and the socio-psychological rehabilitation of adolescents who have committed a criminal offense (including convicts who are currently serving sentences in prison), as well as juvenile victims of criminal offenses [2, p. 333].

Today there is an opinion that juvenile criminal legislation is a number of legal acts, according to which the composition of criminal activity of adolescents has received different indicators than those that characterize adult criminal activity [3]. Based on this, we believe that there are sufficient grounds for the use of specific means of legal influence on juvenile offenders.

Compared to the experience of the founders of the law, who were not very concerned about juvenile offenders, the justice system that exists today is aimed at the rehabilitation of juvenile offenders, not just punishment. Minors can be transferred to an adult court if the juvenile court refuses to exercise its jurisdiction over such a person. The state's role in the development of the juvenile justice institution is obvious, since only highly developed countries have sufficient finances and other opportunities for the effective correction of juvenile offenders [4].

Today, scientists raise the question that juvenile justice is a danger associated with overcoming juvenile delinquency. Scientists argue that the juvenile justice system operates in a closed manner and passes sentences very quickly, without obeying the general justice system. In contrast, the rights of adolescents take precedence over the rights of all other categories of citizens, and this results in the destruction of families.

Well-known scholars of juvenile delinquency J. Carmichael and G. Burgos point out that the system of combating juvenile delinquency, which is carried out in accordance with the national course of improving legal policy, has a purely punitive direction. These scholars are very confused by the fact that the correction of juvenile offenders is hampered by a racist approach to imprisoned youth, because African-Americans are oppressed in prisons much more often than white prisoners. In addition, Carmichael and Burgos, based on the results of their research, made solid conclusions that adolescent offenders of African-American origin have significantly greater opportunities to go to prison and be imprisoned for life than white minors [5, p. 628–629].

Former US President Barack Obama was the first to provide a personal subjective opinion on the problem of punishment of juvenile offenders by the criminal justice authorities. It was done by him on July 16, 2015 during a visit to the federal correctional institution for male prisoners in El Reno.

The President emphasized that there was a very high percentage of young people among the convicts and noted: "These young people who made mistakes are not very different from the mistakes I made, just like

the mistakes that many young people have made. The difference is that they did not have, so to speak, supporting structures, did not have a second chance, did not have resources that would allow them to survive these mistakes." B. Obama also noted that the increase in the number of convicts compared to the eighties of the twentieth century, is due to the adoption of too harsh court decisions, and this requires the humanization of the penitentiary system, especially for adolescents.

According to Barack Obama, indiscriminate detention of juvenile offenders is not the most effective way to fight crime. He emphasized that the U.S. prisons cost taxpayers \$80 billion annually and called on the Congress to pass a bill on the reform of the penitentiary system, which will mitigate the punishment for juvenile offenders who have committed not so much criminal offenses as administrative ones. Also, Barack Obama stressed that persons who have committed violent criminal offenses should serve their sentences in prison for the safety of the American people.

Regardless of political preferences, liberal and conservative federal officials praised Obama's speech and announced the need to abolish special courts for juvenile offenders. Arguing that such judicial bodies treat minors, especially those with dark skin color, too harshly. In this regard, the British criminologist R. Benekos, author of the study "The Contradictions of Juvenile Justice and Delinquency", argues that the judicial system for adolescents is almost the same as the system applied to adult offenders. Under these circumstances, illegal acts of administrative nature are referred to the system of criminal legislation of juvenile offenders. In this regard, the scientist gives such examples as violation of traffic rules, disorderly conduct, drinking alcohol in prohibited places (stadiums, streets, squares, parks, public transport), distribution of pornographic materials, etc [6, p. 101].

Summing up, we should emphasize that law enforcement officers should continue to implement measures of the state criminal law policy, which are not only punitive, but in most cases corrective in nature. The defining goal of their activities is recognized as a course to "undermine the social basis for the formation of youth gangs and help adolescents who have to finish high school and become successful members of the community". At the same time, the government is trying to improve the penitentiary system, which is characterized by major negative problems.

References

1. Criminology (2003) / translation from English, edited by Shela, J. F. St.Petersburg, Piter.
2. Saltzburg, S. A., Capra, D. J. and Hancock C. (1995), Basic Criminal Procedure. St. Paul, Minn. West Publishing Co.
3. Law Criminal Law Center. Juvenile Crime, available at: <http://www.hg.org/juvenile-crime-law.html> (accessed 22 October 2022).
4. American Juvenile Justice System, available at: https://en.wikipedia.org/wiki/American_juvenile_justice_system (accessed 22 October 2022).
5. Carmichael, J. T. and Burgos, G., Sentencing Juvenile Offenders to Life in Prison: The Political Sociology of Juvenile Punishment. *American Journal of Criminal Justice*. December 2012. Vol. 37. Issue 4. PP. 602–629.
6. Benekos, P. J (2008), Controversies in Juvenile Justice and Delinquency. Elsevier Science.

Наукове видання

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

Матеріали

*X заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 02 грудня 2022 року)*

Відповідальний за випуск

О. В. Єрмак

Редактори літературні

Л. М. Сила,

О. П. Махотко

Комп'ютерна верстка і макетування

Л. М. Сила

Підписано до друку 28.12.2022 р. Формат 60×84/16.

Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 16,74.

Тираж 50 пр. Зам. № 103/22.

Редакційно-видавнича група Академії Державної пенітенціарної служби
14000, м. Чернігів, вул. Гонча, 34.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 5378 від 06.07.2017 р.